

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

השיעור נמסר

במוצאי שבת־קודש

ויקרא – דרשת שבת הגדול

ניסן התשפ"ה בשל"ו

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

חמשה בירורים ודיוקים בדברי מהרי"ץ זיע"א בעניין סעודה שלישית בערב פסח שחל בשבת, וכן כשחל יו"ט ראשון דפסח בשבת. וחיזוק ההיתר והצורך לאכול מאפה העשוי מקמח מצה עם מיני מתיקה, בער"פ שחל בשבת, בתורת סעודה שלישית.

תשובה למכתב מאת הרה"ג שר שלום מהאצרי הי"ו מנתיבות ת"ו, בעניין דלעיל.

ביאור מה שכתב מהרי"ץ זיע"א, 'וכתבתים בקונטריסי'. על איזה 'קונטרים' מדובר? אם איסור אכילת חמץ בערב הפסח מחצות היום, לא היה מדאורייתא, אלא רק מדרבנן, אזי אולי סעודה שלישית היתה דוחה איסור זה. היכן הוא המקום שבו מהרי"ץ 'האריך בראיות' בעניין זה. והשגה על מ"ש התורת חכם ושושנת המלך, לגבי לצאת ידי חובת סעודה שלישית בלימוד תורה וקבלה, כי אין זאת מסקנת מהרי"ץ זיע"א.

לגבי תשובת מהר"י משרקי בספר רביד הזהב, שכתב כי אין לנו מצה עשירה, וכפי שכתב הרמ"א וכו'. שתי הערות על המובא בס' באר מרים.

תוספת לדברים שנאמרו מפי מרן שליט"א ב'עצרת הרבבות' שנערכה בירושלם עיקו"ת. כוח הרע יותר גדול מכוח הטוב. מכתב שקיבל מרן שליט"א לגבי החיזוק שנתן לקהילה בירושלם עיקו"ת, בענייני קדושה וצניעות. חשיבות הקדמת גיל הנישואין. ובעניין גידול הבלורית. ובעניין 'רענון נהיגה' בהפרדה בין גברים לנשים.

בשבח החוברת 'באר הפסח' להרה"ג אליהו סויסה שליט"א, בעניין חוזר וניעור בפסח. ולגבי טחינה 'אחוה' שבכשרות בד"צ בית יוסף.

בעניין חשיבות אפיית המצות ע"י עובדים כשרים ונאמנים, שמתנזרים מכל המכשירים הטמאים. וכן לגבי סופרי סת"ם, שוחטים ובודקים, וכל העוסקים במלאכת הכשרות, וכן מלמדי תינוקות ומרביצי תורה, אשר משתמשים באינטרנט באיסור, בנים לא אֵמון בם.

בשבח החוברת 'זאת חוקת הפסח', מאת הרה"ג שאול רצאבי הי"ו, שיצא לאור כעת במהדורא חדשה.

כל הזכיות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03–5358404. נייד: 050–4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072–33–23–642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחוברות "שערי יצחק" – 783
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03–6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050–4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש על ידי רבי איתן צפרי הי"ו, מהעיר אשדוד ת"ו, להצלחת בנו ר' נועם צפרי הי"ו, שיזכה לזיווג הגון משורש נשמתו במהרה, ולהצלחת כל בני משפחתו ברוחניות ובגשמיות, בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכן ע"י רבי דור בן יהודה לוי הי"ו, מהעיר כפר סבא ת"ו, שיזכה לזיווג הגון משורש נשמתו במהרה, בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכן ע"י רבי אהרן נפתלי בן עזרא הי"ו, מארצות הברית, לרפואת בנו יהודה הזקוק לרפואה שלמה במהרה, בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ץ. כי אני י"י רופאך.

כמו כן ע"י רבי אברהם בן שלמה כפיף (אח של ידידנו החשוב רבי ברוך) הי"ו, מארצות הברית – ב"ה ירבו כמותם בישראל, כשמו 'ברוך' יהיה, וכן אחיו אברהם – לרפואת בתו חוה אורה שתחי' שכלי השמיעה שלה יתפקדו כראוי, בעבור שהתנדבו למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש ע"י רבי שבתי בן יעקב הי"ו, מארצות הברית. לעילוי נשמת סבו רבי יעקב בן חיים ז"ל, תנצב"ה. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכן להצלחת הרב יוסף חיים ארצי שליט"א, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו, בעבור שהתנדב בעין יפה לכולל נתיבות מהרי"ץ.

כמו"כ מוקדש השיעור ע"י ידידנו הרב עוז שלום עֶרֶק הי"ו, לע"נ אחיו ינון בן אברהם, שהשבוע ימלאו י"ב חדשים לפטירתו, תנצב"ה. בעבור שמתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ. כתוב פה 'מתנדב' בלשון הוה, ב"ה הוא באופן קבוע משתדל בעניינים רבים, אי אפשר לפרטם על רגל אחת. בכל אופן, שפע ברכה ממעון הברכות לכל עושי טוב.

וכן נתרם ע"י ידידנו הרב אוהד נהרי הי"ו לרפואת אמו ציונה בת אהרן תחי', בתוך שאר כל חולי עמו ישראל. ב"ה גם הוא עושה הרבה דברים טובים, כן ירבה וכן יפרוץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, והזקוקים לרפו"ש– השם ברוך הוא ישלח להם רפו"ש בתוך כל חולי עמו ישראל, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

חמשה בירורים ודיוקים בדברי מהרי"ץ זיע"א בעניין סעודה שלישית בערב פסח שחל בשבת, וכן כשחל יו"ט ראשון דפסח בשבת. וחיזוק ההיתר והצורך לאכול מאפה העשוי מקמח מצה עם מיני מתיקה, בער"פ שחל בשבת, בתורת סעודה שלישית.

הבאנו כבר בס"ד [בשיעור הקודם], **את** התחלת לשון כבוד גדולת קדושת מהרי"ץ זצוק"ל [בעץ חיים חלק ב' דף ב' ע"א, סדר 'תיקון פסח'], בעניין ערב פסח שחל בשבת, וז"ל, **משיירין מזון שתי סעודות, לצורך השבת.**

וסעודה שלישית, יש אומרים דיחלוק סעודת שחרית, ותעלה לו לסעודת מנחה. ויש אומרים, דכיון שזמנה אחר זמן מנחה דוקא, אינו יוצא אם עושה אותה בשחרית. לכן יעשנה במצה עשירה, או ישתה רביעית יין, והוי במקום סעודה. כך כתבו האחרונים, ושכן דעת הזוהר פרשת אמור.

כעת ישנה כאן פיסקא, שעדיין לא הבאנו אותה, ולא דיברנו עליה כלל. שתי שורות אחרי כן. לפני כן המדובר הוא, כאשר חל י"ד בניסן בשבת, ויום טוב הוא ביום ראשון. אולם כעת מדובר, **וכשחל י"ט הא' דפסח בשבת, פשיטא דבעי לאכול כזית פת ממצה, כיון שהותרה הותרה.**

מהרי"ץ מדבר לגבי חוץ לארץ, שישנם שני ימים טובים של־גליות. ניכר שהיה נדון על כך בזמנם, דנו בזה חכמי דורו. כך משמע מדבריו כאן, וגם מדבריו בשו"ת פעולת צדיק [חלק ג' סימן קע"ד], וכן משו"ת רביד הזהב. כי כיון שישנם שני ימים טובים, והרי עושים גם בלילה השני את כל הסדר, אמירת ההגדה ואכילת מצה ומרור וכו', כנראה היו כאלה שחשבו והורו שאסור לאכול מצה בסעודה שלישית, בכדי שתהא אכילתה בלילה שלאחר מכן לתיאבון. אומר על כך מהרי"ץ, כי פשיטא שחובה לאכול פת ממצה, מכיון שישנה חובה לקיים סעודה שלישית בשב"ק. בשלמא כאשר זהו רק יום טוב, אזי אוכלים רק שתי סעודות, אין צורך בסעודה שלישית, משא"כ בשבת. נכון שבמוצאי שבת זהו יו"ט שני, וצריכים שוב הפעם לאכול מצה, אולם 'כיון דהותרה – הותרה'. אין איסור אכילת מצה אז.

דאם לא כן, איך סעד סעודת שחרית?

ועוד ראיות הרבה, אין כאן מקומן. וכתבתים בקונטרסי, עיין שם. עד כאן לשון מהרי"ץ.

לפני שאמשיך, ברצוני להגיד לכם, כי הנני מודה ומשבח לאדון העולמים, ממש 'ברוך אשר הנחני בדרך אמת', דברים שלא חשבתי עליהם, לא פיללתי ולא מיללתי מראש.

כִּוונתי לגבי מה שהיתרנו את עניין המאפה – העוגה, בערב פסח שחל בשבת – ה"ה בכל ערב פסח רגיל, אבל גם השנה שחל ע"פ בשבת – בתורת סעודה שלישית. למרות שהנני יודע, כי רבים אסרו את הדבר. מן השמים חיזקני ואימצני המקום ב"ה לעמוד על ההיתר הזה,

כפי שהבאנו בס"ד כי ישנם עוד מגדולי ישראל שמתירים. לא התפעלנו מכך, שישנם רבנים רבים האוסרים. זאת ממש סייעתא דשמיא. בעזרת ה', לפי המהלך שאגיד לקמן, הדבר מכֻוון ממש לדעת מהרי"ץ, כי זהו מה שצריכים לעשות, ורק עי"כ יוצאים ידי חובת סעודה שלישית, עכ"פ לכתחילה זהו מה שצריכים לעשות. לאט לאט, הדברים יובנו בעזהי"ת.

לגבי דברי מהרי"ץ דלעיל, צריכים לשאול כמה שאלות.

דבר ראשון, מהרי"ץ אומר בזה"ל, 'ויעשנה במצה עשירה'. מי שיודע, בארץ תימן לא ידעו מה זאת 'מצה עשירה'. אין מציאות כזאת. לא עשו זאת אף פעם, לא רק בערב פסח. א"כ לכאורה מהרי"ץ הא כיצד כתב לנו כאן עצה, אשר איננה מציאותית.

דבר שני, לגבי מ"ש 'או ישתה רביעית יין', צריכים לדעת מהו המקור? כי בספרי הפוסקים, קשה למצוא מקור לכך.

שלישית, האחרונים כתבו, שהאדם יעשה את הסעודה השלישית, בבשר ובפירות. וישנו גם נדון, מה יותר עדיף? האם הבשר, או הפירות? והאם משבעת המינים? אולם מהרי"ץ, לא הזכיר זאת. הוא התעלם מכך לגמרי. ומי שקורא את דברי מהרי"ץ באופן שטחי, יכול לומר לעצמו כי מסתמא 'הוא הדין', כאילו מהרי"ץ אמר בלשון 'כגון'. ברם, מהרי"ץ לא כתב 'כגון', אלא כתב 'ויעשנה במצה עשירה, או רביעית יין'. הוא הביא דבר אשר לא היה מפורסם בספרי הפוסקים, ומאידך בשר ופירות – שזהו דבר יותר קל ומצוי – מכך הוא מתעלם. והדבר אומר דרשני.

שאלה נוספת – זהו הדבר הרביעי – לגבי מ"ש מהרי"ץ, 'וכתבתים בקונטריסי'. היכן הוא הקונטריס הזה? האם נאבד לנו הקונטריס הזה?

עוד דבר – חמישי. מהרי"ץ מביא כי כך כתבו האחרונים, 'ושכן דעת הזוהר'. אם מזכירים את הזוהר, הרי החידוש העיקרי בדברי הזוהר שם הוא, שרשב"י עשה את הסעודה השלישית, בלימוד של מעשה מרכבה. ואת זאת, מהרי"ץ לא הביא. הוא התעלם מכך לגמרי.

למשל בשלחן ערוך עם פירוש שתילי זיתים [סימן תמ"ד], אשר מסתמא היה מונח לפני מהרי"ץ באופן קבוע, הביא את ההלכה הזאת בזה"ל, **ארבעה עשר שחל להיות בשבת** וכו', **סעודה שלישית זמנה אחר מנחה, ואז אינו יכול לעשותה לא במצה ולא בחמץ, אלא במצה עשירה. וצריך לעשותה קודם שעה עשירית.**

כבר דיברנו על כך, שמרן בשלחן ערוך, וכן השתילי זיתים, לא הביאו את העניין של חלוקת סעודת שחרית לשתים. רק מהרי"ץ הביא את הדעות הללו, לגבי סעודת שחרית. כי לדעת הש"ע וסיעתו, לא יוצאים בכך ידי חובה. רואים כי למהרי"ץ היה עניין מיוחד, לעשות את הסעודה השלישית מה שיותר כדין, אפילו אם ניכנס בפירצה דחוקה, כדעת ה'יש אומרים' שתעשה זאת בשחרית, כי בכך הרווחת שעשית את הסעודה בפת ממש. שהרי לאחר זמן מנחה, כבר קשה למצוא פתרונות. הוא מתאמץ על כך.

עכ"פ בשת"ז כתב – לגבי המלים **אינו יכול לעשותה** וכו' **ולא בחמץ** – בזה"ל, **דהא אחַר חצות הוא (לבוש סק"א).** 'אלא במצה עשירה' – **שנילושה במי פירות בלי תערובת מים כלל (שם).**

'וצריך לעשותה קודם שעה עשירית' – דמשם ואילך אסור לאכול שום פת, כמו שיתבאר סימן תע"א ס"א (שם). ואם אין לו מצה עשירה, יקיימנה במיני פירות. ואם יש לו בשר ודגים, הוא עדיף (מגן אברהם סק"ב). ומכל מקום, בין שמקיימה במיני פירות, בין במצה עשירה, נכון ליזהר שלא יאכל אלא כזית, כדי שיאכל מצה לתיאבון (פרי חדש סוסק"א).

והרשב"י היה עוסק בתורה במקום סעודה שלישית (שני לוחות הברית [פסחים סימן י"ט] בשם הזוהר [פרשת אמור דף צה ע"א]).

השת"ז כתב, 'היה עוסק בתורה'. אולם בזוהר מודגש יותר, שרשב"י עסק אז במעשה מרכבה. כנראה שישנם המבינים, שזהו לאו דוקא. או שהכל לפי 'האדם'. מי שיעיין בספרי האחרונים, יבין את העניין. אינני בא ללקט או

לסכם את מה שכתבו רבותינו האחרונים, כיון שהדברים כבר כתובים, אלא רצוני להגיד את הדברים אשר נתחדשו בס"ד, להוסיף.

תשובה למכתב מאת הרה"ג שר שלום מהאצרי הי"ו מנתיבות ת"ו, בעניין דלעיל.

דבר נוסף – לפני שנמשיך – בכדי שנעמוד על מה שאנחנו רוצים ליישב, בעזרתו יתב'.

קיבלתי מכתב ארוך – אפשר לומר 'קונטרים' – מידידנו הרב שר שלום מהאצרי הי"ו, מהעיר נתיבות ת"ו, בנו של ידידנו הרב יואב יצ"ו מהעיר עמנואל ת"ו.

דרך אגב, גם להם מגיע הרבה ברכות. הרב יואב הוא ידיד ותיק שלנו, וב"ה הוא מגיה בזמן האחרון את השיעורים שאנחנו מדפיסים ומפיצים במהדורא שנייה. בלי עין הרע, הוא קולע אל השערה ולא יחטיא. מוצא את כל שגיאות הדפוס, ממש באופן נפלא ומדוייק. יישר כוחו.

כעת בנו הרב שר שלום, ישב על הנושא הזה, על השורות הללו שכתב מהרי"ץ, ועל מה שדיברנו לגביהם. אי אפשר לקרוא לפניכם את הכל, אגיד כעת רק את העיקר, והעורך ידפיס את הכל [וכדלקמן]. הוא כתב שם לגבי הרבה עניינים, אולם אביא רק מספר נקודות ממש, אולי אפילו לא 'ראשי פרקים'. בכל אופן בשיעור הנדפס, מי שירצה ללמוד זאת, יקרא את הכל, כי ישנם כאן דברים מאד חשובים.

וזה לשונו במכתבו, ניסן התשפ"ה.

לכבוד מרן עמוד ההוראה פוסק עדתינו המדריכנו בנתיבות אורה, הגאון הגדול רבי יצחק רצאבי שליט"א.

ראשית, אודה מאוד מאוד על המסירות הגדולה למען זיכוי הרבים בכל ספריו. וכיהודה ועוד לקרא אזכיר, שמשחר נעוריי גודלתי וחונכתי על ברכי פסקי מורינו שליט"א, בהדרכת אבי מורי הרב יואב שליט"א, ומשחר נעוריי עוד בהיותי לומד בישיבה הסמוכה (בבנין תורה ושלום) הייתי זוכה לדלות מים צלולים בשמיעת שיעורים במוצש"ק, וזכיתי לעלות וליכנס בקודש פנימה כמה פעמים.

ועוד אודה על של עתה, אשר בשפלנו זכר לנו, בשיעור מוצש"ק ויקהל התשפ"ה – הבאנו אז את מה שהוא עורר, באמצעות בני הרה"ג שאול הי"ו – בדבר זמן קיום סעודה שלישית בע"פ שחל בשבת, אליבא דמרן גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א. ואמר מרן שליט"א, שמדברי מהרי"ץ משמע, שמעיקר הדין יכול לקיים סעודה שלישית בשבת זו על ידי חלוקת הסעודות לשתים, אף בלא לאכול אח"כ שוב אחר המנחה, [אמנם סיים שמשורת הדין יש לעשות שתי העצות גם יחד].

ואמנם יש תחת ידי קונטרים שכתבתיו בשנת התשפ"א בעניין זה גופא, וכבר אז כתבתי שפשוט שאין כוונת מהרי"ץ והשע"ה לעשות עצה זו בנפרד, ולא העליתי על דעתי שיש להימלך בזה אצל מורינו שליט"א, מרוב פשטות הדבר לעניותי. ומאחר שלעת עתה הוספתי שם דברים בתוספת מרובה על העיקר, והארכתי בעניותי בדעת מהרי"ץ בזה, אמרתי שלא נכון הדבר להדפיסו בלא שמורינו שליט"א יעבור על הדברים, אחר שידוע לכל מכיריי כי אנא זעירא דזעירא דמן חבריא, ואשר ידיעותיי הן דלות מן הדלות ודקות מן הדקות, שדופות הן ואף כחושות, מה גם שהנני מופלג ורחוק מהוראה, וממ"ח קנייני התורה, ומי אשר יפנה עיונו לכתביי בזה. ומאחר שכבר ידוע ומפורסם לכל כי מורינו שליט"א ליבו רחב כאולם, ואיהו מרא דמשנתו של מהרי"ץ בכל מקום, וייתכן שיש בידי מורינו להשיב על הדברים שכתבתי בעניותי, ומאחר שכוונתי היא לתועלת ולזיכוי הרבים, הרי שאינו דומה מה שאדפיס את דברייי בצמצום, ועוד שקרוב לוודאי שדברי קטן כמוני לא יתקבלו בלב רוב העם, ואמנם אם מורינו שליט"א יגלה דעתו בזה, אם להך גיסא אם לאידך גיסא, הרי שתצא מזה תועלת גדולה להמון העם הצמאים לשמוע מתורתו, שהלא הפעם הבאה שיחול פסח במוצ"ש הוא רק בעוד עשרים שנה, ואודה מאוד אם יפנה רבינו מזמנו הפנוי לעיין בזה. ואעתיק את עיקרי תוכן הדברים שכתבתים בקונטרים.

הנה מורינו שליט"א בשיעורו השבועי מוצש"ק ויקהל התשפ"ה (עמוד 6) אחר שהביא את לשון מהרי"ץ הנ"ל, אמר שמשמע מלשון מהרי"ץ שמעיקר הדין יכול לעשות את אחת משתי העצות, דהיינו שלפי העצה הראשונה של חלוקת שחרית לשתים, מעיקר הדין אינו צריך להוסיף אח"כ ולאכול אחר זמן המנחה בשנית לשם סעודה שלישית, עוד הוסיף, שאעפ"י שזהו נגד דעת הרבה ראשונים והרמב"ם ומרן השו"ע, מ"מ מהרי"ץ זיע"א הוא עמוד ההוראה שלנו ומדבריו משמע שהדבר אפשרי לחלק את סעודת הבוקר לשתים בלא לאכול בשנית לאחר המנחה, ושלא כדעת הרמב"ם והשו"ע, והוסיף, שישנם גאונים עוד לפני הרמב"ם שסברו כן. עד כאן דברי מרן שליט"א בזה.

וכאן התם שואל, לכאו' נראה דאדרבה, כוונת מהרי"ץ היא להכריע להלכה ולמעשה שיש לקיים את הסעודה שלישית דוקא אחר המנחה, וכוונתו לשלול את האופן הראשון שהביא לחלק את סעודת שחרית לשתים, הנה לשונו מהרי"ץ כך הוא, "וסעודה שלישית יש אומרים דיחלוק סעודת שחרית ותעלה לו לסעודת מנחה ויש אומרים דכיון שזמנה אחר מנחה דוקא אינו יוצא אם עושה אותה בשחרית לכן יעשנה במצה עשירה או ישתה רביעית יין והוי במקום סעודה" והוסיף וכתב במוסגר וז"ל, כן כתבו אחרונים ושכן דעת הזוהר פרשת אמור עכ"ל. ויש לדקדק היטב בציון דבריו 'כ"כ אחרונים ושכן דעת הזהר', על מה קאי, א' על ב' העצות גם יחד. ב' על העצה הב' לחוד לקיים סעודה שלישית אחר המנחה במצה עשירה או ברביעית יין. ג' על סיום דבריו "לכן יעשנה במצה עשירה או ישתה רביעית יין והוי במקום סעודה". ד' על סיום דבריו "או ישתה רביעית יין ושכן דעת הזהר פרשת אמור".

עוד יש לחקור ולברר, דהנה לשון מהרי"ץ הוא, "וי"א דכיוון שזמנה אחר המנחה דוקא אינו יוצא אם עושה אותה בשחרית לכן יעשנה במצה עשירה או ברביעית יין והוי במקום סעודה", ויש לחקור ולברר היכן הוא סיום הבאת הי"א בתרא, האם יש לקרות כל לשון זה בחדא מחתא והיינו שהכל הוא מדעת הי"א, וגם מש"כ לכן יעשנה במצה עשירה וכו', או שיש לקרות את דבריו כך, "וי"א דכיון שזמנה אחר המנחה דוקא אינו יוצא אם עושה אתה בשחרית". ומכאן ואילך מה שסיים המהרי"ץ וכתב "לכן יעשנה במצה עשירה או ברביעית יין והוי במקום סעודה", הוא הכרעת עצמו.

והנה מהרי"ץ לא ביאר וציין במדוייק מהיכן לוקחו ב' דעות אלו שהביא גבי זמן הסעודה, וכן לא ציין במדוייק מהו המקור לכך שאפשר לקיים סעודה שלישית ברביעית יין, ועל כן אמרתי לברר העניין ולבאר מהיכן לקח מהרי"ץ דברים אלו, וכדי שיובנו הדברים, אתנהלה לאיטי לפי סדר הדברים כדי לברר את הדבר לאמיתו.

הנה מש"כ בראשית דבריו "יש אומרים שיחלק סעודת שחרית לשתים ותעלה לו לסעודת מנחה", מקור הדברים הוא בב"ח ומג"א.

ומש"כ "ויש אומרים דכיון שזמנה הוא אחר מנחה אינו יוצא ידי חובה אם עושה אותה בשחרית", הלא זה דעת הטור ושולחן ערוך בסי' רצ"א שכתבו שהמקיימה קודם לכן לא יצא ידי חובתו, [ומה שציין לאחרונים ולזהר, משמע שכולהו בחדא מחתא ולא לצדדין קתני, שכתב "כן כתבו האחרונים ושכן דעת הזוה"ק, היינו שכללם בחדא, ומעתה הרי מה שציין לזהר ולאחרונים, בוודאי אין כוונתו לא לי"א קמא ולא לי"א בתרא, דאדרבה בזהר משמע שבשבת זו סעודה זו נדחית כמש"כ מג"א בשם של"ה בסי' תמ"ד, וכ"ה בבהגר"א שם].

ומש"כ "לכן יעשנה במצה עשירה", המקור לכך הוא דעת מרן בשו"ע שכתב שכיון שאינו יכול לעשותה לא במצה ולא בחמץ, לכן יעשנה במצה עשירה, ולדידיה בעינן דוקא מצה עשירה, דהוי בכלל "פת", ואזיל לשיטתו בסי' רצא, שכתב שצריך לעשותה בפת דוקא

אם לא בשעת הדחק כשהוא שבע ביותר, עיי"ש.

ומש"כ "או ברביעית יין והוי במקום סעודה", יש לברר מהו המקור לזה, דהנה לפום ריהטא לא מצינו בפוסקים דרביעית יין מהני לסעודה שלישית, שכן בסי' רצ"א הביא מרן את הדעות די"א שאפשר לקיימה בבשר ודגים, וי"א אפי' בפירות, והכא בסי' תמ"ד כתב מרן שיעשנה במצה עשירה, והרמ"א כתב שיעשנה במיני פירות או בשר ודגים, ולא הוזכר בפוסקים כלל שיכול לעשותה ביין, ואדרבה מהא דלא הביאו עצה זו שיקיימה ברביעית יין, משמע דלא מהני, ומעתה צ"ב מנא ליה למהרי"ץ שיכול לקיימה ביין, עכ"פ בערב פסח שחל בשבת.

אכן תשובה לדבר אנו מוצאים בסיום דברי מהרי"ץ, שכתב, "כן כתבו אחרונים ושכן משמע בזהר פרשת אמור". ונקדים את דברי הזוה"ק שם (והעתקתי הגירסא כפי הנמצא בשל"ה הק') וז"ל, סעודתא דשבת אתדחייא בכמה גוונין (סעודה שלישית בע"פ שחל בשבת, נדחית מכמה טעמים) חד בגין מצות ומרורים דבעי בר נש דישתכח תאיבא (היינו משום שצריך לקיים מצוות מצה ומרור כשהוא תאב) וחד בגין פסח והא נהמא לא אשתכח משש שעות ולמעלה דסידורא דפתורא בלא נהמא לאו הוא סידורא (וטעם נוסף הוא משום שאי אפשר לקיימה בפת, וסידור השולחן בלא פת לא מהני) ואי תימא בחמרא חמרא שרי בגין דתאב לבא (ואם תאמר ביין, יין מותר משום שגורר תאוות המאכל) אבל מיומיי אשתדלנא דלא בטילנא סעודתא דשבת אינון יומי דאשתכח ביה בהאי יומא חקל תפוחין קדישא אתבריך ומתברכין עילאין ותתאין והאי יומא קישורא איהו דאורייתא. אמר רבי אבהו הכי הוה עביד רבי שמעון בזמנא דאסתלק סעודתא דשבתא מסדר פתוריה ואשתדל במעשה מרכבה והוי אמר הא סעודתא דמלכא דייתי למיכל גבאי בגיני שבת. עכ"ל.

והנה המג"א הביא בשם השל"ה, וכן הוא בבהגר"א בסי' תמ"ד, דמדברי הזוה"ק הנ"ל מבואר דדעת רשב"י היא שבשבת זו נדחית סעודה שלישית לגמרי, ובטעם הדבר מבואר בבהגר"א שהוא משום דלדעת רשב"י אף סעודה שלישית א"א לקיימה אלא בפת, וכדמשמע שם בזהר, 'דסידורא דפתורא בלא נהמא לאו הו סידורא' ולכן סיים שם רבי אבהו 'היכי עביד רבי שמעון וכו', ואשתדל במעשה מרכבה'.

אלא שהנה אחר שאמר רשב"י 'דאין סידור סעודה בלא לחם', אמר 'ואי תימא בחמרא חמרא שרי משום דתאיב ליבא', ולכאורה משמע שיכול לקיים את הסעודה שלישית ביין [שבזה אין חשש שישבע על ידי היין כמו בלחם. ולפי"ז צ"ל שיין חשוב הוא כמו לחם. וקצת צ"ע דהא מקודם לכן אמר דאין סידור השולחן בלא לחם. וי"ל דיין חשוב כמו פת יותר מפירות].

וכן מבואר להדיא בשל"ה הק' (ריש פסחים אות כ') שכ' וז"ל, ובזהר איתא שישלים הסעודה השלישית בדברי תורה וביין'. [ולא כתב ש"השלים" (הרשב"י) אלא ש"ישלים", היינו שלקח מזה השל"ה הנהגה והוראה לציבור].

וכן מצינו שלמד כן בדברי הזה"ק והשל"ה בספר תהלה לדוד, שהיה אחרי מהרי"ץ, (אורטנברג, סי' רצ"א סוס"ק ב) שכ' וז"ל, ולענין אם יוצאין ביין עי' בזוה"ק ח"ג דף צ"ה ע"א וכו', עכ"פ משפט לשון הזוה"ק מבואר דיוצאין ביין, וכ"כ השל"ה במסכת פסחים, עכ"ל.

וכ"כ מסברא דנפשיה לדינא בספר תורת שבת (וויל, סי' רצא ס"ק ח') וז"ל, צ"ע מדוע לא אמרי' שיקיים סעודה שלישית ביין שהרי פסקינן (סי' רעג סעי' ה) שיין נחשב לסעודה ולא פירות, ואין להקשות מדסמכי סעודה שלישית אתלתא היום ושם אכילה כתיב לכן צריך שיהיה סעודתו מדבר מאכל דאם כן לעניין קידוש במקום סעודה נמי נימא הכי, ודוחק לומר דיצא ידי קידוש במקום סעודה

אבל אינו יוצא משום סעודה, ולע"ד עדיף הוא שתיית כוס יין מאכילת פירות עכ"ל.

*

הוא ישב לברר את כל הנושא, מספרי הראשונים והאחרונים, ובעיקר לדקדק בדברי מהרי"ץ בעניין שלנו. ומהיכן מהרי"ץ לקח את העניין של יין וכו'. והמסקנא שלו היא, שמהרי"ץ הכריע כפי הדעה השנייה. דהיינו, מה שמהרי"ץ כתב 'יעשנה במצה עשירה', זאת היא ההכרעה של מהרי"ץ עצמו. הוא הביא יש אומרים ויש אומרים, ומסקנתו של מהרי"ץ היא לעשותה במצה עשירה, דהיינו כדעת הי"א בתרא.

ולגבי מ"ש מהרי"ץ, 'כך כתבו האחרונים', הדבר חוזר כלפי היין. וכן המלים, 'ושכך דעת הזוהר'. כי המקור לעניין של יין בנ"ד, הוא בספר הזוה"ק.

האמת היא, כי בזוה"ק פרשת אמור [דף צ"ד ע"ב], ישנה שם שקלא וטריא בעניין זה, של סעודה שלישית ביו"ט שחל בשבת, ובערב יו"ט שחל בשבת. אולם המפרשים נבוכו, המקובלים והפשטנים, בביאור העניינים, כיון שישנם שם דברים מאד עמוקים. הדברים כתובים ברמזים.

ודרך אגב, ישנם כאלה האומרים, כי בספר הזוה"ק כתובים דברים, אשר מי שאינו מבין את הפנימיות שלהם, הוא יבין בדיוק ההיפך. וזאת גופא המטרה. שמי שאינו מבין, שלא ידע. דהיינו, לעוור את עיני האנשים, שמי שאינו ראוי שלא ידע. רק באופן זה, ניתנה הרשות לפרסם את ספר הזוה"ק. כי לכאורה, למה עד אז לא כתבו זאת? הרי רבי עקיבא, שהיה לפני רשב"י, לכאורה הוא היה בדרגות יותר גבוהות. אלא התשובה, מפני שרשב"י ידע ויכל לכתוב את הדברים, בצורה נסתרת. ואכמ"ל.

עכ"פ ישנה מבוכה גדולה, כיצד לפרש את דברי הזוה"ק. על כן אי אפשר להיכנס אל השקלא וטריא המובאת שם, כי זהו ממש בבחינת 'מים שאין להם סוף'.

בכל אופן, המלים הללו כתובות בזוה"ק. הזוהר שואל, איך עושים סעודה שלישית בערב פסח שחל בשבת? 'אי תימא בחמרא, חמרא שרי, משום דתאיב ליבא'. היין מותר, מפני שהוא גורר את תאות המאכל.

מכאן לקחו, כי אפשר לעשות את הסעודה השלישית אז ביין. וזהו מה שמהרי"ץ כתב, רק שהוא הוסיף את המלה 'רביעית' יין.

לגבי העניין של אפשרות רביעית יין בענייננו, דנו בכך בהרבה ספרים. כגון האגרות משה [ח"ד מאורח חיים סי' ס"ג ענף ח'], ובשו"ת דברי יציב [או"ח סי' קל"ג], ועוד לפני כן בספר תהלה לדוד, ותורת שבת על או"ח סי' רצ"א.

וכן בספרי יתר חכמי זמנינו, שמירת שבת כהלכתה [פרק נ"ו דף ר"ה סוד"ה ואם], וס' ערב פסח שחל בשבת להר"צ כהן [פכ"א סעיף ג' דף קמ"ט], ושם העלה ג"כ דעת מהרי"ץ, פסקי תשובות [סי' רצ"א אות ו' דף תקט"ז], וכן בקובץ ויען שמואל [י"ב, מדף תק"צ אות י'], ישנה אריכות על הנושא הזה. זה אומר בכה, וזה אומר בכה.

אולם ברוך ה', לדידן, יש את מהרי"ץ שהורה לנו את הדרך. 'עשה לך רב, והסתלק מן הספק'.

*

אבל הנקודה שמדגיש הרב שר שלום יצ"ו, היא מה שהוא כותב בזה"ל, **ומעתה נשוב לבאר את דעת מהרי"ץ בהאיי עניינא, וקודם לכן נקדים מה שכ' מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק ח"ג סי' קע"ד, שהאריך להעמיד שאף לפי דעת הזוה"ק יש לקיים סעודה שלישית אף בשבת שהיא ערב יו"ט, ובסוף תשובתו הביא את דברי המקובל רבי חיים הכהן תלמיד מהרח"ו, בספרו טור ברקת וז"ל, והנה מבואר לך היטב מל' הרב טור ברקת דאפי' בי"ד שחל בשבת דסעודת הלילה די"ט א' הוי דאוריתא דכתי' בערב תאכלו מצות חייב לאכול פת עשירה דלא סגי בלא פת כל שכן כשחל י"ט א' בשבת שכבר הותר באכילת המצה בלילה וגם בשחר ולא נשאר כי אם חששת לתיאבון ולתקן זה קל הוא שיאכל כזית לבד דבהכי מקריא אכילה וקיום סעודה כדקי"ל בכל דוכתא. ומי בקי בחדרי הזוהר**

יותר מהרב ט"ב אשר יצק מים ע"י מהרח"ו רבו זלה"ה ואפי' הכי לא דיבר בזה להימנע מלסעוד, אדרבה הזהיר בקום עשה שלא לבטל הסעודה מטעם שהוא כנוי אל הייחוד ומוכרח אתה לומר (מטעם) דהרשב"י ענה מודים דרבנן וחש לדברי רב המנונא שלכך אמר אבל מיומאי לא בטילנא סעודתא חדא אלא שעמד בפניו כשחל י"ד בשבת ואפ"ה היה מבקש צדדין לקיימה ולכן כל הבאים אחריו המקובלים שותי מימיו לא דברו מזה כלום אך אמרו שצריך למעט ליתן מקום לאורח הבא וכמ"ש גם החסיד בעל של"ה מה גם שהפו' כתבו בפירוש שצריך לסעוד סעודה ג' אפי' בחל י"ד בשבת כמוזכר (מה גם שהפו' כתבו בפי' שצריך לסעוד סעודה ג' אפי' בחל י"ד בשבת כמוזכר)... חד מנייהו לעורר על זה רק הניחו הדבר כדין שאר שבתות. וכו' עכ"ל. ומעתה נבוא במטותא לתכליתם של דברים, שמש"כ מהרי"ץ 'כן כתבו אחרונים ושכן איתא בזהר פרשת אמור', כוונתו היא על מה שסיים וכתב "או ברביעית יין" והיינו שמאחר ולא מצינו בספרי הפוסקים שלפנינו נו"כ הטור ושו"ע וכיוצ"ב, שיכול לקיימה ברביעית יין, הוצרך מהרי"ץ לציין מקור לחידוש זה, וזהו שכ' כ"כ אחרונים ושכן איתא בזהר", והיינו שמהרי"ץ למד שמפשטות דברי הזהר משמע שיכול לקיים לסעודה זו ברביעית יין, וכן מצא מהרי"ץ בדברי האחרונים שיכול לקיימה ברביעית יין, והוא להדיא בספר השל"ה שלמד כן בדברי הזוה"ק שכ' שיכול לקיים לסעודה זו בדברי תורה וביין, וכדהבאנו לעיל, והרי ספר השל"ה היה גלוי קמי מהרי"ץ בהאיי ענייא גופיה, כדחזינן בתשובתו בפעו"צ שם, ולפי"ז מה שכ' מהרי"ץ בפעו"צ שם "ואפ"ה היה (רשב"י) מבקש צדדין לקיימה", היינו על דרך המבואר בשל"ה שאפשר לקיימה בדברי תורה וביין.

(ובספר תהילה לדוד הנ"ל, מבואר שלמד בדברי השל"ה, שכוונתו היא "או ביין" ולאו דווקא בתרוויהו). [עיין לקמן ד"ה מה שכתב בשם של"ה. יב"ן].

מעתה, מה שציין מהרי"ץ לאחרונים ולזוה"ק, לא קאי על הי"א בתרא "דצריך לקיימה אחר מנחה ובל"ז לא יוצא ידי חובה", אלא על האיי חידושא דרביעית יין, מעתה יש לומר בבירור, שסיום הבאת הי"א בתרא במהרי"ץ, הכי הוא, "ויש אומרים דכיוון שזמנה הוא אחר מנחה בדוקא אינו יוצא אם עושה אותה בשחרית". וכאן הוא סיום הבאת הי"א בתרא, ומקורם אינו צריך ציון לאחרונים כמובן, שהלא הם גלויים לפנינו, הטור ושו"ע.

כי לכאורה, למה מהרי"ץ היה צריך להביא שכך כתבו האחרונים, הרי כבר בשלחן ערוך כתוב לעשות סעודה שלישית במצה עשירה.

ומכאן ואילך מש"כ "לכן יעשנה במצה עשירה או ברביעית יין" הוא הכרעת מהרי"ץ גופיה, ואינו סיום הבאת הי"א בתרא, ודברי מהרי"ץ עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, שברור שמש"כ "לכן יעשנה במצה עשירה", הוא עפ"י מה שהביא בסוף תשובתו בפעו"צ שם, את דברי הרב טור ברקת שהאריך לבאר מדוע עדיף לעשותה במצה עשירה וכהכרעת מרן, משום דבעינן "פת", ומה שסיים "או ברביעית יין", הוא משום מאי דמשמע ליה בזוה"ק וכמו שציין לשם. ולשון מקורו של מהרי"ץ "כן כתבו אחרונים ושכן דעת הזוה"ק פרשת אמור", מורה להדיא שהכל ענין אחד, ואין לומר שלצדדין קתני והיינו, ש"וכן כתבו אחרונים" קאי על הי"א בתרא או קמא או תרוויהו", "ושכן דעת הזוה"ק", הוא קאי על רביעית יין, ופשוט דליתא, שהרי חיבר הדברים וכתב ושכן דעת הזוה"ק, ופשוט, עוד י"ל בנוסח אחר והוא, שמש"כ כן כתבו אחרונים ושכן דעת הזוה"ק", כוונתו על כל ענין זה בכללותו, שיש לקיים סעודה שלישית בשבת זו, וכמו שהאריך בתשובתו שם, לאפוקי מהדעות דס"ל דלפי הזוה"ק סעודה זו נדחית מכל וכל, והבוחר יבחר. אך יותר נראה כנ"ל, שזה קאי על הרביעית יין, שהוא חידוש ולא סגי בלא הבאת מקור לחידוש זה, וכמו שנתבאר.

עכ"פ נראה לכאו' שכוונת מהרי"ץ בפירושו לתכלאל היא להורות ולהכריע לקיים את סעודה שלישית בשבת זו דווקא, אחר זמן המנחה, והוסיף בהכרעתו שיש לקיימה (עכ"פ לכתחילה) במצה עשירה או ברביעית יין, וציין מקור לדבריו לאחרונים (וכנראה ראה כן בשל"ה ובעוד איזה אחרונים שכ' דלפי הזוה"ק יכול לקיימה ברביעית יין, או דהאחרונים קאי נמי על המצה עשירה וא"כ כוונתו היא לספר טור ברקת שהביא מהרי"ץ בתשובתו שם שהאריך לבאר מדוע עדיף לקיימה במצה עשירה וכמרן השו"ע), והוסיף שמה שכ' "או ברביעית יין", כן דעת הזוה"ק, דהכי משמע ליה בלשון הזוה"ק שאמר דחמרא שרי משום דתאיב ליבא, וכדברי השל"ה הנ"ל.

[אגב, ראיתי שמורינו שליט"א בשע"ה סי' פט סעי' ד', הוסיף שיש לשתות שתי רביעיות או יותר, וכנראה כוונת מורינו שליט"א היא משום דפורתא מסעד סעיד וטפי מגרר גריר. אקווה שירדתי לסוף דעתו].

אכן פשיטא שזוהי כוונתי.

ויש להוסיף דלפי"ז כשנבוא לדון מה סובר מהרי"ץ בדעת הי"א קמא שיחלק את סעודת שחרית לשתים, האם כוונתו היא שלדעתם יכול לקיימה בעצה זו לחוד בלא לאכול אחר המנחה שוב, או רק בתורת תוספת בעלמא, האמת שמעתה לא כ"כ איכפ"ל בזה מה סובר המהרי"ץ בדעתם, דגם אי נימא דס"ל דלעצה הראשונה סגי בחילוק הסעודות לחוד, הרי להאמור, הכריע המהרי"ץ בסוף, "לכן יעשנה במצה עשירה או ברביעית יין", שבודאי לא פליג אמרן השו"ע והטור, ופשוט וכמש"נ.

לפי מה שהוא מבין, מהרי"ץ פסק כהי"א בתרא, כי הוא אמר שיעשנה במצה עשירה.

כל זה כתבתי בקונטריסי לעת עתה, ואשמח לדעת חוות דעת מורינו שליט"א בזה. יה"ר שיוסיף מורינו שליט"א עוד רבות בשנים להנחילנו מסורת איתנה, ולהעמידנו בקרן אורה, ונזכה תמיד לשתות ממימיו הצלולים והזכים עד ביאת גואל צדק בב"א.

נ"ב אחר כתבי כל זאת, ממש לעת עתה, דיברתי שוב עם הרה"ג ר' דוד צפירה שליט"א בעניין זה, ואמר לי כמשיח לפי תומו, שהסתפק מאוד בכוונת מהרי"ץ, שמא מה שסיים "לכן יעשנה במצה עשירה (ורביעית) [או ישתה רביעית] יין", הוא סיום והכרעת מהרי"ץ גופא, ולעת עתה מצפים אנו לדבר ה' זו הלכה.

שר שלום הלוי מהאצרי, נתיבות. בן אאמו"ר הרב יואב שליט"א.

דבר ראשון, יישר כוחו. ממש שמחתי לראות כל זאת, כי בזכותו ישבתי על מה שאני אומר כעת בשיעור, ממש בבחינת 'גלייה לדרעיה, ונפל נהורא בבי מדרשא'.

כמעט הנני מסכים לְחֵלק ממה שהוא אומר. אבל נלך לפי הסדר, בכדי שהדברים יהיו ברורים, בס"ד.

ביאור מה שכתב מהרי"ץ זיע"א, 'וכתבתים בקונטריסי'. על איזה 'קונטרים' מדובר? אם איסור אכילת חמץ בערב הפסח מחצות היום, לא היה מדאורייתא, אלא רק מדרבנן, אזי אולי סעודה שלישית היתה דוחה איסור זה. היכן הוא המקום שבו מהרי"ץ 'האריך בראיות' בעניין זה. והשגה על מ"ש התורת חכם ושושנת המלך, לגבי לצאת ידי חובת סעודה שלישית בלימוד תורה וקבלה, כי אין זאת מסקנת מהרי"ץ זיע"א.

לכאורה, מה שכתב מהרי"ץ 'וכתבתים בקונטריסי', כוונתו למ"ש בשו"ת פעולת צדיק [חלק ג' סימן קע"ד], כי ישנה שם אריכות גדולה בעניין, לפרש את הדעות בדברי ספר הזוהר, ומתוך כך הוא מגיע למסקנא להלכה ולמעשה. כיון שבש"ס, לא דנו על הנושא הזה.

והראיה שזהו 'קונטריס', ממה שמהרי"ץ פותח שם במלים 'בשם ה' נעשה ונצליח'. אין שום מקום נוסף בתשובות, שמהרי"ץ פותח כך. הרי זהו ספר שו"ת – שאלות ותשובות – סימן אחרי סימן, ופתאום ישנו כאן כביכול משהו חדש, להורות כי זהו קונטריס מיוחד, שהוא צירף וסיפח לספר. א"כ לכאורה, זהו ה'קונטריס'.

עוד מעט נראה בס"ד, שזה לא בדיוק, הדבר לא מספיק, כיון שישנה לכך עוד הוספה.

במהדורא הישנה שהוציא לאור הרשי"ה, הקדימו **תשובה**, לפני בשם ה' נעשה ונצליח. אולי דייק או 'השלים' מעצמו, או כתוב כך באחד ההעתקים שלפניו. אבל זו טעות. אין זו תשובה לשואֵל. בדקתי בכתי"ק של מהרי"ץ ואין מלה זו.

בכל אופן, מהרי"ץ כתב שם בסוף הקונטרים בזה"ל, **בספר טור ברקת סי' תמ"ד כתב וז"ל, ואמנם לצורך סעודה שלישית, א"א לעשות אותם ע"י פת של־חמץ, שהנה נאסר מן התורה מחצות היום ואילך, שנאמר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, 'אך' חֵלֶק כנזכר לעיל.**

כידוע מדברי הגמרא בפסחים [דף ה.], כי היום הראשון, חציו אסור וחציו מותר. 'אך ביום הראשון', 'אך' חילק. **הֲרִאישׁוֹן אָדָם תִּוָּלֵד** [איוב ט"ו, ז'], ערב פסח, שהוא היום שלפני יו"ט ראשון. אם כן, אי אפשר לעשותה ע"י חמץ, כי חצי יום של פסח, אסור מן התורה באכילת חמץ.

וגם על ידי מצה אי אפשר, כי הנה חז"ל אמרו, האוכל מצה בערב פסח כבועל ארוסתו בבית חמיו.

*

לפני שנמשיך, קצת תמוה למעיין, למה הוא – הטור ברקת – מדבר על 'דאורייתא'? ועוד מביא את הפסוק, את המקור? לכאורה, תגיד שמסוף שעה רביעית, הדבר כבר אסור. בלא"ה יש איסור דרבנן לפני כן.

נראה מכך, שהיה לו צד להגיד, כי אם הדבר לא היה מדאורייתא, אלא רק מדרבנן, אזי אולי היה מקום לומר, שמצות סעודה שלישית תדחה את איסור אכילת חמץ בערב הפסח. לכן הוא אומר, כיון שזהו מדאורייתא, אין על מה לדבר.

*

אם־כן, מה עושים בנ"ד?

אומר הטור ברקת כך, **ולכן יעשה הסעודה במצה עשירה. ואע"ג כי לענין הסעודה הג' רבו בה הסברות, ויש אומרים כי על ידי פירות יוצא ידי חובה, מ"מ ע"י מצה עשירה עדיף.**

וכעת הוא אומר, דבר חידוש. וז"ל, **שהנה מאחר שהוא קובע סעודתו עליה, ודאי צריך לעשות נטילה וברהמ"ז, ונמצא מברך כמה ברכות באותה סעודה, ובזה נמצא שהוא משלים הק' ברכות שצריך לברך בכל יום.** בדרך אגב, הינך מרויח בכך, להשלים מאה ברכות, לפי שחסרות חֵלק בשבת. יש כעת ברכת על נטילת ידים, וארבע ברכות בברכת המזון. אם תאכל מזונות, או פירות, יש לך רק שתי ברכות.

ועוד דבר, ומה גם כי האכילה ע"י פת הוא צורך גדול כנז' בענין שבת, כי הנה באכילת הפת הוא כינוי אל הייחוד, כמ"ש הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל [בראשית ל"ט, ו']. לא כן הדבר, בענין אכילה של־פירות וכיוצא. ישנם בכך 'עניינים'.

הבאנו [בשיעור הקודם] את מ"ש הטור ברקת לפני כן, לגבי העניין של חמץ, שהוא רומז ליצר הרע, כי היצה"ר אינו מתבטל מן העולם, אלא צריכים להשאיר לו מקום. אולם כאן משמע, מחדש לנו, שאפילו שזה כבר לא חמץ, אלא העיקר שזהו 'פת', הוא כינוי אל הייחוד העליון. הדברים נשגבים. ישנה חשיבות, לקיים סעודה שלישית בפת.

אמנם אמר כי צריך לעשות סעודה זו קודם שעה עשירית, מפני כי כן כתב למעלה כאשר יבא במקומו, וכפי זה צריך להתפלל תפילת המנחה קודם. ע"י כך נמצא שיאכל מצה בלילה לתיאבון עכ"ל.

עד כאן דב' הטור ברקת. ואומר על כך מהרי"ץ, **והנה מבואר לך היטב מלשון הרב טור ברקת, דאפי' בי"ד שחל בשבת, דסעודת הלילה די"ט ראשון הוי דאורייתא, דכתיב [שמות י"ב, י"ח] בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצּוֹת.**

הרי במוצאי שב"ק כאשר אוכלים מצה, מקיימים בכך מצוה מדאורייתא. ואם נאכל בשבת לפני כן סעודה שלישית, אזי הדבר קצת יפריע לסעודה הבאה. אתה אוכל סעודה דרבנן, ומחליש את עניין סעודת הלילה שהיא דאורייתא. אין דבר כזה. אלא, **חייב לאכול פת עשירה, דלא סגי בלא פת.**

בדרך אגב, ישנה כאן קצת הערה. מדוע מהרי"ץ נקט בלשון 'חייב'. הרי הטור ברקת עצמו לא כתב 'חייב', אלא 'עדיף'.

על כרחנו, 'איהו דַּחֵיק ומוֹקֵי אנפשיה', כי 'החיוב' הזה הוא אינו ממש חובה, אלא הכוונה 'כמעט חייב'. דהיינו, זהו דבר חשוב שצריכים לעשות.

כל שכן כשחל י"ט ראשון בשבת, שכבר הותר באכילת המצה בלילה, וגם בשחר, ולא נשאר כי אם חֲשָׁשַׁת לתיאבון.

לכאורה מכאן נלמד כי זהו מ"ש מהרי"ץ 'וכתבתים בקונטריסי', איך סועדים אז סעודת שחרית? אֵלו המלים המקבילות לְמַה שהוא כותב כאן, 'וגם בשחר'. מכך היה נראה, כי זהו ה'קונטריס'. אם כי המבין יבין שזה עדיין לא בדיוק, ולכן מה שנגיד אח"כ ישלים את העניין.

עכ"פ אומר מהרי"ץ, **ולתקן זה, קל הוא. שיאכל כזית לבד. דבהכי מִקַּרְיָא אכילה וקיום סעודה, כדקי"ל בכל דוכתא.**

ומי בקי בחדרי הזוהר יותר מהרב טור ברקת, אשר יצק מים ע"י מהרח"ו רבו זלה"ה, ואפי' הכי לא דיבר בזה להימנע מלסעוד, אדרבה הזהיר בקום עשה שלא לבטל הסעודה, מטעם שהוא כנוי אל הייחוד.

ומוכרח אתה לומר, מטעם דהרשב"י ענה מודים דרבנן, וחש לדברי רב המנונא. שלכך אמר, אבל מיומאי לא בטילנא סעודתא חדא. אלא שעמד בפניו כשחל י"ד בשבת, ואפ"ה היה מבקש צדדין לקיימה. ולכן כל הבאים אחריו, המקובלים שותי מימיו, לא דיברו מזה כלום. אך אמרו שצריך למעט, ליתן מקום לאורח הבא. וכמ"ש גם החסיד בעל של"ה.

מה גם שהפוסקים כתבו בפירוש, שצריך לסעוד סעודה שלישית, אפי' בחל י"ד בשבת, כמוזכר בטור וש"ע סימן תמ"ד [סעיף א']. וכן נראה הסכמת כל הפוסקים, ראשונים ואחרונים, דלא אישתמיט חד מנייהו לעורר על זה, רק הניחו הדבר כדין שאר שבתות. ואם אסרו לאכול בעי"ט מן המנחה ולמעלה, כמו בערבי שבתות, וכמ"ש הרמב"ם פ"ו מהלכות שביתת י"ט [הלכה ט"ז], היינו כשחל בחול, דסעודת רשות היא. משא"כ כשחל בשבת, דאכילת סעודה שלישית מצוה היא, כדילפינן מהיום היום ג"פ. אלא שעצה טובה היא למעט, כדי להניח מקום לאורח הבא, וכמ"ש מהרי"ל, ופסקו רמ"א בהג"ה סי' תקכ"ט [סעיף א'].

ישנם כאן, כמה חידושים. אני ממש מתפעל מן הגאונות שלהם. איך הם מעמיקים ו'מכניסים' דברים. הטור ברקת – מצד אחד, ומהרי"ץ מצד שני. ממש הפלא ופלא, איך הדבר מתואם.

הטור ברקת כתב, לברך על מצה עשירה, ברכת המוציא. לכאורה, הרי מצה עשירה היא פת הבאה בכיסנין, א"כ איך ברכתה המוציא? הטור ברקת לא אמר, כמה תאכל. מהרי"ץ הוא שכתב – כשהוא מדבר על דברי הטור ברקת – 'כזית'. והרי זה בודאי אינו השיעור של 'קביעות סעודה'.

כתוב פה חידוש עצום. כיון שאתה אוכל זאת בתורת סעודה שלישית, הדבר נחשב כדין קביעות סעודה. עוד מעט נראה בס"ד, כי דנים בכך הרבה פוסקים, אבל הם – הטור ברקת ומהרי"ץ – אמרו זאת, ממש בכמה מלים. אגב הילוכם. מרוב פשיטותו בעיניהם.

אם־כן, יוצא כדלקמן. שאלנו מקודם, הרי לא היתה בארץ תימן מצה עשירה, לא ידעו מה זה. התשובה היא, שמהרי"ץ סובר, נכון שהדבר כך, אבל עכ"פ תעשה מצה עשירה, מכיון שאין לך ברירה. צריכים לעשות את זה. מה הבעיא לעשות? אין מי פירות? וכי קשה לסחוט פירות, וללוש עם המצה? הרי בודאי שאנחנו מתירים זאת, דקי"ל 'מי פירות אינם מחמיצים'. והראיה, שעשו טינון. אנחנו בודאי סומכים על הדעות, שמי פירות אינם מחמיצים. לא מחשיבים זאת חמץ. אם כן, תעשה מצה עשירה, כי אין לך אפשרות אחרת לקיים סעודה שלישית כראוי.

הסיבה שאני מדגיש זאת, כי 'העולם' לא נהג את זה, מכיון שאכן הדבר הוא קשה. בפועל, לא קיבלו את הדבר. אכלו דברים אחרים, כגון

מיני קטניות. דברים אשר קל יותר לעשותם. בתימן רבים היו עושים אז לחוח מקטניות.

הלחוח מקטניות הוא לא דוקא בפסח, אלא כל השנה. הם דרך־כלל לא היו עושים לחוח מחטה, אלא מ'וְּדֶרֶה', מה שנקרא כיום דורה. זה כעין דוחן. וברכתו שהכל [עיין בשיעור מוצש"ק משפטים התשע"ה ומוצש"ק מקץ התשע"ז]. אולם בנ"ד מהרי"ץ אומר, לא. חייב שיהיה המוציא. מהרי"ץ לא אומר שכך נהגו, אלא כתב בלשון 'יעשנה'. מהרי"ץ פוסק, שזהו מה שצריך. והוא לא מביא את האפשריות האחרות. הא גופא, כשהוא אומר 'מצה עשירה', מהרי"ץ רוצה שיעשו על פת, ושיברכו המוציא. ואפילו בשיעור קטן.

מה שאמרתי כעת, אולי זה לא ממש להלכה למעשה, אבל כדאי שהדברים יתבררו לאט לאט.

*

ברם, היכן הדברים התבררו יותר? מהרי"ץ כתב שבקונטירסו יש 'ראיות הרבה', עדיין לא ראינו אותן בנתיים.

אלא, הנה כידוע, למהרי"ץ ישנה מהדורא קמא דקמא, של ספרו עץ חיים, שהדפיסוה בצילום מכתב יד קדשו, בירושלם התשנ"ג, עם ה'מדרש חסירות ויתירות'. נראה כי מה שמהרי"ץ אומר בנ"ד, 'וכתבתים בקונטריסי', כוונתו למ"ש שם. הדבר נדפס שם בכתי"ק בדף 497, והעתיקו זאת בדפוס בדף 294.

מה שכתב מהרי"ץ 'הארכתי בראיות', זהו שם. אבל זה לא קונטריס, רק חצי דף. נראה אם כן שהוא רצה לצרף את זה עם קונטריסו דלעיל, ואכן בשו"ת פעולת צדיק הותיר חצי דף ריק וחָלק בסוף, אשר מסתברא חשב להעביר ולהעתיק הפיסקא הזאת לשָם.

במבוא לשו"ת פעולת צדיק, עם פירוש נוה צדיק [בדף 82] כתוב בזה"ל, **מלבד כל אלו הספרים והקונטרסים, עוד ערך** – מהרי"ץ – **חיבר והתקין קונטרסים רבים, בעיקר בימי חרפו, ונרמזו בחיבוריו אחת הנה ואחת הנה.** א"כ זהו אחד מהם. ולבסוף, מהרי"ץ הכליל חלק מן הדברים, בשו"ת פעולת צדיק, והעניין הזה – נדון דידן – נשאר פה, צריכים לחבר את שני הדברים ביחד. רואים בבירור, כי לכך מהרי"ץ התכוון. הרי אלו ממש אותן המלים.

מהרי"ץ מביא שם כך, **כתב בשל"ה דף קמ"א ע"א וז"ל, ערב פסח שחל בשבת, נהג ר"ת לעשות סעודה שלישית במצה עשירה. אבל במדינות שאין נוהגין לאכול מצה עשירה** – כוונתו לאשכנזים, הסוברים שמצה עשירה אסורה, כד' רש"י וסיעתו – **אזי יקבע סעודה ג' בבשר ודגים. ואם קובע סעודה על הפירות, אזי יקח פירות שהם מז' המינים, וכמ"ש הב"י סי' רצ"א. ונהי דלא קי"ל הכי בשאר שבתות השנה, עתה בשעת הדחק שאני. ובזוהר פ' אמור דף צ"ד ע"ב איתה, שישלים הסעודה ג' בד"ת וביין עכ"ל.**

השל"ה כן כותב 'דברי תורה', אולם מהרי"ץ עצמו בעץ חיים התעלם מכך, והביא רק את ה'יין'.

[**מה** שכתב בשם בשם של"ה, בדברי תורה וביין. לכאורה היינו או ביין, וכן נראה שהבין המגן אברהם בסימן תמ"ד סק"ב יעו"ש. ואם נפרש שהכוונה בדברי תורה וגם ביין, אולי תהיה מכאן ראיה בצד־מה, לדברי מהרי"ץ בשו"ת דרשב"י היה מקיים גם כן סעודה שלישית בפועל במאכל לחם, וכדלקמן. איתמר.

ועיין לעיל ד"ה ובספר תהילה. יב"ן].

ומיהו כשחל י"ט ראשון דפסח בשבת, לא הוצרכו הפוסקים להזכיר סעודה ג', דפשיטא הוא שצריך לקיימה בפת כזית. ותדע שכן הוא. שהרי בפ' אמור הקשו בזוהר, דנהמא לא אשתכח מו' שעות ולמעלה, מטעם דכבר ביערוהו. אבל עתה, הנה הפת מצוי, ואינו בכלל האוכל מצה בע"פ, דהא כבר הותר מלילה ראשונה ואילך. שא"כ היאך סעד סעודת שחרית דשבת במצה – איך סעדת סעודת שחרית? אלו בדיוק המלים שהוא כתב שם בעץ חיים, 'דאם לא כן, איך סעד סעודת שחרית'? – **והלא איסור מצה בע"פ כולי יומא די"ד, עיי' רמב"ם סוף פ"ו והג"מ ז"ל.**

בדפוס שם, הם בלבלו כאן את העניין. הם כתבו, והג"מ. דהיינו 'הגהות מיימוני'. ברם, זאת טעות. ובדקתי בכתי"ק, וזה לא 'הגהות מיימוני', אלא והה"מ, 'והרב המגיד'. מהרי"ץ מתכוון לְמה שדיברנו [בשיעור מוצש"ק ויקהל], בעניין השאלה ממתי מתחיל האיסור של אכילת מצה בערב פסח. הרי לשיטת הרא"ש והרז"ה, הדבר מתחיל ממתי שמתחיל האיסור של אכילת חמץ. וכתב על כך הרב המגיד בזה"ל, ויש מי שכתב, דדוקא לאחר איסור חמץ, דהיינו אירוסין דמצה. אז הוא ה'אירוסין', בזמן שאסור חמץ. ומדברי רבינו נראה, כל היום. א"כ זהו פתרון הר"ת, הרב המגיד. כי בהגהות מיימוני, אין שום התייחסות לכך.

ממשיך מהרי"ץ ואומר, אלא מכיון שהותר, הותר לכוליה יומא. ואי מטעם מצה לתיאבון, הנה לא חשו לה רבנן אלא כשחל בחול, והמקיימה בשבת זו במיני תרגימא לא עשה ולא כלום. וטוב היה לו לקיים מצוה כתָקנהּ, ולאכול כזית פת באתר דליעול ירקא ופירות. כי פי' שיאכל מצה לתיאבון, היינו לרעבון, שלא יהא שבע ממאכל בעי"ט, כדי ליתן מקום לאכילת המצה.

מהרי"ץ כתב בעץ חיים, 'הארכתי בראיות'. מי שיעיין פה, יראה את כל הראיות, כפי שהוא כותב בזה"ל, ועוד, כי הנה צְדדו רז"ל בכל יְכָלתם, למצוא תקנה לסעודה ג' דשבת כשחל י"ד בשבת, כדי שלא תתבטל מצותה. ובשיעור סעודה כזו, ובמקום מצוה, לא חשו לאכילת מצה לתיאבון, דְחַבִּיבה מצוה בשעתה. דְאַפֵּתִי האיי מצוה סעודה ג', מטא זמנה. ודא מצוה דאכילת מצה, לא מטא זמנה. ולא דחינן האיי, מקמי האיי.

והדברים קל וחומר. אם במקום מצוה חמורה, אכילת מצה דלילה ראשונה שהיא מדאוריתא, דכתי' בערב תאכלו מצות, חשו חכמים וביקשו תיקון שלא לבטל סעודה ג', שהיא מדרבנן. ק"ו ביום שני, שאין אכילת מצה בו אלא מדרבנן, ואתי מדרבנן ודחי דרבנן. והדברים פשוטים, כמעט לא ניתנו ליכתב.

אף שלפי האמת לא מקרי זה דחייה, דלא אמרי' כן אלא בהגיע זמן שתיהן במצב אחד. אבל כאן אַפֵּתִי לא מטא זמנה, שמצות המצה בלילה. וכבר פסק הב"י בסי' רצ"א כהרמב"ם, דלא סגי בלא פת. גם הב"ח והשכ"ג כתבו, דכשעשאה בלא פת, לא יצא י"ח. וכן דעת הזוהר הקדוש בפ' אמור צ"ד ע"ב, זולתי במקום הדוחק, כההיא דערב פסח שחל בשבת, ודוק. ועיין בהגהת רמ"א סי' תקכ"ט, ועיין מהרי"ל דף כ"ט ע"ב.

ישנה כאן שקלא וטריא, לגבי הנושא הזה. הדברים ממש מאירים את העיניים.

בכל אופן, כאשר אנחנו מצרפים את כל הדברים ביחד, אחרי שאנחנו מגלים את המקורות, מתברר לנו כי מה שמהרי"ץ כתב בעץ חיים בכמה מלים, הדבר ממש בגדר 'דברי תורה עניים במקום אחד, ועשירים במקום אחר'.

ממילא מובן מכך, כי כאשר מהרי"ץ כתב בעץ חיים 'ויעשנה במצה עשירה', רצונו להגיד שתעשה מצה עשירה, ותברך עליה המוציא. ככה צריכים לעשות. כי אחרת, אין לך אפשרות לעשות על 'המוציא'.

או ישתה רביעית יין. זהו עפ"י המקורות שהבאנו לעיל.

והוי במקום סעודה. דהיינו, אבל לא פירות ובשר. אכן מסתברא כי מי שאין לו אלא רק את זאת, אזי לכל הפחות יאכל אותם. אבל מהרי"ץ לא רצה להציע זאת, כיון שזה רק בדיעבד. אולם יין, הוא 'מְסֻעָד סַעֲיד'.

מהרי"ץ כתב כבר לפני כן [בשו"ת פעו"צ שם], לגבי היין, אחרי שהוא הביא את דברי כמה"ר שלמה אלקבץ, כתב על כך [במוסגר] בזה"ל, **נ"ל הצעיר, אל תתמה על זה מהא דקי"ל חמרא מסעד סעיד, דאינו אלא בדיעבד אם בירך עליו ברהמ"ז.** רק אנשים לא קובעים על זה. הרי נאמר [תהלים ק"ד, ט"ו] **וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ** וגו' **וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד,**

ובגמ' [ברכות דף ל"א.] אמרו בפירוש, שהיה ראוי לברך אחריו ברכת הזן, אי לאו משום דלא קבעי אינשי עליה, עיין ב"י סי' ר"ח. מזה משמע, דלא מהני במקום סעודה, אלא בדיעבד. וכן דייקי דברי הגאונים שהב"א מר"ן סי' רע"ג ס"ה, דמשמע בדיעבד, דוק.

א"כ בעצם ישנו צד, שהברכה האחרונה על היין תהיה ברכת המזון. את זאת, מהרי"ץ מביא. בסדר. כיון שיכול להיות שהברכה על היין תהיה ברכת המזון, א"כ יש לזה חשיבות. או ממש פת. אולם פירות ובשר, הם לא בחשבון. רק מי שאין לו וכדו', מכיון שסוף סוף ישנן דעות הסוברות שיוצאים בכך יד"ח, בודאי שיעשה את זה. אבל מהרי"ץ לא רצה להגיד זאת.

ולגבי להגיד דברי תורה, מובן כי הדבר הוא רק לרשב"י, לפי רום־מדרגתו.

שאלה מהקהל: גם בתמרים, יש מסעד סעיד.

תשובת מרן שליט"א: כל פרי משבעת המינים, הוא יותר חשוב משאר פירות.

שאלה מהקהל: א"כ למה מהרי"ץ לא מציע, פירות משבעת המינים?

תשובת מרן שליט"א: כי אין על זה 'המוציא', וברכת המזון. לגבי תמרים מצינו בגמ' ברכות [דף יב.] שהם נמי 'מֵיזָן זָנֵי'. [לא מסעד סעיד, כמו שאמר השואל למעלה]. וכך נפסק להלכה בש"ע [סי' ר"ח סעיף י"ז], **שאם בירך על היין ברכת המזון, במקום על הגפן, יצא. והוא הדין אם בירך על התמרים ברכת המזון, במקום על העץ, יצא. ואפילו לא אמר אלא ברכת הזן, בין על היין בין על התמרים, יצא** יעו"ש. וע"ע לקמן.

שאלה מהקהל: ומצה מבושלת?

תשובת מרן שליט"א: אנחנו חוששים לדעת האומרים, שאסור לאכול מצה מבושלת בער"פ, כיון שזה נשאר מצה. הדבר לא עלה על דל שפתם של רבותינו ואבותינו נע"ג. מצה מבושלת, מאן דכר שמַה. בודאי שבקלות היה אפשר לבשל מצה, אבל הם סברו כנראה שהדבר אסור באכילה בער"פ.

כעת מובן, למה מהרי"ץ נקט בתורת הדבר הראשון, מצה עשירה. ורק אח"כ כתב, יין. כי מצה עשירה, ברכתה בודאי המוציא, משא"כ יין.

שאלה מהקהל: וקמח מצה?

תשובת מרן שליט"א: יפה. זהו מה שאנחנו רוצים לומר. כעת יובן מה שאמרתי לעיל, 'ברוך ה' אשר הנחני בדרך אמת'. כי כאשר אנחנו אומרים לעשות מאפה של עוגה, ישנו אפילו צד לברך על כך המוציא. הדבר ייחשב לקביעות סעודה, מכיון שאתה עושה זאת לסעודה שלישית. לכן היתרנו מאפה העשוי מקמח מצה, כי זהו במקום ה'מצה עשירה' שכתב מהרי"ץ. אם מהרי"ץ היה חי היום, הוא היה אומר לעשות זאת. או שתעשה במצה עשירה, אם אפשר. זה במקום זה.

לעוגה העשויה מקמח מצה אין תורת לחם כמו שכבר הסברנו בס"ד, וע"ע מ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"א סס"י ל"ח. ומ"ש בחוברת גלאט שארית ישראל פסח התשס"ח דף כ"ג שיש בה תואר לחם, לא נהירא.

יתירה מכך. לא רק עוגה מקמח מצה. יכול להיות, שגם כדורי שוקולד עם קמח מצה. העיקר שזהו משהו, שישנו צד לגביו שברכתו המוציא.

אינני אומר זאת ממש להלכה ולמעשה, לברך על המאפה הזה המוציא וברהמ"ז. אבל מי שיברך המוציא, לא עשה טעות. לפי שיטתם, זהו הדין. ברם אנחנו רוצים לצאת מן הספק, ואומרים לברך בורא מיני מזונות ועל המחיה, אולם הרי בדיעבד מי שבירך אפילו על לחם גמור ברכת בורא מיני מזונות, ועל המחיה, הוא יצא יד"ח. העיקר שאכלת פת. מה בירכת עליו, זאת שאלה נוספת. אין קשר, בין דיני ברכות, לבין דיני סעודה.

שאלה מהקהל: האם אפשר לגבל את פירורי המצה עם ביצים, בכדי לדבקם, ולהכין כמו לחמניות?

תשובת מרן שליט"א: כן. העיקר שזה לא יהיה תוריתא דנהמא. צריך שלא יהיה תואר לחם.

אם זה פירורי מצה בתורת עוגה, או כפי שאמרנו לעיל – אפילו עם שוקולד. וכדומה. הרי כתוב בסימן קס"ח [סעיף י'], לגבי פירורי לחם, כי אם זה **מפורר דק דק, אף על פי שאין בו כזית, ולא תואר לחם, מברך עליו המוציא וברכת המזון.** ואם כעת מערבבים בזה גם שוקולד, אזי יכול להיות שזה כמו למרוח שוקולד על פרוסות לחם, כי הפירורים נחשבים 'תואר לחם'. אין הכי נמי. העיקר, שיהיה בורא מיני מזונות. ללא בישול או טיגון.

שאלה מהקהל: מה עם 'טעם מצה'? הרי טועמים מצה?

תשובת מרן שליט"א: בעוגה כמעט לא טועמים מצה. אם תאכל את זה עם שוקולד, השוקולד יבטל כמעט את טעם המצה.

שאלה מהקהל: כמה אחוזים צריך שיהיה, הקמח מצה?

תשובת מרן שליט"א: צריך להיות לפחות שמינית קמח. לכל הפחות. לא קמח תפוחי אדמה הרבה. בכדי שיוכל לברך על כך בורא מיני מזונות, צריך שיהיה לפחות אחד חלקי שמונה, מקמח מצה. שיהיה עי"ז כזית בכדי אכילת פרס. בכדי לברך בורא מיני מזונות, ועל המחיה.

שאלה מהקהל: ומספיק לאכול רק כזית?

תשובת מרן שליט"א: כן. לכל הפחות.

אתם היגעתם ישר לשאלות של 'הלכה למעשה'. אולם אני רציתי וחשבתי שהתהליך יהיה יותר טוב, כשיהיה אִטי, בכדי שהדברים יהיו מיושבים על הלב. אבל, טוב עכ"פ שאמרתם זאת.

*

לפי ענ"ד, התורת חכם וכן שושנת המלך, לא נחתו למסקנא האמיתית של מהרי"ץ. אינני יודע למה. כנראה הסיבה היא – וכך היא האמת – כי קשה להבין את סוף דעתו של מהרי"ץ בנ"ד. ומדברי שושנת המלך – למרות שבדרך כלל הוא לא נגרר אחרי התורת חכם, בנדון דידן הוא כמעט העתיק אותו – נראה כי זה בגלל שהיה קשה לו לעמוד, מהי המסקנא כאן. לכן הוא העתיק אותו, נמשך אחריו, ועשה רק מעט שינויים, ונראה לי שהם דוקא לגריעותא.

התורת חכם, סיכם [באות ער"ב] את כל תשובת מהרי"ץ הלזו בזה"ל, **כשחל יום טוב בשבת ויום ראשון, או ביום ראשון ושני, חייב לסעוד סעודה שלישית בשבת, ואין לבטלה כלל. ומכל מקום צריך למעט קצת, כדי ליתן מקום לאורח הבא, שהוא יום טוב, דהיינו כדי שיוכל לאכול במוצאי שבת שהוא ליל יום טוב, בין אם יהיה יום טוב ראשון או שני.**

זולתי כשחל ארבעה עשר (דפסח) [דניסן?] בשבת, שיכול לקיימה קודם שעה עשירית במצה עשירה. ודוקא מעט. או אם הוא מִמְּחָצָדֵי חקלא, יעסוק בקבלה (ח"ג קע"ד).

לגבי 'מצה עשירה', והמלים 'ודוקא מעט', את זאת אפשר לקבל. אבל לגבי 'מחצדי חקלא', מהיכן הוא לקח שזאת היא מסקנת מהרי"ץ? הדבר תמוה.

'מִחָצָדֵי חקלא' פירושו, הקוצרים בשדה. זהו כינוי ידוע ל'מקובלים'. ר"ל תעשה כמו רבי שמעון בר יוחאי.

הרי מהרי"ץ לא הביא זאת במסקנא. [מלבד שלא כתב בסגנון 'מחצדי חקלא' כאן]. וזה לא שאני חושב, שמהרי"ץ סובר כי הדבר אינו מועיל, אלא שהדבר לכשעצמו אינו נכון. מהרי"ץ סובר, שרשב"י קיים סעודה שלישית בפועל, ולא שעסק רק במעשה מרכבה. מהרי"ץ כתב זאת במפורש, אינני יודע כיצד התורת חכם התעלם מכך.

וזה לשון מהרי"ץ [שם בדף קכ"ג], **ואפילו הכי מסיק ר"ש, דאפי' בזמן זה, דהיינו שחל י"ד בשבת, היה מקיימה, שהיה עוסק במרכבה. שכמו שבסעודת שבת היה מקשר כל הבחינות, כן בעָסקו בסודות, כמות זה כן מות זה, ולעולם היה מקיים ר"ש סעודת ג' בפועל במאכל לחם.**

מהרי"ץ מסביר, שרשב"י התאמץ. לכן גם מהרי"ץ התאמץ, שיעשו סעודה במצה עשירה.

עכ"פ כך כתב התורת חכם, 'יעסוק בקבלה'.

בא שושנת המלך בהלכות יום טוב [אות ו'], ו'הוסיף שמן למדורה', וכתב בזה"ל, **יעסוק בקבלה 'במקומה'**. במקום הסעודה. א"כ הוא הפך את העניין לגמרי. התורת חכם לא כתב זאת במפורש, ובעל שושנת המלך רצה להסביר, אולם נראה לי כי זאת איננה דעת מהרי"ץ. והרי הם אמורים להביא את שיטת מהרי"ץ, זהו הסיכום של השו"ת.

וז"ל ספר שושנת המלך, כשחל יום טוב בשבת וביום ראשון, או ביום ראשון ושני, חייב לסעוד סעודה שלישית בשבת, ואין לבטלה כלל. ומכל מקום צריך למעט בה קצת, כדי להניח מקום לאורח הבא, דהיינו יום טוב, כדי שיוכל לאכול במוצאי שבת שהיא ליל יום טוב. ואם חל ארבעה עשר בשבת, יקיימה קודם שעה עשירית בכזית ממצה עשירה. ואם הוא ממחצדי חקלא, יעסוק בקבלה 'במקומה' (ח"ג **סי' קע"ד).**

אמנם מה שהוא שינה וכתב בהדיא 'בכזית' במקום 'מעט' שכתב התורת חכם, הוא אמת ויציב, כמפורש במסקנת מהרי"ץ.

רק צ"ע שבעץ חיים לא חזר לכתוב זאת, בפרט דלגבי יין נחת לפרש השיעור רביעית יין, היה לו לפרש ג"כ כזית ממצה עשירה.

[**ממה** שכתב מהרי"ץ, כזית מצה עשירה, משמע דלא סבירא ליה דבעינן לסעודת שבת כביצה פת כדעת מרן. וליכא למימר דדוקא כאן היקל מהרי"ץ כדעת הסוברים דסגי בכזית מפני חששת לתיאבון, שהרי כתב בזה"ל, ולתקן זה קל הוא שיאכל כזית לבד, דבהכי מקריא אכילה וקיום סעודה כדקיימא לן בכל דוכתא ע"כ, דמשמע שכך הוא עיקר הדין. ועוד, שהרי מדבריו שם בסימן י"ט ד"ה ולענ"ד, נמי משמע דסגי בכזית. ואם כן מה שכתב קל הוא שיאכל כזית לבד, אין זה כלפי שאר שבתות דבעינן כביצה, אלא זהו מפני הרגילות לאכול הרבה יותר. וכן כתב בהדיא מהרח"כ בשם טוב פרק כ"ט משבת הלכה ח' ריש ד"ה אין (השני) ופרק ו' מסוכה הלכה ז' דסגי בכזית. וכבר רמזתי לכל זה בהערתי הנדפסת בביאור יוסף חן על שו"ת חן טוב סימן מ"ד אות י"ב דף קפ"ו סוף ד"ה ודע. וכך מקובל אצלינו בפשיטות דסגי בכזית. ויש לעיין שמא אף מרן שמצריך כביצה, אינו אלא דרך חומרא. איתמר].

מהרי"ץ זיע"א מדגיש, בכמה וכמה מקומות, לקיים סעודה שלישית גם באופן זה. כגון בדף קכ"ג [ד"ה ומזה] וז"ל, **ומזה למדנו דאין לדחות סעודה שלישית כלל, זולתי בי"ד שחל בשבת. דכולם ר"ש ורב המנונא שוים בזה. לאחר** מכן, בד"ה ואפילו, זהו מה שהבאנו מקודם.

ואח"כ בדף קכ"ד, **נמצינו למדים, דכולהו מודים דאין לבטל סעודה שלישית בכל אופן שיהיה, זולתי בי"ד שחל בשבת דאתדחיא בכמה גווני, ואפ"ה היה ר"ש מבקש צדדים לקיימה, כנזכר שם בזוהר.** ויעו"ש עוד בדף קכ"ו ד"ה והנה נתבאר.

לשון הזוה"ק הוא, **מיומאי אשתדלנא דלא בטילנא סעודתא דשבת, אפילו אינון יומי דאשתכח ביה. בהאיי יומא, חקל דתפוחין קדישא אתברך, ומתברכן עלאין ותתאין, והאיי יומא קישורא הוא דאורייתא.**

א"ר אבא – מה היה עושה רבי שמעון? – **הכי הוה עביד ר"ש, בזמנא דאסתלק סעודתא דשבתא, מסדר פתוריה ואשתדל במעשה מרכבה. והוה אמר, הא סעודתא דמלכא דייתי למיכל גבאי.**

רבים מרבותא מבינים, שרשב"י היה עושה סתם שולחן ריק, והוא רק היה דורש עליו בדברי תורה, כאילו הדבר היה סעודה שלישית. אולם מהרי"ץ מבאר, כי 'מסדר פתוריה' היינו, שהוא ממש עשה סעודה שלישית. כמו שתי הסעודות שלפני כן. אלא שהיה 'מסדר פתוריה' עם פת, דהיינו מצה עשירה. כפי שהוא עשה בכל הסעודות. לכן בעצם אין כאן משהו מיוחד.

א"כ מובן כי בגלל זאת, הוא לא הביא פרט זה במסקנא.

אבל בכל זאת, כיון שמהרי"ץ הביא את הי"א הראשון, לחלוק סעודת שחרית לשתים, לכאורה בשביל מה הוא הביא אותם? על

כרחנו, ללמדנו כי ישנו מקום גם לזה. דהיינו, מרוב שמהרי"ץ רצה שיקיימו סעודה שלישית, הוא נתן גם את האפשרות הזאת. ובכך מרויחים גם לאכול פת. מי שיעשה גם את זה, וגם את זה, הדבר בודאי יותר טוב. אולם העיקר הוא, כפי הדעה השנייה. זהו דבר ברור.

אמרנו בס"ד בשיעור מוצש"ק פקודי, כי מסתברא שהכלל שבש"ע י"א וי"א העיקר כי"א בתרא, שיך גם בספריו של מהרי"ץ. כלו' לאו דוקא בש"ע. ומצאתי כעת ראיה לזה ממהרי"ץ עצמו שכתב כזאת כלפי ספר ארחות חיים, בתשובתו שהעלינו בס"ד בספר נר יום טוב [פ"ג דף י"ד], **ביו"ט י"א שצריך לברך על הנר, וי"א שאין צריך** וכו'. **הרי זה מסכים למנהגינו. <u>מה גם שקבע סברתם באחרונה</u>** יעוש"ב.

אבל מזה שמהרי"ץ לא השמיט את הי"א קמא, שמע מינה שאינה דעה דחוקה. אדרבה יש לה מקום.

במלים אחרות, א"כ מה שכתב מהרי"ץ, 'כך כתבו האחרונים ושכן דעת הזוהר פרשת אמור', הדבר קאי על שני הדברים. נכון שהדבר כתוב בשלחן ערוך, כפי שטען הרב שר שלום, אבל כאשר מהרי"ץ כתב שיעשנה במצה עשירה, כוונתו לומר דוקא מצה עשירה, ולא סגי בפירות ובשר. ואפילו רביעית יין, הוא בדרגא שנייה. בשביל זאת, הוא הדגיש את זה. הדבר חוזר על שני הדברים. האחרונים שרמז, הם הטור ברקת והשל"ה. וזאת לא הכרעה שלו, אלא שלהם, וזה המשך ליש אומ' בתרא.

ענינו בס"ד על כל חמשת השאלות.

יש להוסיף את דברי החמדת ימים ענייני שבת פרק ט"ז, **איננו נכון מנהג האסטנסים, המקילים לקיימה – את סעודה שלישית – במיני תרגימא, כי מצותה בפת דוקא. והסברא מחייבת כך. דמאחר שצריך כל אדם להשלים מאה ברכות על פירות וריח טוב, איך יפחות כמה ברכות הנמצאים בסעודה זו. וכן ראינו אנשים חכמים וידועים בערב פסח שחל להיות בשבת, מקיימים הסעודה במצה עשירה, בעניין שמתחייב ברכת המזון. ואין לשנות** יעו"ש.

שאלה מהקהל: האם ישנה עדיפות ליין, יותר משבעת המינים.

תשובת מרן שליט"א: לפי דעת מהרי"ץ, כן. אמנם ישנם כאלה הסוברים בדיוק ההיפך, אולם אליבא דגאון עוזנו מהרי"ץ, הרי ליין ישנו צד של ברכת המזון, לפי המקור שבגמרא. אם קבעו עליו סעודה. א"כ בודאי שזה יותר טוב מפירות. וישנם לאידך גיסא האומרים, כי בכלל לא יוצאים ידי חובה ביין. לכן, החכם עיניו בראשו, לצאת ידי חובת כולם.

שאלה מהקהל: לפי מהרי"ץ, למה דוקא יין ולא תמרים? הרי גם בתמרים יש צד של ברכת המזון [כמו שהבאנו למעלה מהגמ' ושלחן ערוך].

תשובת מרן שליט"א: לכאורה זאת שאלה טובה. הדבר צריך עיון. [ויש להעיר דלעניין סברת הגאונים דלקידוש במקום סעודה סגי ביין כמו שהביא מרן בסימן רע"ג סעיף ה', יש מן האחרונים שכתבו דהוא הדין לתמרים, ומדברי מרן שם לא משמע כך יעו"ש. איתמר].

שאלה מהקהל: לכתחילה לחלק את סעודת שחרית לשתים, וגם לאכול אחרי מנחה מצה עשירה?

תשובת מרן שליט"א: כן. ככה מרויחים הכל. מחלקים את סעודת שחרית לשתים, ובכך ישנו ודאי ממש פת וברכת המוציא, ואחר כך – לפני שעה עשירית – לאכול מצה עשירה, כפי שאנחנו מציעים מאפה של עוגה, או דברים מן הסוג הזה, ואז גם אם תברך על כך בורא מיני מזונות, לכל הפחות עדיין ישנו צד לכך שזה נחשב פת.

שאלה מהקהל: לא עדיף לקבוע סעודה על עוגה, וזהו?

תשובת מרן שליט"א: אם תאכל כמות גדולה, הדבר עלול להשביע אותך. אפילו לפני שלוש שעות, משמע מדבריהם כי זה עלול להשביע בכל זאת. אפילו לפני שעה עשירית, הפרי חדש בסימן תמ"ד ועוד פוסקים אומרים למעט. וכך מתבאר מתשו' מהרי"ץ דלעיל. אבל אין

הַכִּי נַמִּי, מצד הדין אתה צודק. מי שיעשה ויאכל, אין הכי נמי, הדבר ודאי טוב. כל אדם לפי טבעו. אם הוא יודע, שהדבר לא ימעיט לו את תיאבון האכילה בלילה.

שאלה מהקהל: כי אם הוא יברך מזונות, אזי הוא יהיה במחלוקת. אולי זה המוציא, ואולי זה מזונות. משא"כ אם הוא יעשה על זה קביעות בשעה שתים.

תשובת מרן שליט"א: בסדר גמור. אבל 'זיל הכא קא מדחי ליה, זיל הכא קא מדחי ליה'. הרי מהרי"ץ דיבר על לפני שעה עשירית, ובכל זאת הוא אומר לאכול רק כזית. כנראה סברתם היא, כי בכל זאת, בכדי להגיע לערב רעב, גם אם הוא לא יאכל 'על השבע', אבל רעב הוא לא יהיה. הם העדיפו, כמה שפחות. ככה נראה. והם סוברים שהברכה היא המוציא.

*

הרדב"ז כתב זאת במפורש, כפי שהעלהו החיד"א בספרו ברכי יוסף [בסימן תמ"ד] בזה"ל, **הנכון** – כך אומר הרדב"ז – **שיערוך שלחנו, ויברך המוציא על מצה עשירה, ויאכל ממנה כזית, ויברך עליו ברכת המזון על הכוס.** יש לו גם ברכת היין, מלבד ברכת המזון על הכוס.

ואע"ג דכתיב ואכלת ושבעת וברכת, ה"מ מן התורה. אבל מדרבנן, אפילו לא אכל אלא כזית, מברך עליו. ויאכל וישתה דברים המגררים הלב, כדי שיאכל מצה לתאבון. הרדב"ז בתשובות החדשות סי' תפ"ט.

החיד"א דן על דבריו, וכותב בזה"ל, **ויש להעיר, דבאתרא דליעול בהא דכתיב ואכלת ושבעת וכו', דהוא דבר פשוט. ומה גם דאיכא מרבוותא דסברי, דכזית דאורייתא נמי, ליעול מר דמצה עשירה פת הבאה בכסנין, ודינא הוא דלא מברך אלא א"כ קבע.**

ועוד אחרת, דמסתמא דעביד נטילה ומברך, ובכזית איכא מ"ד דלא יברך. והו"ל להרדב"ז לבאר כל זה.

הֲגַם דבכל זה יש דעות, וגם אי סבר דסעודת שבת משויא ליה קבע, או דלהיות אוכל זה לסעודה ג' ושלחן עורך הוי קבע, הו"ל לבאר השתא דנחית לאפוקי שאינו שבע מזה, וכתיב ואכלת ושבעת, טפי הו"ל לבאר כל הנז'.

ומ"מ נראה, דהנכון שיטול ידיו ויברך, ויאכל כביצה ויותר מעט ממצה עשירה. למסקנא אומר החיד"א, כי כזית לא, אלא כביצה. והוא מסביר, **דכיון דרגיל לקיים סעודה ג' תדיר בפת ובקביעות סעודה, השתא נמי הוי קביעות, ויברך ברכת המזון. כן נראה לי. ועמ"ש לעיל סי' רצ"א בס"ד.**

אלו סברות הנראות מחודשות.

שמחתי לראות כי בני הרה"ג שאול הי"ו – שאול בחיר ה' – בספר 'זאת חוקת הפסח' [מדף ע"ו], תפס את הנקודה הזאת טוב, האריך לברר ולהסביר את העניין הזה, כדאי לראות זאת בפנים, [תחת הכותרת], **שיעור הכמות הרצויה לאכילת מצה עשירה, וחקירה האם נוטלים ידים ומברכים ברכת המזון על אכילת מצה עשירה אפילו אם אכל פחות משיעור קביעות סעודה.**

הוא הביא שם את כל הדעות. **מבואר בספר טור ברקת שצריך ליטול ידיו על אכילת המצה עשירה. וזה לשונו, מאחר שהוא קובע סעודתו עליה, ודאי צריך לעשות נטילה וברהמ"ז, ונמצא מברך כמה ברכות באותה סעודה. עכ"ל. ויש לחקור אם מיירי באופן שהוא אוכל כשיעור ג' או ד' ביצים ושבע מהם, לכן הוא נוטל ידיו ומברך ברכת המזון, או דילמא דמיירי באופן שאוכל פחות מן השיעור, שהרי צריך להימנע מאכילת שיעור קביעות סעודה כדי לאכול מצה לתיאבון, [וכמ"ש הפרי חדש בסי' תמ"ד, ויבואר לקמן בס"ד]. אלא מיירי באופן שאוכל מצה עשירה פחות משיעור קביעות סעודה, בשיעור כביצה ויותר ותו לא, וכיון שכוונתו באכילה זו לצאת ידי חובת הסעודה מברך עליה ברכת המזון, וזהו דקאמר הרב טור ברקת, 'שהוא קובע סעודתו עליה', ר"ל שאוכלה בתורת סעודה שלישית, וכיון שאסור לו לאכול עוד יותר מזה לכן זהו השיעור המחייב.**

אכן בודאי שהפשט הוא כך, זהו דבר מפורש.

ואח"כ [בדף פ'] הוא מביא, שהדבר אינו מוסכם. ישנם כאלה החולקים על זה. וז"ל, **אולם למעשה הסכימו כמה פוסקים אחרונים שאין לברך המוציא וברכת המזון על מצה עשירה בכל גווני, דעכ"פ מידי מחלוקת לא נפקינן** וכו'.

מעניין שמהרי"ץ קיצר בפרט זה, הוא לא כתב במפורש 'המוציא'. אולם לפי המקורות שלו, כך הוא הדבר.

חושבני כי בגלל זה, 'העולם' בקהילותינו, לא עשה מצה עשירה, כיון שהם הסתפקו האם לברך עליה המוציא. לכן העצה של מהרי"ץ, לא התקבלה בפועל. [ואפילו אחיו מהרש"צ בזבח פסח, לא כתב רק שיקיימנה ברביעית יין יעו"ש]. לא עשו זאת. כנראה ראו, כי ראשית אין להם מצה עשירה. וגם אם כן, הרי ישנם הסוברים לברך בורא מיני מזונות. לכן הם לא עשו את זה. ברם כיום – זהו מה שאני אומר – ב"ה שיש לנו את האפשרות הזאת, של מאפה עוגה, שזהו דבר יותר פשוט.

אמנם המאמר מרדכי בסימן תמ"ד סק"ב השיג ע"ד החיד"א שהבאנו, וכותב בסוף כי **מדברי הרדב"ז ז"ל – שהעלה החיד"א – אין ראיה. דהרב ז"ל לא הזכיר פרט דין זה דקביעות סעודה, ולא ידענו טעמו, אולי היה לו שיטה אחרת שלא כדברי מרן ז"ל ושאר פוסקים שאנו סומכים עליהם** יעו"ש. ומביאו כף החיים.

אך לפי האמור, הנה שלך לפניך, שהטור ברקת, אשר כן הולך בדרך מרן, שהרי חיבורו סובב על סדר השלחן ערוך, סובר כך. ומסתברא כי גם מהרי"ץ.

שאלה מהקהל: א"כ עדיף עוגה מאשר מטוגן?

תשובת מרן שליט"א: לגבי מטוגן, בקביעות סעודה זה לא המוציא. עדיף משהו אפוי. אבל אם העלית זאת, האמת היא כי זכור לי שישנה שיטת הגאונים, שאפילו על תבשיל 'מעשה קדירה', אם קובעים על זה סעודה, הברכה תהיה ברכת המזון. זאת שיטת הגאונים, אולם היא דחויה בפוסקים, אבל שמא גם זאת דרגא, זה ג"כ חשוב לענייננו. אבל זה לא ממש להלכה.

שאלה מהקהל: הם לא יכלו בתימן לעשות עוגה מקמח מצה?

תשובת מרן שליט"א: כיון שהמצות רכות, אי אפשר לטחון אותן. רק מצות כמו שישנן כיום, שהן קשות, אפשר לטחנן.

שאלה מהקהל: רק במוצאי שב"ק, היו מתחילים לאפות את המצות.

תשובת מרן שליט"א: נכון. מי שיכול, מי שעושה בביתו באופן פרטי, אם יאפה במוצאי שבת, הוא מקיים מצוה מן המובחר. כבר דיברנו על כך באריכות בעבר.

הערה מהקהל: כוונת השואל לומר, כי בכל מקרה לא היה להם אז קמח מצה, מאחר שבכל מקרה התחילו לאפות רק בליל יום טוב. והרי בשביל סעודה ג' צריכים מצה מלפני הפסח.

תגובת מרן שליט"א: נכון. אבל הלא העניין הוא, לעשות אותן בזמן של קרבן פסח. הרי במוצאי שבת, זהו הזמן של צליית קרבן פסח. וישנם כאלה הסוברים, שלפני כן זה לא כשר. כך שיטת רש"י וסיעתו. לפי שיטתו, אם עושים את המצה לפני כן, לא יוצאים ידי חובה. 'איסורא דאורייתא'. כי 'הוקש המצה לפסח', כמבואר בגמ' פסחים דף ק"כ ע"ב. אבל יכלו לאפות בכל זאת מצות לפני שבת, ואמנם לשיטתם אולי לא יוצאים בהן ידי חובה בליל פסח, אבל הן לא חמץ, ומותר לאכלה בסעודה ג'. אלא ש"מ כדקא אמרן.

שאלה מהקהל: לגבי מצה עשירה, באיזה מי פירות המדובר? כל מי פירות, או רק דברים חשובים, כמו יין או שמן? כי מהרח"כ כתב בספרו שם טוב, כי לימון וכדומה זה לא נחשב, אלא צריך דברים חשובים.

תשובת מרן שליט"א: הרמב"ם פרק חמישי הל"ד כתב, כגון יין וחלב ודבש ו[שמן] זית, ומֵי תפוחים ומי רמונים וכו'.

המשך השאלה מהקהל: מה לגבי מֵי ביצים?

תשובת מרן שליט"א: ישנו בכך ספק. מרן בש"ע פסק שזה ג"כ נחשב מי פירות. הדבר מפורש בסימן תס"ב. לכן מי שירצה לעשות

מצה עשירה, עליו ללמוד קודם את ההלכות הללו, לדעת את פרטי הפרטים הדק היטב, כי ישנם כמה וכמה פרטים, והוא עלול להיכשל ח"ו. לכן אינני רוצה לדבר כעת על כך.

לגבי תשובת מהר"י משרקי בספר רביד הזהב, שכתב כי אין לנו מצה עשירה, וכפי שכתב הרמ"א וכו'. שתי הערות על המובא בס' באר מרים.

בספר באר מרים, בתכלאל לפסח עם שתילי זיתים של הרה"ג חזקיהו דחבש שליט"א [דף ל'], הביא את תשובת רביד הזהב בזה"ל, **ראיתי להעתיק כאן מתוך תשובת הדיין המצויין כמוהר"ר יחיא משרקי זצוק"ל, בנו של רבינו בשו"ת רביד הזהב סימן ט"ל וז"ל, שאל השואל על עניין יו"ט ראשון שחל להיות בשבת, אם מחוייבים לעשות סעודה שלישית כשאר שבתות השנה, אם לא. לפי שהמנהג הפשוט בכאן כשחל י"ד בשבת, לקיימה במיני תרגימא או במעט בשר. ואם יו"ט ראשון שבת, מקיימים אותה בכזית פת או יותר מעט. עכשיו חדשים מקרוב באו, שמורים שאין צריך לקיימה, וסומכים עצמם על דברי הזוהר הקדוש פרשת אמור דף צ"ד והמקדש מלך ז"ל שם. ואנחנו לא נדע מה נעשה ועל מי לסמוך, אם על הזוהר והמקדש מלך, אם על דברי התלמוד והפוסקים ז"ל.**

תשובה. דבר זה מוסכם בגמרא ובפוסקים ז"ל, שהוא חייב בסעודה שלישית כשאר שבתות השנה, דמאי שנא. ואפילו בי"ד שחל בשבת, פסק מרן בשולחנו הטהור סימן תמ"ד בשם רבינו תם, שיקיימנה במצה עשירה. וכן פסקו הרדב"ז ז"ל בח"ב סימן תפ"ט, ומור"ם ז"ל בהלכות שבת סימן רצ"א.

הוא מאריך שם, ומביא שם גם את תשובת מהרי"ץ שהקדמנו, 'על הדרך'. ובכלל דבריו הוא אומר, **וכן הוא מנהגינו לקיימה במיני תרגימה, הואיל ולית לן מצה עשירה וכמ"ש מור"ם ז"ל.** הוא מביא את הרמ"א.

שאלו תלמידי חכמים, מה הפירוש 'אין לנו מצה עשירה, כמו הרמ"א'? הרי הרמ"א סובר, שאסור לאכול מצה עשירה בער"פ ולא קיי"ל כוותיה? א"כ על מה הוא מדבר?

עניתי על כך בס"ד, כי על כרחנו הוא התכוון, שאין לנו מצה עשירה במציאות, ושהדבר מתאים למ"ש מור"ם. דהיינו, לפי הרמ"א זהו איסור, ולנו אין את זאת לפי המציאות. על כרחנו ככה לפרש. וראיתי כי גם הוא כיוון את הדברים הללו.

ברם, צריכים פה לדייק פרט אחד. יתכן שהם חושבים, כי הסיבה שלא עשו בתימן מצה עשירה, אין לכך הסבר. סתם. לא היו רגילים בכך בפסח. אבל האמת היא, מפני שבכל ימות השנה – אף פעם – הם לא היו עושים לחם מתוק. בסגנון של'תימנים אז, לא היו עוגות ועוגיות וכו'. וכדומה. אין פת מתוקה. זה לא שאין מצה עשירה, אלא שעוגות ועוגיות בלא"ה כל השנה, לא היו בתפריט שלהם בכלל. לכן ממילא גם מצה עשירה בפסח, לא עלתה להם בראשם, כי אין זאת דרך האכילה שלהם.

וזהו מה שהתכוון כמה"ר יחיא משרקי, 'לית לן מצה עשירה', במציאות אין. כי זאת אינה התרבות שלנו, לא היו אוכלים דברים כאלה.

[**כנראה** חוץ מכעכים – בַּעֲך בלשון ערבי – שיש שהיו נותנים בבצק גם סוכר. גם שמעתי מפי אבא מארי זלה"ה שהיו יהודים שמכרו בשוק של צנעא עוגה הנקראת בארצות המזרח בקלאוֶה, ובצנעא קראו לה כדרכם בקלאוֶה בצירי, אבל בבתים לא עשאוה ע"כ. אך נראה שאין זאת אלא בהשפעם התורכים ששלטו בתימן. וראיתי כתוב כי אף לשאר ארצות המזרח, הגיעה מתורכיה. ואין לשאול מדוע לא קיימו סעודה שלישית בכעך, כי אף שהבצק נילוש בשמן וביצים וקוחטה, היו נותנים בו גם מים. איתמר].

אולם מהרי"ץ בכל זאת סובר, שבפסח לצורך קיום מצות סעודה ג', אתה כן צריך לעשות את זה, למרות שזה לא מקובל. הרי הדבר מותר ואפשרי. [ברם להלן בדרשת הילולא דמהרי"ץ, חזרתי בי והוכחתי בס"ד שבזמן מהרי"ץ נהגו לעשות מצה עשירה].

לגבי מה שהוא שואל שם – בבאר מרים – בהמשך וז"ל, **ויש להעיר לפ"ז, לשם מה העלה רבינו דברי השל"ה דרשב"י היה עוסק בתורה**

במקום סעודה שלישית, שבודאי אין זה הלכה למעשה כלל, וכנז"ל בדברי בנו של רבינו. וגם רבינו עצמו לא נהג כן, וכעדות בנו כדלעיל. ואכן לא כתב רבינו דין זה במקומו בהלכות סעודה שלישית סימן רצ"א, אלא הביאו כאן מפני דוחק העניין של קיום סעודה שלישית בער"פ שחל בשבת. ועדיין צריך תלמוד.

הוא שואל, למה השת"ז הביא לעסוק בתורה, במקום סעודה שלישית?

חושבני שהתשובה לכך פשוטה. כי שכיח שם שהיו תלמידי חכמים מאד עניים, כנראה לא נשאר להם בשר או פירות, וק"ו מצה עשירה שאין להם, וגם יין – ליתר דיוק משרת צימוקים – לא היה להם מספיק. בשביל זה מתאים יותר לו' להם ללמוד תורה. כי תורה יש להם... לכן השת"ז כתב זאת.

ואפילו שמן הסתם בלא"ה הם היו עוסקים אז בתורה, אבל כנראה העניין הוא שצריך לכוון בהם בהדיא שיהיו במקום סעודה שלישית. "לשם" סעודה שלישית.

*

ברם ישנו דבר מעניין ומפליא, אשר הוא עומד עליו בהמשך. זהו דבר חשוב מאד.

הוא כותב כך, גם מה שכתב רמ"א בסימן תס"ב סעיף ד', דבמדינותיהם אין נוהגין ללוש במי פירות וכו' ע"ש, השמיט רבינו, ובפירושו שם האריך בדיני לישה במי פירות. ובסוף סק"ד שם הביא דעת הרי"ף והרמב"ם הסבורים דמי פירות עם מים אינם ממהרים להחמיץ, אלא הוו כשאר עיסה הנילושה במים לבד, וכתב ע"ז רבינו שלא נהגו כן (נ"ל) ע"ש.

בשלחן ערוך נפסק, כפי הדעות החולקות. כי אם מערבבים אפילו מעט מים עם מי פירות, זה ממהר להחמיץ. לכן, אסור לערב מים. צריך שיהיה רק מי פירות, ללא כל תערובת אחרת. ואם זה כבר נעשה, תאפה זאת במהירות – פחות משיעור הילוך מיל – מכיון שזה עלול להחמיץ. השת"ז מביא את דעת הרי"ף והרמב"ם, וכתב על זה 'ולא נהגו כן'. מובן מדבריו, כי לא נהגו בתימן כדבריהם. אבל הוא מציין את המקור לכך, 'נראה לי'. לכאורה, מה הפירוש 'נראה לי'? נראה לי שלא נהגו כמותם? הדבר נשמע מאד משונה.

וחוץ מזה, הרי אמרנו כי במציאות לא היתה להם מצה עשירה, א"כ כיצד אפשר לדעת מה נהגו, ומה לא נהגו?

עומד על כך, בספר באר מרים שם, והוא מעיר כי זה לא 'נראה לי', אלא צ"ל 'בית יוסף'. וז"ל, **אלא שעדיין צריך בירור מה שציין רבינו 'נראה לי', שאין דרכו לכתוב כן אלא כשכותב איזה חידוש מדנפשיה, ולא כשמתאר איזה מנהג. וא"כ לכאורה נראה שנפלה כאן ט"ס, ובמקום נראה לי צ"ל 'ב"י', שכן מרן בב"י הביא דעת הרי"ף והרמב"ם וכתב שאין נוהגין כן. אולם בכל הספרים שראיתי, כתוב כאן נראה לי.**

האמת היא, שלא כתוב שם ש'לא נוהגים כן', אלא כתוב בדיוק את המלים שכ' השת"ז, 'ולא נהגו כן'. השת"ז העתיק ממש את לשון הבית יוסף.

אולם האמת נתבררה. בשנים האחרונות התגלה כתי"ק של בעל שתילי זיתים, ואכן נתברר כי זאת טעות, וכתוב 'בית יוסף'. כך אמר לי ידידנו הרה"ג איתמר כהן שליט"א, שביקשתי ממנו לבדוק זאת בצילום מכתי"ק הנמצא בידו.

מוזר א"כ איך העתיקו 'נראה לי'. יכול להיות, שיש לו מהדורא נוספת, שהוא הוסיף עוד משהו אחרי הב"י, וכתב איזה חידוש, ועל זה כתב את המלים 'נראה לי'. והם קפצו, דילגו עד 'נראה לי'.

עכ"פ מה שכתב השת"ז, 'ולא נהגו כן', הוא העתיק זאת מהב"י. יוצא א"כ, שאין ראיה ממנהג תימן, האם נהגו כמו הרי"ף והרמב"ם, או שלא. וכך רואים גם מדברי מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק [ח"ב אמצע סימן קל"ה], כי הוא מסתפק בדבר. הוא דן לגבי הטינון, אולי יכול להיות שהתערבו מים בהמשך. והוא אומר, בשלמא לפי מרן זה אסור, רק לפי הרי"ף והרמב"ם זה מותר. נראה שאי אפשר היה לדעת, מהו המנהג. ובלנ"ד עוד נרחיב בעיקר דבריו בשיעור נוסף.

מובן עכ"פ שזאת טעות. השת"ז רק העתיק את הב"י, לפי מנהג ארצותיהם. האם השת"ז מתכוון כי גם אצלינו? מסתבר שלא. רק לדעתו זה מחייב גם אותנו, כפי שיטתו ללכת אחרי מרן, לכן העלהו בשתיקה גמורה.

בספר זית רענן, שהוא כבר ראה (במהדורתו החדשה) את כת"ק, כתב בזה"ל, **'ולא נהגו כן (ב"י). כ"ה בכת"ק וברוב כת"י. ובכמה כת"י מצויין כאן נראה לי, במקום ב"י. ולענ"ד אין הפרש בין הגירסאות, דאף לספרים שמצויין כאן ב"י, רבינו המחבר מסכים לב"י שגם אצלנו לא נהגו כדעת הרי"ף והרמב"ם. אלא העיקר כדעת הסוברים דמי פירות עם מים ממהרין להחמיץ, וכמו שפסק מרן כאן.**

הדבר נראה מאד דחוק. קשה לקבל זאת. מלבד מה שאמרנו כי במציאות אי אפשר היה לדעת מהו המנהג בנדון דידן. [אמנם אחר זמך מה, בדרשת הילולא דמהרי"ץ, הַדְּרִי בִּי, כיעוש"ב].

*

שאלה מהקהל: מי שאינו משתמש בקמח מצה בפסח, מה עדיף שיעשה בסעודה שלישית?

תשובת מרן שליט"א: למה הוא לא משתמש?

תגובת השואל: כי הוא חושש לחוזר וניעור. הוא משתמש רק במצות אפויות.

תשובת מרן שליט"א: במצות אפויות, אין חשש חוזר וניעור. אם המצה אפויה טוב, הכי הרבה זה נִקְלָה, לא נשאר. דבר קלוי, אף פעם לא יחמיץ.

תגובת השואל: הוא חושש למצה עצמה, שממנה עשו את הקמח.

תשובת מרן שליט"א: איך יש בה חשש חוזר וניעור.

תגובת השואל: כי ישנם הטוענים, שהם לא מספיק מקפידים שם בחוזר וניעור.

תשובת מרן שליט"א: טוב, א"כ ישנה את העצה השנייה, לעשותה ברביעית יין.

תגובת השואל: זה הכי עדיף?

תשובת מרן שליט"א: כן.

שאלה מהקהל: דוקא יין, ולא מיץ ענבים?

תשובת מרן שליט"א: חושבני כי גם מיץ ענבים. מהו ההבדל? מיץ ענבים כמעט תמיד דינו כיין.

המשך השאלה מהקהל: למרות שהוא לא משמח?

תשובת מרן שליט"א: הוא כן משמח. מהרי"ץ אוחז, שזה משמח. שהרי הוא כותב בהקדמתו לאגדתא דפסחא, כי גם יין צימוקים הוא משמח. אף כי כמובן זה פחות מן היין.

תוספת לדברים שנאמרו מפי מרן שליט"א ב'עצרת הרבבות' שנערכה בירושלם עיקו"ת. כוח הרע יותר גדול מכוח הטוב. מכתב שקיבל מרן שליט"א לגבי החיזוק שנתן לקהילה בירושלם עיקו"ת, בענייני קדושה וצניעות. חשיבות הקדמת גיל הנישואין. ובעניין גידול הבלורית. ובעניין 'רענון נהיגה' בהפרדה בין גברים לנשים.

הזמן קצר והמלאכה מרובה.

דיברנו בס"ד ב'עצרת הרבבות' [שנערכה בער"ח ניסן בירושלם עיקו"ת], וחשבתי להשלים כעת את מה שלא הספקתי להגיד שם. כי באמצע שדיברתי, אמרו כי הרב הגאון משה צדקה שליט"א ראי"ש פורת יוסף, שהוא המוביל הראשי של אותה עצרת, אינו חש בטוב, ושהוא רוצה כבר ללכת, ועדיין לא דיבר. ע"כ נאלצתי להפסיק באמצע.

היה בדעתי להשלים זאת כעת בשיעור, שזה מתאים למסגרת דרשת שבת הגדול. אולם אני רואה כי גם כעת אין זמן לדבר, לא נותר פנאי. אולי בהזדמנות אחרת בעזהי"ת.

בכל אופן, נאמר כעת רק כמה נקודות, בבחינת 'ראשי פרקים'. את 'השורה התחתונה', אחרי ככלות הכל.

לצערינו, הערב־רב מרימים כעת ראש, הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ [איכה א', ה']. דיברנו [שם בעצרת], כי הם רצו להרוס את יהדות תימן, קעקעו את היסודות. וכן את כל עם ישראל. זכורני כי סיפר לי אביו זצ"ל של ידידנו הרב בנימין יהודה יצ"ו, 'אני שמעתי במו אזני את ראש הממשלה הראשון אומר, תדעו לכם שבעוד עשרים שנה, לא יהיו בא"י שומרי תורה ומצוות'.

הם היו בטוחים – אנשי השמאל, אנשי הערב רב – שהם יצליחו להשחית עד היסוד כל חלקה טובה. כך לפי כל 'הכלים' אשר היו בידיהם. הם הרסו את הקדושה, ואת הצניעות, ואת האמונה. כגון בצבא. מקומות של טומאה. והכל בשיטה ובמכֻוון, למגר את הקדושה ואת הצניעות. אין הפרדה, בשיטה, במכוון. במזיד. הם היו בטוחים בכך.

על כן צריכים לדעת, כי הנה יום אחד הם התעוררו, ראו פתאום להפתעתם כי בעוד חמש עשרה שנה, הציבור החרדי יהיה הרוב. ההיפך הגמור ממה שהם היו בטוחים, שהם ימחקו את היהדות בכלל.

לכן, הם נלחמים. אבל צריכים לדעת, כי הם נלחמים בֶּאמת.

אומרים בשם אחד הצדיקים, בדורות שעברו, כי הרשעים רודפים אחרי השקר – באמת. ואנחנו רודפים אחרי האמת – בשקר...

הסיבה לכך היא, כי מה שמפריע לנו, עוזר להם. היצר הרע דוחף אותם, נותן להם את כל הכוחות, והם נלחמים 'באמת'. ולנו, היצה"ר מפריע. מקשה עלינו.

עוד צריכים לדעת, כי כוח הרע הוא חזק מאד מאד. אין לזלזל, בכוח של־אויב. כאשר אנחנו אומרים בעשי"ת, 'ממשלת זדון תעביר מן הארץ', אין הכוונה למדינות העמים הכופרים, כגון רוסיה סין וכדו'. אלא על יצר הרע, כמו שהעלה מהרי"ץ בעץ חיים [שם בסדר ערבית דראש השנה] בשם האר"י ומהר"י ונה יעוש"ב.

גם החפץ חיים אומר – כך מובא בשם ספר מגד גבעות עולם [דף ע"ז] – בזה הלשון, **בתפילות ימים נוראים אנו מתפללים 'ותעביר ממשלת זדון מן הארץ'. והיה מבאר והולך החפץ חיים זצ"ל, שאין הכוונה על ממשלת העמים ועניני הנהגת המדינות, אלא שיש היום בעולם הזה שליטה של הרע על הטוב. כי זאת לדעת – היה משנן החי"ח זצ"ל – שצריכים לידע, שכח הרע גדול מכח הטוב [וכן שמעתי בשם הגה"צ ר' ירוחם זצ"ל]. ועל רע זה אנו מתפללים, ותעביר ממשלת זדון מן הארץ, שיפסיק הרע למשול בכיפה.**

כוח הרע, זהו ה'ממשלת זדון'. לרע ישנו כוח חזק מאד.

אבל ברוך ה', הקב"ה מצילנו מידם.

ע"כ צריכים לדעת, כי דבר ראשון, 'לא אלמן ישראל'. ישנן כיום הרבה מעלות, ברוך ה'. **כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים** [תהלים קכ"ה, ג'].

ישנו בפני מכתב, שכתבה ושלחה רבנית אחת מירושלם עיקו"ת. וכך היא כותבת, **הרב ראה במהלך כל השנים הללו כשתמך ועודד אותנו, את כל הנשים החפצות בכך, שהתרבו יותר ויותר נשים נערות ואף ילדות, המחזירות עטרה לישנה. נפתח גן לילדות, שהדרישה לבוא רק עם שמלות עד הקרסול ורדידים על הראש, ולומדות רק לימודי קודש.**

שמעתם את זאת?

למרבה הפלא, הילדות שלומדות בגן זה, הן גם הנכדות של ראש הממשלה. האם הייתם מאמינים? בְּתּוֹ (כנראה מנישואין ראשונים) הולכת עם כל אביזרי צניעות אמותינו, כולל כיסוי פנים.

הנה לנו קיצוניות, לצד השני. סטרא דימינא.

מאז שהרב נתן לנו הסכמות לחוברות שהוצאנו, פקדו את מעונו וגם התקשרו נשים לשאול שאלות, וגם הן קיבלו הסכמות. אם בע"פ, אם בכתב, אם הוציאו ספרים בנדון. כך שנזקפת לרב זכות גדולה בנושא זה. כאשר אשה כזאת מכוסה לגמרי, ויש כאֵלו גם שהגדילו לעשות, ומקיימות הלכה למעשה של 'כל כבודה בת מלך פנימה' ולא יוצאות מפתח ביתן רק לצורך גדול. נאלצת לצאת. היא לא מכשילה אף אחד. מישהו מאמין, כי ישנו דבר כזה בזמנינו?

ואותו אברך שסיים את סדר לימודו בכולל ונתקל בהן, **לא מאבד את תורתו וכל יגיעתו** לריק וכו'. על החתום, ד' נגר, ירושלם עיקו"ת.

אשריהם ישראל. בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים, וניגאל בקרוב בעזרת הי"ת.

זהו דבר אחד, שחשוב לדעת.

אמנם לגופו של עניין, צריכים בזה וכל כיו"ב של הרדידים וכיסוי הפנים, שיקול דעת עמוק של מורה הוראה מובהק. ואכמ"ל.

*

דיברנו לגבי העניין דלעיל, ואמרנו כי אכן אנשי סטרא דשמאלא הללו, הם רשעים גדולים, אבל אנחנו צריכים לדעת כי הקב"ה גם תובע מאיתנו, 'אבל אשמים אנחנו'. דיברנו לגבי העניין הזה, כי צריכים לחשוב שבגלל כל הטומאה העצומה שישנה כיום, כל המכשירים–מכשילים–המטונפים, חייבים לחשוב איך מקדימים את גיל הנישואין. לא להשאיר את הבחורים להיאבק בנסיונות קשים. זהו דבר אחד.

עכשיו נגיד בס"ד דבר נוסף, בעניין הצ'ופ – דהיינו בלורית הראש הקדמית – לצערינו בזמן האחרון אני רואה הרבה בחורים תימנים, אמנם עם פיאות ארוכות, אך יש להם 'גם' צ'ופ גדול. בלורית גדולה וארוכה.

גם בעניין זה, צריכים לעשות מיד 'ביעור חמץ'. אפילו לא לחכות לתספורת בערב הפסח.

שאלה מהקהל: מה זה צ'ופ?

תשובת מרן שליט"א: בלורית. קָדְקֹד שֵׂעָר מִתְהַלֵּךְ בַּאֲשָׁמָיו [תהלים ס"ח, כ"ב].

רציתי לדבר על כך באריכות, אולם אין זמן כעת.

עכ"פ נאמר שני דברים.

עניין הבלורית שבזמנינו בישיבות הליטאיות, ודומיהן, מקורו מרוסיה. אבל צריכים לדעת, שהדבר לא היה גם אצלם בעבר. הכל בגלל הגזירות. הם לא כ"כ אשמים. הם עברו הרבה גזירות מהשלטונות, והרבה קשיים, שלא ניכנס אליהם כעת. ישנם סיפורים שלמים. אבל תשמעו את הדברים, מפי החפץ חיים – כמובא בספר בקדושתו של אהרן [חלק ראשון דף תצ"ה] בזה"ל – **כאשר היה מרן** – האדמו"ר מבלז – **בשנת התר"צ בפולין, וביקר אצל ה"חפץ חיים" בוארשא, חזר ה"חפץ חיים" אל אכסניית מרן והחזיר לו ביקור. אחר כך נסעו יחד בעגלה. בדרך שאלו מרן** – האדמו"ר מבלז שאל את החפץ חיים – **האם נכונה השמועה כי באה, כי בישיבתו מתירים ללכת עם בלורית**? מובן מזה כי לחפץ חיים שהיתה ישיבה, בעירו ראדין, שחלק מן הבחורים שם הלכו עם בלורית.

אמר לו ה"חפץ חיים", בן התשעים ומעלה, בחביבות נפלאה: בעלזער צדיק – הצדיק מבלז. בלשונות אירופה 'הופכים' את סדר המלים משום־מה – **חס ושלום לא היתרתי בלורית. אצלכם במקומותיכם, אור התורה לא נפגם. אבל אצלינו, אור התורה כבוי. נאלצתי להקים ישיבה כדי להחזיר את אור התורה, ולהכניס בה כל מי שירצה.** וכי זה כן, וזה לא? **גם עם בלורית. אבל בעזהי"ת נתקן זאת.**

אצל חסידי הבעש"ט, אור התורה לא נפגם. ב"ה הם נשארו עם הרבה מדרכי היהדות, הזקן והפיאות, הצניעות והקדושה וכו'. אם התימנים בזמנינו היו מגיעים אל הישיבות החסידיות, אזי לא היה קורה בנושא זה מה שקורה. אבל אנחנו בגלות, ככה תקועים באמצע.

[**גם** בספרו משנה ברורה הלכות תפילין סימן כ"ז ס"ק ט"ו העלה בזה"ל, כתב בספר מחצית השקל, ורע עלי המעשה של אותן האנשים שמגדלין בלורותיהן, מלבד כי הוא דרך שחץ וגאוה וכו' יעו"ש. איתמר].

*

נקודה נוספת, לתשומת לב.

בספר וזאת התורה [עמ' נ"ג] כתב בזה"ל, **בֶּר מן דין, אפילו אם אינו מסלסל בשערותיו, אלא רק משאיר אותם שיגדלו ויתארכו** – בחור אחד שאל אותי, איזה גודל בלורית אפשר? עניתי לו, כלום. אם ניכר שזה יותר ארוך, אזי אפילו מיעוט. אין לכך שיעור – **גורם בזה כמה צרות, כי השערות הן מורות על הדינים, כמבואר בשער המצוות פרשת קדושים. וצריך להסירן ולגלחן, כדי שלא ליתן אחיזה לחיצונים. ורק הנשים צריכות להשאיר השערות, כי הדינים הם הכרח בעולם, ולכן ראוי להם להשאיר השערות, משא"כ הגברים.**

ושמעתי מעט"ר א"א הרא"ש זצוק"ל, מעשה שהיה עם עט"ר מורינו – המקובל – הרב מרדכי שרעבי זצוק"ל, שבא אצלו אדם אחד, ואמר לו שבנו אינו מקשיב בשיעורים ומפריע ואינו מתנהג כשורה. אמר לו הרב, שיחתוך לו את הבלורית. תגזור לו אותה.

וכן עשה. בלילה חתך לו הבלורית.

ועל אף שבבוקר, הבן התמרמר על כך, אבל מאז ואילך נתיישב בדעתו, והתחיל ללמוד ולהקשיב כשאר בני גילו. התחיל ללמוד כמו שצריך. הוא הוציא לו את הטומאה הזאת.

סיפור כזה ממש מפורסם בשם הצדיק רל"י מברדיטשוב. ואולי נתחלף לכותב דלעיל. או שהר"מ שרעבי למד זאת ממנו. או אירע גם אצלו, בלי קשר.

בלנ"ד עוד נאריך על כך בשיעור נוסף.

שאלה מהקהל: וכי רק הדברים הללו צריכים להעיר לבני הישיבות לתקן. לא חסר עניינים, כגון זמן הקימה לתפילת שחרית וכו'.

תשובת מרן שליט"א: על זה כבר מדברים ראשי הישיבות והמשגיחים. אני הקטן מעורר את הנושאים שלא מדברים...

*

דבר נוסף.

קיבלתי מכתב חשוב מידידנו הרב ינון מנוס הי"ו, מהעיר ראש העין ת"ו, בזה הלשון – חשוב לדעת זאת – לק"י. **לכבוד הגאון הגדול מורינו ורבינו רבי יצחק רצאבי שליט"א.**

אחדשה"ט.

אם הדבר אפשרי אשמח שכת"ר יזכיר בסוף השיעור במוצ"ש הזה או הבאים אחריו, את הענין הבא.

כל נהג לאחר חמש שנים מעת קבלת הרישיון, מקבל מכתב ממשרד הרישוי ובו כתוב שהוא נדרש לעשות 'רענון נהיגה'. כלומר, עליו לעבור כשלושה שיעורים עם מורה נהיגה (בכיתת לימוד ולא בנהיגה על הכביש) ובסיומם מבחן, ובזה תלוי המשך מתן תוקף לרשיון הנהיגה שלו. (רענון נהיגה זה נדרש לעשות רק פעם אחד במשך חייו, אא"כ הוא עובר עבירות תנועה וכו').

ולא מעט אנשים ונשים חרדים (אף אברכים ונשות אברכים) בלית ברירה, עושים קורס זה אף שהקורס מעורב, גברים ונשים יחד. ואין הם יודעים שישנה אפשרות גם לגברים וגם לנשים, לעשות את הקורס בהפרדה מלאה.

שאלתי כמה מחבריי האברכים, והם אמרו שלא ידעו שיש אפשרות בהפרדה מלאה, ובלית ברירה הם הלכו למעורב. אמנם יש לציין שלא הלך כל אברך בגפו אלא כמה אברכים הלכו יחד, וישבו בפינת הכיתה, אבל מ"מ אין ספק שאין הדבר ראוי ואף מכוער לעשות כן. ובפרט אחר שאני עצמי השתתפתי בקורס הנפרד, שאף שבתחילה הקורס התנהל ברצינות וכובד ראש, אבל לאחר כשעה, כבר נשמעו בדיחות וקלות ראש בין המורה ובין התלמידים, וכן התלמידים בינם לבין עצמם. ובפרט בשיעור שהיה ביום למחרת, כבר הרגישו רובם בנוח כאילו מכירים זה את זה מזה זמן רב. ובודאי שבמעורב, הדברים חמורים לא פחות, וזה גורם להרהורי עבירה רבים ושאר מכשולות, ובפרט בימי הקיץ. ודי למבין.

פניתי לדגל התורה, וביקשתי מהם לפנות למשרד הרישוי, ולבקש מהם שבמכתב שמקבל כל נהג לאחר חמש שנים, יהיה כתוב שישנה אפשרות לעשות את המפגשים בהפרדה, ויכתבו שם את המספר של דגל התורה.

וכה השיבו לי:

שלום רב. אבקש לציין לפניך כהערה:
מבחינת משרד הרישוי, אין לגיטימציה לקיום קורסים נפרדים באופן רשמי.
שמעתם? אוי ואבוי. מדינת עֵשָׂו. באופן רשמי, אסור לעשות הפרדה. הם לא יכולים לכתוב, שיעשו הפרדה.

ההתארגנות הזו היא – אפשר לעשות זאת, רק על ידי – התארגנות אישית – ציבורית, המבוססת על בקשת הנרשמים. האופציה הזו, אינה מוכרת באופן רשמי מסיבות שונות. מנגד – אנו משתדלים לעדכן את כלל הציבור

המעונין באופציה הזו, ואלפים כבר עברו קורסים. תוכל לעדכן בכך את מכריך וידידיך. ע"כ דבריהם.

לעשיית הקורס בהפרדה – ישנה אפשרות להתארגן ולעשות זאת, אבל אי אפשר לעשות באופן רשמי. הם לא יפרסמו את זאת. אבל מי שרוצה – **יש להתקשר למזכירות של דגל התורה במספר: 03-6762622, ולקבל שם את כל הפרטים.**

בברכת התורה, ינון מנוס.

וכל המזכה את הרבים וכו'.

בשבח החוברת 'באר הפסח' להרה"ג אליהו סויסה שליט"א, בעניין חוזר וניעור בפסח. ולגבי טחינה 'אחוה' שבכשרות בד"צ בית יוסף.

בקשר ל'חוזר וניעור' בפסח, ידידנו הרה"ג אליהו סויסה שליט"א, ב"ה הדפיס בשנה שעברה את החוברת 'באר הפסח'. השנה הוא לא הדפיס, כי כנראה שאין הבדלים. מה שכתוב בחוברת באר הפסח שיצ"ל בשנת התשפ"ד, כל מה שקשור ל'חוזר וניעור' כתוב שם. הוא בעצמו אמר לי, שאין הבדלים ושינויים. דיברתי איתו אתמול או שלשום. וניתן לעיין גם בשיעור שלנו מהשנה שעברה, כי הדברים לא נשתנו.

בין היתר, באופן מיוחד, רבים ביקשו לברר בקשר לטחינה של חברת אחוה, בהכשר בד"צ בית יוסף. היתה שאלה על כך, וביררו ומצאו כי זה ללא גלוטן.

הרי אנחנו לא סומכים בפסח על הכשרים ספרדיים, בגלל העניין של 'חוזר וניעור'. אפילו לגבי אורז, קשה לסמוך עליהם, מכיון שישנו גלוקוז, כדי שהגרגירים לא יידבקו האחד לשני. ומבחינתם, הם לא בודקים את זה. קשה לבדוק זאת. מי יבדוק? על כן, ישנו בכך חשש.

אולם לגבי הטחינה, התברר כי אין בה שום חשש, כי זה מגיע מארץ אתיופיה, ואין בזה שום חטה או חשש אחר. זאת טחינה שמיוצרת על ידי חברת טעמן. ישנם כנראה כמה סוגים, על חלקם כתוב 'ללא גלוטן' ועל חלקם לא, אולם התברר שהכל ללא גלוטן. רק מסיבות טכניות, הם לא כתבו על חלק 'ללא גלוטן'. אבל הם אישרו בכתב במפורש, התחייבו על כך, שאין בזה גלוטן בכלל.

שאלה מהקהל: כל החברות, או רק של אחוה?

תשובת מרן שליט"א: של אחוה. זהו מה שאנחנו יודעים.

מי שרוצה לשאול כל מיני פרטים, אפשר להתקשר אל הרב סויסה ולשאול אותו, הוא ב"ה בקי ומשתדל לברר את הדברים בנושא הזה. וירבו כמותו בישראל.

בעניין חשיבות אפיית המצות ע"י עובדים כשרים ונאמנים, שמתנזרים מכל המכשירים הטמאים. וכן לגבי סופרי סת"ם, שוחטים ובודקים, וכל העוסקים במלאכת הכשרות, וכן מלמדי תינוקות ומרביצי תורה, אשר משתמשים באינטרנט באיסור, בנים לא אֵמון בם.

בקשר למצות, קיבלתי מה שפירסמו תלמידי חכמים שליט"א, **לחזק את האברכים החשובים שיחיו, אשר נתעוררו לתיקון המעוות במאפיות המצות, שיהיו הפועלים העוסקים בעבודת הקודש של מלאכת האפייה, אנשים כשרים ונאמנים, המתנזרים מכלים אשר אין רוח חכמים נוחה מהם.** כל המכשירים הטמאים.

כידוע שיראים ושלמים ואנשי מעשה, נזהרים ומדקדקים בתכלית השמירה ובהקפדות רבות במצות מצוה, החל משמירת החטים משעת קצירה, וכן טחינת וניפוי הקמח, ועושים משמרת למשמרת בכמה וכמה הידורים בעסק המצות.

אך דא עקא, שעצם אפיית המצות, נעשית לדאבוננו גם ע"י אנשים קלי דעת, שאינם מדקדקים במצוות. שמלבד החסרון ביראת שמים הנדרשת ביותר לעבודת קודש זו, גם הרבה פעמים דעתם מוסחת מפני כך – הם חולמים. מי יודע איפה הראש שלהם נמצא – **ואינם נזהרים בשמירת המצות כדת וכהלכה. על כן דבר גדול מאד עשו העסקנים החשובים, אשר ארגנו אפיית מצוות בכמה מאפיות מצות, שתהיה כל מלאכת ועסק האפייה רק על ידי פועלים יראי שמים, המתנזרים בתכלית הריחוק מכל הכלים הטכנולוגיים שנאסרו מכבר ע"י גדולי ישראל.**

וישנו דבר נוסף, שחשוב לדעת. הדבר אינו רק לגבי אפיית מצות.

רבנים חשובים שליט"א כתבו בזה"ל, **מגיעים אל פתחנו הרבה שאלות, בנוגע לכשרותם של אותם המשתמשים באינטרנט באיסור, הן לגבי סופרי סת"ם אשר מבואר בשו"ע [או"ח סי' ל"ב סעיף כ'] 'שצריך להיות מאד ירא שמים וחרד לדבר השם'. והן לגבי השוחטים והבודקים, אשר צריכים להיות 'יראי שמים מרבים' כמבואר בפוסקים, וכן שאר כל העוסקים במלאכת הכשרות, אשר בודאי צריכים להיות יראי שמים מרבים. והן לגבי מלמדי תינוקות ומרביצי תורה** – איך יכול להיות, מלמד תינוקות אשר משתמש במכשיר טמא? הוא יחנך את התלמידים? – **אשר כבר כתב הרמב"ם [הל' ת"ת פרק ב' הל"ג] שצריך שיהיה המלמד תינוקות 'בעל יראה'.**

ומאד הזהירו גדולי הדורות, ובראשם מרן החת"ס [חי' ב"ב דף כא. ועוד] על גודל הנחיצות שיהיו יראי אלהים באמת, כי זולת זה לא יתכן להחדיר אהבת תורה ויראת שמים בלב התלמידים.

בכל אופן, לגבי מצות מסורת, של הרב אוריאל חלא הי"ו, בנו של הרה"ג אריה זצ"ל – שכיום הוא בעל המפעל – בדקנו איתו את הנושא הזה, ע"י ידידי הרה"ג יואב שליט"א, אולם לפני ימי 'בין הזמנים' קשה להשיג אנשים כאלה, אשר עוסקים בלישה ובאפייה, שיהיו רק אנשים שאין להם את המכשירים הללו. כמובן, למפעל עצמו, המכשירים לא נכנסים. אבל אחרי ראש חודש ניסן, שכבר אפשר יותר שיהיו העוסקים בני תורה, מי שרוצה יכול לבקש ממנו באופן מיוחד, ולהשיג זאת. הוא יודע, ואפשר לסמוך עליו. ולגבי שנה הבאה, לדבריו הוא כבר יעשה זאת לכתחילה, שלא להכניס בכלל אנשים כאלה.

ברם עכשיו, כיון שבשלב הראשון הוא לא יכל לעמוד בזה, הוא אמנם גם אז השתדל כי אלה אשר עוסקים בלישה ובאפייה, יהיו ללא המכשירים הללו. לגבי הנקיון, קשה למצוא אנשים שהם 'נקיים'. אבל לגבי הדברים העיקריים, שהם הלישה והאפייה, שהכל יעשה על טהרת הקודש, ע"י אנשים שאין להם שום מגע עם הכלים הטמאים הללו. מי שרוצה, שיפנה אליו באופן מיוחד. ב"ה אפשר לסמוך עליו, ולקחת את זאת, שיהיה חלק וכשר, קדוש למהדרין מן המהדרין.

הגם שמצד לשמה, אנחנו לא מַצריכים לומר מצד הדין, כי אין במצה קדושה כמו תפילין וכו', ובתימן לא אמרו וכדעת הרמב"ם כמ"ש בס"ד בש"ע המקוצר [ועיין בהרחבה בשיעור מוצש"ק ויקרא התש"ע, ומוצש"ק ויקרא ומצורע התשע"א], אך אין להם נאמנות, ויש חשש חימוץ, וכן מצד גדרי קדושה והשקפה.

והרי מצה רומזת ליצר הטוב כמבואר בזוה"ק, ואיך תיעשה ע"י אנשים שיצה"ר מושל בהם רח"ל.

וגם כיון שהמצות שלנו הן בגדר הכשר בד"ץ, צריך שיהיו מתאימות גם לאשכנזים וספרדים, והם הרי מצריכים לומר לשמה גם במצות, ואי אפשר לסמוך על אנשים כאלה.

אם ישנן עוד כמה שאלות, ניתן לשאול כעת.

שאלה מהקהל: מי שמחמיר לקחת מצות שנאפו אחרי חצות, האם בשנתנו זו יש לקחת מצות שנאפו ביום ששי אחרי חצות?

תשובת מרן שליט"א: הדבר כדאי. אמנם השנה זה פחות חשוב משנים אחרות, אבל בכל זאת ישנו עניין בכך. לפי השלחן ערוך, זהו מה שצריך לעשות.

בשבח החוברת 'זאת חוקת הפסח', מאת הרה"ג שאול רצאבי הי"ו, שיצא לאור כעת במהדורא חדשה.

ברוך ה', ישנה בשורה טובה.

יצ"ל החוברת 'זאת חוקת הפסח', במהדורא חדשה, מאת בני הרה"ג שאול הי"ו. כל הפרטים בעניין 'ערב פסח שחל בשבת' מבוררים שם בצורה מורחבת. אור חדש על ציון האיר. וכבר דיברנו בשבחה בשנת התשפ"א, שאז ג"כ חל ע"פ בשבת. יישר חיליה לאורייתא. ניתן להשיג אותה בחנם אצל הרב שאול, וכן אצל הרב ניר הי"ו במכון פעולת צדיק.

גם מכירת חמץ, ניתן לעשות כעת דרכו. ותזכו לשנים רבות ומועדים טובים, אכי"ר.

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

דרשת חול המועד פסח

שנמסרה בבית המדרש

ישיבת בית הלוי

ירושלם עיקו"ת

ניסן התשפ"ה בשל"ו

לק"י

נושאי הדרשה:

חידוש מיוחד מחכמי תימן נע"ג, לגבי השאלה מדוע שינה משה רבינו ע"ה את סדר הציוויים בפרשת ויקהל, תחילה איסור עשיית מלאכות בשבת ואח"כ המשכן, היפך מה שציוהו הקב"ה בפרשת כי תשא, שנזכר המשכן תחילה ואח"כ השבת.

ביאור דברי המשנה במסכת אבות [פרק ה' משנה ז'], שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם וכו', 'ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי', מהו החילוף בגולם?

בירור האמור בתשובת מהרי"ץ בשו"ת פעו"צ [ח"ב סימן קל"ה] אחרי שכתב לגבי מנהג אבותינו נע"ג שהקפידו לאכול [בליל הסדר לצורך מצת מצוה] רק מצה שמורה משעת קצירה, כדעת רבינו הרמב"ם, א"כ מה היה קשה למהרי"ץ, לגבי מנהגינו בעניין הטינון, הרי יש לומר גם בזה דנקיטינן כהרמב"ם דס"ל כי מי פירות עם מים אינם ממהרים להחמיץ.

הצעת יסוד (לא למסקנא) כי לדעת מהרי"ץ זיע"א, רבותינו ואבותינו נע"ג נהגו והנהיגו להחמיר בענייני פסח כדעת מרן הש"ע, גם בדברים שרבינו הרמב"ם מיקל. דוגמאות לכך. וביאור הסיבה לחומרא זו, כי החמץ רומז ליצר הרע.

תוספת לדברים שנאמרו מפי מרן שליט"א ב'עצרת הרבבות' שנערכה בירושלם עיקו"ת, בעניין החיים תחת שלטון של יהודים אשר פרקו מעליהם עול תורה ומצוות, ולגבי יהדות תימן אשר סבלה מכך יותר משאר כל העדות. מי הם ה'נחשים והעקרבים' המושלים בגלות הרביעית.

כל הזכיות שמורות למרן שליט"א
השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

דרשת חול המועד פסח ה'תשפ"ה ב'של"ו

בשם רחמן.

השיעור מוקדש ע"י האשה הכשרה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר שתחי', מארצות הברית, להצלחה בכל מעשה ידיה, ושתרוה נחת מכל יוצאי חלציה, ובפרט בנה ישי משה הי"ו שיחזור בתשובה שלמה בקרוב ממש, בעבור שהתנדבה ומתנדבת תמיד למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

כמו כן השיעור מוקדש להצלחת רבי ניסן חיים ב"ר בן-חיים , ארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו, בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

ברשות הרבנים הגאונים הי"ו, אשר נמצאים עמנו כאן.

ראשון בקודש – נפתח בכבוד אכסניה של תורה – ידידנו הרה"ג שלום יצחק הלוי שליט"א הי"ו. זאת איננה הפעם הראשונה שאנחנו פה, הוא מחזיק ומבסס את המקום הזה לחיזוק תורה ויראת שמים, ולחיזוק המסורת והאדרתה. ב"ה תורה מחזרת על אכסניה שלה, הזכות של זקינו הגאון כמהר"ר יחיא יצחק הלוי זצוק"ל, ב"ה שצאצאיו ממשיכים פה, ובמקומות נוספים. גם ידידי הרה"ג טוב יצחק הלוי הי"ו, אני זוכר אותו לטובה ולברכה, כי מזה עשרות שנים שאנחנו בקשר ומכירים. ב"ה גם עוד רבים מכל המשפחה יצ"ו.

הרב הישיש, הרה"ג שלום צדוק שליט"א, מרא דאתרא בני עי"ש, שאני מתבייש שהוא מטריח את עצמו כל פעם לבוא לכנסים שלנו. לולא שאני יודע כי הוא לא עושה זאת לכבודי, אלא לכבוד התורה, לכבוד מהרי"ץ, גאון עוזנו ותפארתנו. השנה ימלאו כבר 220 שנה לפטירתו של מהרי"ץ, ואנחנו עושים הילולא מיוחדת בעיר בני ברק בערש"ק פ' שמיני. אבל הגר"ש צדוק הרגיש, הוא תפס, שאני עם מהרי"ץ, יש לנו משהו מחובר בשורש הנשמה. 'כמים הפנים לפנים'. הוא מצאצאי כמה"ר שלמה זצ"ל, אחיו של מהרי"ץ, מחבר זבח פסח שנזכיר בעז"ה בהמשך.

גם בנו ידידנו רב הפעלים לתורה ולתעודה הרה"ג עזריאל הי"ו, והרה"ג שילה הי"ו – תעזרו לי, ישנם מהנמצאים כאן שמות שאינני מכיר – הנה פה גם הרב משה עוזירי הי"ו, והרב גמליאל הי"ו. ועוד ועוד. ישנם כאן הרבה תלמידי חכמים, אי אפשר להזכיר את כולם. ומשמאלי כאן הרה"ג רפאל נדב הי"ו, שהוא ג"כ הזכיר לנו נשכחות. וכו' וכו'.

*

ראשית, הנני מברך את כל הקהל הקדוש **בברכת המועד, תזכו לשנים רבות ומועדים טובים.**

הקהל עונה: בחייך ובימיך הטובים.

חידוש מיוחד מחכמי תימן נע"ג, לגבי השאלה מדוע שינה משה רבינו ע"ה את סדר הציווים בפרשת ויקהל, תחילה איסור עשיית מלאכות בשבת ואח"כ המשכן, היפך מה שציוהו הקב"ה בפרשת כי תשא, שנזכר המשכן תחילה ואח"כ השבת.

מדברים פה באסיפה של מצוה, כינוס לכבוד התורה, ולכן נפתח בדברי משה רבינו ע"ה – אשר קראנו זאת בס"ת לפני כמה שבועות, בפרשת ויקהל – **וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם, אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ לַעֲשֹׂת אֹתָם.**

על מה ה'קהילה'? על מה ההתכנסות והאסיפה?

אנחנו שומעים [זאת בהמשך], **שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיְיָ, כָּל הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוּמָת. לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת.** זהו העניין הראשון.

לאחר מכן, מתחילה פרשה חדשה. וישנה שם לפני כן פרשה 'פתוחה'. **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ לֵאמֹר. קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיְיָ, כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאָהּ אֵת תְּרוּמַת יְיָ, זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת.**

בעניין הזה, ישנו חידוש מיוחד שכתבו חכמי תימן נע"ג, שהוא מבוסס ע"ד הזוהר הקדוש,

אולם אצל חכמי תימן הדבר מובא בצורה יותר מליאה ומפותחת. אינני יודע, מאיפה היתה להם את המסורת הזאת, אבל כמה חכמים כתבו זאת, כגון בעל עולת שלמה – מהר"ר שלמה בדיחי זצ"ל. ישנם כמה שהזכירו זאת. וישנן גם כמה שאלות, אשר עומדים עליהן שאר המפרשים, אבל הם נותנים תשובה מליאה לדבר הזה.

אגיד בפניכם, את תמצית הדברים. ישנה כאן קושיא. משה רבינו התחיל לדבר על עניין השבת, ואח"כ על המשכן. והרי לפני כן, בפרשת כי תשא, כאשר הקב"ה ציוה את משה רבינו על המשכן, המשכן היה הראשון, ורק אח"כ השבת. הפרשה השנייה שם היא, **וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ** וגו' [שמות ל"א, י"ג]. אם כן קשה, מדוע משה רבינו שינה את הסדר?

וחוץ מזה, למה צריך פה פרשה חדשה, **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ לֵאמֹר. קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיְיָ** וגו'? לכאורה, היה צריך להמשיך. מדוע צריך שתהיה כאן הפסקה, כביכול זהו דבר נוסף חדש?

הם אומרים, חידוש נפלא. נאמר זאת בקצרה. מי שירצה להבין זאת היטב, עליו לעיין בספר הזוה"ק, ובעוד ספרים, כגון מקום מקדש למהר"ר חיים סינואני זצ"ל.

היה עניין קשה מאד, עם הערב רב. משה רבינו העלה ממצרים גם את הערב רב, והם אלה אשר החטיאו את עם ישראל בעון העגל, באמרם להם, **אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** [שמות ל"ב, ד']. הם הסיתו והדיחו את עם ישראל, הטעו אותם. העניין של מעשה המשכן, הוא בא לתקן את עוון העגל. בעון העגל נאמר, **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן, פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם, בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם, וְהָבִיאוּ אֵלָי** [שמות שם שם, ב']. הם נתנו הרבה זהב, א"כ תיקון הדבר – מדה כנגד מדה – לתת זהב למלאכת המשכן.

אומר הקב"ה למשה רבינו, כי התיקון הוא אך ורק לעם ישראל, זרע קודש, לא לערב רב. הערב רב הללו, הם פגומים מעיקרם, אלה המסיתים והמדיחים, להם אין תיקון. אסור שהם ישתתפו במשכן. אם הם ישתתפו במשכן, יתנו נדבה למשכן, הם יטמאו אותו. אם סטרא אחרא תהיה מעורבת עם הקדושה, לא תשרה השכינה במקום הזה. מהם אינני רוצה לקבל נדבה.

והנה משה רבינו, 'ויקהל משה את כל עדת בני ישראל', הוא מסתכל על הציבור ורואה כי גם הערב רב נמצאים בתוך הקהל. אם אתחיל לדבר על כך שיתנו תרומה למשכן, הרי גם הם יתנדבו. אם מרצון, או מבושה, לא משנה. העיקר, גם הם יתנו. משה רבינו ראה זאת בחכמתו הגדולה, והפך מפני כן את הסדר. נדחה כעת את הנושא הזה, למרות שזהו הנושא הראשון שאותו הוא היה אמור להגיד, ונדבר על עניין השבת.

שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה [שמות ל"ה, ב'], ישנה כאן זרקא, לרמוז כי משה רבינו נאנח, כיון שישנה לו כאן בעיא קשה. אבל בעז"ה העניין הסתדר, כפי שראה לנכון במחשבתו, והוא ממשיך לדבר בענייני השבת. שמעו זאת הערב רב, ואמרו, על מה הוא מדבר? עוד הפעם על שבת? כבר כמה וכמה פעמים דיבר בן עמרם על שבת? כגון **שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלָּקֵטוּהוּ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ** [שמות ט"ז, כ"ו], **זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ** [שמות כ', ז'], **שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת** [שמות כ"ג, י"ב], **וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת** [שמות ל"א, ט"ז]. עוד פעם, משה רבינו מדבר על שבת?

כנראה אין עוד חידושים. אין לו עוד מה להגיד, הוא חוזר כל הזמן על אותם הדברים. והם 'בעטו ויצאו'. שלום עליכם. עזבו את השטח.

כעת רואה משה רבינו, אהה, אשרינו מה טוב חלקינו, ב"ה הערב רב פינו את המקום, עכשיו אפשר לדבר על המשכן. על כן, הוא

מתחיל פרשה חדשה, **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר** וגו׳ **קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַי״י**. את התרומה הנני רוצה רק ׳מאתכם׳ דייקא, לא מאלה אשר עזבו והלכו מפה. אין להם תיקון, כי זהו שורש הרע.

ביאור דברי המשנה במסכת אבות [פרק ה׳ משנה ז׳], שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם וכו׳, ׳ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי׳, מהו החילוף בגולם?

ברם כאן צריכים להתבונן, מה גרם את ההבדל הזה שבין הערב רב, לבין עם ישראל? הרי גם בני ישראל שמעו, שמשה רבינו ע״ה דיבר פעמים רבות בעניין השבת, והם לא אמרו ׳כבר שמענו׳. הלוא אף הם ידעו זאת, ומסתברא שאפילו יותר ויותר מן הערב רב, ובכל זאת לא הפריע להם לשמוע עוד הפעם.

כולנו יודעים את הכתוב במשנה במסכת אבות [פרק ה׳ משנה ז׳], **שבעה דברים בגולם, ושבעה בחכם. חכם, אינו מדבר לפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה. ואינו נכנס לתוך דברי חברו, ואינו נבהל להשיב, שואל כהלכה ומשיב כעניין, ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ועל מה שלא שמע, אומר לא שמעתי, ומודה על האמת. וחילופיהן בגולם.**

ששת ההבדלים המובאים במשנה זו, הינם מובנים. ישנו חכם, וישנו גולם. מהו ההפרש? ׳גולם׳ זהו מלשון גלמי כלים, כלי שאיננו מושלם, חומר בלי צורה. הגולם, הוא התחיל קצת להבין משהו, אבל חסר לו, הוא פגום מאד. אם הוא שומע ששואלים איזו שאלה, למרות שישנם במקום אנשים שהם חכמים יותר ממנו, הוא ג״כ קופץ ומביע דעה. כמו כן, החכם עונה על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ואילו הגולם אין לו סדר, מה מוקדם ומה מאוחר. וכן כל הדברים. הכל מובן. אבל לגבי ׳על מה שלא שמע, אומר לא שמעתי׳, זהו החכם, א״כ מהו הגולם? וכי הוא אומר על מה שלא שמע, כן שמעתי? אם הדבר כן, הרי שהוא שקרן, ולא גולם.

דברי תורה הם עשירים, וישנם לכך הרבה תירוצים, אולם ברצוני להביא תירוץ חריף מאד, לגבי העניין הזה.

הגולם, כאשר הוא שומע משהו, איזה דבר חידוש, למרות שהוא אינו יודע את כל החידוש, אלא רק מלה אחת או שתים, חֵלק ממנו, הוא כבר לא רוצה להמשיך לשמוע יותר. אולם החכם, כאשר הוא שומע איזה דבר, אם מישהו בא ואומר לו חידוש, אפילו שהוא כבר מכיר אותו, הוא לא אומר לו, אני כבר יודע, לא צריך. אלא הוא מקשיב, אולי תהיה איזו תוספת. הגם שכבר שמעתי זאת פעם, נחזור על זה עוד הפעם, אולי יתברר ויתבהר לי העניין עוד יותר, ואולי בהמשך יהיה איזה חידוש ממש.

המלה ׳מה׳ – ביאורה כאן כגון שנאמר בפסוק [שמות ט״ז, ז׳] **וְנַחְנוּ מָה** – זהו לשון מיעוט. החכם, על ׳מה׳ שלא שמע – אפילו מתוך דבר שלם, נניח עשרה אחוז הוא לא שמע – הוא אומר ׳לא שמעתי׳. לאדם כזה, אוהבים לומר חידושים. כי אם הינך בא לאדם ואומר לו דבר חידוש, והוא אומר לך שהוא כבר יודע אותו, אזי כבר אין חשק להמשיך לדבר איתו. אבל כאשר הוא אומר לך, אהה, איזה חידוש, לא ידעתי זאת, אזי אותו אדם יבוא שוב ושוב להגיד לו חידושים, ועל ידי כך הוא מוסיף ומתחכם. משא״כ הגולם, תשעים אחוז מהחידוש הוא אינו יודע, ורק עשרה אחוז הוא יודע, ועל ׳מה׳ ששמע – על המיעוט הזה ששמע – הוא אומר ׳שמעתי׳, כביכול שהוא יודע את הכל.

מספרים על הגאון רבי אלחנן וסרמן – תלמיד מובהק של בעל החפץ חיים – זכר צדיק וקדוש לברכה, כי אירע בראש השנה שהחפץ חיים דרש, אמר דברי התעוררות לפני תקיעת שופר. אחד מחביריו של הגר״א וסרמן, שהיה ג״כ ת״ח חשוב, אמר להגר״א וסרמן, החפץ חיים בר״ה של שנה שעברה, כבר אמר את אותה הדרשה בדיוק, את אותם הדברים שהוא אמר היום. ענה לו

הגר"א וסרמן, לא. הפעם הח"ח הוסיף שמונה מלים, שאותן הוא לא אמר בשנה שעברה.

זהו אחד מקניני התורה, 'בשמיעת האוזן'.

*

בעזהי"ת נדבר בהמשך, גם בעניין גזירת גיוס בני הישיבות הי"ו, נושא שדיברתי עליו ב'עצרת הרבבות' שהתקיימה פה בירושלם עיקו"ת [בערב ר"ח ניסן], כי ישנם דברים שלא הספקתי להגיד אותם אז, לא הסתדר הזמן. לא אחזור על מה שאמרתי, אולם ישנם מעט דברים שאצטרך לחזור עליהם, כי אחרת לא יהיו לדברים עכשיו טעם, מכיון שהם בעצם באים להשלים את מה שאמרתי אז.

וזאת מלבד מה שהשלמתי קצת בשיעור ויקרא, דרשת שבת הגדול.

בירור האמור בתשובת מהרי"ץ בשו"ת פעו"צ [ח"ב סימן קל"ה] אחרי שכתב לגבי מנהג אבותינו נע"ג שהקפידו לאכול [בליל הסדר לצורך מצת מצוה] רק מצה שמורה משעת קצירה, כדעת רבינו הרמב"ם, א"כ מה היה קשה למהרי"ץ, לגבי מנהגינו בעניין הטינון, הרי יש לומר גם בזה דנקיטינן כהרמב"ם דס"ל כי מי פירות עם מים אינם ממהרים להחמיץ.

נתחיל בס"ד בענייננא דיומא. בעניינים של פסח.

למהרי"ץ זיע"א, כבוד גדולת קדושת אדוננו מורינו ורבינו, יש לו תשובה מיוחדת בשו"ת פעולת צדיק [חלק שני, סימן קל"ה] בעניין מצה שמורה, 'מצה משומרת משעת קצירה'. הוא מאריך שם לבאר, כי מנהג אבותינו מדור דור, שהמצה תהיה שמורה משעת קצירה. ואפילו בשעת הדוחק, דעת מהרי"ץ היא שאסור לברך על מצה שאינה שמורה משעת קצירה. מי שאין לו אפשרות, שיברך עליה רק ברכת המוציא לחם מן הארץ, ולא יוסיף לברך על אכילת מצה, כי הוא לא מקיים בכך מצוה אכילת מצה, אלא רק במצה שמורה. וזאת למרות שדעת מרן בשלחן ערוך [או"ח סי' תנ"ג סעיף ד'], כי בשעת הדוחק מברכים אפילו על קמח מן השוק. זהו הנושא הראשון בתשובה של מהרי"ץ.

מהרי"ץ מביא שם למסקנא, ארבע דעות. אחרי שבהתחלה הוא מברר את שיטות אותם הפוסקים. הרי"ף והרמב"ם וכו', אומרים 'משעת קצירה'. וישנם ראשונים הסוברים, 'משעת טחינה'. והשאילתות והר"ן סוברים, 'משעת לישה'. והדעה הרביעית, זאת דעת הטור ואבודרהם והש"ע, הסוברים כי 'מצוה מן המובחר לפחות משעת טחינה, ובשעת הדוחק אפילו קמח מן השוק'.

אומר על כך מהרי"ץ בזה"ל, **הנה נא ערכתי לפניך סְבָרות הפוסקים המדברים בענין זה, ואין בידינו להכריח כאחת מן הסברות.** ישנן כאן המקילים, וישנם המחמירים. ואינני יכול לקבוע מי הצודק בודאות, אין ראיה מוכרחת לעשות כפי השיטה הזאת, או כפי השיטה האחרת.

בפרט שמר"ן הקדוש פסק להקל בשעת הדוחק. מה אני יכול לומר? מרן בשלחן ערוך, פסק להקל.

ומאחר שישנם חילוקי דעות בעניין. א"כ מה עושים? הלכה למעשה.

וא"כ נשאר הדבר תלוי כפי המנהגים, כל אחד כפי מנהג מקומו. ומי שנהג כבר להחמיר, אין לו לזוז ממנהגו. נכון שמרן הש"ע פסק להקל, אבל אם נהגו עפ"י שיטות המחמירים, אזי אי אפשר להקל.

וק"ו אם נהגו אבותיו להחמיר, דפשיטא דאינו יכול לשנות. וכמו שכן הדין בכל מנהג דשייך לאיסור, ונהג להחמיר כדעת איזה פוסק, אפי' שיראה הכרע בהיפך להקל, אין לו היתר להקל. וכמ"ש מר"ן הרב"י ז"ל בהקדמתו לטור א"ח יע"ש. ודבר זה מוסכם הוא.

מרן כותב בעצמו, אני מביא דעות ושיטות ומכריע, ויכול להיות שישנם דברים שאני פוסק לגביהם להקל, אולם אם בקצת מקומות נוהגים להחמיר, אסור להם לזוז

ממנהגם. אם מנהג אבותיהם הוא להחמיר, הם צריכים להישאר במנהג הזה.

מוסיף מהרי"ץ ואומר, **ומנהגינו כאן ארץ התימן להחמיר, ומדקדקים לחזר אַמצה השמורה משעת קצירה, דור אחר דור. בפרט היות ידוע דהרמב"ם מאריה דאתרין הוא, כמ"ש הרדב"ז והריק"ש ומהרח"ש ודרכי נועם והלק"ט, ככתוב אצלינו באורך במקום אחר, וא"כ אין לנו לזוז מדבריו.**

עד פה, הכל טוב ויפה.

*

מעניין לעניין, מהרי"ץ עובר לדבר לגבי העניין של מי פירות, שאינם מחמיצים. כך קיי"ל להלכה. דהיינו, מותר ללוש מצה עם מי פירות, אפילו כל היום כולו, כי הם אינם מחמיצים. אבל אם זה עם מים, מרן פסק בש"ע [סימן תס"ב סעיף ב'] כי אז הבצק ממהר להחמיץ, ולכן אסור לעשות זאת. ואם עשית, תלוש את הבצק במהירות. תזדרז. לא לסמוך על 'שיעור הילוך מיל'. ומצד שני, ישנה דעת הרי"ף והרמב"ם, שזה כמו כל עיסה רגילה. אין הבדל.

היה מנהג בארץ תימן, לעשות 'טינוף' לחטים של־מצה. דהיינו, בכדי שהמצה תהיה סולת נקיה, לכבוד המצוה, כדי שהיא תהיה משובחת ומהודרת, נעימה וטובה, היו עושים את הטינוף עם 'חרמל', אשר זהו מין עשב, שסגולתו היא שהוא משיר את הקליפות. עשו משטח של עלי חרמל, למטה ולמעלה, והחטה היתה באמצע, והם היו מוציאים לחות, ומשירים עי"ז בטחינה את קליפות החטה.

לכאורה, הרי ישנה לחות. וכי הדבר אינו מחמיץ? התשובה היא, שזה לא ממש מים, אלא מי פירות, ומי פירות אינם מחמיצים. זהו היסוד של מה שהם עשו, מה שנקרא 'טינוף'. כך היה המנהג פשוט.

בא מהרי"ץ ושואל שאלה. הרי את ה'חרמל' הזה, היו קוטפים אחרי חצות היום. כאשר כבר אין טל. וכמו כן, שלא ירד באותו היום גשם, שלא ישארו מים על העלים. שתהיה רק את הלחות הפנימית של־עלים. שואל מהרי"ץ, הרי אח"כ לשים את זה בעיסה, ומוסיפים מים, א"כ ישנם כאן מי פירות – מתוך החרמל אשר השפיע על החטה – וכעת שהעיסה נילושה עם מים, זה מי פירות ביחד עם מים, וזה ממהר להחמיץ.

וזה לשונו שם, **אכן עדיין קשה וצריך לעיין, דלפי המנהג שמטננין החטים בעשבים וטוחנין אותם, אכתי יש לְהַפֵּק דלמא הוו מי פירות עם מים שממהרין להחמיץ, כדכתב מר"ן הש"ע. הא ניחא לדעת רמב"ם והרי"ף, דס"ל דמי פירות עם מים הוו כשאר עיסה הנילושת במים לבד. אלא למאן דס"ל דמי פירות עם מים ממהרים להחמיץ, צריך ליישב.**

בשלמא לדעת הרי"ף והרמב"ם, הסוברים כי מים עם מי פירות לא ממהרים להחמיץ, בסדר, נחשיב זאת כרגיל. אבל לפי מרן הש"ע, זה ממהר להחמיץ. ובנדון דידן, לא מתייחסים לכך, שכביכול ישנה כאן איזו בעיא, ושצריכים להזדרז, אלא לשים את העיסה כרגיל.

מיד כשראיתי זאת, הייתי משתומם. מהי הבעיא? הרי רק לפני דף אחד, כתב לנו מהרי"ץ שנוהגים לקחת מצה דוקא 'משעת קצירה', כי נוהגים כדעת הרמב"ם והרי"ף. זהו להחמיר. אם כן, כאן בנדון דידן נהגו להקל, כדעת הרי"ף והרמב"ם. מה מפריע למהרי"ץ?

הוא שואל, שלפי מרן הדבר אסור, כי זה ממהר להחמיץ. ברם, הרי בקלות אפשר לומר שהם נהגו כדעת הרי"ף והרמב"ם המתירים. ואם תאמר, שמא המנהג הזה הוא מנהג חדש, הנה כתב מהרי"ץ בהדיא בעץ חיים ח"ב [דף ב' ע"א, ד"ה העצה] שכך הוא **המנהג קדום** יעוש"ב. גם השתילי זיתים כתב במפורש [סימן תס"ז ס"ק י"ד] בזה"ל, **במקומות אלו נהגו מימים קדמונים לטנן החטים בעשבים.** זהו אינו מנהג חדש, אלא מנהג קדמון. א"כ מה קשה למהרי"ץ, מה מפריע לו, שהוא בא ואומר כי נכון שלפי

הרמב"ם והרי"ף זה טוב, אבל לפי הש"ע זה לא טוב. בסדר. אבל נהגו בקהילותינו כדעת הרמב"ם והרי"ף. מה הבעיא? וכי אנחנו רק מחמירים כדעת הרמב"ם? אי אפשר להקל כדעת הרמב"ם? זהו מנהג מדורי דורות, ונהגו להתיר כפי דעתו. חושבני, כי 'כאן הבן שואל'. כל מי שעובר על הדברים, צריך לכאורה לשאול את השאלה הזאת. מה 'צריך ליישב' פה? למה לא תגיד, שהמנהג הוא כדעת הרמב"ם והרי"ף?

ואם נרצה להגיד, כי מה שאומרים לגבי דבר אשר נהגו מדורי דורות נגד מרן, שזהו רק אם הדבר לחומרא ולא לקולא, שהרי ציין מהרי"ץ להקדמת הב"י ומשם מובן כך, וכמו שהעיר בני הרה"ג נסים שליט"א, הרי מי שיעיין בקונטרים כללי מהרי"ץ יראה ויבין מתוך מה שהבאתי בס"ד רשימה של דברים רבים – וגם זה לא הכל – שאבותינו נע"ג נהגו להקל בהם, כדעת הרמב"ם, נגד שלחן ערוך.

למשל, מהרי"ץ כותב לגבי עירובי תבשילין, הרי לפי הש"ע מי שלא עשה עירובי תבשילין במזיד, הוא אינו יכול לסמוך על העירוב שעושה הרב לכולם. רק לפי דעת הרמב"ם, אפילו מי שפשע ולא עשה, יוצא בעירובי תבשילין שעושה הרב. זאת סוגיא במסכת ביצה רפ"ב, שם שמואל אמר כי על דעת הפושעים אני לא מניח. אבל הרמב"ם פוסק, שהדבר אפשרי. וכך אנחנו מכריזים, **'כל מי שלא הניח עירובי תבשילין, יסמוך על עירובי.** בסתם. בין אם לא הניח במזיד, בין אם בשוגג. מהרי"ץ כתב כך במפורש בעץ חיים חלק שני, שנהגו לסמוך גם על זה.

כמו־כן למשל, לגבי הכהנים, שאינם נוטלים את ידיהם לפני ברכת כהנים, אלא סומכים על הנטילת ידים שעשו לתפילה. אפילו שבש"ע כתוב במפורש, שהם צריכים ליטול שוב את ידיהם. סמכו על הרמב"ם.

וכן לגבי מה שמברכים שהחיינו, על תפילין ומזוזה חדשים, כדעת הרמב"ם. לפי מרן הש"ע, אין מברכים. א"כ לדידיה זאת ברכה לבטלה, או עכ"פ ספק ברכה לבטלה. ולא חששו לו.

וכהנה וכהנה. ישנם עוד הרבה דברים.

אין סתירה מהקדמת הב"י, כי שם המדובר שאסור להם להקל אם אבותיהם נהגו להחמיר, אבל להמשיך להקל תלוי ברצונם ושיקול דעתם.

שאלה מהקהל (הרה"ג ישראל אליהו שליט"א): אם נהגו לכתחילה כדעת הרמב"ם, מדוע מתחילה הם לא לשו את הבצק עם מי פירות?

תשובת מרן שליט"א: בארץ תימן, במציאות, לא היתה מצה עשירה. אבל נראה מדברי מהרי"ץ, למשל לגבי ערב פסח שחל בשבת, מהרי"ץ אומר לעשות מצה עשירה. משמע שהיו כאלה שעשו את זה. ברם, הדבר לא היה אצלם שכיח. בדרך כלל לא עשו זאת, לא רק בפסח בגלל חשש חמץ, אלא בכל ימות השנה, העניין של עוגות ועוגיות וכו' לא היה אצלם בתפריט, הדבר לא היה מקובל. הלחם לא היה מתוק. לא היה לחם מתוק, כפי שישנם כיום חלות ולחמניות מתוקות. וכדומה. לא היה מקובל להכניס בלחם, דברים שהם מתוקים. דרך האכילה שלהם, לא היתה כזאת.

ממילא אי אפשר היה להוכיח, האם נהגו להחמיר בעניין הזה, או שלא. דיברתי על כך בשיעור הקודם [מוצש"ק ויקרא], והבאתי כי השת"ז בסימן תס"ב כותב שלא נהגו בזה כדעת הרי"ף והרמב"ם, ובסוף הוא כתב 'נראה לי', ונתברר כי זאת טעות, כי בכתי"ק הוא כתב 'בית יוסף'. הוא העתיק את הבית יוסף. חושבני כי בתימן לא יכלו להגיד מהו המנהג, מכיון שהדבר לא היה שכיח. או שבלאו הכי הם מיהרו, ותמיד זה היה פחות מהילוך מיל. ממילא אי אפשר לדעת, האם מקילים בכך, או שלא. ועוד מעט נראה בהמשך דברי מהרי"ץ, כי אין לו הוכחה מה נהגו בפרט הזה.

*

מהרי"ץ מביא בהמשך דבריו [בתשובה שם], כי אותם מי פירות אשר היו על ה'חרמל', הם כבר התייבשו. באופן שבשעת הלישה, כבר אין בפועל מי פירות. ועל כך ישנה מחלוקת, בספרי ראשונים. הרמב"ן והרשב"א סוברים, שאם זה נתייבש, הדבר כבר לא נקרא 'מי פירות עם מים', ורבינו פרץ סובר שכן. אם כן, נשאר לו חשש.

וזה לשון מהרי"ץ, וראיתי להפר"ח בסי' תס"ב שכתב וז"ל, ודע שאם נתבטלו המי פירות, שוב אין לחוש אם ילושו אח"כ במים, כדמוכח מתשובת הרשב"א סי' תפ"ח, ותשובה להרמב"ן סי' ק"ן, למאי דהוה ס"ל מתחילה דרוק דעכבר אינו כרוק האדם, נראה להרשב"א פשוט דמותר, אע"ג דבתר הכי לש עיסה במים. ודלא כהגמ"י פ"ה בשם סמ"ק, ומייתי לה הב"י סי' תנ"ג דף שי"א ע"ב ד"ה כתב ה"ר פרץ עכ"ל.

ובספר חק יעקב, למד מדברי ה"ר פרץ להחמיר. דאע"פ שנתיבשו המי פירות, אם אח"כ בא למים, מחמיץ. ע"ש סי' תנ"ג ס"ק כ"ב וסי' תס"ב סק"ג.

ומיהו כיון דרשב"א והרמב"ן בשיטה אחת קיימי, וגם הטור אזיל בשטתייהו כמ"ש רבינו ב"י ז"ל, הוה ליה ה"ר פרץ יחיד בסברתו.

ועוד, דמהירושלמי מוכח בפירוש דליכא חשש, דקאמר מטננא שרי וכו'.

אבל למסקנא אומר מהרי"ץ, **ומי שלבו נוקפו להחמיר כדעת הר"ף** – אם למרות שלהלכה הדבר מותר, אותו אדם חושש לדעת רבינו פרץ הסובר שהדבר אסור – **הנה יש ליישב לבו ודעתו, מטעם ספק ספיקא, דקי"ל דלכתחילה שרי. וכדכתב הפר"ח בי"ד סי' קי"א בכללי הס"ס.**

והנה בכאן לפנינו ס"ס. ספק אי הלכה כר' פרץ, או כרשב"א וכו'. זאת המחלוקת, האם כאשר התייבשו המי פירות, עדיין חוששים למי פירות עם מים.

ואת"ל הלכה כר"ף – גם אם נגיד שכן – **דלמא הלכה כרי"ף ורמב"ם, שאין המי פירות ממהרין להחמיץ.**

מהרי"ץ נקט בלשון, 'דלמא' הלכה כרי"ף והרמב"ם. הוא לא הכריע. אולי ההלכה כמותם. זהו ספק. אבל בתורת ספק ספיקא, אפשר לצרף את זאת.

רואים כי לא היתה להם הכרעה ברורה, לגבי הנושא הזה, מבחינת המציאות.

ושאלתנו היא, למה לא נגיד, כי מכאן מוכח שכן. דהיינו, מזה שעושים את הטינון, אעפ"י שישנו חשש של תערובת מי פירות עם מים, א"כ מוכח שמתירים את זה. שנהגו להתיר. מזה גופא נוכיח, שנהגו להתיר במי פירות עם מים, ולא חוששים לדעת האומרים שזה ממהר להחמיץ.

הערת הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א: לא הבנתי מה השאלה, הלא יתכן דסבירא להו כהאומרים שאם נתייבש אינו נחשב עם מים, וממילא אין הוכחה כיצד המנהג במי פירות עם מים. וכך צריך לומר בדעת השתילי זיתים, שהעלה דברי הבית יוסף שלא נהגו כדעת הרי"ף והרמב"ם כדלעיל, ואעפ"כ העלה בפשיטות את מנהג הטינון כדלעיל.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. בלנ"ד עוד נרחיב על כך בשיעור נוסף.

שאלה מהקהל: אולי הסיבה שהתירו, היא מפני שאין במים הללו טעם. וגם אם יש טעם, הטעם נפגם. אני יודע וזוכר, שלא היה מורגש שום טעם, וא"כ אין כאן דין של מי פירות.

תשובת מרן שליט"א: זה לא משנה. כי גם באופן שלא מורגש הטעם, נחשב הדבר מי פירות. אפילו שאין מתיקות (או חמיצות) וכדומה. וכדמוכח מדין חריכת שני שִבֳּלים בגמ' פסחים דף מ', וכמו שנפסק להלכה בש"ע סי' תס"ג סעיף א', **מותר לחרוך שני שבלים ביחד, ולא חיישינן שמא יצאו מים מאחת לחברתה, שהם מי פירות ואינם מחמיצים.**

שאלה מהקהל: א"כ לדידן אפשר לאכול עוגיות פפושדו?

תשובת מרן שליט"א: בזה ישנו עניין לגמרי אחר, שאלות חדשות. אלה שמחמירים בפפושדו, סוברים כי זהו איסור כרת רח"ל. לגבי מי פירות, גם אם זה מחמיץ, כרת זה לא. הוא נחשב רק חמץ נוקשה, לפי שיטת רש"י וסיעתו.

הערה מהקהל: אבל לפי מה ששמעתי, החרמל לא גורם ללחלח את החטים, אדרבה מייבש אותם. זכור לי שכך אמר לי סבי, שהיו <u>מייבשים</u> אותה בכך.

תשובת מרן שליט"א: לא יתכן. אדרבה, המלה 'טינון' עצמה, פירושה לחלוח. עיין בערוך ע' טן דף 45. ואם לא כן, מהו הנדון של מהרי"ץ בכלל? ובכל זאת כנראה מה ששמעת הוא נכון, אבל זה לא בשלב הראשון, אלא הוא השלב השני, כמתואר העניין בספר מצפי"ת דף 95, **כדי שקמח החטה יהיה לבן, מובא מהשדה עשב ידוע הנקרא "חרמל". מעשב זה – שהגבר הוא שמביאו הביתה מן השדה ולשם קטיפתו הוא יוצא לשדה בחצות היום – שוטחות הנשים על הקרקע שכבה ראשונה, ומפזרות עליה שכבה ראשונה מהחטה המבוררת. על גב זו, חוזרות ושוטחות שכבה שניה מהעשב, ועליה מפזרות שכבה שניה של חטה. וכן הלאה, עד שהחטה כולה נכרכת בין שכבות העשב. עשב זה מפריש לחות המרטיבה את גרעיני החיטה, ובשעת טחינתה מופרשת הקליפה, והתוך נשאר לבן. לאחר מעשה זה של כריכת החטה בעשב ה"חרמל" כיום תמים – שקורין לו "טינון" – ופעולתו המצופה, מוציאות הנשים את החטה מבין כריכי העשב, ושוטחות אותו באויר החפשי והחם. כל כך למה? כדי שחמימות האויר תצמק את התוך של גרגיר חטה שספג קודם לכן לחות, וע"י כך ייבדל התוך מקליפתו. רק לאחר מכן החטה נטחנת בריחים, והקמח מתנפה בנפה צפופה שממנה הוא יוצא נקי ולבן, ונאגר בכלים מיוחדים שבהם הוא משתמר עד הגעת שעתו לאפותו מצות יעו"ש.**

הצעת יסוד (לא למסקנא) כי לדעת מהרי"ץ זיע"א, רבותינו ואבותינו נע"ג נהגו והנהיגו להחמיר בענייני פסח כדעת מרן הש"ע, גם בדברים שרבינו הרמב"ם מיקל. דוגמאות לכך. וביאור הסיבה לחומרא זו, כי החמץ רומז ליצר הרע.

לגבי העניין דלעיל, עמדתי איזה ־ זמן בתמיהה. איך להבין את מהרי"ץ? כי פתאום בנ"ד הוא אומר, אולי ההלכה כמו הרי"ף והרמב"ם. והרי רק לפני דף אחד אמרת בהחלט, על עניין אחר, שמנהגינו כדעת הרמב"ם?

מאי שנא?

לכאורה נראה לי מכאן, דבר חדש. כמדומני שלא עמדו עליו.

לגבי הלכות פסח, סובר מהרי"ץ כי אבותינו נע"ג נהגו להחמיר, גם בדברים שהרמב"ם מיקל בהם. והסיבה היא, מפני שזה חמץ, ובחמץ מחמירים.

למעשה היסוד הזה, כתוב כבר באיגרת מהרי"ץ. בעצם נתברר כי זאת איגרת של סבו של מהרי"ץ, בעל פרי צדיק, הוא שכתב את האיגרת הזאת, אבל הדבר נתפרסם על שמו של מהרי"ץ, כי גם מהרי"ץ היה משתמש בזה. והוא כותב שם במפורש, שבדיני פסח צריכים להחמיר.

וזה לשונו שם, **ראוי ונכון לכל אחד מישראל** – כל אחד. לא מדובר על רבנים, ולא לצדיקים המחמירים, אלא כל יהודי – **לנהוג בכל חומרות דיני הפסח, לא לחזר אחר הקולות.** אל תחפש היתרים.

כי כל המקיים והמאשר קיום הלכות הפסח, נעשים גופו ונשמתו קדש קדשים.

שמעתם איזה מלים?

וכתב רבינו האר"י זלה"ה – את זאת מהרי"ץ עכשיו מוסיף, הוא לא 'בנה' למעלה רק על האר"י, אשר אמר בנ"ד הבטחה בזה"ל – **שמי שנזהר מחמץ כל שהוא בפסח, מובטח**

לו שלא יזדמן לידו חטא כל השנה. אשריו לעושה אלה, אשריהם לזרע אברהם יצחק ויעקב שכך עטרם בוראם במצוותיו. אלא הוסיף מהר״ץ שנעשים גופו ונשמתו קודש קדשים.

א״כ מובן כי זאת היא השאלה של מהרי״ץ בנ״ד.

הדבר לא התחיל ממהרי״ץ, אלא לכל הפחות כבר מסבו מהר״ץ. בדורות שלפניהם, כבר אז היתה להם הוראה, וכך מוכח באיגרת הזאת שהתפרסמה ברבים, כי צריכים להחמיר בפסח.

א״כ הקושיא היא, למה לא החמרתם בנ״ד כדעת מרן? אכן אנחנו מחמירים כדעת הרמב״ם, שצריך משעת קצירה. וכן אנחנו מחמירים כדעת הרמב״ם, בחוזר וניעור. אלו חומרות. אבל לגבי קולות, לא. בעניין זה הולכים כדעת מרן.

האמת היא, שלפי הכתוב באיגרת שם, משמע כי יש לנהוג בכל החומרות. אבל נר׳ כי המדובר הוא רק לגבי החומרות של מרן הש״ע, כי את חומרות הרמ״א הם לא החמירו. למשל, ללכת אחר מיעוט תשמישו בכלי, להכשירו לחומרא לפי המיעוט. וכן לגבי קטניות לאסור, את זאת הם לא החמירו. רק לגבי מרן, לכל הפחות, כי אלו שני שרי צבאות ישראל, הרמב״ם ומרן, ע״כ לכל הפחות את החומרות של מרן. אבל מי שירצה להחמיר לעצמו, גם דעות נוספות, תע״ב.

ראיה לדבר, כי לגבי הכשרת כלים שלא משתמשים בהם בכל ימות השנה במים, אלא באש, עושים להם ליבון. וידוע שדעת רבינו הרמב״ם, כי אין צורך להכשר ליבון בפסח. ליבון בפסח, לדידיה מאן דכר שמיה. מי שיעיין ברמב״ם בהל׳ חמץ ומצה, יראה כי אין זֵכר לליבון. אפילו כלים שמשתמשים בהם באש, לדעתו ההכשר שלהם הוא בהגעלה. ובכל זאת, אבותינו נע״ג נהגו להחמיר בזה. כלים אשר השתמשו בהם באש, ליבנו אותם באש, כמו בגיעולי גויים, וכידוע.

וגם לגבי פסח, כתב על כך באיגרת מהרי״ץ במפורש, בלי שום חילוק. וזה לשונו, **כלי האש, כגון השפוד והמלקחיים והמרדה וכיוצא בהן, צריכין ליבון, והוא שישרפם בתוך האש עד שיהיו אדומות.** ועד״ז הקונטריס זבח פסח, שחיבר מהרש״צ, אחיו הגדול של מהרי״ץ. כך הם פסקו בפשיטות, כי כלי שבא באש, חובה שיהיה לו ליבון. זהו מה שנקרא, ׳שְׁפודין ואסכלאות׳, מה שכתוב מפורש בגמ׳ בסוף מסכת ע״ז, לגבי גיעולי גויים.

ידועים ליודעים דברי הרמב״ם בפרק חמישי מהל׳ חמץ ומצה [הלכה כ״ג], לגבי סכינים, שהכשרם הוא בהגעלה. והמגיד משנה במקום, מציין לגמרא במסכת פסחים [דף ל׳ ע״ב]. שם כתוב בזה״ל, **א״ל רבינא לרב אשי, הני סכיני בפסחא, היכי עבדינן להו**? כיצד אתם עושים להכשירם?

אמר ליה, לדידי (חדתא) [חדתֵי] קא עָבְדֵי(נן). אמר ליה, תינח מר, דאפשר ליה. דלא אפשר ליה, מאי? **אמר ליה, אנא כעין חדתא קאמינא. קתייהו בטינא, ופרזלייהו בנורא.** את הברזל, דהיינו חלק הלהב שחותך, הכשרו צריך להיות באש. והקת, בטינא, בכדי שזה לא יישרף. **והדר מעיילנא לקתייהו ברותחין.**

והלכתא, אידי ואידי ברותחין, ובכלי ראשון. כך ההלכה בגמרא, ששניהם ברותחין.

מצד שני, לגבי שפודין ואסכלאות, הרי״ף שם מוסיף להביא את הדין הזה, את הסוגיא במס׳ ע״ז בעניין גיעולי גויים. שְׁפודין היינו, ברזל שמכניסים בתוך הבשר. ואסכלאות היינו, כעין שליבות הסולם. משהו כעין רשת, אשר צולים עליה. השימוש שלהם, הוא באור.

והנה לעומתו, הרמב״ם בהל׳ חמץ ומצה, הוא אינו מביא את ההלכה הזאת, רק בהלכות מאכלות אסורות פי״ז לגבי גיעולי גויים. לכן בא ואומר המגיד משנה, נראה לי מדברי הרמב״ם, שהוא סובר כי זהו כיון ש׳היתרא בלע׳. מה שהחמירו בגיעולי גויים, לגבי כלים

שהשתמשו בהם הגויים, נבילות וטריפות, ועברו לרשות ישראל – כמבואר בפרשת כלי מדין – שם זהו 'איסורא בלע'. מן הנבילה וטריפה. משא"כ בנ"ד, לגבי חמץ, 'היתרא בלע'.

וזה לשון הרב המגיד, **שפודין ואסכלאות, לא נתבַּאר דינן בגמ' לענין חמץ בפסח. ונחלקו בו המפרשים ז"ל. יש מי שאומר, שדינן כדין שאר איסורין, וצריכין לבון. ויש מי שאומר, שכיון שמה שבלעו היה היתר, די בהגעלה. ואפשר שזהו דעת רבינו, שהזכיר כאן בסכינין, הגעלה. ופרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות, בלוקח סכין מן הגויים, הִצריכָן לבון. ולא הזכיר כאן לבון כלל.**

גם הגר"א [מוילנא] הביא זאת בביאורו לש"ע סימן תנ"א, הוא מביא את דברי הרב המגיד, ומסביר מדוע הרמב"ם לא כתב בהדיא, שֶׁדי בהגעלה לשפודים ואסכלאות? והוא עונה, כי כיון שהדבר אינו מפורש בעניינו בגמ', אין דרכו של הרמב"ם להביא מה שאינו מפורש בגמרא. למדנו עכ"פ כי לדעתו גם הרמב"ם סובר, שדינו בהגעלה.

יש לנו תשעה מגדולי ישראל, הסוברים שלפי דעת הרמב"ם, אין מושג של ליבון. רק שנים – הריטב"א והמגן האלף – אומרים, כי גם הרמב"ם סובר שכן, רק שתלמד זאת מהלכות מאכלות אסורות. כך נר' לי לפי הבנתם. ברם, הם מיעוט. וגם דבריהם צ"ע. ועכ"פ המגיד משנה, ורבינו מנוח, והרשב"ץ בספרו יבין שמועה, ומרן הב"י, הפרי חדש, שער המלך, הש"ך בנקודות הכסף, הגר"א שהבאנו מקודם, ומהרח"כ בספר שם טוב, הם כותבים בפשיטות, כי אין ליבון לדעת הרמב"ם, לגבי חמץ.

וכן במציאות, גם אבותינו נהגו להחמיר. ונראה שהסיבה היא, כיון שמרן השלחן ערוך פסק להחמיר. רוב הפוסקים סוברים, כי החמץ נחשב 'איסורא בלע'. וגם מהר"ץ כתב כך באיגרת, וכן מהרש"צ בזבח פסח. ש"מ כי כך נתקבל המנהג. א"כ רואים שהם החמירו.

[**לגופו** של־עניין, יש לי עוד הרהורי דברים בזה, וכנראה לא ישאר הדבר כך למסקנא מה שאמרנו כי בפסח הולכים אחרי הכרעת מרן הש"ע, אלא גם בזה המנהג מכריע, ובלנ"ד נדבר בזה בהילולא דמהרי"ץ הקרובה, בעזרתו יתברך].

מכך בנה מהרי"ץ, שבחמץ מחמירים.

*

יש להבין, מה נשתנה פסח, מכל שאר דיני התורה?

ישנו כאן יסוד גדול, שצריכים לדעת אותו.

ישנה שאלה גדולה שנשאל הרדב"ז, מה ראתה תורתנו הקדושה, להחמיר בעניינים של פסח, יותר מבכל האיסורים.

תשובת הרדב"ז הזאת, היא בחלק ג' סימן תקמ"ו. אני זוכר בקלות את הסימן, כי החיד"א במחזיק ברכה כותב על זה שזהו בסימן מתו"ק... זה תקמ"ו.

עכ"פ שם הוא – הרדב"ז – כותב בזה"ל, **שאלת ממני, אודיעך דעתי, מה נשתנה חמץ בפסח מכל איסורין שבתורה, שהחמירה עליו תורה להצריכו בדיקה, ושְׂרוֹף וכלה וגם ביטול. והוסיפו חכמים להצריכו בדיקה בחורין ובסדקין ולחפש אחריו, ולשרש אותו מכל גבוליו, ועובר עליו בבל יראה ובל ימצא, ואסרוהו בכל שהוא, ואינו מתבטל כלל. וחומרות כאלו לא נמצאו בכל האיסורין שבתורה.**

אין חומרא כזאת, בשום דין בתורה. אפילו עבודה זרה, שכתוב עליה **וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדֶךָ** מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם [דברים י"ג, י"ח], לא כתוב לחפש בחורים ובסדקים, ולבטל וכו'. אין דבר כזה. אפילו לגבי יין נסך. רק חמץ בפסח, הוא הכי חמור.

אומר הרדב"ז, כי ישנם אמנם תירוצים בספרי הראשונים, לגבי השאלה הזאת. יש אומרים כי זה מפני ש'לא בדילי איניש מינה בַּלַּהּ שַׁתָּא', וי"א שזה מפני שהחמץ אסור בהנאה, וי"א מפני שהחיוב כרת וכו'. אבל הוא אומר, כי על כל אחד ישנה שאלה.

ולבסוף הוא אומר, כי אין לו תשובה אחרת, אלא רק מה שכתוב במדרשות, כי הסיבה שהתורה החמירה בחמץ, מפני שהחמץ רומז ליצר הרע. ואם זהו יצר הרע, אזי הוא נכנס לכל חור ולכל פינה. ע״כ צריכים ׳שרוף ואבד וכלה׳, ולבדוק אחריו וכו׳. זהו השיאור שבעיסה. כלה גרש יגרש אותו.

זאת תשובת הרדב״ז בספר שלו שו״ת, וכן בספרו מצודת דוד. וגם החיד״א החרה החזיק אחריו. הוא אומר בזה״ל, ׳מצות החמץ, אין לו פשט׳. על פי הפשט, לא תבין למה. ישנם בכך רק רמזים. להבין כי החמץ רומז ליצר הרע, והמצה ליצר הטוב. [עיין עוד בהרחבה בדרשת חוה״מ פסח התשפ״א בשל״ב].

אם כן, הבננו בס״ד את הנקודה. את השורש. **יצה״ר** בעוה״ר נכנס לכל חור, לכל זוית ולכל פינה.

תוספת לדברים שנאמרו מפי מרן שליט״א ב׳עצרת הרבבות׳ שנערכה בירושלם עיקו״ת, בעניין החיים תחת שלטון של יהודים אשר פרקו מעליהם עול תורה ומצוות, ולגבי יהדות תימן אשר סבלה מכך יותר משאר כל העדות. מי הם ה׳נחשים והעקרבים׳ המושלים בגלות הרביעית.

מכאן אנחנו מגיעים, אל הנושא שלנו כעת, כי בעוה״ר אנחנו נמצאים עדיין בנושא הזה של גיוס בני הישיבות.

הערה מהקהל: הרב אמר שהחמץ רומז ליצה״ר והמצה רומזת ליצר הטוב, א״כ האירוע היה צריך להיות אחרי פסח.

תגובת מרן שליט״א: ה׳ ירחם. אנחנו מתכוננים. בשביל זה מתכוננים שבעה ימים, בכדי להתחזק. שבעה ימים, של אכילת מצה, עוזרים ומשפיעים לכל השנה.

דבר ראשון שצריכים לדעת, זהו המאמר [המובא בזוה״ק] ברעיא מהימנא פרשת כי תצא [דף רע״ט ע״א], בעניין הערב רב. כפי שנאמר, **הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ** [איכה א׳, ה׳], הם מושלים ועומדים בראש.

הוא – הנחש – ישופך ׳ראש׳. היו צריה ׳לראש׳.

אנחנו בעוה״ר, אין אנו בזמנינו תחת שלטון של אומות העולם, כמו בעבר, אלא תחת שלטון של יהודים, אשר פרקו מעליהם עול תורה ומצוות. ואנחנו – יהדות תימן – במיוחד, סבלנו מהם יותר מכל העדות. כל העדות, עוד לפני שהם עלו לארץ ישראל, הם כבר התקלקלו. היחידים שנשארו עדה קדושה וטהורה, זאת יהדות תימן. עד שהם עלו לא״י.

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק, בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם [דברים כ״ה, י״ז]. כבר בדרך, בצאתנו מתימן, התחיל הקלקול.

בעצרת הנז״ל הזכרתי את כמה״ר חיים סינואני זצ״ל, כי אז זה היה בדיוק יום היאר־צייט שלו, אשר נלחם במחנות נגדם מלחמת חָרמה, אבל בסוף הוא ׳הרים ידיים׳. הוא ראה כי ׳השעה משחקת להם׳, ועזב את הכל. ישב לו אח״כ בביתו, בעיר יהוד, הסתגר. אמנם אולי הוא חיבר גם כאן בארץ ספרים וכו׳, אבל השפעה של ממש על הציבור, כבר לא היתה לו. בעוה״ר. [את כל חיבוריו כתב מהר״ח סנואני בתימן, אבל בארץ ישראל כתב מעט מאד, כנראה מפני מה שאכתוב אודותיו לקמן. איתמר].

זהו מתוך מה שדיברנו בס״ד, לגבי הערב רב. **ישנו** מאמר מדהים, בספר הזוה״ק בפרשת כי תצא [שם]. תשמעו מה שכתוב שם. דברים יורדים חדרי בטן. בעניין הפסוק **וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר** [שמות כ״א, ל״ג], וזה לשונו, **ואתקרי ׳בור׳, ד׳נפל שמה שור׳, דא דכתיב ביוסף ׳בכור שורו הדר לו׳, דאתאמר ביה ׳וישליכו אותו הבורה׳**. אנחנו נפלנו, השליכו אותנו.

מי זה ׳יוסף׳? ברגע הראשון חשבתי, כי הכוונה מפני שכל עם ישראל נקראים יוסף, כפי שנאמר [תהלים פ׳, ב׳] **רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה, נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף**. ש״מ שכל עם ישראל, נקרא בשם ׳יוסף׳. ברם נראה משם לפי העניין, וכך אומרים בהדיא המפרשים, כי הכוונה למשיח

בן יוסף. הדור של־גאולה. את הדור הזה, ׳וישליכו אותו הבורה׳.

׳**והבור** ריק׳. לכאורה למה כתוב, ׳הבורה׳ – ׳והבור׳?

ישנו כאן עניין נסתר עפ״י הסוד, לא ניכנס אליו כעת, רק נקרא את המלים. **נוקבא בישא. והבור ריק, דכורא.**

דהיינו, זאת הבורה, לילית הרשעה, והבור זה הס״מ. בעוה״ר אלו כוחות הרֶשע והרע. צריכים לדעת, כי ישנם כוחות טומאה גדולים רוחניים.

אבל תשמעו את ההמשך, דברים שהם ברמה שלנו להבין.

׳**והבור** ריק אין בו מים׳, **ריק בלא תורה. אבל נחשים ועקרבים יש בו.** הרי היכן שישנם מים, אין נחשים ועקרבים. ואם הבור ריק, ישנם שם נחשים ועקרבים.

מי הם ה׳נחשים ועקרבים׳?

ודא גלותא רביעאה, דור דרשעים, מלא נחשים ועקרבים, רמאים כנחשים, ועקרבים דעקרין מִלֵּי דרבנן, וְדָיְנִין לשקרא. עלייהו אִתְּאֱמַר, הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ [איכה א׳, ה׳].

כך לשון הרעיא מהימנא. זאת הנשמה של משה רבינו, אשר גילתה מסודות תוה״ק לרשב״י. רעיא מהימנא פירושו, רועה נאמן.

א״כ זהו דור של רשעים, מלא נחשים ועקרבים, רמאים כנחשים. זהו מה שנרמז במאמר חז״ל המפורסם בב״ר, ׳נחשים ועקרבים יש בו׳.

לגבי ׳נחשים׳, אנחנו יודעים את שנאמר, **וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה** [בראשית ג׳, א׳]. רמאי. שקרן. הנחש פיתה את חוה, החטיא אותה בעץ הדעת. הוא שיקר, דיבר לשון הרע על הקב״ה. **וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל הָאִשָּׁה, לֹא מוֹת תְּמֻתוּן** [שם שם, ד׳]. טען שהקב״ה אכל מעץ הדעת, וכך הוא ברא את העולם, ואין אומן שונא אלא את בני אומנותו, לכן הוא לא רוצה שתאכלו כדי שלא תהיו כמוהו. שקרן ורמאי, מפתה. זהו הנחש. הם השורש של־נחש הקדמוני. ׳רמאים כנחשים׳. ועיין בספר אלפי ישראל [חֵלק החי] פכ״ז דף תת״נ אות ג׳.

׳**ועקרבים**, דעקרין מלין דרבנן׳.

פה היתה לי תמיהה. אכן אנחנו רואים במו עינינו, את מ״ש ׳דיינין לשקרא׳. המשפטים שלהם, השופטים שלהם, שופטי שקר וכזב.

מישהו אמר לי, כי בכניסה לבית המשפט בתל אביב, כתוב בגדול [ישעיהו א׳, כ״ו] **וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה, וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה.** כך הם כתבו שם. זהו פסוק יפה ונחמד, אבל מה להם ולפסוק הזה? אבל הם מתפארים בכך, כביכול, כאילו. גם זה שקר. ברם כולם רואים, איזה שקרנים ורמאים, נוכלים וצבועים, שקרים גלויים לעין כל, בלי שום בושה. זהו מה שכתוב, ׳דיינין לשקרא׳.

כמו־כן אנחנו אכן רואים, כי הם ׳עקרין מלי דרבנן׳. בסדר. ברם, וכי מילי דאורייתא, הם לא עוקרים? מה הפירוש, דעקרין מלי ׳דרבנן׳? מה עם התורה? ואם תאמר, שזהו קל וחומר, לא כך היה צריך לכתוב.

צריכים לומר, לגבי ׳נחשים ועקרבים׳, כי עקרבים זהו נוטריקון, עוקרים רבנים. זהו טעם הדרשה כאן, עקרבים – עוקרים רבנים. [והאות נו״ן, אפשר לומר שהיא מתחלפת עם האות מי״ם, שהרי הן מאותיות למנ״ר. ואולי אין צורך לכך, ומי״ם דעקרבים היא מי״ם דרבנים]. א״כ רמאים כנחשים, על הדאורייתא לא צריכים להגיד, הדבר אינו קשור לפה, כי כבר הנחש הקדמוני הוא היה כנגד הקב״ה. נגד תורה שבכתב, ונגד תורה שבעל פה. אבל הם, ׳עקרין מלין דרבנן׳, אין המדובר על ׳רבנן׳ חכמי הש״ס והתלמוד, וכל רבותינו הראשונים, אלא על חכמי הדור שלנו. עוקרים את דברי רבני הדור. לגבי תורה שבכתב ושבע״פ, בלאו הכי הם כבר בועטים ומכחישים, כופרים ומזלזלים. אולם יש להם לנגדם את חכמי הדור בפועל, את גדולי התורה, הם נשארו. ולכן מה הם עושים? מוציאים עליהם שם רע, משמיצים ומבזים אותם, ואת דבריהם, מתנגדים להם.

הרי בעבר, הנהגת הציבור היתה על ידי הרבנים, על פיהם ישק כל דבר.

ואם נשאל, מהי הראיה? מי אמר ש׳רבנן׳ אלו חכמי הדור כעת?

התשובה היא, כן. שהרי אנחנו אומרים בקדיש, על ישראל ועל רבנן וכו׳ די באתרא הדין. שמע מינה כי ׳רבנן׳ זה לא רק תואר לחז״ל בעלי הש״ס וכו׳, אלא גם הרבנים הנמצאים כיום.

היכן נרמז עניין ׳דיינין לשקרא׳ בעקרבים. אלא צ״ל שזה חוזר לנחשים דלעיל, והמתין לַסוף, כדי להסמיך זאת לעניין היו צריה לראש, על שם הוא ישופך ראש.

*

ובכן, זכור את אשר עשה לך עמלק, בדרך בצאתכם מתימן. עמלק הזה, שהיה בדרך שעלו אבותינו מתימן, צריכים לזכור, וכפי שכבר הזכרתי שם בעצרת את הרבנים הגדולים והצדיקים, כגון מארי סעיד עוזירי זצ״ל ומארי חיים כסאר זצ״ל והרב יחיא אלשיך זצ״ל, שכשלה ידם. כמעט לא יכלו לעשות כלום, לתקן את הדור. למרות שהם היו גאוני ופארי עדתנו.

בהספד של כמה תלמידי חכמים בזמן האחרון, של הרב אריה חלא זצ״ל והרב יחיאל תם זצ״ל, דיברנו על כך, כי ׳אבל אשמים אנחנו׳. אמנם אנשי השמאל הם רשעים גדולים, אבל גם אנחנו קצת אשמים, לא נחפש ונסתפק להאשים רק אותם. אם אנחנו היינו משכילים להתאחד, כאיש אחד בלב אחד, אם היינו זוכים שמהר״י יצחק הלוי זצ״ל היה עולה לא״י, עם כושר מנהיגות. אמנם עלו תלמידי חכמים, אבל לא אנשים אשר עמדו בפרץ, לא עמדו בהנהגה, בכדי שיוכלו לעמוד מולם. מול אותם רשעים. מהר״י יצחק הלוי נפטר הכי צעיר מכל אחיו, בן ששים וחמש. כל אחיו האריכו ימים, נפטרו בסביבות גיל תשעים.

הדבר אירע לא בגלל ש׳הרבנות מקברת את בעליה׳, אלא בגלל המחלוקת. כמה הוא סבל. תמיד הוא היה אומר, עֵינַי תָּמִיד אֶל יְיָ, כִּי הוּא יוֹצִיא מֵרֶשֶׁת רַגְלָי [תהלים כ״ה, ט״ו]. אנשי הכת עשו לו צרות, על ימין ועל שמאל. הרעישו בדלת ביתו באמצע הלילה, הוא היה צריך להביא שומרים וכו׳. הוא סבל הרבה. בעוה״ר. ולכן לא זכינו שיהדות תימן תעלה לא״י עם מנהיגים, היו כצאן בלי רועה. ממילא, היה לאנשי השמאל, טרף קל.

מארי סאלם קלזאן זצ״ל, כאשר הוא רק ירד מן המטוס, הוא אמר בזה״ל, ׳אבדה יהדות תימן׳. כך סיפר לנו נכדו, ראש ישיבת איתן התורה כיום הי״ו. [כנראה הכוונה למארי סאלם הזקן, ולא לבנו ששמו גם כן סאלם. איתמר].

הרבה מרבני תימן אשר עלו לא״י, הם היו בהלם ממה שקורה פה בארץ. הֶלֶם בה״א, שגרם לאֵלֶם באל״ף. היו כאלה שממש לא יכלו להחזיק מעמד, לאחר מספר ימים הם נפטרו. [ועל מהר״ח סנואני שמעתי כי נשבר לגמרי מן המצב, ומפני זה היה שותה עֲרַק, עד שנסתכן. איתמר].

הערת הרב שילה צדוק: הרב מזכיר את הרבנים שהיו בירושלם עיקו״ת, אבל היה עוד רב אחד בקרית בנימין ע״י חיפה, שהקים עולה של תורה, ונלחם נגד כל הדברים האלו, והוא זה שאמר ״ומפני חטאינו גלינו ׳לְאַרצנו״. הוא היה הסבא שלי. הוא הקים עולה של תורה, ושלח ילדים לישיבות, ונלחם נגד כל הכפירה, בזמן אשר מפא״י היו בשלטון.

תגובת מרן שליט״א: אבל זה אחד מאלף, ׳אחד מעיר ושנים ממשפחה׳. אכן ברוך ה׳, ניצולו בודדים. תראו על כל האברכים והת״ח שהם בגיל שלי, מה קרה מסביבם. מישהו אמר לי, בבית הכנסת שהייתי, בירושלם, אני היחידי בחור ישיבה, כל שאר מתפללי ביהכ״נ הלכו לטמיון.

הרה״ג ציון נדב זצ״ל – בנו ה׳ רפאל הי״ו נמצא כאן, אולי הוא יאשר את הסיפור – הוא אמר, וכי אתם חושבים שאני עזבתי, הלכתי לאשכנזים, בגלל שאני לא מעריך את

מסורת התימנים? חלילה. הסיבה שעזבתי, כי גדלתי בעיר תל אביב, והיו צוחקים ולועגים עלינו שאנחנו לומדים בישיבות. האנשים שלנו, התימנים, היו מלגלגים עלינו. כאשר ראיתי כך, עשיתי 'רוורס'. וישנם כאלה, שבכל זאת החזיקו מעמד. כנראה כל אחד כפי טבעו. אולי מפני שהוא עדין מאד מאד. היכרתי אותו טוב.

אינני יודע, מהם בדיוק השיקולים וכו'. יחידים ממש, היו בתקופה שלנו. היום ברוך ה', ישנו שיפור עצום. אבל אלה שבגיל שלי, וק"ו אלה שלפני, ממש אודים מוצלים מאש, יכול להיות אחד בלבד בכל שכונה. זכורני כי מארי סלימן קרואני זצ"ל אמר לי, אתה האור היחידי בשכונה שלנו. אף אחד לא היה. איך ניצלנו? הקב"ה הציל אותנו. נסים ונפלאות. לולא י"י צבאות הותיר לנו שריד כמעט וגו'.

אבא מארי זצ"ל היה ראב"ד בתימן, ומאריה דאתרא בעיר רצאבה, ובכלל הדברים שפעל היה מלמד תלמידים וכו'. ובארץ ישראל – הוא בעצמו סיפר לי – כבר אף אחד לא היה רוצה ללמוד. קראתי להם, בואו ללמוד, ואף אחד לא בא. השתנו. אין דורש ואין מבקש. ממש נפל לו הלב. ולכן הוא ישב לו בפינה. הציעו לו הרבה תפקידים, והוא לא רצה לקבל שום תפקיד.

אחד מתלמידיו, ה' שלום רצאבי (אביהם של הרב מנשה מב"ב, והרב ראובן ממודיעין עילית) אמר לו, מארי, תורה מה־תִּהא עליה? ענה לו אאמו"ר, יש לי בן, ואני מלמד אותו תורה.

סיפרו על הגאון המפורסם כמה"ר יחיא נחום זצ"ל, שהלך בזמנו בעיר רחובות ברחוב וראה פריצות, והתחיל לצעוק. הזמינו לו משטרה. בא שוטר ואמר לו, תשמע, אילו לא היית עולה חדש, הייתי שם אותך בבית הסוהר. על כך שהוא העיר. אז הוא אמר, ריבונו של עולם, חזרנו לארץ הקדושה, וכי זהו מה שציפינו וייחלנו אלפיים שנה לבוא לא"י?

לא עיכלו, את מה שקורה פה.

שימו לב לְמה שאמר הגאון הרב דב לנדו שליט"א, מנהיג עולם התורה האשכנזי–הליטאי, ראש ישיבת סלבודקה. דבריו מובאים בהקדמה לכתבי בעל ענף חיים [כרך שלישי, דף כ"א]. אם אתם יודעים, הוא גדל בעיר רחובות ת"ו, עם תימנים. כל החברים שלו היו תימנים.

תשמעו מה מספר הרב ישראל מאיר אלנדאף [שם] בזה"ל, **אותם רשעי ישראל הנ"ל, כפי שגם שמעתי עדות נאמנה מהגאון ראש ישיבת סלבודקה רבי דוב לנדו שליט"א, שילדותו היתה ברחובות בישוב התימנים שם (עוד קודם קום מדינת ישראל), והחזו"א שלח לשם את הגרא"מ קובנר שפתח שם את ישיבת 'פורת יוסף' לעולי תימן שם, והגאון רבי דוב לנדו למד ב'חדר' התימנים ובישיבה הנ"ל.**

וסיפר לי – הגר"ד לנדו – **שהציונים עשו שואה רוחנית לעולים התימנים. באופן שמכל חבריו החרדים בשכונה, לא נשאר חרדי אחד, רח"ל.**

מבהיל. אחד לא נשאר. איפה הם?

והדבר גלוי ומפורסם לכל, שבתקופה זו הציונים החלו להשתלט ולסחוף את הציבור אליהם, מקטן ועד גדול, והחרבן והרס הדת שעשו הציונים כבר החל להיות באותם הימים, ורוב ציבור התימנים שעלו משנת התרמ"ב ואילך הלכו לאבדון ולשממה, ובודדים מהם נשארו לפליטה, אחד מעיר ושניים ממשפחה.

וגם אלה שעלו אחר כך ע"י "מדינת ישראל", כבר ידועה השואה הרוחנית והגשמית שעשו להם ה'ציונים' כאן בארץ ישראל, שהעבירום על דתם בעל כרחם, וגזלו את ילדיהם ספריהם וממונם. ועל הכל יביא האלהים במשפט.

אמנם נצח ישראל לא ישקר ולא יכזב, ועם כל מה שעשו להכחיד ולהכחיש את יהדות התורה ובפרט את יהדות תימן, קויים בנו מקרא שכתוב, 'עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל'. ע"כ.

אם כן, כמה גאונים הפסדנו. כמה צדיקים איבדנו. הלא התימנים ברחובות, היו מסֻלתה ומשמנה של יהדות תימן, הקימו שם בית דין, (מלבד הבית־דין שהיה אז בירושת״ו), היו אז מקובלים וכו׳. וכל זה התנדף בעוה״ר.

אל תתפלאו, שהיום הם – הערב רב, אנשי השמאל – נלחמים כנגד בני הישיבות. הסיבה היא, כי הם לשעבר היו בטוחים שבעוד עשר–עשרים שנה, אין יותר יהדות בא״י ח״ו. סיפר לי בזמנו זקן אחד תימני, וכך אמר לי, שמעתי במו אזני את ראש הממשלה הראשון נואם, הרשע ההוא משדה בוקר, זקן אשמאי, שאמר בזה״ל, עוד עשרים שנה, לא יהיו יהודים שומרי תורה ומצוות בארץ ישראל.

מובן כי הוא היה בטוח, שכך יהיה. הם פעלו להרוס את הכל. אבל כנראה, הם ישבו על מי מנוחות, מפני שחשבו כי הדבר כבר ׳עובד׳ לבד. ופתאום גילו יום אחד, פְּשָׁשְׁ, איך צצו כל כך הרבה ישיבות, וכל כך הרבה חרדים? עוד מעט, הם יהיו הרוב. מה יהיה? לכן כעת, הם ממש נלחמים.

אבל הם נלחמים ׳באמת׳. זהו כפי שאמר חכם אחד, לפני כ–150 שנה, הרשעים רודפים אחרי השקר – באמת. אבל אנחנו רודפים אחרי האמת – בשקר. כיון שיש לנו יצר הרע, אשר מפריע לנו. אבל אצלם, אדרבה, היצר הרע עוד דוחף אותם יותר.

בקיצור, צריכים לדעת את האויב, **וְהָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגָּרֵשׁ, כִּי הַשֹּׁקֵט לֹא יוּכָל, וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ וָטִיט** [ישעיהו נ״ח, ג׳]. חייבים להתבונן, כי ישנה כאן ׳מלחמה לי״י בעמלק׳. והם יילחמו בכל הכוח שלהם, מכיון שהם מרגישים כי ׳כלתה אליהם הרעה׳.

על כן אנחנו לעומתם צריכים להתחזק, להיות בני חיל, לעמוד כחומה בצורה, לדעת כי מלחמה לי״י בעמלק מדור דור. וכפי שאומרים גדולי ישראל שליט״א, שלא לשתף פעולה איתם, כלל ועיקר. כי לצערינו הצבא הוא מקום טמא. כל מי שיודע מה שקורה שמה, הדבר נעשה בשיטה ובכוונה, זאת היא המטרה שלהם, לקלקל. אין הפרדה, אין צניעות, בכוונה מכֻוונת להכשיל. אוֹי ואבוי. הם יודעים שבזה – בקדושה – הכל תלוי. כאן זה מתחיל, וכאן זה נגמר.

הם נלחמים בקדושה. ואנחנו צריכים לדעת, מה מוטל עלינו, לפעול במסירות נפש, ואז בודאי המקום ברוך הוא יהא בעזרתנו.

*

ישנו דבר נוסף, שצריכים לדעת. נסביר פה משהו.

כולנו מכירים את השירה [בדיואן], אם תחפצה בן איש וכו׳. ישנו שם ׳בית׳, לקראת הסוף, בזה״ל, **זכרה אדון הכל, לחן תורתך. קבץ פזורינו, אשר נתפזרו.**

׳**זכרה** אדון הכל, לחן תורתך׳. מדוע נקט ׳חן׳? כי אמרו חז״ל, שהתורה מעלה חן על לומדיה [עיין עירובין דף נ״ד ע״ב].

ובזכות התורה, תבוא הגאולה, כמבואר בגמרא בבא בתרא [דף ח.], **דכתיב** [**הושע ח׳, י׳**] **גַּם כִּי יִתְּנוּ בַגּוֹיִם, עַתָּה אֲקַבְּצֵם. וַיָּחֵלּוּ מְעָט, מִמַּשָּׂא מֶלֶךְ שָׂרִים. אמר עולא, פסוק זה בלשון ארמית נאמר. אי תְּנוּ כולהו, עתה אקבצם. ואם מעט מהם, יחלו ממשא מלך ושרים.**

לכאורה ישנו כאן בשירה כפל לשון, ׳קבץ פזורינו, אשר נתפזרו׳. שתי המלים האחרונות, לכאורה מיותרות. וכי רק בשביל החרוז, היה צריך מהר״ש שבזי זיע״א לכתוב מלים מיותרות?

בסייעתא דשמיא, חושבני כי הצלחתי לפענח את העניין. תשמעו היטב, כי נפקא מינה גם לזמנינו.

בן דורו של מהר״ש שבזי, או דור לפניו, זהו כמהר״ר יחיא בשירי זצ״ל. אמנם הוא היה באיזור אחר, אבל עכ״פ הם היו באותו הדור. מצאתי בס״ד כתב יד שלו על מסכת חולין, והוא כותב שם בסוף הספר בזה״ל – מי שמבין קצת תימנית – **וכאן פי דאלך אלוקת, דַּוְלַה׳** – והיה בזה הזמן, השלטון, המלך – **מחמד באשה, אלדי** – אשר – **במלכותו על ארץ**

תימן, הִרְבָּה פשע ואשמה, ועינה ישראל וציערם.

אל תחשבו, כי רק החותים היום, עושים לנו צרות. בכל הדורות, הם היו שונאים גדולים.

ופיזרם בכל המקומות, עד לאין קץ. היהודים היו מרוכזים במקומות מסויימים, והוא פיזר אותם 'עד לאין קץ'.

הרחמן יִפְרַע ממנו ומכל אויבי ישראל וכו'. כך כתב מהר"י בשירי.

כעת מובן יפה מאד, פירוש המלים 'קבץ פזורינו, אשר נתפזרו'. דהיינו, לא די שהתפזרנו מארץ ישראל, גלינו מארצנו ונתרחק מעל אדמתנו, בנוסף עוד פיזרו אותנו פה [בארץ תימן]. פיזור אחר פיזור.

צריכים לדעת, כי גם אנשי הערב רב, אנשי השמאל, עשו זאת ליהודי תימן כאן בא"י. לא תמצא בא"י, מי ששמו אותם יחד במקום אחד. כגון כאשר אנשי צנעא, באו לארץ ישראל. פיזרו אותם, בחמשה–ששה מקומות. וכנראה הרבה יותר. אין מקום אחד, שנשארו קהילה שלימה. בכוונה פיזרו אותם לכל המקומות, בכדי לשבור את המסגרת של קהילה. חֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע וגו' [ירמיהו ד', כ"ב]. כולם התפזרו. התערבבו זה בזה, וזה בזה, כדי שלא יהיה משהו מסודר ומוגדר. בעוה"ר.

כעת אנחנו כבר אחרי זה, אבל אנחנו 'אוכלים' את זה. על כן, המלים 'קבץ פזורינו אשר נתפזרו', שייכות גם כלפינו, גם אותנו פיזרו, ובגלל זה לא היתה הנהגה. גם אם היו אנשי מקום מסויים, פיזרו את אלה פה ואת אלה שם, ופתאום אנשים אחרים, ומנהגים אחרים, ומסורת אחרת. בכל מקום, אנשים מחמשה מקומות. מעורבבים.

מישהו אמר לי (זקן בשם ר' שלמה תורכייה זצ"ל, יהודי כשר שגר כאן בבני ברק, והתפלל אתנו בזמנו בביהכ"נ גדקה, בשכ' נוה אחיעזר) – בהתחלה לא הבנתי את דבריו – אחרי שבאנו לארץ ישראל, חיפשנו את יהודי צנעא, ולא מצאנו אותם. הם נעלמו.

עכשיו הבנתי, כי הסיבה היא, מפני שהם נטמעו. זה פה וזה שם. איפה יהדות צנעא, שהיתה הפאר של יהדות תימן? הם מפוזרים. הדבר הזה, שבר את הכל. לא ניכרו בחוצות. **ולא** רק הם. את כולם פיזרו. וכבר אמרו חז"ל בסנהדרין [דף מא:] פיזור לצדיקים, רע להם ורע לָעולם.

אאמו"ר זצ"ל אמר לי, שהודיעו לו כי הוא יכול לבחור רק שתים עשרה משפחות, מבני עירו. [ואמנם הוא התחכם, ובחר כאֵלה משפחות צעירים, שבודאי יצרפו אליהם עוד את ראשי המשפחה שהיו זקנים וישישים]. לפי מה שנודע לי, היו בעיר כמאה ועשרים משפחות. נמצא שנתנו לו רק עשירית...

כל ימי חייו בארץ ישראל, כאב ודאב ליבו על הירידה הרוחנית העצומה בעדתנו, חילולי שבת־קדשנו, חסרון הצניעות וכו'. כפעם בפעם ביכה את החרבן הגדול, ועושה השוואות בין מה שהיה בתימן, לארץ ישראל. ירוד ירדנו. אמר, לא היה 'תואר' התורה, אלא בתימן. ופרץ בבכי.

אבל בזכות זה, נולד הספר ש"ע המקוצר. הוא היה מתאר לי את כל העבר, וזה היה הבסיס שלי מילדותי. כי אני נולדתי כאן בא"י.

כאשר אמי תנצב"ה העירה בעדינות, הזכירה לו שהמרגלים נענשו בגלל שהוציאו דִבה על ארץ ישראל, ענה תכף ומיד, ח"ו אינני מוציא דיבה על הארץ. אדרבה, היא ארץ טובה ורחבה וגו'. אבל 'הם' מקלקלים אותה.

הערת ידידנו הרה"ג שלמה צדוק שליט"א, מרא דאתרא תל־מונד וסביבותיה: אבי, הוא נכד של כה"ר עמרם קורח זצ"ל, ואמרו לו ולאֶחיו, שהם מפזרים אותם בכוונה זה לבת ים, וזה וכו'. זה לפה, וזה לשם. מוצהר.

ומה שכת"ר אמר מקודם על הפסוק ואשיבה שופטיך וגו' בבית־המשפט שלהם, זה אדרבה מוכיח שהם מודים שהם לא בסדר, ורק לעתיד הקב"ה ישיבה שופטינו כבראשונה...

תשובת מרן שליט"א: לגופו של עניין אני מסכים שהדבר נכון...

הערת ת"ח נוסף (שאינני יודע את שמו): אני נכד של מה"ר משה יצחק–הלוי, הם היו במעברה בנתניה, ובתו שעודנה בחיים תליט"א אמרה לי שהפרידו בכוונה את הרב, מן הקהילה. תקבל דירה שם, ברמת עמידר וכו'.

הערת ידידנו הרב אבישי מהאצרי נר"ו: גם אצלינו במשפחה ידוע ששברו את המסגרות. למשל, שלוש אחיות, למרות שהתחננו שיגורו באותו מקום, לא נתנו להן. פיזרו אותן לשלושה מקומות שונים ורחוקים. א' בפרדס חנה, אחת בקרית מלאכי וכו'. את התוצאות אנחנו רואים כיום. רק א' חרדית, א' מזרחיסטית, וא' חילונית רח"ל. הפרד ומשול.

גם אנחנו מתפללים, 'קבץ פזורינו אשר נתפזרו', שהקב"ה יזכה אותנו, ויקבץ נדחינו. אבל הדבר החשוב ביותר הוא, שאנחנו נתלכד ונתאחד, כאיש אחד בלב אחד. ב"ה בשנים האחרונות, ישנו חיזוק גדול ביהדות תימן. גם בכמות, וגם באיכות. ברוך ה'. ישנם הרבה דברים טובים, שאי אפשר למנותם על רגל אחת. התחדשו והשתפרו ונעשו הרבה דברים. ב"ה ישנם הרבה תלמידי חכמים תימנים חשובים. בכל השטחים, בישיבות הקדושות, ובכוללי האברכים, ומחברי ספרים. ב"ה יש לנו בסיס, של עליה רוחנית גדולה.

אלא שחושבני כי חסר לנו עדיין, את האחדות. לא השכלנו להיות כאיש אחד בלב אחד. כי אחד ועוד אחד, זה לא שנים, אלא חמשה. כי **אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ, וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזַק** [ישעיהו מ"א, ו'], **וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד** וגו' [יחזקאל ל"ז, י"ז]. זהו הכוח של שנים. כנראה השטן יודע, כי אם יתאחדו התימנים, אזי כבר תבוא 'הגאולה', לכן הוא לא נותן שהדבר יהיה. אולם אנחנו 'מלומדי מלחמה', צריכים לראות כיצד לתקן ולשפר את המצב הזה, השם ברוך הוא יזכנו. אכי"ר.

*

אמר יב"ן, השאלות ותשובות שנערכו שם לאחר מכן, לא נשמרו בהקלטה.

כמו־כן חשבתי מעיקרא לצרף כאן חֵלק מתוך מה שֶנֶאמר בדרשות נוספות בחוהמ"ע, כגון **במודיעין עילית** (עניין אכילת אפיקומן על השובע, שנראה הלכה הפוכה מאכילת כזית מצה ראשונה לתיאבון וכו' ואמרתי ארבעה חילוקים) וכן דברי חיזוק מעניין **סיפור** יציאת מצרים, לדור ודור **נספר** תהילתך. **ובגן יבנה, ובמושב חדיד**, עניין ברכת מצה מטוגנת, שרבים מתבלבלים. וכדומה. **ובאלעד**, עניין חדש של שאלה למי שבאה לו מחשבת דאגה ויגון, מלבד עניין שיניך כעדר הקצובות, כעדר הרחלים. אבל מחוסר פנאי, וכדי לא לעכב את הדפסת השיעור, הסתפקנו להוציא לאור העניין דלעיל. והמקום ברוך הוא יעשה עמנו למען שמו הגדול, לא למעננו, כי לא על צדקותינו וכו' אכי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך וְהֻגַּה לפי הבנת העורך.
השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.
לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.
הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.
*****

"מנויים לחיים"

ניתן לעשות מנוי חדשי (בהו"ק או בכ"א), לקבלת חוברות "שערי יצחק" מדי חודש לביתכם דרך הדואר.
*****

בברכת התורה
הנהלת יד מהרי"ץ

ישיבת בית הלוי
ע"ש הגאון הרב יחיא יצחק הלוי זצוק"ל
הרב הראשי והראב"ד ליהודי תימן
איגוד קהילות בני התורה
ישיבת "מהרי"ץ
שוות לחיות בירושלים
www.jerusalem.muni.il
המחלקה למורשת מן המזרח
המעמד הגדול של
הקברת פני רבו
למרן עמוד ההוראה, הגאון הגדול
רבי יצחק רצאבי שליט"א
יתקיים בעזהי"ת
ביום שני ט"ז ניסן, א' דחוה"מ פסח הבעל"ט
בבית המדרש 'ישיבת בית הלוי'
רחוב אהלי יוסף 8, ירושלם ת"ו
בהשתתפות רב בית המדרש
הגאון רבי שלום יצחק הלוי שליט"א
רבני ק"ק תימן בעיה"ק ואישי ציבור נכבדים
המעמד ודרשות הרבנים יחלו בשעה 17:00
תפילת מנחה כחצי שעה לפני השקיעה
ולאחריה דרשת מרן שליט"א
-שאלות ותשובות בסוף השיעור-
זכו לשנים רבות
שמחים במועדים טובים

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

השיעור נמסר במסגרת

הילולת מהרי"ץ ה–220

שנערכה באולמי ארמונות חן

בני ברק ת"ו

ניסן התשפ"ה בשל"ו

לק״י

נושאי הדרשה:

ביאור מהרי״ץ זיע״א לגבי מה שנאמר [איוב כ״ג, י״ג] וְהוּא בְּאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ וגו׳, אשר המדובר כלפי הקב״ה. ופירוש נפלא דרך רמז דקאי על אדם אשר מברך והוא יחידי, שהמלאך הנברא מברכתו אם היא נאמרת בכוונה שלימה, הוא שעונה אחריו אמן.

בעניין מי־פירות שאינם מחמיצים. המשך בירור האמור בתשובת מהרי״ץ בשו״ת פעו״צ [ח״ב סימן קל״ה] לגבי מנהגינו בעניין הטינון, דחיית ההצעה [שהובאה בדרשת חוה״מ פסח] כי אולי רבותינו ואבותינו נע״ג נהגו והנהיגו להחמיר בענייני פסח כדעת מרן הש״ע, גם בדברים שרבינו הרמב״ם מיקל. ותירוץ אחר לגבי השאלה, מדוע הוקשה למהרי״ץ על כך, הלא אדרבה נוכיח מזה שמנהגינו כדעת הרי״ף והרמב״ם, שאפילו בתערובת מים עם מי־פירות, אין העיסה ממהרת להחמיץ. חידוש שבזמן מהרי״ץ זיע״א, היו עושים 'מצה עשירה'.

תירוץ לתמיהה [שעוררנו בדרשת הילולת מהרי״ץ בשנת התשפ״ב] על מ״ש מהרי״ץ בעניין 'כורך' בליל הסדר, כי מנהגינו שהמרור צריך להיות מעל המצה, ואחד המקורות שהביא לכך הוא מדברי הספר מגיד מישרים, אף שלכאורה הדבר אינו מוזכר כלל בספר מגיד מישרים.

סגולה חשובה מאת מהר״ש שבזי זיע״א, למי שיש לו דאגה ויגון, שיאמר ז׳ פעמים י״י האלהים.

לגבי סגנון התפילה בכח השם הקדוש, 'אהיה אשר אהיה'. ובעניין סידור–תכלאל החדש 'קהל יהודה'.

'סדר לימוד יומי בספר עץ חיים למהרי״ץ זיע״א'. בשבח הוצאת לוח חדש לשנת התשפ״ה–התשפ״ו.

כל הזכיות שמורות למרן שליט״א
השיעור יוצא לאור ע״י מוסדות יד מהרי״ץ – בני ברק
טלפקס: 03–5358404. נייד: 050–4140741
דוא״ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072–33–23–642 שלוחה 6
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03–6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל״נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט״א, וכן באמירת ״מי שבירך״ בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050–4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי״ר.

בשם רחמן.

ברוך ה', אני שמח לראות פה, כי הטריחו את עצמם עשרות רבנים יקרים ונכבדים מכל רחבי ארצנו הקדושה, להשתתף בהילולא של גאון עוזנו ותפארתנו, כבוד גדולת קדושת מהרי"ץ זכר צדיק וקדוש לברכה, זכותו יגן עלינו אמן. השם ברוך הוא יזכה אותם להרחיב גבולם בתלמידים, וגם בלימודים, ושנזכה כולנו להרים את הנס – את הדגל – של־תורה, ובפרט תורתו של־גאון עוזנו ותפארתנו, מורה דרכנו. ונרוממה שמו יתב' יחדיו.

הנני צריך ושמח להודות לידידנו הרה"ג חיים לוי הי"ו מארצה"ב, שהוא ב"ה עומד תמיד לימיננו, נותן לכסף מוצָא, כי אם אין קמח אין תורה. אני קורא בפניכם את מה שהוא כתב בזה"ל, **המעמד הגדול והחשוב הזה נתרם על ידי ידידנו היקר רבי ברוך בן רבי שלמה כפיף הי"ו, מארצות הברית – רבי ברוך הוא אחד מעמודי התווך של כולל נתיבות מהרי"ץ.**

מי שעדיין אינו יודע, הוקם בחצי השנה האחרונה ע"י חתני הרב יאיר תאם הי"ו, כולל של אברכים מצויינים, אשר יושבים ולומדים 'הלכה' בחלק יורה דעה, בבית המדרש פעולת צדיק. לא ראינו, לא פיללנו ולא מיללנו שירצו אברכים לשבת וללמוד עפ"י מסורת והלכות תימן, אלו דברים חדשים שלא היו. הדבר רק מכוחו של גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ. כי בלי 'גדול העומד על גבינו', לא היינו מתקדמים.

כך הוא כותב בהמשך, **כולל של אברכים מצויינים, ההולכים בדרכו ושיטתו של גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זצוק"ל – השיעור מוקדש להצלחתו, יהי מקורו ברו"ך וישמח מֵאשת נעוריו מרת אילה, אילת אהָבים שתחי', ונחת מכל יוצאי חלציו, והצלחה מרובה בכל העניינים. וכן לרפואת האחיינית שלו, הילדה חוה אורה בת אברהם כפיף, שעוברת בעז"ה ניתוח מחר לשפר את שמיעתה.** יהי רצון שיקויים בה כי אני י"י רופאך, ישועת ה' כהרף עין.

וכמו כן השיעור מוקדש להצלחת ידידנו רבי יעקב דומב הי"ו, מארצות הברית, עבור תרומתו הנכבדת לכולל נתיבות מהרי"ץ, שהקב"ה יאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, מתוך נחת ושלוה, להמשיך לזכות את הרבים, אמן כן יהי רצון.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף [קהלת ז', י"ב]. ברוך ה', כן ירבה וכן יפרוץ.

*

לפני שניגש בעזרתו יתברך לדבר בענייני הלכה, ליתר דיוק בענייני דרך פסק ההלכה, וכן דברים הנוגעים להלכה ולמעשה, בעצם הם חידושים, דברים שכשהולכים בדרך של מהרי"ץ זיע"א זוכים להוסיף ציצים ופרחים לתורה, לברר דברים חדשים. הכל בגדר 'הפוך בה והפוך בה דכולא בה', הכל נמצא בפנים, רק שצריכים להוציא זאת מן הכח אל הפועל.

ביאור מהרי"ץ זיע"א לגבי מה שנאמר [איוב כ"ג, י"ג] וְהוּא בְּאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ וגו', אשר המדובר כלפי הקב"ה. ופירוש נפלא דרך רמז דקאי על אדם אשר מברך והוא יחידי, שהמלאך הנברא מברכתו אם היא נאמרת בכוונה שלימה, הוא שעונה אחריו אמן.

נתחיל בעזהי"ת, בדבר שהוא חיזוק לכולנו.

ישנו פסוק בספר איוב [כ"ג, י"ג], **וְהוּא בְּאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ, וְנַפְשׁוֹ אִוְּתָה וַיַּעַשׂ.**

אביא את דברי מהרי"ץ זיע"א, אשר כתב על כך ב'הושענות' [עץ חיים ח"ב דף ס"ג ע"ב].

מי שיודע, מי שמבין, מהרי"ץ הוא קצרן מאד. מרוב גדולתו וגאונותו בתורה, הוא לא מפרש, לא מסביר איך הדבר מתחיל ואיך הוא נגמר, כי מיד הוא כבר כמה צעדים קדימה.

את הפסוק הנז"ל, אנחנו אומרים בהושענות של יום ראשון [דסוכות], **למענך והוא באחד, ומי ישיבנו אמרים.**

מביא על כך מהרי"ץ בזה"ל, **כתב ר"א, יש אומרים שהבי"ת נוסף. והאמת שאיננו נוסף, ולא אוכל לפרש כי יש בו סוד גדול.**

ובספר נתיבות שלום פ' בראשית כתב, ברַבָּה דברים – הוא מביא מאמר מתוך מדרש רבה על ספר דברים – **מהו באחד? אלא שהקב"ה דן וחותם לעצמו אמת. והכוונה שהוסיף בי"ת, לקיום ב' העולמים. דכתיב כי ביה י"י צור עולמים. ולזה התחילה תורה באות בי"ת, בראשית ע"כ.**

והרד"א כתב, לשון 'באחד', אינו אלא בהקב"ה, ששום דבר אחד אינו כאחדותו.

שאם יש כאן אדם יחיד, נקרא אחד, אבל יש אנשים כיוצא בו. האדם אינו יחידי בעולם, אלא ישנם עוד אנשים, אפילו שכל אדם לעצמו הוא אחד. היחיד האמיתי, האחד, זהו הקב"ה.

ועוד, שיש בגופו רוח ונשמה, קרבים ובני מעיים, דעת ותבונה וחכמה ובינה, הם ד' יסודות שלא היו לו כשנולד. האדם מורכב מהרבה דברים, הוא לא 'אחד' ממש. גם אדם לא נולד עם דעת ותבונה וכו', אלא הדבר נהיה במשך הזמן. איך הדבר נהיה? זה לא 'אחד', אלא הצטרפו ונוספו דברים.

משא"כ בהקב"ה עכ"ל.

אדם רגיל הקורא את השורות הללו, עומד פעור פה. מי זה, 'כתב ר"א'? מה הראשי תיבות, רבי אברהם? ר' אהרן? או ר' אליהו? והיכן כתב?

אלא, כפי שאמרנו לעיל, זהו פסוק בספר איוב [כ"ג, י"ג], **וְהוּא בְּאֶחָד וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ, וְנַפְשׁוֹ אִוְּתָה וַיַּעַשׂ.** פשט הפסוק הוא, כפי המובן מכאן [בעץ חיים], כי המדובר כלפי הקב"ה, אלו שבחים להקב"ה. על דרך שמובא לפני כן, למענך בורא רוח ויוצר הרים, למענך היודע ועד וכו', ואח"כ למענך והוא באחד ומי ישיבנו אמרים. הפייטן הוסיף רק עוד מלה אחת, 'אמרים', בשביל החרוז.

'**והוא באחד**' היינו, שהקב"ה אחד, ושמו אחד.

ברם, ישנו כאן קושי. מה הפירוש, 'ב'אחד? היה צ"ל, 'והוא אחד'. מה זאת האות בי"ת הזאת?

על המקום, בספר איוב שם, כותב הר"ר אברהם אִבְּן עזרא, כי הבי"ת הזאת היא תוספת. במלים אחרות, מיותרת. כך לפי הפשט. אבל הוא מסיים, כי ישנו בכך סוד גדול. לא כפי שחושבים, שזה מיותר. אין מיותר. ניתן לומר עפ"י הדקדוק, זה מיותר או זה חסר, אולם זהו רק הפשט. כי בתנ"ך, במקרא, ישנן סודות. ע"כ אומר הר"א אברהם אבן עזרא, כי ישנו בכך סוד גדול, שהוא אינו יכול לפרשו.

מי שיעיין בספרים, יראה כי עמדו על כך כמה מגדולי ישראל, וישנם אולי י"ב דרכים שהם הציעו, איך לפרש את אותו הסוד.

ובהמשך מהרי"ץ הביא את הספר נתיבות שלום, זהו ספר מאד נדיר, לשעבר לא היכרתי את הספר הזה, זהו ספר שנדפס כמה עשרות שנים לפני מהרי"ץ, בקושטא בשנת תק"ב, חיברו הר"ר עזרא הבבלי. מהרי"ץ קישר זאת לכאן. ישנו מדרש האומר, כי 'באחד' היינו, שהקב"ה חותם לעצמו אמת. דהיינו, הקב"ה דן יחידי. בעולם הזה, בי"ד אינם דנים יחידים. ישנו 'יחיד מומחה', אבל הדבר אינו רצוי, כפי שכתבו התוספות. למרות שהוא מומחה. ברם הקב"ה, הוא דן יחידי, והוא חותם אמת. והכוונה במה שהוסיף בי"ת, לקיום ב' העולמים וכו'. כפי שהבאנו לעיל. ובלנ"ד עוד נרחיב על כך בשיעור נוסף, מה המכֻוון בדברי ס' נתיבות שלום הסתומים, והיכן נמצא פירוש הר"ד אבודרהם, כי בספרו הנדפס איננו נמצא, וגם לא מובן איך דבריו מיישבים את תוספת הבי"ת וכו'. ועוד.

*

עכ"פ תשמעו בזה פירוש נוסף, הפלא ופלא.

'**והוא באחד**, ומי ישיבנו'. כתוב בספר הזוהר הקדוש [פ' ויצא דף ק"ס, וריש פרשת עקב], כי כאשר האדם מברך, צריך שמישהו יענה לו. ואם אפשר שיהיו שנים שיענו, עוד יותר טוב. אל תברך לבדך. תקרא למישהו שישמע, תשמיע לו את הברכה, בכדי שיענה אמן. והסיבה היא, דקיי"ל 'גדול העונה אמן, יותר מן המברך'. טעם נוסף לכך, כי 'אין השטר מתקיים, אלא בחותמיו'. אם השטר בלי חתימות, אזי אין לו ערך. צריך מישהו שיחתום עליו.

העניין הזה, להביא אדם או שני אנשים שישמעו את ברכתו כדי שיענו אחריו אמן, זאת איננה 'הלכה', זאת לא חובה, אבל הדבר ראוי ורצוי. מי שיכול. אבל, מה יעשה אדם אשר נמצא ביחידות, כגון אם נמצא במדבר, במקום שומם, והוא צמא ורוצה

לשתות, ואין מי שיענה על ברכתו. או אם הוא קם בשעה 2:00 בלילה, והוא רעב או צמא, וכי הוא יעיר את בני ביתו, יצער אותם, בכדי שיענו לו אמן? בשביל ההידור הזה?

זאת השאלה. 'והוא באחד, ומי ישיבנו'? אם הוא רק אחד, ואין מי שישיב לו אמן.

זהו פשט אחר בפסוק הנז'. אין המדובר כלפי הקב"ה, אלא כלפי אדם אשר נמצא ביחידות, מי יענה אחריך אמן?

אהה, ישנו פתרון. הפסוק נותן לך עצה. 'ונפשו איותה ויעש'. תגיד את הברכה עם כל הנפש, עם כל הנשמה, עם כל התאוה והחשק, עם כל הרצון – 'ונפשו איותה'. ואז, 'ויעש'. אתה יוצר מלאך. ואותו המלאך, הוא שיענה אחריך אמן.

הפלא ופלא. אדם שמברך עם כל הכוונות, אם כל מלה במקומה ושיעורה, הוא ברא מלאך. 'ויעש' – עשה מלאך.

אבל לכאורה, העיקר חסר מן הספר. כי לא כתוב, ויעש 'מלאך'. אלא התשובה היא, לא כתוב 'מלאך', כי לא רואים אותו...

לפי זה מתיישבת הבי"ת הנראית מיותרת '**ב'אחד**. לרמוז שנַיִם, או אחד. לכתחילה עדיף ששנַיִם יענו אמן, ולכל הפחות אחד. וע"ע שיעורי ויקהל ופקודי ונשוא ובהעלותך התשפ"ג בשל"ד.

בעניין מי־פירות שאינם מחמיצים. המשך בירור האמור בתשובת מהרי"ץ בשו"ת פעו"צ [ח"ב סימן קל"ה] לגבי מנהגינו בעניין הטינוף, דחיית ההצעה [שהובאה בדרשת חוה"מ פסח] כי אולי רבותינו ואבותינו נע"ג נהגו והנהיגו להחמיר בענייני פסח כדעת מרן הש"ע, גם בדברים שרבינו הרמב"ם מיקל. ותירוץ אחר לגבי השאלה, מדוע הוקשה למהרי"ץ על כך, הלא אדרבה נוכיח מזה שמנהגינו כדעת הרי"ף והרמב"ם, שאפילו בתערובת מים עם מי־פירות, אין העיסה ממהרת להחמיץ. חידוש שבזמן מהרי"ץ זיע"א, היו עושים 'מצה עשירה'.

בחול המועד פסח, כשהיינו בירושלם עיקו"ת, בישיבת בית הלוי, דיברנו שם לגבי תשובת מהרי"ץ זיע"א [שו"ת פעולת צדיק חלק ב' סימן קל"ה] – זאת תשובה ארוכה בהלכות פסח – בעניין מצה שמורה משעת קצירה. לא אחזור כעת על מה שדיברתי שם, אלא רצוני לומר את השלב הבא. רק כדי שיובן, אגיד בתמצית, את מה שדובר אז.

אחרי שמהרי"ץ האריך לבאר, כי מנהג אבותינו מדורי דורות להחמיר, שהמצה חייבת להיות שמורה משעת קצירה, אפילו בשעת הדוחק. מי שלא הספיק – לא הצליח – להשיג מצה שמורה משעת קצירה, הוא אינו יוצא בכך ידי חובה. רק בלית ברירה, יקח אותה, כי יותר טוב מאשר כלום. ולכן, הוא לא יכול לברך על זה, אקב"ו על אכילת מצה. 'המוציא' תברך, אבל 'על אכילת מצה' אל תברך, כי אתה לא יוצא בזה יד"ח.

אעפ"י שמרן בש"ע פסק, שבשעת הדוחק לוקחים אפילו קמח מן השוק. אומר על כך מהרי"ץ, נכון שמרן הקדוש פסק להקל בשעת הדוחק, ואין אפשרות לדחות זאת, אולם הדבר שנוי בפלוגתא דקמאי, ולכן נשאר הדבר תלוי לפי מנהג המקומות. והמנהג שלנו, מדורי דורות, שמחמירים בזה. ולכן אין לזוז מדברי הרי"ף והרמב"ם וסיעתם, הסוברים כי הדבר לעיכובא. אמרתי ממש בקצרה.

לאחר מכן, מהרי"ץ עובר מעניין לעניין, ודן לגבי האי דקיי"ל כי מי פירות אינם מחמיצים. בארץ תימן היה מנהג, לטנן את החטה, דהיינו ללחלח אותה, בכדי שהקמח של־מצה יהיה נקי, בלי הקליפות. היו עושים זאת, בכדי להשיר את הקליפה. בכל ימות השנה, היו משירים את הקליפה ע"י שריית החטים במים, ולאחר מכן מייבשים אותם וטוחנים. הלחות עושה, שהקליפות יופרדו מן החטה. אולם בפסח, ישנו עניין שהמצה תהיה מובחרת וטובה, מצה מלשון [משלי ל', ל"ג] **מִיץ חָלָב** וגו'. משהו מכובד ומיוחד, לכבוד המצוה. אז מצאו לכך פתרון – יש לזה מקור בירושלמי – לטננה. הניחו את החטים בתוך שכבות של עשבים, הנקראים 'חרמל'. וישנם מקומות אחרים אשר עשו זאת במין עשב סימן קל"ה] – זאת תשובה ארוכה בהלכות פסח – בעניין מצה שמורה משעת קצירה. לא אחזור כעת על מה שדיברתי שם, אלא רצוני לומר את השלב הבא. רק כדי שיובן, אגיד בתמצית, את מה שדובר אז.

אחרי שמהרי"ץ האריך לבאר, כי מנהג אבותינו מדורי דורות להחמיר, שהמצה חייבת להיות שמורה משעת קצירה, אפילו בשעת הדוחק. מי שלא הספיק – לא הצליח – להשיג מצה שמורה משעת קצירה, הוא אינו יוצא בכך ידי חובה. רק בלית ברירה, יקח אותה, כי יותר טוב מאשר כלום. ולכן, הוא לא יכול לברך על זה, אקב"ו על אכילת מצה. 'המוציא' תברך, אבל 'על אכילת מצה' אל תברך, כי אתה לא יוצא בזה יד"ח.

אעפ"י שמרן בש"ע פסק, שבשעת הדוחק לוקחים אפילו קמח מן השוק. אומר על כך מהרי"ץ, נכון שמרן הקדוש פסק להקל בשעת הדוחק, ואין אפשרות לדחות זאת, אולם הדבר שנוי בפלוגתא דקמאי, ולכן נשאר הדבר תלוי לפי מנהג המקומות. והמנהג שלנו, מדורי דורות, שמחמירים בזה. ולכן אין לזוז מדברי הרי"ף והרמב"ם וסיעתם, הסוברים כי הדבר לעיכובא. אמרתי ממש בקצרה.

לאחר מכן, מהרי"ץ עובר מעניין לעניין, ודן לגבי האי דקיי"ל כי מי פירות אינם מחמיצים. בארץ תימן היה מנהג, לטנן את החטה, דהיינו ללחלח אותה, בכדי שהקמח של־מצה יהיה נקי, בלי הקליפות. היו עושים זאת, בכדי להשיר את הקליפה. בכל ימות השנה, היו משירים את הקליפה ע"י שריית החטים במים, ולאחר מכן מייבשים אותם וטוחנים. הלחות עושה, שהקליפות יופרדו מן החטה. אולם בפסח, ישנו עניין שהמצה תהיה מובחרת וטובה, מצה מלשון [משלי ל', ל"ג] **מִיץ חָלָב** וגו'. משהו מכובד ומיוחד, לכבוד המצוה. אז מצאו לכך פתרון – יש לזה מקור בירושלמי – לטננה. הניחו את החטים בתוך שכבות של עשבים, הנקראים 'חרמל'. וישנם מקומות אחרים אשר עשו זאת במין עשב

אחר, הנקרא בשם 'סכוּב', כך עשו במחוז העיר הנקראת דְּמאר. עשבים אלו מתאימים לכך, שאינם נותנים את טעמם בחטה. הרי קוטפים את העשבים הללו, רק לאחר חצות היום, לאחר שהטל התאדה, ולא ביום גשום, ואף לא ביום המעונן, כי יכול להיות שירדו טיפות גשם שלא הרגישו בהן, ורק אז הם היו טוחנים את החטים.

שואל על כך מהרי"ץ, הרי ההיתר הוא, מצד 'מי פירות אינם מחמיצים', דהיינו, בעשבים האלה היתה לחות, אבל זאת לחות של 'מי פירות'. לא מים רגילים, אלא לחות אשר נכנסת בתוך החטים, אשר נשתנה ע"ז הטבע שלו, ואֵלו מי פירות. זה כמו שתסחט תפוז. הטינון מוציא את הלחות, וזהו מה שמשיר את הקליפה. ברם טוען מהרי"ץ, הרי לאחר מכן, בשעת הלישה, כאשר החטים באים עם המים, ישנם כאן מי פירות עם מים, ובשלחן ערוך סימן תס"ב נפסק כי מי פירות עם מים, העיסה ממהרת להחמיץ. אסור לעשות זאת. ואם האדם עשה זאת, בדיעבד, אזי שימהר ללוש כמה שיותר מהר, מכיון שזה מחמיץ יותר מהר משאר עיסה. השיעור כאן אינו 'כדי הילוך מיל', אלא פחות.

אומר מהרי"ץ, כי צריכים ליישב את המנהג הזה. איך אפשר לתרץ את המנהג הזה? הרי רק לפי הרי"ף והרמב"ם זה טוב, אולם לפי הש"ע הדבר אסור?

אבל לא הבנתי, מה קשה למהרי"ץ? אם לפי הרי"ף והרמב"ם זה טוב, אם כן אבותינו נע"ג עשו כדעת הרי"ף והרמב"ם. מה השאלה?

לאחר שמהרי"ץ מפלפל בכך, הוא כותב בסוף כי ישנו כאן 'ספק ספיקא'. נכון שאֵלו מי פירות, אבל הם כבר התייבשו, בפועל כבר אין כאן לחות, ועל כך ישנה מחלוקת בין רבותינו הראשונים. הרמב"ן והרשב"א כתבו, כי מכיון שזה כבר נתייבש, אזי זה לא ממהר להחמיץ. אך רבינו פרץ מחמיר. לכן אומר מהרי"ץ, כי זהו ספק ספיקא. ספק אחד, אולי לאחר שזה כבר נתייבש, זה לא נחשב מי פירות עם מים. וגם אם תגיד שלא, דְּלֵמא ההלכה כפי הרי"ף והרמב"ם, שמי פירות עם מים אינם ממהרים להחמיץ יותר משאר עיסות.

לכאורה, מה הפירוש 'דלמא'? הרי מקודם – דף אחד לפני כן – כתב מהרי"ץ, מרא דאתרא פוסק, שצריכים להחמיר בעניין מצה שמורה משעת קצירה, ואפילו בשעת הדוחק [כדעת הרי"ף והרמב"ם, ולא כדעת הש"ע]. וכאשר הוא מגיע לעניין זה של מי פירות עם מים, פתאום ישנה קושיא, איך עושים כהרי"ף והרמב"ם, וצריכים ליישב כיצד עשו זאת, ורק לצרף זאת לספק ספיקא. מה קרה פה? מה נשתנה?

זהו מה שדיברנו שם בס"ד, ואמרנו איזו דרך ליישב את העניין. ב"ה השיעור כבר הודפס [בחוברת שערי יצחק והופץ], ואינני צריך לחזור על הדברים.

ברם ברצוני להגיד לכם, כי היגעתי למסקנא אחרת לגמרי. חשבתי אז, כי שמא לגבי העניינים של פסח, ישנו עניין יותר להחמיר. חכמי תימן נע"ג, עוד לפני מהרי"ץ – כך גם רואים באיגרת מהרי"ץ – כי לגבי פסח מחמירים יותר. כדאי להביא את המלים הללו, שכתב מהר"ץ באיגרת הזאת, כי הן חשובות מאד. אמנם זה נקרא איגרת מהרי"ץ, אבל בעצם זה של סבו מהר"ץ.

הוא כותב בזה"ל, **ראוי ונכון לכל אחד מישראל לנהוג בכל חומרות דיני הפסח, לא לחזר אחר הקולות. כי כל המקיים והמאשר קיום הלכות הפסח, נעשים גופו ונשמתו קדש קדשים.**

'קודש קדשים'. הרי המצה רומזת ליצר הטוב, ולעוה"ב, כידוע מן המקובלים.

וכתב רבינו האר"י זלה"ה, שמי שנזהר מחמץ כל שהוא בפסח, מובטח לו שלא יזדמן לידו חטא כל השנה.

אשריו לעושה אלה, אשריהם לזרע אברהם יצחק ויעקב שכך עטרם בוראם במצוותיו. וכו'. לפני כן הוא כותב עוד כמה מלים, השייכות לגבי העניין הזה.

סבור הייתי, כי לגבי פסח היה להם עניין יותר להחמיר. אם כן, לגבי מצה שמורה משעת קצירה, זאת חומרא. אולם לגבי מי פירות עם מים, אי אפשר להקל ולומר כי הם לא ממהרים להחמיץ, בזה צריכים להחמיר, ללכת כדעת מרן הש"ע לחומרא.

לא היתה לי ראיה לכך, אבל היה נראה לי שאני 'במשעול הכרמים', לא מוצא תירוץ אחר.

אולם למעשה, הנני חוזר בי. וכבר הוספתי בשיעור המודפס, כי זאת איננה המסקנא. אכן נכון שאנחנו מחמירים בעניינים שונים, כגון בעניין ליבון כלים, דלא כהרמב"ם. מי שיחפש ברמב"ם, בהלכות חמץ ומצה, לא ימצא 'ליבון'. שיטת הרמב"ם, כי גם כלים שמשתמשים בהם ע"י האור, ההכשר שלהם לפסח הוא בהגעלה. הרמב"ם לא מזכיר ליבון. אמנם הרמב"ם לא כתב זאת במפורש, מי שיתעקש יכול לומר שהרמב"ם כתב על כך בהל' מאכלות אסורות, כי את השפוד והאסכלא צריך ללבנם באור, וילָמד סתום מן המפורש.

אבל כידוע, הגמרא בסוף מסכת עבודה זרה מביאה חילוק, בין היתרא בלע לבין איסורא בלע. הרי מה שמפורש, הוא לגבי גיעולי גויים. דהיינו, יהודי שקנה כלים מגוי, והגוי השתמש בהם בנבילות וטריפות, כאשר היהודי בא כעת להכשיר אותם, אם הכלים הללו תשמישם באור, אזי הם צריכים ליבון. ומצד שני, לגבי קדשים, אם צלו בשר קדשים, ואח"כ זה נהיה 'נותר', כאשר אדם בא לבשל באותם הכלים, כתוב כי די בהגעלה. מהו ההבדל?

כי שמה – בגיעולי גויים – איסורא בלע. אולם בקדשים, זה היתרא בלע. כי כאשר הכלי בלע את בשר הקדשים, הבשר עדיין לא היה נותר. רק אח"כ הדבר התחדש, לאחר שעבר הזמן. אם כן בנ"ד, לגבי חמץ, סובר הרמב"ם כי היתרא בלע. שהרי הוא בלע לפני פסח, ואז החמץ היה מותר. לכן הדבר נקרא, היתרא בלע.

וישנם הרבה ראשונים אשר חולקים על כך, ומרן פסק בשלחן ערוך דלא כהרמב"ם, אלא לחומרא כפי שיטתם, שהם רוב הראשונים, שהחמץ נקרא איסורא בלע. למרות שזה היה בעצם בזמן היתר, אבל זהו רק עניין של זמן. זה נקרא גם אז חמץ, רק שעכשיו החמץ מותר. לגבי נותר, התחדש לו שם חדש, לכן זה היתרא בלע. אולם חמץ, זה נקרא איסורא בלע. כך סוברים הרבה ראשונים.

אבל הרמב"ם סובר שלא. אמנם הוא לא כתב זאת במפורש, אבל כך הרב המגיד לומד בדעת הרמב"ם. וחיפשתי בספרי הראשונים והאחרונים, ומצאתי כי כמעט אין מי שחולק על זאת. רבינו מנוח ג"כ כתב כך, כמו הרב המגיד, וכן הרשב"ץ בספרו יבין שמועה, ושער המלך, הש"ך בנקודות הכסף יו"ד סי' צ"ד, ופרי חדש, והגר"א, וגם הבית יוסף הביא זאת, עד מהרח"כ בספרו שם טוב על הרמב"ם. תשעה מגדולי ישראל סוברים, כי לדעת הרמב"ם אין צריך ליבון לפסח. די בהגעלה.

מה עשו התימנים, להלכה ולמעשה? הם עשו ליבון. הדבר מפורסם אצלינו. לכאורה, הם עשו כדעת מרן הש"ע, כי הוא מחמיר.

ברם, זאת איננה ראיה.

מה שאמרנו כי עפ"י הש"ע שכתב להחמיר שצריכים ליבון, הנהיגו רבותינו ואבותינו נע"ג להחמיר בזה דלא כהרמב"ם, זאת אינה הוכחה מוכרחה כלל, מכמה וכמה טעמים, שלא נאריך בהם כעת. למשל, נכון שהרמב"ם אולי מתיר, לפי הבנתם, אבל כבר הגאונים כתבו שהדבר אסור. שצריך ליבון. הם מחמירים אפילו עוד יותר. לדעתם אפי' כלי אבנים וכלי גללים צריכים ליבון. אם כן, מי אמר? אולי המנהג הזה, משתלשל אצלינו מימי קדם, עוד מלפני הרמב"ם.

חוץ מזה, וכי בשביל העניין הזה, שהחטה תהיה נקיה ומשובחת – שזהו אינו חיוב, רק הידור וחיבוב מצוה, שהמצות יהיו עריבות לאכילה, מצד שמחת יום טוב ושמחת קיום המצוה – שוה להיכנס לחשש איסור חמץ?

שאלה מהקהל: לכאורה כיון שיש כאן ס"ס, אין חשש איסור חמץ. והרי אפי' בעניין חוזר וניעור, התיר מהרי"ץ כשיש ס"ס.

תשובת מרן שליט"א: אמת. אבל כעת אינני מדבר לפי מסקנת מהרי"ץ שהתיר את הטינון מכח ס"ס, אלא אעיקרא, לפי ההו"א, מה היה קשה לו. דוק והבן.

ומתוך עוד כמה וכמה שיקולים, היגעתי בס"ד למסקנא, שההסבר הוא לגמרי אחר. הכל בגלל שהיתה לנו טעות בהבנה. כל מי שתשאל, כל מי שיודע, אם תדבר עם תימני ותשאל אותו על מצה עשירה, הוא יענה לך, אנחנו אכן יודעים על מצה עשירה, אבל רק מן הספרים. כי במציאות, לא עשינו מצה עשירה, לא אנחנו ולא אבותינו. אין במציאות מצה עשירה. אם כן, היתה לנו שאלה. הקושיא ששאלנו, קמה וגם ניצבה. אבל בסייעתא דשמיא, הקב"ה האיר את עיני. יש לי שתים–שלוש ראיות, שבזמן מהרי"ץ זיע"א, היו כן נוהגים לאפות מצה עשירה.

לגבי ערב פסח שחל בשבת, מהרי"ץ כותב [בעץ חיים חלק ב' דף ב' ע"א, סדר 'תיקון פסח'] איך לקיים את סעודה שלישית, בזה הלשון, **יעשנה במצה עשירה, או ישתה רביעית יין, והוי במקום סעודה.**

לכאורה, הדבר אינו מובן. מהרי"ץ כותב הלכה למעשה, לעשות במצה עשירה, אבל אין במציאות מצה עשירה? על מה מהרי"ץ מדבר? נדחקנו בזמנו [שיעור מוצש"ק פקודי – החודש, ומוצש"ק ויקרא – דרשת שבת הגדול] ואמרנו, כי כוונת מהרי"ץ היא, שצריכים להדר ולעשות זאת. בגלל החשיבות שהיתה למהרי"ץ בעניין סעודה שלישית, הוא אומר כי למרות שאכן הדבר איננו מקובל, אבל ככה צריך. תתאמץ ותעשה.

אבל המשכתי לעיין, וראיתי בקונטריס זבח פסח, של אחיו של מהרי"ץ – מהרש"צ זצ"ל – ומתבאר שם שזה היה מצוי לעשות. אף כי אמנם הוא לא כתב את העניין הזה של מצה עשירה בערב פסח שחל בשבת, כמו מהרי"ץ.

הספר זבח פסח, זהו קונטריס הלכה למעשה, שנכתב בלשון ההמונים. הוא מיועד גם לעמי ארצות, שיקראו אותו. וגם לנשים, שישמיעו להם. כמו שכתב מפורש בהקדמתו. הספר היה נפוץ מאד. הסתכלתי שם, וראיתי שהוא הזכיר את עניין מצה עשירה, כדבר מקובל ונהוג.

וזה לשונו שם, **דיני ערב פסח.**

אין המדובר כאשר חל ע"פ בשבת, אלא בשנה רגילה.

מתחילת שעה עשירית, אסור לאכול אפילו מצה עשירה. כך הוא מודיע לציבור. לכאורה, על מה הרב מדבר? מי צריך את ההלכה הזאת.

שמע מינה, שכן היתה מצה עשירה. אלא שאולי לא היה כ"כ נפוץ.

אם כן, כעת הכל 'חלק' וברור. בזמנם, היה אצלם – עכ"פ אצל חלק מן הציבור, אינני יודע כמה – מצה עשירה. וכעת השאלה, איך עשיתם את המצה עשירה? עם מים, או בלי מים? התשובה היא, בלי מים. עשינו רק עם מי פירות. למה? הרי לפי הרי"ף והרמב"ם, מותר להוסיף מים. מדוע אינכם מוסיפים מים? התשובה לכך היא, כי מרן כתב כך במפורש. זה לא הסברים או דיוקים, הדבר הינו בלי חשבונות של סוגיות ועניינים. שמע מינה, שלא נהגו להתיר זאת. לא סמכו על דברי הרמב"ם הללו, שאפשר להתיר זאת.

לכן אומר מהרי"ץ, כיון שאין לנו 'מסורת' לעשות כמו הרמב"ם, אם כן עניין הטינון צריך יישוב.

הרי הכלל הוא – צריכים לדעת זאת. כי הציבור מתבלבל, היכן אנחנו עושים כדעת הרמב"ם, והיכן אנחנו עושים כדעת הש"ע או פוסקים אחרים? הסברנו בס"ד בקונטריס כללי מהרי"ץ – כי אנחנו עושים כדברי הרמב"ם, רק כאשר ישנה לנו קבלה ומסורת שנוהגים כמותו. אולם בדברים שאינם

ידועים, גם אם הרמב"ם כותב במפורש מה לעשות, אנחנו לא עושים כפי דעתו. אלא, עפ"י 'השופט אשר יהיה בימים ההם', שזהו מרן השלחן ערוך.

אם כן, נכון שמי שלומד את הרמב"ם, רואה כי מי פירות שאינם מחמיצים, גם עם מים אין העיסה ממהרת להחמיץ. הדבר הוא מותר. אבל במציאות, לא עשו. אולי מפני שהם לא רצו. אינני יודע, לא שמענו מהי הסיבה? יתכן בגלל שאז אין צורך להזדרז כלל, רק ללוש כמו שאר עיסות של חמץ. כי כשאין בעיסת מי פירות מים, אפילו שזה תופח ומתעכב שעות רבות אין קפידא.

אולם בכל אופן, אין ראיה שישנה מסורת, שנוהגים היתר לגבי העניין הזה. אין הוכחה. לכתחילה, בודאי שלא עשו זאת. ממילא, אין לי הוכחה מצד המנהג, שעשו כדעת הרמב"ם.

על כן בא מהרי"ץ ואומר, טוב, אבל אפשר ליישב, כי עכ"פ ניתן לצרף את הרמב"ם ל'ספק ספיקא', אבל לא להתיר לכתחילה כמותו.

חושבני בס"ד שהדברים כעת ברורים, כשמש בצהרים. זאת אחרי שהקב"ה מאיר לנו את הדרך.

אמנם קיצרתי, כי אין פנאי כעת להאריך בשקלא וטריא, הזמן קצר והמלאכה מרובה, אבל בתשובה כת"י הארכתי בס"ד ליישר את כל ההדורים.

תירוץ לתמיהה [שעוררנו בדרשת הילולת מהרי"ץ בשנת התשפ"ב] על מ"ש מהרי"ץ בעניין 'כורך' בליל הסדר, כי מנהגינו שהמרור צריך להיות מעל המצה, ואחד המקורות שהביא לכך הוא מדברי הספר מגיד מישרים, אף שלכאורה הדבר אינו מוזכר כלל בספר מגיד מישרים.

ברצוני לומר חידוש נוסף, בסייעתא דשמיא.

בהילולת מהרי"ץ בשנת התשפ"ב, היתה לנו קושיא עצומה, תמיהה על מה שכתב מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים, לגבי מנהג התימנים ב'כורך' בליל הסדר, ששמים את המרור על המצה. מקמטים את המצה, והמרור הוא מבחוץ. המצה בפנים, והמרור הוא מעליה. בעדות האחרות, הדבר אינו מקובל. אבל בראשונים מפורש כפי המנהג שלנו, והרבה רבנים בזמנינו – אשכנזים וספרדים – מתפלאים על זאת, ומודים כי מהרי"ץ צודק, המרור צריך להיות מבחוץ. כך כתוב במפורש, בכל ספרי הקדמונים. אבל הם לא נוהגים ככה, כנראה ישנן לכך כל מיני סיבות. בפרט שהמצות שלהם הן קשות, הם לא יכולים לכרוך את המרור ע"ג המצה, לכן הם עושים כעין 'סנדביטש' וכו'.

הרחבנו בזמנו [שם] להסביר את העניין, הבאנו את לשון מהרי"ץ, אשר הביא ראיות מכמה וכמה מקורות, ובין היתר הביא בזה"ל, **'כך כתוב בספר מגיד מישרים'.**

כולם מכירים את הספר מגיד מישרים, של מרן הבית יוסף, מלאך שהיה מגלה לו 'עניינים'. הרי הב"י נחשב כמו 'תנא', כי הוא ידע את כל המשניות בע"פ, ותוך כדי לימודו היתה מתגלה לו השכינה, ומכך הספר מגיד מישרים.

מהרי"ץ מביא בזה"ל, **וכן כתב בספר מגיד מישרים וז"ל, והמרור מבחוץ, כהאיי קליפה דְּמְסַחֲרָא לקדושה ע"ש, וכן מוכח בספר תולעת יעקב ז"ל. והוא סוד [תהלים מ"ה, י"ד] כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה, (כן שמעתי מפי אבי מ"ו).**

המרור צריך להיות מעל המצה, מְסֻבִּיבה, כי מרור מלשון מר, הוא רומז אל הקליפה, וזה מקיף ומסובב את הקדושה, שזאת המצה, שהיא רומזת לעולם הבא. לכן המרור צריך להיות מבחוץ.

הדבר פלא עצום. 'הפכנו' את הספר מגיד מישרים, ועוד רבים 'הפכו' וחיפשו, ואין מלים כאלה בכלל. ונשארנו בזמנו בתמיהה עצומה.

בסייעתא דשמיא, התגלה העניין.

בספר מגיד מישרים שלנו המצוי לפנינו, חסרים הרבה דברים, שאין לנו אותם. בכת"י נשארו הרבה דברים, שלא התפרסמו.

הראשון שכתב זאת – כך חושבני – זהו הג"ר יצחק ונה, הרי יש לו גם הגהות על הספר מגיד מישרים, והוא כותב באיזה מקום, היכן שהמלאך המגיד מישרים נקט בסגנון 'כמו שאמרתי לך בפסוק לֹא יָשְׂרָה נַפְשׁוֹ [חבקוק ב', ד']', עניין שהוא דרש לו וכו', והוא כותב על כך בהגהה, כי בכל הספר אין דבר כזה. 'מכאן ראיה, שהספר חסר'. כך הוא כותב.

בקובץ צפונות [ו', שנה ב' גליון ב', טבת התש"נ, דף פ"ה] כתב חכם אחד אשר בירר את העניין הזה, בזה"ל, **מצאתי בשל"ה הק', שמביא מתורת המגיד דברים שחסרים במגיד מישרים.**

הדברים הללו, שהשל"ה כתב בשם הספר מגיד מישרים, אין לנו אותם בַּסֵּפר הנדפס.

ובהמשך הוא מביא [שם בקובץ צפונות], **גם ב"מעבר יבק", לרבי אהרן ברכיה ממודינא, תלמיד הרמ"ע מפאנו, מצאתי מדברי המגיד, ובמ"א נדון בזה** וכו'. וכהנה וכהנה. את דברי מהרי"ץ דלעיל, הוא לא ראה.

גם החיד"א כותב בספרו שם הגדולים [מערכת גדולים י', אות קס"ה] בזה"ל, **גם ספר מגיד מישרים, לפי המשוער בדעתי הקצרה, הנדפס הוא אחד מחמשים.** להרב חיד"א, היתה הבנה בכתבי יד, ובספרים הנדפסים וכו', היה לו כשרון מיוחד ונפלא לקלוט את העניינים הללו. הוא נתברך מאתו יתברך בחוש מיוחד.

התברר שמרן הב"י כתב הרבה קונטריסים, וחלק גדול לא נדפס. כיון שחלק גדול מהם התגלגל ממקום למקום, ישנם גדולים אשר קיבלו את כתבי היד, וזה שהדפיס הוציא לאור מה שהיה בידו. אומרים כי רואים שבכתבי היד של ספר המגיד ישנם שינויים רבים, וישנם כת"י רבים אשר נעלמו, או התפזרו למקומות שונים.

במלים אחרות, הדבר מיושב היטב. למהרי"ץ זיע"א, היה את הספר מגיד מישרים בכת"י. הדבר אינו פלא כלל ועיקר. מהרי"ץ מביא הרבה ספרים מכת"י, ואפילו מחוץ לארץ תימן. כגון הספרים ארחות חיים ואבודרהם מכתבי יד. וכן למשל הביא מהגהות שכתב פרי חדש בכת"י, בגליונות ספרים שהגיעו לידו. הגיעו אל מהרי"ץ ספרים רבים מארצות אחרות, בכתב יד, והיה לו גם את הספר מגיד מישרים בכת"י, ומובן א"כ כי הדבר היה כתוב שם. וכמ"ש בחמדה גנוזה ט' [בית שמש התשפ"ה בשל"ו] דף י"א.

ברוך ה', התעלומה הזאת נפתרה. וכן יעזור השי"ת תמיד, להאיר עינינו. [ושו"ר כי כבר עמדנו על זה אז, בשיעור בהר, לאחר ההילולא שבאותה שנה, דהיינו התשפ"ב בשל"ג].

הערה מהקהל: לפני כשנתיים יצ"ל ספר המגיד, מהדורא חדשה ע"י ישיבת אהבת שלום, אולי שם ישנה כבר תוספת זו בעניין הכורך?

תשובת מרן שליט"א: בדקתי, וגם שם אין. עורכי הספר הם עצמם כתבו במבוא שחסרים עדיין דברים, למרות שהגיהו אותו מחדש מכְּתבי יד שונים. את הפיסקא החשובה הזאת שהעלה מהרי"ץ, מתוך הספר שהיה בידו, כולם עדיין לא ראו.

[**בקובץ** בית יוסף גליון מ"ד שנת התשע"ט מדף ש"ה, נדפסו הערות מאת הרב שמעון ללוש, ע"ד מהרי"ץ בנ"ד. ותשובות עליהן מאת הרב יורם מעטוף, נדפסו במורשה קובץ ג' מדף קע"ו].

סגולה חשובה מאת מהר"ש שבזי זיע"א, למי שיש לו דאגה ויגון, שיאמר ז' פעמים י"י האלהים.

ברצוני לומר לכם עוד, לקראת הסיום, דבר שחשוב מאד לדעת.

כיום לצערינו, בגלל כל המתח של־דורנו, אנשים רצים ומאד מאד לחוצים. 'הרצים יצאו דחופים'. ובגלל כל המכשירים הטכנולוגיים, אנשים רבים נכנסים עוד יותר ללחץ, ומגיעים הרבה פעמים למשברים רח"ל, לעצבות ולדכאון.

מצאתי בס"ד סגולה, שכתב מהר"ר שלום שבזי זיע"א. אם בדורו היו צריכים את זה, לפני כארבע מאות שנה, כל־שכן וקל וחומר בן בנו של ק"ו בדור שלנו. עכ"פ ישנה הבטחה של אותו צדיק. מצאתי זאת בספר כת"י, בשם זרע השלום, של כמה"ר יחיא צארום זצ"ל. זהו כתב יד שלו. דהיינו המחבר עצמו.

מובא שם בזה"ל, **סגולה שמעתי מִפִּתְבי מו"ר מאור הגולה רבינו שלום שבזי נע"ג, וזכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אכי"ר, שֶׁמִּי שיש לו דאגה ויגון** – יש לו דאגות וצער רח"ל, איך יוצאים מזה? זאת ח"ו 'מרה שחורה'. המחלות הקשות, באות מ'מרה שחורה', מדכאון. מחלת הסרטן – המחלה הקשה הזאת, השם ישמרנו – מוזכר בספרי הקדמונים, בספר שבילי אמונה [עיין בהרחבה בשיעור מוצש"ק כי תשא התשפ"ה], כי אלו הם השְׁמָרים של־מרה שחורה. זהו מה שהורס את הגוף. הדאגות והצער. הדבר מסוכן ח"ו.

אם כן, מה יעשה מי שיש לו דאגה ויגון וינצל?

יאמר שבע פעמים, י"י האלהים, ומיד יסור יגונו מעליו.

מי שהוא מאמין בן מאמין, הסגולה תעזור לו. ומי שאיננו מאמין, הסגולה לא תעזור לו... צריכים לדעת זאת. מי שאומר את זה כפי שצריך, בעז"ה הסגולה תפעל. בעז"ה חושבני כי הדבר בדוק ומנוסה.

יש עשר מקומות במקרא שכתוב כך <u>י"י האלהים</u>, דהיינו בלי תיבת 'הוא' באמצע, כנז' במסרה ספר יהושע, גבי עָכָן. ויעויין בחלק הדקדוק שם. ולכן אני מקווה שאין זו טעות בזרע השלום, דהיינו שהוא לא דילג בטעות את תיבת <u>'הוא'</u>. אולי עדיף עכ"פ לומר את המלה 'הוא' במחשבה. בכל אופן בפה, לומר רק <u>י"י האלהים</u>. וישועת ה' כהרף עין.

לגבי סגנון התפילה בכח השם הקדוש, 'אהיה אשר אהיה'. ובעניין סידור–תכלאל החדש 'קהל יהודה'.

מהי הסיבה שאני מזכיר זאת כעת? מה הדבר קשור אל מהרי"ץ זיע"א? אמנם זה 'מעניין לעניין באותו עניין', אבל לא לחנם אני אומר זאת. הדבר אינו סתם.

צריכים לדעת, כי הדור שלנו נשתנה הרבה, מן הדור שעבר. אבותינו ואמותינו, סבינו וסבתותינו, היו בעלי יראת שמים, באיזו אמונה תמימה. הנני זוכר מילדותי את הזקנות, כיצד כל היום הן היו 'מתפללות'. מהלב, לא מהסידור. לא 'מלאכותי', כמו כיום שאומרים לנשים שתתפללנה. לא 'טכני'. למשל, כאשר ילד היה נופל, הזקנות היו מיד אומרות שַׁדַּי, או שם הוי"ה, 'אהיה אשר אהיה', 'אבא שלום', 'יא אבו שמעון' (דהיינו אביו של שמעון, שזהו שֵׁם בנו של מהר"ש שבזי), וכדומה. כדי שתהיה עי"ז שמירה והגנה עליו. וע"ע מ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"ב סי' ע"ה. ברם כיום, 'נשכח כל השבע'.

ברצוני להדגיש כאן משהו. היתה שגורה בפיהם התפילה בשם הקדוש, 'אהיה אשר אהיה'. כיום הדבר נעלם. איננו קיים. אבל ראינו בס"ד, כי הדבר חשוב מאד.

החיד"א בספרו יוסף בסד"ר [סימן ז', דף ח'] כותב בזה"ל, **מצאתי כתוב בגנזי המקובלים כ"י, אם יתפלל האדם לשם 'אהיה אשר אהיה' בכל דבר שבעולם, לחולה, לבנים, לחכמה, לזכירה, לפרנסה, להינצל מסער הים ומסכנת דרכים, ולכל דבר. רק שיהיה טהור, ויאמר בכוונה, 'יהי רצון מלפניך השם הגדול <u>אהיה אשר אהיה</u> (יכוין קבלתו כי יש בו ד' אותיות אל"ף ה"א יו"ד ה"א. כחו גדול פשוט ומורכב לכל דבר. סודו כי 'אהיה' מורה על סוד האלהות, שהיה הוה ויהיה, וזהו אהיה אשר אהיה, ר"ל אני הוא והייתי ואהיה. אני הוא עתה, והייתי לשעבר, ואהיה עד סוף הכל. כל זה יכוין במחשבה) שתרחם עלי ותעשה (וישאל בקשתו בלשון ברור). וכן יאמר ג' פעמים. והאריכו המקובלים בזה מאד.**

אם האדם יתפלל בשם הקדוש הזה, מובטח לו שתתקבל תפילתו.

ראיתי כי גם מהר"ח פאלאגי, ועוד רבים, מביאים את העניין הזה.

שמתי לב, כי מהרי"ץ זיע"א משתמש פעמים רבות בשם הקדוש הזה, בחתימות שלו. כמעט בכל הספרים שלו, בסוף הקדמת הספר כתוב כגון בזה"ל, כה דברי הצעיר עבד לעבדי ה', מקוה חסדי אהיֶה, הצעיר יחיֶא. זהו חרוז של שמו. האותיות זהות. זה 'נתפס' לו עם שמו. כך הדבר נראה, ברגע הראשון. ברם, ראיתי זאת אולי בעשרה מקומות, כמעט בכל מקום הוא חותם כך, כגון בסוף הקדמתו לזבח תודה הל' שחיטה וטריפות, כה עתרת איש צעיר, מקוה חסדי אהיה, הקטן יחיא וכו'.

צריכים לדעת, כי השם אהיה, הוא במדת החסד. מהרי"ץ זיע"א, לא סתם 'הדביק' את המלה הזאת, אלא שזהו בדיוק שורש העניין. החסדים גוברים שם, כנז' בשערי אורה שער עשירי, כמה פעמים.

מה עושים, לגבי העניין דלעיל? הרי אנחנו רוצים, להחזיר עטרה לישנה.

בעזהי"ת ישנה תכנית להוציא לאור – זה נמצא כבר בשלהי הדפסה – סידור תכלאל 'קהל יהודה'. בעזרת ה', הדבר יהיה לתפארת בני קהילותינו יצ"ו, כאשר הספר הזה יצא לאור. זה ג"כ בזכות נתיבות מהרי"ץ, שנתנו לכסף מוצא, כי עד היום כבר ישנם הוצאות בסך 50 אלף ₪, עבור ההגהות והעריכה. בעז"ה, אור חדש על ציון יאיר. הסידור כעת מיועד רק לשבת, מיוחד לכבוד שבת־קודש, שיהיה סידור מפואר ומכובד לכבוד שב"ק.

נצרף כאן <u>קריאת קודש</u> שפרסמנו בעניין דלעיל.

בהיות ועומדים להוציא לאור בס"ד סידור תכלאל נפלא ומיוחד בשם <u>קהל יהודה</u> – שיהיה בעזרתו יתב' לתפארת עדתנו ומסורת אבותינו, משופר ומשוכלל בהגהה מדוייקת וחידושים יקרים, לא בא כבושם הזה במחנה התימנים, מאיר עינים ומשמח לבבות, חתני הרב יאיר תאם שליט"א, וכן ידידי הרב דוד צדוק נר"ו, מק"ק רכסים ת"ו, נדבה רוחם אותם להשתדל בהשגת הכספים הרבים הנדרשים למלאכת הקודש, על כן הנני פונה לאחינו היקרים לבוא לקראתם בלב שלם ובנפש חפצה וזכות הרבים תגן עליכם אלף המגן, ברכות ממעון קדשו יתב'.

*

מן השמים, כאשר עסקתי בעניין הזה, של אהיה אשר אהיה, נתעוררתי שצריך וראוי להוסיף זאת לתפילה שהנשים אומרות בהדלקת נרות שבת. נחזיר עי"ז את הנשים בקהילותינו שיאמרו את זה בתפילה הזאת. נכניס להם את המלים הללו, בתוך התפילה הזאת. נבליט את המלים הללו. כגון שהן יאמרו כך, יהי רצון שבזכות השם הקדוש הזה, אהיה אשר אהיה וכו'.

ויש לדעת, כי הדבר אינו לחנם. רבינו האר"י ז"ל אומר, לגבי מ"ש חז"ל כי 'חותמו של הקב"ה אמת', שאם תכפיל את המלה אהי"ה עם אהי"ה, זה יוצא בדיוק בגימטריא אמ"ת. זהו הַכְּפֶל של־שם 'אהיה'. כוח השם הגדול הזה, הוא עצום. צריכים לדעת, כי כל אחד יכול לומר זאת, אבל לא לבטלה. בעזרת ה' אנחנו נכניס זאת בסידור, ואולי נזכה עי"כ לקרב ולקדש את הלבבות, ולהחזיר עטרת מסורת אבותינו ואמותינו לישנה, אשר היו בעלֵי אמונה עצומה ויראת שמים רבה.

אצל אבותינו נע"ג, שם שמים היה שגור בפיהם, על כל צעד ושעל. כמו יוסף הצדיק, אשר הזכיר בכל דבר את שם ה'. מי שיעיין יראה, כי אפילו פרעה כבר 'נדבק' ממנו, אחרי שיוסף אומר – כמעט בכל עניין – את שם ה', כגון **אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פַּרְעֹה** [בראשית מ"א, ט"ז]. **אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה** [שם שם, כ"ה]. **אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת פַּרְעֹה** [שם שם, כ"ח]. **כִּי נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ** [שם שם, ל"ב]. אחרי כל זאת, כבר פרעה מעצמו אומר, **אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת כָּל זֹאת** [שם שם, ט"ל]. פרעה נדבק, כל–כך הושפע, מן האמונה היוקדת של יוסף.

ברם כיום לצערינו, **אָבְדָה הָאֱמוּנָה, וְנִכְרְתָה מִפִּיהֶם** [ירמיהו ז', כ"ח]. 'מפיהם' דייקא. האמונה קבורה אצל רבים מן האנשים בליבם, באיזה שהוא צד. ברם, צריכים להוציא זאת החוצה.

היכן שם שמים, אשר היה שגור בפי אבותינו? גם לגבי דבר זה, לצערינו 'ירוד ירדנו'. אצלינו, זה לא במוחש. אנחנו רוצים ומקַוים, ב"ה שהקב"ה מסייע בידינו להחזיר עטרת מסורת אבותינו לישנה, אבל עלינו לדעת כי מסורת אבותינו זה לא רק נוסח תפילה ומבטא, וכל כי האיי גוונא, אלא זאת גם האמונה ויראת שמים, קדושה וצניעות וכו'. אלו השרשים שלנו.

ב"ה האמת היא, כי כאשר אני רואה את בחורי הישיבות הקד' שלנו התימנים, רואים עליהם כי יש להם עדינות וצניעות מיוחדת. ב"ה לא פסו אמונים. אבל צריכים עדיין להוסיף ולחזק, בבחינת מוסיף והולך. יהי רצון.

הנני מברך את כל העוסקים בצרכי ציבור באמונה, אלו העוסקים במלאכת הקודש להגדיל תורה ולהאדירה, שהשם ברוך הוא ימלא כל משאלות ליבם לטובה, אכי"ר.

'סדר לימוד יומי בספר עץ חיים למהרי"ץ זיע"א'.
בשבח הוצאת לוח חדש לשנת התשפ"ה–התשפ"ו.

מראים לי פה דבר חדש, אבל לא חדש ממש, כי זה כבר כמה שנים שיוצא לאור 'סדר לימוד יומי בספר עץ חיים למהרי"ץ זיע"א', זהו מחזור חמישי. 'עץ חיים היא למחזיקים בה'.

הספר עץ חיים על התכלאל, הוא אחד מהספרים היסודיים של מהרי"ץ. מהרי"ץ חיבר בערך שלושים ספרים, לא כולם נמצאים בידינו, יהי רצון שהם עוד יתגלו. אבל זכינו לספר עץ חיים, וחשוב מאד ללמוד אותו, הן מבחינת הצורך לידיעת המסורת והמנהגים, והן מבחינת יראת שמים. שכאשר האדם מתפלל, כדי שיהיה לו טעם בתפילתו, צריך שיהיה לו מדי פעם איזה דבר חידוש. פעם פה, ופעם פה. אחת הנה, ואחת הנה. כאשר האדם לומד את פירוש התפילה, הדבר מחיה אותו, ומחזק אותו.

כמה אברכים יקרים הי"ו, ישבו ועמלו לעשות כעת 'דף היומי', קבעו סדר לימוד יומי, בכדי להספיק במשך שנה אחת את כל הספר עץ חיים. אשריהם ישראל. ואלו הם. הרב יואל העדין הי"ו מבית שמש ת"ו, ובני הרב נסים הי"ו ג"כ מבית שמש, והרב אהרן חיים הי"ו מהעיר צפת ת"ו. שלשתם ביחד. **שְׁלֹשָׁה הֵמָּה מֵיטִיבֵי צָעַד** [משלי ל', כ"ט]. הם אשר עמלו על כך. וברוכים יהיו, וירבו כמותם בישראל.

מפיצים זאת כאן, מי שירצה יוכל לקבל את הדף הזה, שיהיה לו הדבר מסודר, כדי שיספיק להקיף זאת בשנה אחת. [מצורף בסוף החוברת. העורך]. וכאשר הוא 'יגמור' את זה, תרתי משמע, הוא יהיה אדם חדש. זה כבר יהיה 'פרי עץ חיים'. הפרי יצמח, מתוך ה'עץ חיים'. ובעז"ה הדבר יניב עוד ועוד.

אני חוזר ומברך את כולם, שנזכה כולנו ללכת לאורם של גדולי ישראל, ואנחנו באופן מיוחד לאורו של מהרי"ץ זיע"א. השם ברוך הוא יהיה בעזרנו, אכי"ר.

בשורה טובה.

בעיקבות פניות רבות חוזרות ונשנות מידידינו ה"מנויים לחיים", אשר מקבלים לביתם את החוברות "שערי יצחק" דרך הדואר, בבקשה לכלול את כל השיעורים הנשלחים באותו המשלוח ולרכזם בקובץ אחד עבה, ע"מ להקל להם על קריאתם ושמירתם, החלטנו בס"ד להיענות לבקשתם זו, למרות העלות הכספית הנוספת בגלל כך, והחל משיעור מוצש"ק שמות התשפ"ה, תישלח אליכם חוברת אחת עבה שתכיל מספר חוברות ביחד.

כמו כן בעיקבות הסכמת מרן שליט"א לעבור שוב בל"נ על החוברות הבודדות היוצאות לאור מדי שבוע, לתקן או להוסיף הערות ומקורות וכו', הוחלט כי אנו נעמול עוד, ונוסיף את הכל בחוברת העבה לפני שליחתה למנויים, כך שהיא תהיה המהדורא המתוקנת והמושלמת.

נו קוראים לכל המעיינים בחוברות הבודדות מדי שבוע, לנצל הזדמנות זו ולשלוח שאלות והערות או תיקונים וכו', בכדי שנעבירם למרן שליט"א, שיבחן אם ניתן להכניסם לשיעורים אשר יופיעו בחוברת העבה.

ברוכים תהיו!

לקי"י, ניסן ה'תשפ"ה, ב'של"ו לשטרות

סדר לימוד יומי בספר עץ חיים למהרי"ץ זיע"א - מחזור ה' *

	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	ששי	שבת	פרשת
1							**הקדמת מהר"י צעדי**	**שמיני**
2	**המשך**	**הקדמות מהרי"ץ**	**המשך**	**הקדמת הענף חיים**	דף א'	ב'	ג'	**תזרו"מ**
3	ד'	ה'	ו'	ז'	ח'	ט'	י'	**אחמו"ק**
4	י"א	י"ב	י"ג	י"ד	ט"ו	ט"ז	י"ז	**אמור**
5	י"ח	י"ט	כ'	כ"א	כ"ב	כ"ג	כ"ד	**בהר- בחקתי**
6	כ"ה	כ"ו	**ענייני שבועות**, ע"ח ח"ב. מ"ג, מ"ד	מ"ה, מ"ו	מ"ז, מ"ח	מ"ט, נ'	נ"א, נ"ב	**במדבר**
7	נ"ג, נ"ד	**שבועות.** נ"ה, נ"ו	**המשך ח"א.** כ"ז	כ"ח	כ"ט	ל'	ל"א	**נשא**
8	ל"ב	ל"ג	ל"ד	ל"ה	ל"ו	ל"ז	ל"ח	**בהעלותך**
9	ט"ל	מ'	מ"א	מ"ב	מ"ג	מ"ד	מ"ה	**שלח לך**
10	מ"ו	מ"ז	מ"ח	מ"ט	נ'	נ"א	נ"ב	**קורח**
11	נ"ג	נ"ד	נ"ה	נ"ו	נ"ז	נ"ח	נ"ט	**חוקת ובלק**
12	ס'	ס"א	ס"ב	ס"ג	ס"ד	ס"ה	**ענייני ד' צומות**, ח"א לקמן. קצ"ח, קצ"ט	**פנחס**
13	**צום י"ז בתמוז** ר', ר"א	ר"ב, ר"ג	ר"ד, ר"ה	ר"ו, ר"ז	**ענייני ת"ב.** ח"א סדר ת"ב. א', ב'	ג', ו'	ז', ח'	**מטות**
14	ט', י'	י"א, י"ב	י"ג, י"ד	ט"ו, ט"ז	י"ז, י"ח	י"ט, כ'	כ"א, כ"ב	**מסעי**
15	כ"ג, כ"ד	כ"ה, כ"ו	כ"ז, כ"ח	כ"ט, ל'	ל"א, ל"ב	ל"ג, ל"ד	ל"ה, ל"ו	**דברים**
16	**צום ת"ב.** ל"ז	**פירוש האשמורות ע"ח ח"ג.** ל"ב, ל"ג	ל"ד, ל"ה	ל"ו, ל"ז	ל"ח, ט"ל	מ', מ"א	מ"ב, מ"ג	**ואתחנן**
17	מ"ד, מ"ה	מ"ו, מ"ז	מ"ח, מ"ט	נ', נ"א	נ"ב, נ"ג	נ"ד, נ"ה	נ"ו, נ"ז	**עקב**
18	**ענייני ר"ה ויוה"כ.** נ"ח, נ"ט	ס', ס"א	ס"ב, ס"ג	ס"ד, ס"ה	ס"ו, ס"ז	ס"ח, ס"ט	ע', ע"א	**ראה**
19	ע"ב, ע"ג	ע"ד, ע"ה	ע"ו, ע"ז	ע"ח, ע"ט	פ', פ"א	פ"ב, פ"ג	פ"ד, פ"ה	**שופטים**
20	פ"ו, פ"ז	ח"פ, פ"ט	צ', צ"א	צ"ב, צ"ג	צ"ד, צ"ה	צ"ו, צ"ז	צ"ח, צ"ט	**כי תצא**
21	ק', ק"א	ק"ב, ק"ג	ק"ד, ק"ה	ק"ו, ק"ז	ק"ח, ק"ט	ק"י, ק"יא	קי"ב, קי"ג	**כי תבוא**
22	קי"ד, קט"ו	קט"ז, קי"ח	קי"ט, ק"כ	קכ"א, קכ"ב	קכ"ג, קכ"ד	קכ"ה, קכ"ו	קכ"ז, קכ"ח	**נצבים**
23	קכ"ט, ק"ל	קל"א, קל"ב	**א' דר"ה.** קל"ג, קל"ד	**ב' דר"ה.** קל"ה, קל"ו	קל"ז, קל"ח	קל"ט, ק"מ	קמ"א, קמ"ב	**וילך-שבת שובה**
24	קמ"ג, קמ"ד	קמ"ה, קמ"ו	קמ"ז, קמ"ח	קמ"ט	**יום הכיפורים.** ק"נ	**ענייני סוכות**, ע"ח ח"ב. נ"ז, נ"ח	נ"ט, ס'	**האזינו**
25	ס"א, ס"ב	ס"ג, ס"ד	**חג הסוכות.** ס"ה, ס"ו	ס"ז, ס"ח	ס"ט, ע'	ע"א, ע"ב	ע"ג, ע"ד	**שבת חוה"מ סוכות**
26	ע"ה, ע"ו	ע"ז, ע"ח	**שמיני עצרת**	פ"א, פ"ב	פ"ג, פ"ד	פ"ה, פ"ו	פ"ז, ח"פ	**בראשית**

* שהשתדלנו לסדר כדי שנזכה לדעת את מנהגינו ושורשיהם. ועיין בדברי הרב שמעון צאלח זצ"ל בעץ חיים מהדורתו [ח"א דף ש"ע עמוד שני בהערה. כנראה גבי מנהג מקום הנחת הכסא, שהוא ממהדורה בתרא של ע"ח. עיין שע"ה סימן קנ"ט ס"י, הערה ל"ג)] שכתב וז"ל: להיות שכל דבר שהיה חסר בעץ חיים הדפוס, כמעט נשכח המנהג הזה. ולכן תקוותי מלאה בעזר הצור במהדורתי זו יעיינו בו בשלימות, ויראו זה ויעשו. וידוע מרז"ל מאן דבעי למיהוי חסידא, לקיים מילי דאבות. ומאן אבות, רבני ישראל. **וא"כ ראוי והגון מעתה לקבוע לימודנו קצת כל יום בעץ חיים כדי שנוכל לדעת במנהגי אבות עתיקי יומין, הן בתפילה והן בברכות והן בסדרי שבתות וימים טובים**, כתיקון חכמים עליהם השלום זכותם תגן לנו, עכ"ל. ודפח"ח (הפנה אותנו לדבריו ה"ר יואל חיים העדין הי"ו).

† מ-כ"ח ניסן ה'תשפ"ה ב'של"ו, שלושת החלקים בשנה אחת (דף ליום). לפני המועדים, לימוד ענייני המועדים (שני דפים ליום). בימים שבהם חלים המועדים, כתבנו את שם המועד והדגשנו אותו. כמו כן, ישנם מקומות בדפוס של ע"ח [הישן,כתב רש"י (הוצאת חסיד) שעל פיו סידרנו לוח זה], שהמדפיסים ציינו את הדפים כסדר, אך אין עליהם פירוש של ע"ח (והם: **ח"א** - צ"ז, צ"ח, קנ"ד, קצ"ו, קצ"ז. **סדר ת"ב** - ד', ה'. **ח"ב** - ל"ג, ל"ד, ל"ה. **ח"ג** - דף קי"ז), לכן יש דילוג בסדר הדפים באותם מקומות. [להארות והערות על סדר הלימוד, ניתן להתקשר ל: 0548-475985 או ל: 0534-159746].

					ושמחת תורה. ע"ט, פ'			
27	פ"ט, צ'	צ"א, צ"ב	צ"ג, צ"ד, צ"ה	**המשך ח"א.** ס"ו	ס"ז	ס"ח	ס"ט	**נח**
28	ע'	ע"א	ע"ב	ע"ג	ע"ד	ע"ה	ע"ו	**לך לך**
29	ע"ז	ע"ח	ע"ט	פ'	פ"א	פ"ב	פ"ג	**וירא**
30	פ"ד	פ"ה	פ"ו	פ"ז	ח"פ	פ"ט	צ'	**חיי שרה**
31	צ"א	צ"ב	צ"ג	צ"ד	צ"ה	צ"ו	צ"ט	**תולדות**
32	ק'	ק"א	ק"ב	ק"ג	ק"ד	ק"ה	ק"ו	**ויצא**
33	ק"ז	ק"ח	ק"ט	ק"י	קי"א	קי"ב	קי"ג	**וישלח**
34	קי"ד	קט"ו	קט"ז	קי"ז	קי"ח	קי"ט	**ענייני חנוכה. ח"א לקמן**. דף ק"ס	**וישב**
35	קס"א	**חנוכה**. קס"ב	**המשך ח"א.** ק"כ	קכ"א	קכ"ב	קכ"ג	קכ"ד	**מקץ**
36	קכ"ה	קכ"ו	קכ"ז	קכ"ח	קכ"ט	ק"ל	קל"א	**ויגש**
37	קל"ב	קל"ג	קל"ד	קל"ה	קל"ו	קל"ז	קל"ח	**ויחי**
38	קל"ט	ק"מ	קמ"א	קמ"ב	קמ"ג	קמ"ד	קמ"ה	**שמות**
39	קמ"ו	קמ"ז	קמ"ח	קמ"ט	ק"נ	קנ"א	קנ"ב	**וארא**
40	קנ"ג	קנ"ה	קנ"ו	קנ"ז	קנ"ח	קנ"ט	קס"ז	**בא**
41	קס"ח	קס"ט	ק"ע	קע"א	קע"ב	קע"ג	קע"ד	**בשלח**
42	קע"ה	קע"ו	קע"ז	קע"ח	קע"ט	ק"פ	קפ"א	**יתרו**
43	קפ"ב	קפ"ג	קפ"ד	קפ"ה	קפ"ו	קפ"ז	קפ"ח	**משפטים (שקלים)**
44	קפ"ט	ק"צ	קצ"א	קצ"ב	קצ"ג	קצ"ד-קצ"ה	**ע"ח הנדפס בספר טופס כתובות**, דפים ס"ד, ס"ה	**תרומה**
45	ס"ו, ס"ז	ס"ח, ס"ט	ע', ע"א	ע"ב - ע"ו	ע"ח עניין הגיטין	המשך עניין הגיטין	**ענייני פורים**, ע"ח ח"א לעיל. קס"ג	**תצוה (זכור)**
46	קס"ד	קס"ה	**פורים**. קס"ו	**המשך פירוש סדר הסליחות ליוה"כ**, ע"ח ח"ג דפים קנ"א - קנ"ב	קנ"ג, קנ"ד	קנ"ה, קנ"ו	קנ"ז, קנ"ח	**כי תשא (פרה)**
47	קנ"ט, ק"ס	קס"א, קס"ב	קס"ג, קס"ד	קס"ה, קס"ו	קס"ז, קס"ח	קס"ט, ק"ע	קע"א, קע"ב	**ויקהל-פקודי (החודש)**
48	קע"ג, קע"ד	קע"ה, קע"ו	קע"ז	קע"ח	קע"ט	**ענייני פסח**, ע"ח ח"ב. א'-ב'	ג'-ד'	**ויקרא**
49	ה'-ו'	ז'-ח'	ט'-י'	י"א-י"ב	י"ג-י"ד	ט"ו-ט"ז	י"ז-י"ח	**צו**
	י"ט-כ'	כ"א-כ"ב	כ"ג-כ"ד	כ"ה-כ"ו	**חג הפסח**. כ"ז-כ"ח	כ"ט-ל'	ל"א-ל"ב	**שבת חוה"מ**
50	ל"ו-ל"ז	ל"ח-ט"ל	מ'-מ"א	**שביעי של-פסח**. מ"ב-מ"ג	*השלמות*	*השלמות*	*השלמות*	**שמיני**
51	*השלמות*	*השלמות*	*השלמות*	**הילולת מהרי"ץ**				**תזרו"מ**

שלים ולא שלימו רחמי שמיא

לק"י, ניסן התשפ"ה בשל"ו

הוא ימליץ טוב בעד קהלו

תורתו מגן לנו היא מאירת עינינו

הילולת מהרי"ץ

זיע"א

ה-220

כנשיאות מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א

נתיבות מהרי"ץ

גאון רבני תימן ותפארתם

ה'תקס"ה - ה'תשפ"ה

הננו להתכבד ולהזמין
את כלל שוחרי התורה וההלכה

להילולת גאון רבני תימן ותפארתם

מהרי"ץ זיע"א
ה-220

את המשא המרכזי
במשנת רבינו בעל ההילולא זיע"א
ישא מרן עמוד ההוראה

הגאון רבי **יצחק רצאבי** שליט"א

-ובהשתתפות-

מרן הגאון **רבי דוד יוסף** שליט"א
הראשון לציון ונשיא בית הדין הגדול

מרן הגאון רבי **מסעוד בן שמעון** שליט"א
רב העיר בני ברק

במעמד רבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' שליט"א,
מרביצי תורה, ויושבי על מדין
ראש העיר ידידנו הרב **חנוך זייברט** הי"ו וסגניו,
חברי מועצת העיר ואישי ציבור נכבדים

שתתקיים
ביום חמישי כ"ו ניסן התשפ"ה
באולמי הטרקלין, רחוב שלמה המלך 29, בני ברק

המעמד יפתח בשעה 6:00 בשיעור מיוחד בענייני שחיטה וכשרות
מאחד הרבנים שליט"א ולאחריו מנחה סמוך לשקיעה

ברוכים הבאים

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

השיעור נמסר

במוצאי שבת־קודש

תזריע ומצורע

אייר התשפ"ה בשל"ו

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ספירת העומר בזמן הזה, מדאורייתא או מדרבנן. נטיית הכרעת מהרי"ץ שהיא מדאורייתא. ראיה מוכחת ממאמר חז"ל שהובא במדרש הגדול, כי ספירת העומר מדאורייתא. ביאור נפלא בספר ערוך השלחן לדעת הרמב"ם, הסובר כי ספירת העומר היא הכנה ל'מתן תורה', ההופכת בהמה לאדם.

דוגמא לעניין 'מתן תורה' הנז"ל, עפ"י מעשה שהיה עם הג"ר נתן צבי פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר, אשר גילה למנהלי חברות את סוד ניהול המוסד האדיר.

ביאור דברי מהר"ם אלשיך, לגבי הפסוק 'ממחרת השבת יניפנו הכהן', בשם הזוה"ק.

לפעמים יש תועלת מ'מחקרים' שעושים בזמנינו, אלא שאין לסמוך עליהם בכל דבר. ולגבי אנשי השקר שבזמנינו, אנשי שמ"ש (שקר מחלוקת שחצנות).

מענה למכתב שאלות לגבי מה שביאר מרן שליט"א [בדרשת הילולת מהרי"ץ שנה זו] בדברי מהרי"ץ זיע"א, בעניין טינון החטים למצות לפסח, שהם מי פירות שאינם מחמיצים.

בירור עניינים מופלאים שכתב מהרי"ץ זיע"א איש האמת לאמיתה, בשו"ת פעולת צדיק, בעניין מי שפסקה ג' חדשים מלהניק את בנה ונתגרשה, אם מותרת לינשא תוך כ"ד חודש. האמת מול השקר, ניכרת בתשובתו זו.

שקלא וטריא בשיטת מהרי"ץ זיע"א בעניין אמירת צדקתך וגו' במנחת שב"ק, שתלויה באמירת הלל, ולא שאֵלו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת פנים.

כל הזכיות שמורות למרן שליט"א
השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחוברות "שערי יצחק" – 784
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו רבי תובל ימיני הי"ו, מהעיר ראשון לציון ת"ו, ולרפואת ליאת בת מנחם שתחי', בתוך שאר כל חולי עמו בית ישראל. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

כמו"כ השיעור מוקדש להצלחת ידידנו רבי אלון מתנה הי"ו, מהעיר מודיעין ת"ו, ולהצלחת גפן בת אלון שתחי', שתזכה לבריאות טובה ולהצלחה ברוחניות ובגשמיות. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

וכן ע"י ידידנו היקר הרה"ג יהודה קדיס יצ"ו, לברכה והצלחה בכל העניינים לו ולכל משפחתו.

*

(כתוב פה, מחילה על ריבוי השמות אני משלים מה שהחסרנו בשבוע שעבר). [לא התקיים אז השיעור במוצש"ק שמיני, כי שָבַתנו בצפון, בעיר רכסים, לרגל הילולא רבה דמהרי"ץ].

השיעור מוקדש ע"י רבי יעקב בן משה גינדי הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו. בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ץ.

כמרכן השיעור מוקדש על ידי רבי ברוך בן דוד לוזייה, מארצות הברית, לזיווג הגון לאחותו אורה שתחי'. ולהצלחה בכל העניינים ונחת מכל יוצאי חלציו.

וכן השיעור מוקדש על ידי האשה הכשרה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי הי"ו, מארצות הברית, להצלחה מרובה בפרנסה בשפע רב ומנוחת הנפש. ועל ידי רבי יצחק בן אליהו הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו. בעבור שהתנדבו שלשתם למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

ספירת העומר בזמן הזה, מדאורייתא או מדרבנן. נטיית הכרעת מהרי"ץ שהיא מדאורייתא. ראיה מוכחת ממאמר חז"ל שהובא במדרש הגדול, כי ספירת העומר מדאורייתא. ביאור נפלא בספר ערוך השלחן לדעת הרמב"ם, הסובר כי ספירת העומר היא הכנה ל'מתן תורה', ההופכת בהמה לאדם.

ידוע הדבר ומפורסם העניין, כי בעניין ספירת העומר, נחלקו הפוסקים האם זוהי מצוה מדאורייתא או מדרבנן. בשלחן ערוך, הדבר אינו מפורש. אולם בבית יוסף [סימן תפ"ט, סעיף ב] כתוב – כך מרן עצמו מכריע שם – שספירת העומר מדרבנן. וכך גם מבינים, מדבריו בשלחן ערוך. כי מרן מסביר שם כמה הלכות, שהוא מתיר לגביהם, מכיון שספירת העומר היא מדרבנן. למשל, שמותר לכתחילה לברך בזמן בין השמשות. אמנם עדיף אחרי צאת הכוכבים, כפי שהמדקדקים נוהגים, אבל מותר בבין השמשות, כי ספירת העומר מדרבנן.

מאחר שכך מרן מסביר בספרו בית יוסף, מסתמא זהו הפירוש גם בספרו שלחן ערוך. אמנם הוא לא כתב זאת שם בהדיא, כי לא העלה בש"ע רק את עצם הדין, ברם הרי הוא הסביר בב"י כי זהו טעם הדין. אפשר אולי להסביר את הדין בדרכים אחרות, אולם הוא בעצמו הסביר ככה. הכלל הוא, שאי אפשר להסביר בש"ע פירושים, אשר מרן בעצמו לא הסביר אותם. כאשר אין שום ראָיה שהם עלו על ליבו. בנ"ד הוא הסביר, כי הסיבה היא מפני שזה מדרבנן.

הנני אומר זאת, רק אגב אורחא, בתורת הערה על דברי ה'אור לציון' [חלק שלישי פרק ט"ז דף קע"ז], שם כתוב שאפשר להסביר פירושים אחרים בטעם הדינים בשלחן ערוך, ואז יוצא שספירת העומר מדאורייתא. יעוש"ב. ולענ"ד הדבר תמוה מאד, בשלמא אם היה הכרח לזאת. והרחבתי על כך בס"ד בנפלאות מתורתך פ' ראה. וכאן קיצרתי מאד.

אותו הדבר, לגבי מה שמסביר מרן בבית יוסף, לגבי אדם שטעה, בזמן הברכה הוא חשב שהיום ארבעה ימים בעומר, ולבסוף הוא נזכר ואמר לנכון, חמשה ימים בעומר. מרן מכריע, שלא צריכים לחזור ולברך, למרות שבברכה הוא חשב אחרת בטעות. והוא מבאר שם כי הסיבה שאינו חוזר לברך, מפני שספירת העומר מדרבנן.

מאידך שיטת הרמב"ם [תמידין ומוספין, פ"ז הלכה כ"ב], שספירת העומר – גם בזמן הזה – היא מן התורה.

מהי הכרעת גאון עוזנו ותפארתנו מהרי"ץ זיע"א בדין זה?

מי שיעיין בספרו עץ חיים, הוא יהיה קצת נבוך, כי מהרי"ץ לא הכריע בהדיא. הוא מביא ומציין הן לפי דעת האומרים שזה

מדאורייתא, והן לפי האומרים שזה מדרבנן. הוא לא כתב על כך, בצורה מפורשת. הדבר נראה, כעין ספק. וגם בשו"ת פעולת צדיק, מהרי"ץ לא כתב בצורה 'חלקה'. ברם, ישנה נטיה מסויימת, שהוא סובר כי העיקר כדעת הרמב"ם, שספירת העומר מן התורה.

לא ניכנס לכך כעת, חושבני כי כבר דיברתי בשיעור תזריע וזאת תהיה תורת המצורע בשנת התשע"ב בשכ"ג, לגבי הראיות הללו. נביא רק דבר אחד, שהוא אולי הכי מראה זאת, שמהרי"ץ נוטה שספירת העומר מדאורייתא, ממה שדן בחלק שני סימן קע"ט, האם צריך לספור דוקא בתחילת הלילה, או שאפשר לאחר? הוא כותב בסוף בזה"ל, 'אבל הרמב"ם סובר, שספירת העומר מדאורייתא'. הוא נקט בלשון 'אבל'. כלומר, אם כן צריכים להחמיר.

ישנו כלל בפוסקים, וגם מהרי"ץ בעצמו הביא אותו בכמ"ק, כי כאשר הפוסק כותב בלשון 'אבל', הדבר מראה על הסברא שהוא חפץ בה.

בנ"ד לגבי ספירת העומר, מהרי"ץ לא הכריע במפורש, אבל יתכן שכך העיקר טפי לדעתו. למרות שלהלכה ולמעשה מעיקר הדין אנחנו נוקטים, שספירת העומר מדרבנן. שהרי כך פוסקים כל האחרונים. אבל אני העני נוטה בזה קצת לחומרא.

[**עמד** בזה בנו של כת"ר, הוא הרה"ג משה שליט"א בקונטרים מקרא קודש. איתמר.

וזה לשונו שם באות ב', **יש אומרים (רי"ף סוף פסחים, רבינו הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין פ"ז הכ"ד, ראבי"ה, ועוד) שגם בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין מקריבים את העומר, המצוה לספור היא מצוה מן התורה. ויש אומרים (תוס', רשב"א, עיטור, ועוד) שבזמן הזה המצוה לספור מדרבנן, זכר למקדש (עיין במנחות דף ס"ו ע"א. וכן פסק השתילי זתים, וכמו שנראה בדעת מרן הש"ע, ולא חשש כלל למאן דאמר דאורייתא, וכדלקמן בפרק ד' אות ו'. וע"ע אסיפת השיטות בביה"ל רס"י תפ"ט ד"ה לספור, ובחזו"ע ה' יו"ט דף רי"ג, ובס' ספירת העומר להר"צ כהן זצ"ל פ"א הערה ו').**

ומדברי גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים משמע שלכתחילה הוא חושש לשתי הדעות לחומרא. (וכמו שיראה המעיין בדבריו היטב. ועיין לו עוד בשו"ת פעו"צ ח"ג סס"י ר"ו ודוק, ואכמ"ל. וע"ע לאאמו"ר שליט"א בשערי יצחק [פ' תזריע ומצורע, ופ' אחרי מות וקדושים, ה'תשע"ב, שהרחיב בזה] ושם הביא מקור מפורש לשיטת הרמב"ם ממאמר חז"ל שהעתיק במדרש הגדול למהר"ר דוד עדני מקדמוני חכמי תימן, על פסוק [דברים ט"ז, ט'. דף ש"ס] שבעה שבועות תספר לך וכו' תחל לספור שבעה שבועות. תחל לספור, למה נאמר. שכבר אמר שבעה שבועות תספר לך, ולמה חזר וכפל תחל לספור. להביא גם שלא בפני הבית. וכיוון לזה מדנפשיה בעל אור החיים שם ע"ש. וכיו"ב הובא עוד בשמו בס' ספירת העומר דף ח' בטעם הכפילות בפסוק שבפרשת אמור וספרתם לכם ממחרת השבת יעו"ש].

*

ברם יכול להיות, שאם היו רואים את דברי ספר מדרש הגדול [דברים, דף ש"ס], הם לא היו פוסקים ככה.

במדרש הגדול [שם] מובא על כך, מאמר חז"ל. ומסתבר כי על פיו – או גם על פיו – פסק הרמב"ם שספירת העומר מדאורייתא גם בזמן הזה, למרות שאין לנו כיום בעוה"ר קרבן העומר. והרי זאת הסיבה של כל הפוסקים הסוברים שספירת העומר מדרבנן, מכיון שמיום הקרבת העומר שהוא ט"ז ניסן סופרים את העומר עד חג השבועות, שאז מקריבים את שתי הלחם. מתחילים מקרבן העומר, ואין לנו עומר, לכן בזמנינו זה רק מדרבנן.

זאת עפ"י הגמרא במנחות דף [ס"ו.], שם כתוב בזה"ל, **אַמִּימָר מָנֵי יומי, ולא מני שבועי. אמר, זכר למקדש הוא.** לכן לדעתו לא צריכים לספור שבועות, מספיק לספור

ימים. אבל הרמב"ם סובר, נכון שכך אמימר אומר, ולדבריו זה רק 'זכר למקדש', אולם אלה שחולקים עליו – אביי ורבנן דבי רב אשי – וסוברים כי 'מצוה לממני יומי, ומצוה לממני שבועי', והרי הם מדברים על הזמן הזה, א"כ הם סוברים שספירת העומר מדאורייתא. וגם הנה במדרש הגדול מובא מאמר חז"ל, המוכיח בפשיטות שזהו מן התורה.

בפסוק נאמר, **שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת תִּסְפָּר לָךְ. מֵהָחֵל חֶרְמֵשׁ בַּקָּמָה, תָּחֵל לִסְפֹּר שִׁבְעָה שָׁבֻעוֹת** [דברים ט"ז, ט']. לכאורה, הסיפא של־פסוק, זהו דבר מיותר, כי זה חוזר על הרישא. 'שבעה שבועות תספר לך, מהחל חרמש בקמה'. עד כאן זה בסדר. אבל מהו ההמשך, 'תחל לספור שבעה שבועות'? מה הדבר בא לומר? מדוע הפסוק כפל זאת?

אומר המדרש הגדול כך, **'תחל לספֹר'. למה נאמר? לפי שהוא אומר ועשית חג שבועות לי"י אלהיך [פסוק י']. אין לי אלא בפני הבית, שלא בפני הבית מנין? תלמוד לומר, 'תחל לספר'. בין בפני הבית, בין שלא בפני הבית.**

דהיינו, כתוב בהמשך הפרשה, לגבי חג שבועות, 'לי"י אלהיך', ושם מדובר בזמן בית המקדש, שמביאים שלמי חגיגה, כי כתוב שם 'מסת נדבת ידך אשר תתן', 'ושמחת לפני י"י אלהיך'. א"כ הייתי חושב, כיון שבהמשך הפרשה מדובר במפורש על בית המקדש, א"כ גם ספירת העומר הנזכרת לפני כן, אינה אלא בזמן בית המקדש. לכן בא הפסוק ומדגיש לנו, לא. את הספירה, אני מדגיש. חוזר על כך פעמיים. 'שבעה שבועות תספר לך וגו' – 'תחל לספור שבעה שבועות'. גם אם זה לא בפני הבית. רק ההמשך, הוא בזמן בית המקדש. אבל הספירה היא, גם שלא בזמן בית המקדש.

הדבר נזכר כאן בהדיא. ניכר כי זהו מאמר חז"ל. וידוע שלבעל מדרש הגדול, היו ספרי חז"ל רבים אשר אינם מצויים בידינו.

מסתברא לע"ד שהרמב"ם 'בנה' את דבריו על המאמר הזה. היה לו ג"כ את מאמר חז"ל הזה, ולכן הוא הכריע שספירת העומר מדאורייתא. ועכ"פ זוהי סייעתא רבתי לשיטתו.

יכול להיות, שאם האחרונים היו רואים את המאמר הזה, הם היו מודים, כי על זה אי אפשר להתווכח. אלא שמדה"ג לא היה אז בידם כמפורסם.

שאלה מהקהל: האם אין מקום להגיד בדברי מדרש הגדול, שהייתי חושב שאין קרבן וכו', אבל בכל זאת תעשה זאת רק מדרבנן?

תשובת מרן שליט"א: לא. הרי הוא מסביר כך את הפסוק. זאת איננה 'אסמכתא', אלא המלים כאן הן מיותרות, שמע מינה כי היא דרשה גמורה.

דרך אגב, בעל אור החיים – מהר"ר חיים בן עטאר – הוא כיוון לכך מעצמו. הוא כתב את הפירוש הזה מעצמו. לפי מד"א דרבנן, יש לו פירוש אחר. אבל לפי מד"א דאורייתא, הוא מבאר כי כפל זאת הכתוב, בשביל הזמן הזה. הוא כיוון לכך, ברוח קדשו. אולם במדרש הגדול, שגם בידו לא היה, רואים כי זהו סגנון של חז"ל.

*

בספר ערוך השלחן [סימן תפ"ט סעיף ב'] כתב בזה"ל, **רוב הפוסקים הסכימו, דספירה דבזמן הזה אינו אלא דרבנן, שהרי עכשיו ליכא עומר. והספירה שבתורה, הוא למנות מן קרבן עומר, עד קרבן של שתי הלחם, ועכשיו לא שייך זה (ר"ן שם). וכן משמע במנחות [דף ס"ו ע"א], שאומר אמימר, מני יומי ולא מני שבועי, אמר זכר למקדש הוא. ופירש רש"י, האי מניינא דהשתא, לאו חובה הוא, דהא ליכא עומר. אלא זכר למקדש. עד כאן לשונו.**

ובהגדה אמרו, **בשעה שאמר להם משה "תעבדון את האלהים על ההר הזה" – כך** משה רבינו אומר לעם ישראל, א"כ הם ידעו כי לאחר יציאת מצרים הם מגיעים להר סיני, והם כל כך השתוקקו לכך. **אמרו לו ישראל, "משה רבינו! אימתי עבודה זו"? אמר להם,**

"לסוף חמשים יום". והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו.

וידוע מה שכתוב במדרש, כי לכן כתוב 'תעבדון', בתוספת נו"ן, לרמוז כי זה יהיה בעוד חמשים יום [עיין שיעור מוצש"ק קדושים התשע"א, ואחרי מות וקדושים התשע"ב, ושמיני התשע"ג].

מכאן קבעו חכמים – כתוב כאן במפורש, 'חכמים', לפי הסברא שזה לא מדאורי' – **לספירת העומר. כלומר, בזמן הזה שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר, אלא מחשבין חמשים יום לשמחת התורה, כמו שמנו ישראל באותו זמן.**

וזהו דרך דרש. דעיקרא דמלתא הוא, שזהו זכר למקדש. אבל מכל מקום, כל זה מוכיח, שאין הספירה עכשיו אלא מדרבנן (ר"ן שם).

ואחר כך בסעיף ג' הוא מביא, **אבל לא כן דעת הרמב"ם בפרק שביעי מתמידין דין כ"ב, וזה לשונו, מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר וכו', ומצוה זו על כל איש מישראל, בכל מקום ובכל זמן. ונשים ועבדים פטורין ממנה. עד כאן לשונו. הרי שכתב שהיא מצות עשה, בכל מקום ובכל זמן.**

והוא מפֹרֵש בגמרא שם, דפליגי אַמוֹרַאֵי בזה. דְּאַמימר דמני יומי ולא שבועי, סבירא ליה דזהו מדרבנן, זכר למקדש. ואביי ורבנן דבי רב אשי, דאמרי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי, כמו שאנו עושים, סברי דהוה דאורייתא (כסף משנה). ופסק כרבים.

הברכי יוסף כותב, כי מלשון הגמרא משמע כדעת הרמב"ם, כי כתוב שם בלשון 'אמימר אמר, זכר למקדש'. בסדר. כך רק אמימר אמר. אבל לא רבנן דבי רב אשי, ולא אביי, אשר פוסקים – וכך כולם פוסקים ועושים – כי מצוה למנות גם ימים, ולא רק שבועות. [כזאת כתב מדנפשיה מהרח"כ בשם טוב פרק ז' מתמידין ומוספין הלכה כ"ד. איתמר].

נפקא מינה, לפי הסוברים שספירת העומר מדרבנן, אם האדם ספר ימים ולא שבועות, הוא יצא ידי חובה.

בכל אופן, הרמב"ם 'פסק כרבים'.

כעת תשמעו הפלא ופלא, פירוש נחמד שכותב בעל ערוך השלחן, להסביר את שיטת הרמב"ם. כיצד אפשר להבין את הרמב"ם? הרי אין לנו קרבן עומר, א"כ איך ספירת העומר דאורייתא?

ואף על גב דעתה אין קרבן, יש לומר דעיקר הספירה הוא למתן תורה, כמו שמנו ישראל מקודם, לפי המדרש שהבאנו. יוצא כי המדרש הזה, איננו 'דרש' בעלמא, היפך מה שהקדים לדעה הראשונה. מטרת הספירה היא, להגיע למתן תורה.

אך הקדוש ברוך הוא ציוה להביא קרבנות בתחילת המניין, מעומר שעורים, ובסופו מחטים.

הרי קרבן העומר הוא משעורים, ושתי הלחם בחג השבועות הם מן החטים. למה זה שעורים, וזה חטים?

להורות, דבלתי התורה, אנחנו כבהמות נדמה – ע"ד שנאמר [תהלים מ"ט, י"ג] נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ – **שמאכלן שעורים. בלי** תורה, האדם הוא נוהג כמו בהמה. כאשר הינך מתחיל ספירת העומר, תדע לך, אתה צריך להשתנות. להתהפך. להשתפר. להתעלות. על ידי שמתקרבים לתורה. כי מאכל הבהמות הוא שעורים.

כמו שאמרו בסוטה [דף ט"ו ע"ב], שקרבן סוטה הוא מן השעורים. היא עשתה מעשי בהמה, לפיכך קרבנה מאכל בהמה, עיין שם. וכשקיבלו התורה, הוי 'דמות אדם לֶהֱנָה', **ולכן קרבנם מן החטים, מאכל אדם. ולכן ציותה התורה, למנות** לַקרבן. **אבל עיקר הכוונה הוא, למתן תורה. ולכן המצוה גם בזמן הזה (כן נראה לעניות דעתי).**

זאת הכנה לקראת מתן תורה, וממילא הדבר שייך גם בזמן הזה לספור מדאורי', כי אנחנו מכינים את עצמינו לקראת מתן תורה. הפלא ופלא.

שאלה מהקהל: ישנם כאלה האומרים, כי שבועות כתוב ליד העומר, אבל מניין הימים

– 'תספרו חמשים יום' – לא כתוב ליד העומר, לכן מצוה למנות ימים מן התורה, אולם שבועות זה מדרבנן.

תשובת מרן שליט"א: טוב.

דוגמא לעניין 'מתן תורה' הנז"ל, עפ"י מעשה שהיה עם הג"ר נתן צבי פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר, אשר גילה למנהלי חברות את סוד ניהול המוסד האדיר.

תשמעו מעשה שהיה, אשר הובא בספר סימנא טבא, להרב רוזן, [התשפ"ב, פרשת בראשית, דף 49].

באוניברסיטה אמריקנית מפורסמת החליטו לבדוק, 'מה המתכון הבטוח להיות מליונר'? הם בחרו 100 מיליונרים, והצמידו להם סטודנטים שיתעדו את סדר יומם, כדי לברר מה הפך אותם לעשירים.

המחקר יצא לדרך. עשו מחקר, כיצד אנשים נהיים עשירים?

כל אחד מבין 100 הסטודנטים נצמד למיליונר "שלו", ורשמו בפרוטרוט את סדר יומו ואת מעשיו במשך כמה חדשים. לבסוף הגישו הסטודנטים את רישומיהם, והחוקרים החלו לנתח את הנתונים.

מרבית הנתונים היו דומים, אבל נתון אחד בלט כבלתי שגרתי. 99 מהמיליונרים הקדישו זמן רב ל'מלחמות' במתחרים: בריגול תעשייתי – כל אחד מרגל, מה עושה השני? – במניעת הדלפת מידע, ובניהול משפטים מתישים.

רק אחד מבין המיליונרים, לא ניהל שום מאבק נגד אף אחד. לא היו לו אויבים, והוא לא תבע למשפט אף מתחרה. זהו דבר מוזר. רק אדם אחד, יוצא דופן. א"כ צריכים לבדוק, מה קורה אצלו? למה הוא שונה מכולם?

החליטו החוקרים לבדוק את הדבר. הם פנו אל האיש, שהיה בעל רשת גדולה של בתי מרקחת, וביקשו לראיינו. "מדוע אינך נלחם במתחריך, ואין לך אויבים כלל, בשונה מכל המיליונרים האחרים, שהדבר הזה מצוי אצלם?" שאלו החוקרים.

"אספר לכם את סיפורי", פתח העשיר ואמר.

בתחילת דרכי, הייתי נאמן לדרכו של אבי המנוח, שאמר תמיד: "קְבע מטרות – והשג אותן בכל מחיר"! הייתי איש עסקים נוקשה, וחסר פשרות. הוא הלך בשיטה הזאת. נראה שאותו אדם היה גוי. הדבר לא כתוב במפורש, אולם כך הנני מבין.

אבל לפני כמה שנים, ערכתי עם כמה ממנהלי הרשת סדרת "סיורי עומק", שנועדו להכיר את התרבות במקומות שונים בעולם, כדי להתאים את מוצרינו לאוכלוסיות מגוונות.

אחת המדינות שבהן ביקרתי, היתה ארץ ישראל. טיילנו בכל הארץ ונהנינו. וביום האחרון אמר לנו המדריך, שהוא עומד לקחת אותנו למקום המרתק ביותר בארץ ישראל, לטעמו.

ציפינו לסיור באיזה אתר ארכיאולוגי מרהיב, אבל במקום זה נסענו לשכונה ישנה וצפופה בירושלם. המיניבוס שלנו עצר, לפני בניין גדול ורוחש פעילות.

המדריך פתח ושאל: "אֱמרו לי בבקשה, מה אמור להיות גדלו של מוסד חינוכי, בו לומדים 4,000 תלמידים?

ערכנו חישובים מהירים, של אולמי ההרצאות, חדרי מִחשוב, שטחי גינון, מעונות הסטונדטים, חדרי הסגל, משרדי ההנהלה וכדומה, והגענו למסקנא שיש צורך בשטח של 1,300,000 מטר מרובע.

"וכמה אנשי צוות לדעתכם אמורים לעבוד במוסד כזה"? הוסיף המדריך לשאול.

תשובותינו נעו בין 300 ל– 350 איש.

"ובכן", אמר לנו המדריך, "ברוכים הבאים לישיבת 'מיר'. בישיבה הזו לומדים, כ– 4,000 תלמידים.

מובן מכאן כי זהו סיפור ישן, כי שמעתי שכיום ישנם שם כבר אולי יותר מ–10,000. 7,000 אברכים, ו–3,000 בחורים. בלעה"ר. כן ירבה וכן יפרוץ.

ושטחה – שטח הישיבה – הוא כ– 3,000 מטר רָבוע בלבד! את צוות הישיבה מאיישים כ– 20 אנשים בלבד, ויש לה מנהל אחד ויחיד, האחראי על הכל. מִקבלת תלמידים, דרך קביעת החומר הלימודי, ועד לניהול התקציבי.

היינו כולנו המומים.

המדריך ערך לנו סיור בישיבה. אולמות הלימוד, היו מלאים עד אפס מקום. הלומדים היו שקועים כל כך בלימודם, עד שאפילו לא הבחינו בנו. עברנו קומה אחרי קומה, ובכל פינה אפשרית, או בלתי אפשרית, ישבו אנשים ולמדו. זה היה מחזה מדהים ומחשמל, שהותיר אותנו ללא מלים.

בכל סיורינו בעולם, לא ראינו מחזה מרתק שכזה.

בתום הסיור, נקבעה לנו פגישה עם ראש הישיבה בכבודו ובעצמו.

"אבל אל תיבהלו ממצבו הגופני", אמר לנו המדריך, "האיש סובל ממחלת פרקינסון, וממחלות נוספות".

נכנסנו לבית פשוט, המרוהט ברהיטים בסיסיים ביותר. ליד שלחן הסלון, ישב ראש הישיבה, הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל. הוא דיבר אך בקושי, אבל קיבל אותנו במאור פנים.

אחד מחבֵרַי אזר אומץ ושאל: "כבוד הרב, כולנו פה מנהלים חברות ומפעלים, ואיננו מצליחים להבין כיצד מוסד כמו שלכם מתנהל? מה הסוד פה?"

ראש הישיבה חייך, והשיב בשאלה: "ידידי היקרים, התדעו מה ההבדל בין אדם לבין בהמה?"

"כשבהמה רוצה משהו" המשיך הרב, "היא תנסה להשיג אותו, גם אם תדרוך בדרך על כל מי שנמצא סביבה".

אם רצונה להגיע לאיזה מקום, יש שם אוכל וכו', לא משנה לה מה שבדרך. היא לא רואה מאומה חוץ מזה.

"האדם, לעומת זאת, מסוגל לוותר על רצונותיו, כדי לא להזיק לזולתו. יתירה מזו, האדם יכול אפילו לגרוע הנאה מעצמו, כדי להיטיב לחברו.

כאן בישיבה, חיים בני אדם. וכאשר כל אחד חושב, כיצד גם חבריו יוכלו לחיות לצדו, וכיצד להיטיב לזולת, לאף אחד אין בעיא".

הדברים ננעצו בלבי כמו סכין – המשיך העשיר לספר לחוקרים – זה היה הפוך לחלוטין מהקו שהנחה אותי עד עתה, 'קבע מטרות, והשג אותם בכל מחיר!'.

התחלתי להבין, שזו התנהגות של בהמה.

ככה מתנהגת בהמה, ולא בן־אדם, לדרוס את השני.

מאותו יום החלטתי, לא להצר את צעדיו של שום אדם. אלא אדרבה, לפרגן ולרצות גם בטובתם ובהצלחתם של אחרים. והַאמינו לי שלא הפסדתי מכך מאומה, כפי שאתם רואים בעצמכם.

להיפך, רק הרוחתי, בעיקר בזה שהפכתי יותר ל'בן אדם'.

זהו 'מתן תורה'. מקרבן העומר של־שעורים, עד העניין של מתן תורה.

*

בעל ערוך השלחן כתב את הדברים [שהובאו לעיל] בשם עצמו, אבל יש מקור לכך, וכדלקמן. וכתוב זאת כבר לפניו במהרש"א במסכת ראש השנה [דף ט"ז], רק שהוא אומר זאת בלי קשר אל הרמב"ם. בעל ערוך השלחן, הסביר זאת אליבא דהרמב"ם.

בגמרא שם מובא כך, תניא א"ר יהודה משום רע"ק, מפני מה אמרה תורה הָבִיאו עומר בפסח, מפני שהפסח זמן תבואה הוא. אמר הקב"ה, הביאו לפני עומר בפסח, כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת, מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא. אמר הקב"ה, הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן.

אומר מהרש"א בזה"ל, הביאו עומר כו'. שהפסח זמן תבואה כו'. חַשֵּׁיב בכאן, ג' דברים שהם חיי ג' נפשות שבעולם, שהם נפש הצומח, ונפש הבהמה, ונפש האדם. כי המים בחג, הם חיי נפש הצומח. והעומר של שעורים, הוא חיי נפש הבהמה, כדאמרי' פ"ק דפסחים [דף ג':] שעורים נעשו יפות, א"ל צא ובַשֵּׁר לחמורים. ובמס' סוטה [דף ט"ו] אמרי', תביא מנחת שעורים, שהוא מאכל בהמה.

ושתי הלחם, של חטין היו, והוא חיי נפש האדם, כפרש"י בשמעתין. דר"י לטעמיה דס"ל בפרק בן סורר ומורה, דעץ הדעת שאכל אדם הראשון, חטה היה, שאין התינוק יודע כו'. וע"ש בחדושנו. התינוק אינו יודע לדבר, עד שהוא אוכל חטה. הדעת של־אדם באה, רק לאחר שהוא אוכל חטה. ומבואר בגמ' בברכות, כי רבי יהודה סובר, שהחטה היא מין אילן.

והוא מבואר, שאמר הכתוב מהחל חרמש גו', שהוא קציר שעורים, תחל לספור שבעה שבועות, שהוא יום קציר חטים, שהם ב' הלחם. והכוונה בו, כי בצאתם ממצרים, שנקראו חמורים – המצרים נקראו חמורים, שנאמר [יחזקאל כ"ג, כ'] אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם וגו' – והיו ישראל גם כן בלא מצוות, לא היו ראויים, רק למאכל בהמה שהן שעורים, כמ"ש צא ובשר לחמורים. עדיין לא היו להם אז שום מצוות.

עד ספירת ז' שבועות, ע"ש [משלי ב', ד'] וְכַמְּטֻמוֹנִים תַּחְפְּשֶׂנָּה – מ"ט מונים, טהרת מ"ט יום – שהוכנו אז לדעה, שמביא מאכל חטים, שאז קיבלו התורה.

וע"כ מביא ב' הלחם מחטים, שמביא הדעת, כדאמרי' בפ' בן סורר. וע"כ אמרו בפ' מי שמת [ב"ב דף קמ"ז.], י"ט של עצרת ברור, זרעו חטין, כמפורש שם. וע"כ אמר, מהחל חרמש בקמה, שהוא קציר שעורים, מאכל בהמה, תספור נ' יום, עד הבאת ב' הלחם שבאה מן החטין, לקבל דעה וחכמת התורה.

זהו כפי שאמרנו לעיל, בלי תורה, האדם הוא בהמה. והלואי שלא יהיה חיה, טורפת ומסוכנת. חיה רעה רח"ל.

ביאור דברי מהר"ם אלשיך, לגבי הפסוק 'ממחרת השבת יניפנו הכהן', בשם הזוה"ק.

שורש העניין הזה, נובע מן המקד"ש, שכן הוא מבואר בספר הזוהר הקדוש. כך מהר"ם אלשיך מביא [בספרו תורת משה, ויקרא דף קס"ט].

לא מצאתי אמנם את הרעיון הזה במפורש בספר הזוה"ק בעצמו, רק משהו דומה. כתוב שם את העניין הזה, השעורים והחטים, אבל לא בדיוק הרעיון שע"י לימוד תורה נהפך מבהמה לאדם. המדובר שם, הוא לגבי דברים ועניינים בדרגות יותר גבוהות. [ליתר דיוק, לא בזוהר עצמו, אלא ברעיא מהימנא, וכדלקמן]. הדבר מעניין, כי מהר"ם אלשיך מביא בפשיטות, כביכול הדבר הזה כתוב במפורש בזוהר.

מהר"ם אלשיך מסביר את הפסוק, מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ הַכֹּהֵן [ויקרא כ"ג, י"א]. ישנן כאן כמה שאלות. ראשית, למה דוקא הכהן? מדוע לא שהישראל בעצמו יניף? הרי המטרה בהנפה, למעלה ולמטה, וארבע רוחות העולם, היא כדי לרמוז שכולם הם שלו יתברך, ואליו אנחנו מביאים את העומר, ולא לַכֹּהֵן. א"כ אנחנו בעצמינו צריכים לעשות זאת, לא הכהן.

שנית, למה התורה כותבת, 'ממחרת השבת'? הרי בשל־כך טעו הצדוקים, אשר הבינו כי זאת 'שבת' ממש, דהיינו שבת בראשית, ולא יום טוב. קשה למהר"ם אלשיך, למה התורה נתנה פה מקום לטעות? וכי איזו סיבה ישנה, לכתוב 'שבת'?

הוא מסביר כך, ע"כ יֵאוֹת 'יניפנו הכהן', ולא הישראל. והוא כאשר נכתוב בס"ד כי אין ישראל מוכנים להתראות ולעבוד עבודה לפניו ית' עד תום ספירת העומר. אך לא מקודם. בְּנָתַיִם – עד שיעבור ספירת העומר – אתם אינכם ראויים, משא"כ הכהן שהוא בעל מדרגה.

ובהמשך הוא מביא בזה"ל, והוא בהזכיר ענין מאמר ספר הזוהר [פ' אמור דף צ"ז ע"ב], כי הוא כמקרה האשה בנדת דותה, כן קרה לעם בני ישראל בצאתם ממצרים. כי הוא כאשר באשה דוה, שדם יהיה זובה, ובהפסק דמה שבעת ימי ליבון יספרו לה, ואחר תטהר והיתה לאיש. כן כאשר עבדים היו לפרעה במצרים, נשקעו בטומאת ע"ז, המטמאה כנדה. וביום צאתם, אשר משכו ידיהם מהע"ז, ומלו את בשר ערלתם, ותהי להם זאת כפיסוק דם נדה. אך עדיין צריך לברר וללבן, עד יהיו ראויים לקבל התורה, אשר היא כיום חופה כנודע.

הימים שהיא טמאה זה כמו ע"ז, ועכשיו יש 'הפסק טהרה'. צריכים לעבור מספר שבועות בכדי להיטהר.

ע"כ הוצרך תחת שבעה נקיים של־אשה שבעה שבועות יספרו למו, להפשיט מעליהם כל שיורי חלאת זוהמא עד תומה. שיתנקו לגמרי.

שאלה מהקהל: מהו ה'הפסק' פה?

תשובת מרן שליט"א: היום הראשון של פסח. הרי עשו קרבן פסח, וברית מילה, התנתקו ממצרים.

ואז ביום החמשים, יום ו' לסיון, שאז פסקה זוהמתן לגמרי עד בלתי השאיר שריד, אז הוכשרו ישראל להיות לו ית' והוא להם לאלהים, ככלה המוכנת לחתן להכניסה לחופה.

מתן תורה, זה הזמן שישראל נחשבים כמו 'כלה שנכנסת לחופה'.

כעת הוא אומר, את הרעיון דלעיל. הדברים עד כאן, אכן כתובים גם לפנינו בספר הזוה"ק. אולם ההמשך, אינו מהזוהר, אלא מ'רַעְיָא מהימנא', שמובא אחרי כן בדף צ"ח, אבל כתוב זאת שם לפנינו בסגנון אחר. אביא את מה שהוא – מהר"ם אלשיך – כותב, כי בסוף הוא כותב 'עד כאן תורף מאמרם', ומובן אם כן שזה המשך הזוהר.

וז"ל מהר"ם אלשיך, וע"כ עומר הפסח הוא של שעורים, מאכל בהמה, כי עדיין לא הטהרו, ו'בְּהֵמָה הֵמָּה לָהֶם' [קהלת ג', י"ח]. אך בהיטהרם בחג השבועות, אדם הם, ויביאו מנחה חדשה לה' שתי הלחם מן החטים, ע"כ תורף מאמרם.

ובדבר הזה נחה דעתי, מקושי הנופל בזה באמת. באמור, מריה דאברהם, למה זה קרא ית' את היום טוב 'שבת', אשר בזה מצאו הטועים מקום לטעות, כי על שבת בראשית נאמר.

וכן באמרו 'שבע שבתות', והל"ל שבעה שבועות, כבמשנה תורה.

וכן באמרו 'השבת השביעית', יאמר השבוע השביעי.

אך הוא לרמוז למבין, כי שני שביתות שבתו ישראל. אחד ביום הראשון של פסח, שבתו ע"י דם פסח ומילה מטומאת ע"ז, כאשה ביום פיסוק דם נדת דותה ממנה, שנָּחה ושובתת מדמה. כך עד יום הראשון, כח טומאת הע"ז היתה שורה עליהם, וביום הראשון שבתו ויתפרקו ממנו. ועדיין היה נשאר חלאה, מה שהולכים ומתטהרים ומתלבנים ממנה, כשבעת ימי ליבון האשה. וע"כ אמרה תורה 'ממחרת השבת', הוא יום ששבתו מִמֶּשך טומאתה, יספרו שבע שבתות, שהולכים ושובתים מחלאת הנותרה בליבון, עד ממחרת השבוע שהוא שבת מַהַחִלָּם להתלבן ממנה לגמרי.

המלה 'שבת' באה לומר, כי ישנה כאן שביתה, מפסיקים פה משהו. ישנן שבע שבתות, לגמור ולהפסיק דברים קודמים.

כעת הוא אומר דבר חשוב, לגבי העניין שלומדים פרקי אבות וספר משלי, בין חג הפסח לחג שבועות, כמנהגנו עד היום. הוא אחד מהמקורות החשובים לנושא הזה.

וזה לשונו שם, ואחשבה, שעל כן נתייחדו הימים ההם לדורות, להציל את ישראל ולסעדם בתיקון נפשם ולבם לשמים, עד בא יום חג השבועות, אשר בו ניתנה התורה,

והוא יום רצון, וצריך הכשר וטהרה לקדשו בימי הליבון האלה.

ועל כן הנהיגו קדמונינו, להגות בימי הליבון ההם, ספר משלי ומסכת אבות, להכין לבם להתנהג בחסידות כנודע.

מהרי"ץ זיע"א [בעץ חיים ח"א דף ק"צ ע"א] הביא הרבה טעמים לכך, אבל לפי מה שכתוב פה, שורש הדבר הזה הוא בעצם מתחיל מן התורה, הכל בכדי לתקן את האדם, לקדשו ולטהרו. הוא חייב את המוסר הזה. לכן הקדמונים הנהיגו, לקרוא ספר משלי ומסכת אבות, להכין ליבם להתנהג בחסידות. יראת ה', תיקון המדות וכו'.

לפעמים יש תועלת מ'מחקרים' שעושים בזמנינו, אלא שאין לסמוך עליהם בכל דבר. ולגבי אנשי השקר שבזמנינו, אנשי שמ"ש (שֹׁקר מַחלוקת שִׂחצנות).

הבאנו מקודם מהספר סימנא טבא, שעשו מחקר על המליונרים הללו, כיצד נהיים מליונרים? איך הדבר נהיה?

צריכים לדעת, כי אף שלפעמים מן החקירות–המחקרים שלהם, יוצאת תועלת. אבל, זה לא תמיד. ישנם הרבה 'חקירות' שלהם, שהם עם נגיעות. מזמינים את המחקר, והוא צריך 'לצאת' לפי זה שהזמין אותו. מי ששילם. יש מגמה מוכתבת מראש. מובן אם כן, שאין לסמוך על כל מחקר. לא להיות 'פתי יאמין לכל דבר'.

*

ישנם כאֵלה, שאפשר לענ"ד לכנותם בשם אנשי שמ"ש. זהו ראשי תיבות, אנשי ש'קר, מ'חלוקת, ש'חצנים.

דבר יסודי צריכים לדעת, ואמרתי זאת כבר בעבר [בשיעור מוצש"ק מטות התשע"ב, וישב התשפ"א, וראה התשפ"ב], אבל צריכים לא לשכוח את זאת. לצערינו. מה שאומרים צדיקים וגדולים, כמובא בספר הדור האחרון [דף קי"ט, בשם ספר אור הנר, אילנא דחיי ח"ב, דף י"ג] בזה"ל, **שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו, מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם** [תהלים צ"ז, י']. **פי' קדוש אחד, דהנה מי שנוסע לאיזה צדיק – מי שיש לו קשר עם איזה צדיק – הוא צריך לתהות על קנקנו, בשבע חקירות ובשבע בדיקות, אם הוא צדיק אמת.**

ובפרט בעיקבתא דמשיחא, אשר כבר ניבא הבעש"ט הק' זי"ע בעת שהלך עם תלמידיו בדרך, והיה שם הרבה אילנות אשר היו ממולאין בעַלִּין הרבה אשר לא יוכל לספור, והיכה הבעל שם טוב הקדוש זי"ע את ראשו באילנות. ושאלו לו תלמידיו, למה הוא עושה כן? והשיב הק', שתדעו שבעיקבתא דמשיחא, יהיו אנשים שמכנים את עצמם בשם רבי, ויהיו מרמים ומטעים את הבריות הרבה, כמו אלו העלין.

והסימן בזה הוא – איך אפשר לדעת זאת? – **אם אחר הבדיקה, יתוודע לך שהוא נזהר מִשֶּׁקר עד קצה האחרון, אזי תדע שהוא צדיק. ובאם תשמע ממנו איזה דיבור של שקר, אזי למען השם הרחק את עצמך מעל גבולו, כי הוא מצד הסטרא אחרא, וצא טמא תֹּאמַר לו, ואל תשמע אליו כלל, כי אין לו חלק באלהי ישראל. ואף אם יראה לך אותות ומופתים, אל תאבה לו. הדבר לא יכול להיות. (ועי' באילנא דחיי פרשת תזריע, ובמטעמי יצחק שם).**

והנה האדם צריך להפיל תפילה ותחינה לפני השי"ת, שלא יְבַלֶּה ימיו לריק חס ושלום אצל צדיק שאיננו מסטרא דקדושה, ואזי השי"ת מצילו מכד"ר [ר"ת מִכֹּל דבר רע]. אם הוא מתחבר לאיזה אדם, שהוא חושב אולי כי הוא בסדר, אבל איך הוא ידע זאת? תתפלל להקב"ה, שלא תטעה.

וזהו שאמר הכתוב, שומר נפשות חסידיו, מיד רשעים יצילם. אותן הרבנים שהם רשעים. כי כל מי שאינו נִפְרָשׁ משקר לגמרי, הוא רשע רחמנא ליצלן. והשי"ת ישמור את חסידיו, שלא יבואו לרמאי כזה, רק שיזכו אל צדיק האמת.

עוד מעט נראה בעזרתו יתב' בהמשך, שהדבר קשור לגאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א, כי

הוא היה בדיוק ההיפך. תראו איך האמת, מול השקר.

מענה למכתב שאלות לגבי מה שביאר מרן שליט"א [בדרשת הילולת מהרי"ץ שנה זו] בדברי מהרי"ץ זיע"א, בעניין טינון החטים למצות לפסח, שהם מי פירות שאינם מחמיצים.

קיבלתי מכתב חשוב, מידידנו הרה"ג יוחאי צבי הי"ו, מעיר אשקלון, וזה לשונו, **בס"ד אייר התשפ"ה.**

לכבוד מו"ר, מאיר דרכנו ונתיבותינו, עמוד ההוראה, רבינו הגדול, מרן הגאון הגדול רבי יצחק רצאבי שליט"א.

אשרינו שזכינו לראות בהרמת קרן התורה, ביומא דהילולא דגאון עוזנו מהרי"ץ זצוק"ל, ולראות בכבודה של תורה, ולשמוע דברות קדשו של מרן רבינו שליט"א.

הוא כותב כאן, לגבי מה שדיברנו בהילולת מהרי"ץ, שנערכה באולמי ארמונות חן פעיה"ק בני ברק ת"ו, יישוב דברי מהרי"ץ בעניין טינון החטים, שכתב כי הדבר קשה ושצריכים ליישב, כי הדבר מתאים רק לפי שיטת הרמב"ם, ולא לפי השלחן ערוך, ולכן הדבר אינו מובן, כיצד היו מלחלחים את החטים בעשבים – שהם מי פירות שאינם מחמיצים – ולאחר מכן בלישה זה מתערב עם מים, וא"כ יוצא שזה מי פירות עם מים. אמנם לפי הרי"ף והרמב"ם הדבר מותר, אבל לפי השלחן ערוך זה אסור. כך שואל מהרי"ץ. הוא אומר שהדבר קשה, ושצריך ליישב.

שאלנו אז על כך, מהי הקושיא? תגיד פשוט מאד, שמנהגינו כמו דעת הרי"ף והרמב"ם. זהו היה הנדון, ומזה המשכנו הלאה.

כת"ר יישב את התמיהה [למה הוקשה בכלל למהרי"ץ מה שנהגו לטנן את החיטים, למה לא הבין פשוט, שנהגו כהרי"ף והרמב"ם וכו',] שזה משום שלא נהגו להקל בעשיית מצה עשירה לערבב עם המי פירות גם מים. וכיון שאין לנו בזה 'מסורת' כרמב"ם, אנו צריכים ליישב זאת אליבא דמרן, "השופט אשר יהיה בימים ההם".

אבל עדיין לא זכיתי להבין. הרי נכון שלא היה מנהג להקל בזה בעת עשיית המצה עשירה, אבל עדיין הקושיא במקומה עומדת לכאורה, למה קשה על המנהג לטנן, ומה מפריע לנו לומר שהוא אליבא דהרי"ף והרמב"ם? הרי כת"ר אמר שיתכן שעשו זאת [לא לערב מים במצה עשירה] רק מטעמי נוחות, שלא יצטרכו למהר בלישה אלא יוכלו לשהות זמן מרובה [והובא בשערי יצחק בעמ' 9].

כנראה לא אמרתי תוספת זאת בשיעור, אבל עכ"פ כך הדפסנו בחוברת שערי יצחק. הרי בשיעור המודפס, אני מוסיף ומתקן לאחר מכן כמה דברים.

עכ"פ אמרנו בס"ד כי בזמן מהרי"ץ היה נהוג לעשות מצה עשירה, אבל לא עשו זאת עם מים. רק מי פירות, בלי שום תערובת של מים. לפי הרי"ף והרמב"ם, מותר לכתחילה לעשות עם מים. ע"כ אמרנו, כי מכאן ישנה לכאורה ראיה, שהם לא התירו זאת, אלא הם החמירו. למרות שלדעת הרמב"ם הדבר מותר לכתחילה, הם עשו כדעת הש"ע שהדבר אסור. אבל אמרנו, שזה לא הכרח, כי יכול להיות שהדבר אינו מפני שזה אסור, אלא בגלל שאם מי פירות אינם מחמיצים, אזי ניתן להשאיר את העיסה כרגיל, אפילו שעות רבות, כי אחרת צריכים למהר.

על כך הוא טוען, ואם כן, לכאו' אין מזה הכרח שנקטו להחמיר כמרן, כי אולי זה מסיבה צדדית כאמור, אז למה שלא יסביר מהרי"ץ את המנהג בפשטות, שנהגו כהרמב"ם?

ואדרבה, מהמנהג הזה עצמו של טינון נוכיח, שנהגו כהרי"ף והרמב"ם, ומנהג זה יהיה ה'מסורת' שנהגו כמותם בזה, ומה יהיה קשה?

לגבי זה, חושבני כי כל אחד מבין שאין בדבר הכרח, לומר כי 'יתכן' שזה ככה, אולי כן ואולי לא. אם רצונך להגיד, שנוהגים כמו הרי"ף והרמב"ם, בפרט בעניין חמור כזה של

חמץ, עליך להביא ראיה ברורה, לא ש'יכול להיות' שהדבר רק מטעמי נוחות.

אם זה רק 'יכול להיות', אי אפשר להוכיח מכך.

בכל אופן, מצד שני, הוא טוען טוב. אני מביא את דבריו, כי השיקולים שהוא כותב הם ג"כ שיקולים. בכדי שהתמונה תהיה ברורה, מכל הצדדים. האפשרות כי זה רק מטעם נוחות, קלושה. בפרט שצריך מאידך להתאמץ ולהזדרז ולהיזהר שלא תתערב אפילו טיפה אחת של מים.

*

בהמשך הוא כותב כך, **ורציתי לשאול גם כן, אם אפשר להציע עוד יישוב בזה, ובאופן דומה למה שכבר אמר כת"ר.**

לכאורה אם מיד היה אומר מהרי"ץ שהמנהג לטנן הוא עפ"י הרי"ף והרמב"ם – בזה היה מייסד לנו שהמנהג כמותם שמי פירות אינן מחמיצים גם כשנתערב בהם בלישה מים, ושאפשר להקל כמותם לגמרי, אפילו במצה עשירה. ואת זה – אי אפשר להכריח כ"כ מהר, כיון שיתכן שהמנהג הוא אליבא דכו"ע מאיזו סיבה וחילוק.

ולכן זהו מה שעשה מהרי"ץ. ראשית בדק אם המנהג הוא גם אליבא דמרן, ואכן דק ואשכח שכך הוא. [וגם הספק ספיקא שהביא בהמשך, הוא רק ל"מי שלבו נוקפו" כמו שהזכיר שם, אבל לכאו' המנהג מבוסס גם בלי זה.] ולכאו' לזה נתכוין מהרי"ץ אלא שקיצר בלשונו.

ועוד יותר. הרי מסתמא ידע מהרי"ץ מה שכתב השתילי זתים על המנהג לטנן (בסי' תס"ז ס"ק יד בד"ה אמר הכותב) וכו', ולא מצאנו סמך למנהג זה, עד שאינה השם יתברך לידינו, ומצאנו להרב פרי חדש סימן תס"ו סק"ה שכתב בשם הירושלמי וכו', הנה בודאי שנתייסד מנהג זה עפ"י הירושלמי הזה וכו' ע"כ. וגם מהרי"ץ הביא בתשובתו את הירושלמי והכריע על פיו.

ואם כן, שזה ירושלמי – אם מנהג הטינון הוא עפ"י הירושלמי – לא יהיה זה נכון להסביר מנהג זה רק אליבא דהרי"ף והרמב"ם, כי מה יענו הפוסקים האחרים ע"ד הירושלמי?

הוא שואל שאלה טובה.

ומה יאמר הפר"ח, שכנראה פוסק במי פירות שנתערבו במים כמו מרן, ומאידך מביא את הירושלמי להלכה?

לכן הוצרך גאון עוזנו מהרי"ץ למצוא יישוב גם אליבא דמרן, ואכן מצא – בפרי חדש עצמו – את היישוב לכך. (ומי יודע, אולי משום הנ"ל, חיפש מהרי"ץ להביא דוקא מהפר"ח ישוב לזה).

לגבי השאלה הזאת, אולי אפשר לענות עליה בקלות, כי אין קושיא עליהם מן הירושלמי, מפני שהמעיין בספרים יראה כי בירושלמי ישנה גירסא אחרת. א"כ הדבר אינו הכרח. כבר דנו בכך. בספר עלי תמר על הירושלמי פסחים [דף רכ"ו רכ"ז] האריך בזה, הוא מביא את גירסת מהרי"ץ וכו'. עכ"פ, אי אפשר 'לבנות' על זה.

ולגבי הפרי חדש, כנראה זה נכון. אמנם הוא הקשה על שיטת הרי"ף והרמב"ם, שנר' סתירה לדבריהם מדין אין נותנים קמח לתוך החרוסת ולתוך החרדל, ואם נתן יאכל מיד וכו', אבל אח"כ יישב זאת.

*

במכתב נוסף, הוסיף הרב יוחאי צבי הי"ו נקודה אחרת בזה"ל, **יתכן שלמהרי"ץ עצמו לא הוקשה המנהג שהיו מטננים, כי גם אם הוא רק אליבא דהרמב"ם מה בכך, וכמו שהקשה כת"ר. אלא שדיבר לפי מה שראה בזמנו דבלא"ה רבים תמהים על המנהג (מסיבות אחרות, כדמוכח לכאו' בתשובות אחרות של מהרי"ץ). ובשת"ז הנ"ל כתב ש[בהתחלה] לא מצאנו סמך למנהג זה, ומשמע שם שהיו כאלו ש'הרימו ראש נגד המנהג' – ישנם כאלה שטענו כי הדבר אסור, הם רצו לבטל זאת – וביניהם אולי היו מנהיגי מתפללי השאמי ותלמידיהם (ואולי בעיקר הם), ולא רצה מהרי"ץ שיתבטל המנהג, כיון שיש בו כבוד יו"ט לעשות פת**

נקיה [וכמו שכ׳ בפעולת צדיק ח״ג סי׳ יג]. והרי הם הלכו כמרן ודלא כהרמב״ם גם כשהיה מנהג לחומרא כגון חוזר וניעור, וקל וחומר שלא יקלו נגדו, ומה יעזור שיאמר להם רק ׳הא ניחא לדעת רמב״ם ורי״ף׳ וכו׳. ולכן כדי לבסס את המנהג מכל הצדדים הביא גם את מה שיכול לפריע להם – איך המנהג מתיישב עם דעת מרן.

הוא טוען שמהרי״ץ רצה לבסס את המנהג, גם לפי שיטת החולקים. דהיינו, לדידן הדבר פשיטא, כי זה כמו הרי״ף והרמב״ם. אבל אולי אלה ההולכים לפי השת״ז, עפ״י השלחן ערוך, לשיטתם צ״ל אסור. לכן מהרי״ץ הלך לפי הכיוון שלהם.

[ויותר מזה, גם אם היה טוען מהרי״ץ שהמנהג לטנן הוא על פי הרמב״ם, לפי מה שחידש כת״ר והוכיח שבזמנם היה מצוי לעשות מצה עשירה, מסתבר שכיון שכבר כמה דורות היו לומדים בספרי השו״ע שמי פירות עם מים ממהרין להחמיץ, ורואים ש׳למעשה בשטח׳ כך עושים שנזהרים שלא תתערב טיפת מים, מסתמא רוב הציבור כבר חשב שזה משום דברי מרן [ואולי גם כך היה שגור בפיהם], שהרי לא רבים יחכמו לחשוב על החילוק שאמר כת״ר [הובא בשערי יצחק עמ׳ 9] שאולי זה היה רק כדי שלא יצטרכו כלל להזדרז. וא״כ אדרבה היו עוד טוענים שהמנהג הוא כמרן.]

אך לדעת אם אכן דרכו של מהרי״ץ לכתוב בשיטה כזו – לזאת אנו צריכים לשאול את פי כת״ר.

אבל כל זה רק להסביר למה מהרי״ץ הביא זאת בתורת קושיא. אבל יישוב המנהג גם לדעת מרן, בלאו הכי נצרך כנ״ל. כי אחרי היישוב יוצא, שאין במי פירות שנתערבו במים מנהג להקל כרמב״ם, וחזר הדין להחמיר כמרן, לפי הכלל שייסד כת״ר ב׳כללי מהרי״ץ׳.

תודה רבה – יוחאי צבי.

יישר חיליה לאורייתא.

בהחלט יכול להיות, שמהרי״ץ בנדון דידן, נהג בבחינת ׳סוף מעשה במחשבה תחילה׳. הרי בסופו של דבר מהרי״ץ מיישב, שזה לא ׳מי פירות עם מים׳, כי המי פירות כבר התייבשו, ועל כך אין ראיה. אלא מאי, זאת מחלוקת בין הראשונים, ולכן מהרי״ץ עושה ספק ספיקא בכדי להתיר זאת. הדבר יתכן להתקבל לכאו׳, בדברי מהרי״ץ. אולם השאלה שלי היא בעצם, על איך שמהרי״ץ מתחיל, שהדבר קשה ושצריך ליישב. מה קשה? הרי לפני דף אמרת, שהרמב״ם מאריה דאתרין, ואין לנו לזוז מדבריו לשמור המצה משעת קצירה.

יתירה מכך, מהרי״ץ בדרך כלל לא כותב דברים כאלה, ליישב לפי אלה שחושבים אחרת, על פי שיטות אחרות. הוא כותב לפי שיטתו, מבלי להתחשב בהם.

א״כ ראשית, אחרי שהוא מדגיש זאת, בודאי שהדבר אינו מסתדר. ודבר שני, אין דרכו של מהרי״ץ לכתוב לפי שיטות אחרות. אבל בכל זאת אני שמח שהוא – הרב יוחאי – העלה את הצדדים הללו. להרחיב את היריעה. ולהגדיל תורה ולהאדירה.

בירור עניינים מופלאים שכתב מהרי״ץ זיע״א איש האמת לאמיתה, בשו״ת פעולת צדיק, בעניין מי שפסקה ג׳ חדשים מלהניק את בנה ונתגרשה, אם מותרת לינשא תוך כ״ד חודש. האמת מול השקר, ניכרת בתשובתו זו.

כעת תשמעו, דבר מפליא דומה, הקשור אל העניין דלעיל.

הנני עדיין ממשיך בזה קצת את דרשת הילולת מהרי״ץ, בכדי שנדע הדק היטב מיהו מהרי״ץ.

בשו״ת פעולת צדיק חלק ראשון [סימן ס״ה] נשאלה שאלה בעניין של ׳מינקת חבירו׳.

כידוע, ישנה תקנת חז״ל, כי עד כ״ד חודש אחרי פטירת הבעל, או אחרי הגירושין – אמנם גירושין לא מפורש בגמ׳, אבל ראשונים רבים סוברים שזהו אותו הדין – אסור לה להינשא, גם אם היא תפסיק להניק,

כדי שהתינוק לא יסבול מכך שהיא נישאת, כי אולי היא תתעבר וממילא יפסיק החלב שלה. הדבר מתוך דאגה, לבריאותו של תינוק הראשון. זהו הדין המפורש בגמ' יבמות, ובטוש"ע אבן העזר.

אבל הם – ק"ק גחאף יצ"ו – שלחו שאלה לבי"ד צנעא בזה"ל, **שאלה. יורנו וכו' –** מובן שהם כתבו, כי הם שואלים את רבותינו בית הדין וכו' **– בדין אשה שהניקה את בנה י"ב חדש, ואח"כ נפלה קטטה בינה לבין בעלה, והוליכה בנה עמה לַהֲניקו, וישב עמה שני ימים.**

לאחר שהם נפרדו, היא לקחה את הילד, והמשיכה להניקו במשך יומיים.

ושלח הבעל לבנו – לא מצא חן בעיניו שהילד נשאר אצלה, והוא קרא שיחזירו אותו אליו **– וישב עמו ג' חדשים וח' ימים. הבעל לא מיחה באשה להניק** – הוא הסתדר מבלי שהיא תניק אותו **– והאשה לא שלחה בעד בנה. ובאותן הג' חדשים וח' ימים, לא ינק הבן מאמו אפי' יום אחד. ואח"כ גירש הבעל את האשה, ובשעת הגירושין לא חיפשו זה על זה בענין הבן –** הילד לא היה הנושא **– כי כבר פסק חלבה וצמקו דדיה קודם הגירושין, והבן בריא וחזק ע"י מאכל ומשקה.** הוא אוכל דברים אחרים, לא צריך הנקה.

יורנו וכו' – כך שואלים בי"ד גחאף, את בי"ד צנעא **– אם מותרת להינשא תוך כ"ד חדש, או לאו.** כי כבר ג' חדשים לפני הגירושין, היא לא הניקה. וא"כ אין מה לדבר, על עניין 'מניקת חבירו'. כבר קודם לכן, התינוק לא היה צריך אותה.

ושכמ"ה. וְשִׁכְרְכֶם כְּפוֹל מִן הַשָּׁמַיִם.

תשובה.

הדבר פשוט שמותרת להינשא, כמ"ש מרן הש"ע אבן העזר סי' י"ג סעיף י"א וז"ל, או שנתנה בנה למניקה ג' חדשים קודם וכו' והיא לא הניקה כלל וכו'. וטעמא, דכיון ששהתה ג' חדשים מלהניקו, כבר נפסק חלבה, ולא מיקריא תו מינקת חבירו, ואין תקנה לולד בעגונה. וזה מבואר מאד. וכן מבואר בתשו' רמ"א ע"ה.

סדר בהר, בע"ה.

החותמים ראשונה הם, הדיינים הזקנים אשר היו עוד לפני מהרי"ץ. **פינחס ן' שלמה. יחיא ן' משה. יחיא ן' יוסף ן' כמה"ר צאלח יצ"ו.** האחרון זהו מהרי"ץ. ומסתבר שהוא ניסח וכתב להם את התשובה.

והרצינו את זה למופת הדור כמה"ר יחיא ן' כה"ר שלום הכהן עַראקי, וכתב דברים אלו. אחר כמה הפצרות מהשליח, חתמתי שמי יחיא ן' שלום הכהן.

*

מה אירע לאחר מכן, כעת תשמעו.

אחַר כל זה, באה תשובה מבית דין ק"ק רדאע, לאסור בנדון דידן, היפך מה שכתבנו. ותמהו עלינו, היאך פסקנו להיתר?

בי"ד רדאע פונים בטענה אל בי"ד צנעא, איך היתרתם זאת?

וכתבו ענין השאלה הנז"ל בהיפך. הם ציירו את סיפור השאלה הפוך מן האמור לעיל. **והוא, שהיתה מניקה כשגירשה, ואחר הגירוש פסקה ג"ח מלהניקו, האם תהא מותרת לינשא תוך כ"ד חדשים.** כביכול הגירושין היו לפני שהיא הפסיקה להניק.

ודייקו דיוקים צנומות דקות, אין ראוי להעלותם על ספר.

הן אמת כי נרתעתי לאחורי – מהרי"ץ נבהל **– מה זה ועל מה היה פסקנו להיתר, יען כי נשכח ממנו ענין השאלה, שהיה זה כמו אחר ד' או ה' שבועות. ואמרנו, יהיה מה שיהיה, ראוי לקבל האמת.** אתם צודקים. הם לא זכרו, שהשאלה היתה אחרת.

וגם כן הראונו תשובה לאסור, ממ"ו הרון אלשעבי, הסופר.

*

וזו היתה תשובתי אליהם. מהרי"ץ כתב אז מכתב תשובה, לבית דין רדאע, כדלקמן.

שלמך יסגא לעלמין. כבוד מ"ו עואץ' עַפַּר נר"ו יאיר אכי"ר. אותותיך ראינו על ענין המינקת.

והנה בעיקר הדין יש לך לדעת, כי גזירת חז"ל על זה בתלמוד, לא היתה רק על ענין מניקה שמת בעלה – לא על גירושין – ומזה למד רבינו שמשון ז"ל, דדוקא אלמנה דמשתעבדא להניק את בנה, כיון דיש לה מזונות, ולא כן בגרושה.

לא ניכנס לכל פרטי הפרטים, רק אגיד את הנקודה העיקרית שברצוני להגיד כאן. ישנה כאן מחלוקת, האם גם בגרושה, או רק באלמנה. ורבינו שמשון אומר, שרק באלמנה ולא בגרושה. [העורך השלים להעתיק מתוך הספר, כדלהלן].

וכתבו הפוסקים, שרבינו תם חלק עליו ע"ש. וריא"ז אחר שהביא דברי בעל המאור, כתב בפרק החולץ וז"ל, ואני אומר, אע"פ שהיה התינוק מכיר את אמו, אינה צריכה להמתין אלא כשמת בעלה, שהיא משועבדת להניק אפי' לאחר מיתת בעלה. אבל הגרושה, אע"פ שהוא מכירה, אינה מניקתו אלא בשכר, כאשה נכרית. ולפיכך אינה צריכה להמתין, כמו שאין הנכרית צריכה להמתין עכ"ל.

וכתב מהרר"י זין ז"ל בגיליון הב"י, דגם דעת הרמב"ם כדעת רבינו שמשון וז"ל, נראה דהריטב"א משמע ליה דהרמב"ם מיקל, ולא אסר אלא במת, לא במגרש. ויש להוכיח זה, מדנקט בטעמיה וז"ל, ומניקה שמא יתעכר החלב, והוא אינו מקפיד לרפאת החלב בדברים המועילין וכו'. נראה שאם האב בחיים, שהוא חס ומקפיד על בנו, שריא לאינְסַובי. וכן נראה מדנקט אח"כ וז"ל, אפי' נתנה בנה למניקה, לא תינשא, דתלה הדבר בה. אבל אם המגרש לקח בנו, כגון שהשליכתו בפניו ונטלו ונתנו בידו למניקה, בזה אין איסור עכ"ל. ומזה תבין לענינינו, דומה בדומה. וכל שכן לדברי רבי' שמשון וריא"ז ז"ל וכו'.

בסופו של־דבר, אומר מהרי"ץ כך, הנה כי כן, אף שרבו המתירין בזה, מ"מ האמת הוא שדעת מר"ן המשביר לאסור. וכיון שלא נישאת עדיין, ראוי להחמיר כפי ד' מר"ן ז"ל, ואליו תשמעון. בפרט במקום שאינם בקיאים, מטעם שכתבת דיש לחוש דאתו למסרך ולדמויי מילתא למלתא. ובכן עליך מוטל הודעת הדבר, להמתין עד עבור כ"ד חדש וכו'. ומה' תהיה מ"ש – משכורתך שלימה – אכי"ר.

הוא אומר, כי מדינא דגמרא, כך היא הפשטות, הדין הזה – של מינקת חבירו – לא נאמר כלל לגבי גרושה. וכך גם דעת הרמב"ם. והוא מביא פוסקים רבים, אשר מתירים את זאת. אבל כיון שבש"ע פסק לאסור, אזי צריכים לפסוק כדעת מרן.

אם תשימו לב, אם תדייקו בדבריו, תראו כי הוא כותב בלשון בלתי חותכת, לא מוחלטת, רק ש'ראוי להחמיר כפי דעת מרן'. בפרט, במקום שלא נישאת. בפרט, במקום שלא בקיאים, כי יכול להיות שאנשים יטעו, ידמו מילתא למלתא. ונעמוד על כך בעז"ה בהמשך.

גם מורינו יחיא הכהן הי"ו – זהו מהר"ר יחיא עראקי הנז"ל – תמה על עצמו, והשיב להם בעת ובעונה הזאת שטעה.

*

ממשיך מהרי"ץ וכותב כך, **ואחר עבור כמו ג' שבועות, בא השואל דמעיקרא** – השואל הראשון – **וכיון שראינוהו, שַׁשְׁנו כעל כל הון, לשאלו אם נישאת האשה, או לאו. כי דבר זה, שגגתו עולה זדון. ואמר לנו, שכבר נשאת.**

והוכחנוהו על פניו, ולמה לא המתינו כפי מה שכתבו אליהם ב"ד רדאע יצ"ו במצותינו. הרי כבר אמרנו להם, שיגידו במצוותינו שאסור לה להינשא.

והוציא אלינו את השאלה העיקרית שהגיעה לידינו, ואת אשר נגזר עליה שם בכתיבת ידנו. הוא הוציא את המקור, והראה להם כי זה לא נכון מה שהם כתבו. השאלה לא היתה כפי שהם כתבו, ואתם פסקתם נכון.

וכיון שראינוה, ראינו והנה אמת יהגה חכינו, בצדק כל אמרי פינו, ושמחנו שלא יצאה תקלה מתחת ידינו תלי״ת – תְּהִלָּה לְאֵל יִתְבָּרַךְ.

וגם הראָנו השאלה שנשאלו עליה בית דין רדאע, אשר שם באותו גיליון באה תשובתם. כתוב שם במפורש, כי לפני הגירושין פסקה ההנקה. א״כ מה אתם רוצים?

*

תשמעו כעת את דברי מהרי״ץ, בתוכחת מוסר שכתב ושלח להם.

ואז הוצרכתי לכתוב אלה הדברים לבית דין רדאע, ובראשם מ״ו עואץ׳, אשר הוא העיקרי להתעצם בדבר זה, וזהו:

ששמ״ה – שָׁלוֹם שְׁלוֹם מְאדוֹן שְׁלוֹם – **למול הדרת צפירת תפארת כה״ר מ״ו עואץ׳ נר״ו יאיר אכי״ר.**

ישנה כאן מליצה. מה הפירוש, ׳צפירת תפארת׳? הוא כותב לו תואר מכובד, ׳הדרת צפירת תפארת׳, כי עואץ׳ זהו השם הפרטי שלו. צַפַּר, שֵׁם משפחתו. לשון נופל על לשון, לכן הוא כתב לו ׳צפירת׳ תפארת. זהו ע״ד הפסוק בספר ישעיה [כ״ח ה׳], בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ צְבָאוֹת לַעֲטֶרֶת צְבִי, וְלִצְפִירַת׳ תִּפְאָרָה, לִשְׁאָר עַמּוֹ. ׳צפירת׳ היינו מצנפת. זהו תואר מאד גדול. כביכול עטרה, המלכות. משהו מכובד מאד.

עתה באתי על של־עתה מן המודיעי״ם, ולפנים הודע״ה בתר הודע״ה, על אודות האשה אשר רצית לעגנה והיו חייה תלואים, בדברים שאין להם על מה שיסמוכו אתה ורעיך והמה מתנבאים, לאסור איסר בכל מתרפאים, נגד חכמי ישראל אשר בשם נקראים, וברעש גדול מתנשאים, בשרְוותא דהאיי אתתא – האשה הזאת מותרת להינשא – והמה מובאים, בספר הגדול ב״י במופתים ובמוראים, דכיון שפסקה מלהניקו קודם גירושין שלשה חדשים מלאים, הא ודאי צמקו דדיה רעבים גם צמאים, ואין תקנה עוד לולד בעיגונה בכ״ד ימי המילואים, ואין זו בכלל מינקת חבירו עד מתי פתאים, תאהבו פתי – מהרי״ץ נותן להם כאן ׳עקיצה׳, כי הם פתאים – **להוסיף גדרים וסייגים מפני הרואי״ם, בחבילו״ת משא והמה אך לרואי״ם, אשר לא תכילם הדעת והמה תמהי״ם.**

מה חרי האף הגדול הזה למשוך בעט סופר דברים נכזבים – מוכיח אותו כאן על שכיזב במכתבו – **נוסח השאלה בדברים הפוכים ומעורבבים, להפוך ללענה משפט והמה בכתובים, אתנו שמורים** – אנחנו שומרים אצלינו – **והחלפת השיטה קופים ושנהבים, ואין כן נוסח השאלה כתיבת יד ב״ד גחאף אשר שם באו דברים כהוייתן כנופת ערבים, ועת שלחת כתבך אלינו לא היתה השאלה אתנו בנמצא כרחוקים הקרובים.**

ואהימנותך סמיכנא כי לא תפיח כזבים – שוב כותב לו תוכחת מוסר על ה׳כזבים׳ – **ועתה הגיעה אלינו השאלה אשר בה תשובתינו בעט סופר חצובים, האותיות צהלונ״ו על פועל ידינו שרירין ויציבין, יסודתם בהררי קדש השלחן הטהור בין משאבים, ודסמיכין עלוהי פורשי מפה מעשה רקמה יפים וטובים, מהרמ״א בתשובותיו ומהר״מ חאגיז בלקט הקמח ובאר היטב בתוכחות ראיות לדין הזה פנים צהובים, אשר אפי׳ כל הרוחות באים ונושבים, לא יוכלו לזעזען ושבחו רבנן לדציבי״ן, ובמקום שכל חכמי ישראל מסכימים לדעת אחת מה יעשו איזובים.**

זאת ׳עקיצה׳ נוספת, אתם איזובים שבקיר.

ולמה זה הוגעתם אותנו בדבריכם נפש כואבים, ועותתם – כאן עוד תוכחת מוסר להם, אתם מְעַוותים ומְעַקמים – **עלינו את הכתובי״ם, שני בד״י ערבים** – אתם נחשבים כשני בדי ערבות, לא הדסים וק״ו שלא אתרוג – **אין בהם טעם וריח, שגיאות מי יבין. כי אפי׳ בשאלה שהגיעה אליכם אשר שם תשובתכם קב חרובי״ן** – כבר לפני כן הוא כתב לו בלשון הזאת, איזה דיוקים אתם

מדייקים? 'ודייקו דיוקים צנומות דקות, אין ראוי להעלותם על ספר'. התשובה שלכם, היא 'קב חרובין', אין לה עֵרך וחשיבות – **מבואר כשאלה שהגיעה אלינו שתי חלות מעכבי"ם.**

ועתה, סוף דינא כריש דינא להשכים בשריוותא דהאיי אתתא בת נדיבים – האשה הזאת היא מותרת – **לישב ולהסתופף בצל דודה יפ"ת באהבים, באין מלעיג ואין מלבי"ן.**

עכשיו הוא כותב בלשון יותר תקיפה, והחולק **על זה מאחרי כן, הרי אנו כותבים עליו שטר חובי"ם, כל זה כתבנו במצות אדונינו עלינו כי גברה, ארי שבחבורה, ונורא בגבורה, אשר לו התורה משרה, אב"א קרא ואב"א סברא, בהיר הוא בשחקי, כמהר"ר חיים בן הרשב"א כ"ץ מכונה עראקי, נר"ו יאיר ויזרח בכל פנה וזוית מפיקי. אכי"ר.**

כה דברי צעירי הצאן החותמים פה תוך אמוני עם מגולה ק"ק צנעא יע"א, בסדר זאת חקת התורה אשר צוה ה' אל משה.

ולכן תשאל מחילה וסליחה מהשליח, והוצאותיו תשלם לו. ואם לא, ועלית אתה ואהר"ן עמך (**היינו אהרן שעיבי הנז"ל**) – זהו הסופר אשר הצטרף ג"כ לאסור – **ונגשתם אל המשפט יחד אתה והשליח, ויחדו למשפט תקרבו, וגמולו ישלם לו. והדֵּה** ורקה' קבע (וזו פתקא דהזמנותא. הרשי"ה).

ובכן ואתה שלו' ואל"ש – וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם – **כנפש דורשי שלומך וטובתך, נוטים אליך כנהר שלומים, וברכות כחול ימים, מו"ע** – מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם – **אכי"ר.**

מצד אחד, מהרי"ץ כותב לו בהתחלה ובסיום בכבוד, ומצד שני הוא כותב לו פה ושם 'עקיצות' ותוכחות וכו' תוך כדי הדברים. זהו כפי שאומרים אצלינו, 'אחת מכה, ואחת רכה'.

*

גם מהר"ר יחיא הכהן, אשר הצטרף לפסק הדין של בי"ד צנעא, התפלא גם הוא על כך. כמובא שם ע"י מהרי"ץ בזה"ל, **וזאת תשובת מורינו יחיה לעד הכהן אל ב"ד רדאע.**

אמתות הדברים על ענין השאלה שבאה לפני הב"ד יצ"ו מאחינו ק"ק גחאף יצ"ו, והשיבו בה. ובא לְפָנַי השליח, והפציר בי לחוות דעי גם אני, ולא רציתי, מפני שאין אני מבעלי הוראה, ושנית מפני שלא נשאלתי מעיקרא. ומפני שהפציר בי יותר מדאי, נעשיתי סניף לדברי אמת.

אח"כ באה אגרת מן מ' – מָרִי – **עואץ' צפר ומ'** – וּמָרִי – **סלימאן צפר יצ"ו על ענין זה שהיתה התשובה להתיר, ותמה עלינו איך היתרנו דבר שהוא פשוט איסורו, וכתב ענין השאלה כיצד היתה. וכשראיתי דבריו, תכף נתתי לבי לחקור ולדרוש, וראיתי שטעיתי, והשבתי לו שטעיתי ואין באותה החתימה כלום.**

מה שעניתי זאת טעות, הדבר אינו נכון. אתם צודקים.

וכבר נשכח ממני סגנון השאלה, שבא לפני הב"ד יצ"ו מק"ק גחאף. ומחמת התשובה האחרונה שהשבנו למ' עואץ' צפר, שלח לומר להם, והוצרכו לחזור אלינו. והביא השליח השאלה בידו והתשובה שלנו, וראינו שאין בה נפתל ועקש, ותלי"ת שלא יצאה תקלה מתחת ידינו, אלא שהקלקול מחמת מ' עואץ' שבלבל דעתינו בשנוי השאלה. וראינו בעינינו השאלה ששאלו ממנו, והיא כמו שבאה לפנינו, והוא שעוות.

ותמהתי, מה ראה על ככה, ומה הגיע אליו. מה קרה [לו]? למה הוא מבלבל אותנו?

ואם דעתו לחלוק, יגיד דעתו, ואין אחריות אחרים עליו. אבל לְשַׁנות ולבדות דברים אשר לא כן, לא הפסיד אלא לעצמו.

הוצרכתי להאריך בדברים, פן נהיה לבוז מי שישמע הדברים ילעיג עלינו, פעם מתירים ופעם אוסרים. והשי"ת יכפר בעד ושלו' עכ"י – עַל כָּל יִשְׂרָאֵל.

הצעיר יחיא ן' שלום הכהן יצ"ו, בסדר זאת חקת התורה.

בעזרתו יתב', ברצוני לעמוד כאן, על שני דברים.

ראשית, אם תשימו לב, מהרי"ץ לא כתב שהוא טעה. משא"כ מהר"ר יחיא הכהן כתב כמה פעמים, שהוא טעה, אבל מהרי"ץ נזהר ולא כתב 'טעיתי', או 'טעינו'.

חושבני כי הסיבה שמהרי"ץ לא כתב בלשון 'טעות', מפני שלדעת הרמב"ם האשה הזאת מותרת להינשא, ורוב הפוסקים מתירים. א"כ בעצם אי אפשר להגיד שטעינו, כי לא טעינו. רק מה, לכתחילה כיון שהיא לא נישאת, צריכים להחמיר כדעת מרן. אבל מהר"ר הכהן עראקי, הוא שאמי, א"כ אצלו זאת טעות. מבחינתו, הוא הולך אך ורק כפי השלחן ערוך, וזהו. מי שהולך בשיטת השת"ז – הרי הם היו קבוצה אחת, ביחד – מבחינתו זאת נחשבת ממש טעות. משא"כ מהרי"ץ, הוא 'באמצע'. זאת איננה טעות. אבל בכל זאת האמת היא, ש'ראוי להחמיר'.

ברם, הנני שואל שאלה אחרת.

הרי ב"ד צנעא חשבו אז שהם טעו. ישנה כאן בושה לבי"ד, כיצד בית הדין – כמה ת"ח גדולים – טעו בדבר פשוט וברור כזה? אם רוב הפוסקים מתירים, והרמב"ם מתיר, א"כ בכדי להינצל מכיסופא, מהרי"ץ יכל להתחכם ולומר, כי אנחנו פסקנו כפי דעת רבינו הרמב"ם. וכרוב הפוסקים. [כמו שכבר הערנו בקצרה בשלהי שיעור בשלח דלעיל, דף 18, ויעויין שם עוד].

אלא מאי, זהו דבר שקר. מהרי"ץ אומר את האמת, כי הדבר איננו נכון. אנחנו לא פוסקים בזה כמו הרמב"ם.

פה רואים את האמת, ניצבת מול השקר. אותו מארי עואץ' צפר, הוא כתב שקרים מפורשים, אינני יודע איזה תירוץ יש לו. איני מבין את זאת. אבל מאידך קצת נרגעתי, כי חשבתי שרק בדורינו ישנם שקרנים, אבל אני רואה כי גם אז היו שקרנים. מהרי"ץ כותב לו במפורש, כי אלו 'כזבים'. וגם כמה"ר יחיא עראקי כתב לו, כי 'הוא בודה דברים אשר לא כן, לא הפסיד אלא לעצמו'.

אין אנו יודעים כיום איך נסתיים העניין. אך מאחר שאין שום תשובה אחרת מהם, נראה כי שתיקתם כהודאה.

אולם מהרי"ץ, היה איש אמת. אף שהוא יכל להתחכם ולומר שלא טעינו, כי הרי הרמב"ם מתיר וכו'. ומהרי"ץ גם אז מאד מתלבט, כי הוא אומר רק 'ראוי להחמיר כפי דעת מרן' – אם היא הפסיקה להניק לפני הגירושין – 'בפרט במקומות שלא בקיאים', כמו שהקדמנו לדקדק מלשונו.

*

ישנו מקום, בשו"ת פעו"צ [חלק א', אמצע סימן ק"ו, דף ק"ג במהדורא החדשה], שמהרי"ץ כותב בזה"ל, **חֵי האמת, כי אין בקשתינו, רק האמת. ולאהבת האמת** – תספרו כמה פעמים מהרי"ץ כתב את המלה 'אמת' – **כתבנו לכם דברי אמת. ובעל האמת יודע, כי דברינו בתמים ובלב שלם באמת. ונפש אחת לנו, כמונו כמוכם, עצמינו ובשרינו אתם, חי ה'. ויודע כל שער עמי, כי אם תהיה אתי ח"ו משוגה, ואשמע היפך ממגידי אמת, שלא אבוש מלומר שגיתי. ועל ידן ועל ידייכו יתקלם עלאה לשמור ולעשות ככל אשר יורונו רבותינו בספריהם.**

שבע פעמים, מהרי"ץ חזר כאן על המלה 'אמת'. המספר שסובב בתורה. ובתשובה דלעיל, ארבע פעמים.

ואמנם בנדון דידן – כפי שאמרנו – מהרי"ץ לא רצה לומר ולכתוב את המלה 'שגיתי', או 'טעינו', 'טעיתי', כיון שזאת איננה ממש שגיאה.

שקלא וטריא בשיטת מהרי"ץ זיע"א בעניין אמירת צדקתך וגו' במנחת שב"ק, שתלויה באמירת הלל, ולא שאלו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת פנים.

כעת, דבר נוסף. אנחנו עדיין מקושרים, עם הילולת מהרי"ץ.

למה אומרים צדקתך וגו' וצדקתך וגו', צדקתך וגו', בתפילת המנחה של־שבת? מהו העניין, לומר את שלושת הפסוקים הללו אז?

כתב מהרי"ץ [בעץ חיים דף קמ"ו ע"א] כך, **הטעם שנהגו לומר ג' פסוקים אלו, לפי שהם צידוק הדין על עמוד עולם, אב החכמה והנבואה, שנפטר בשבת, משה רבינו** וכו'. הוא מאריך בטעמים על זה.

ובהמשך הוא בהמשך בזה"ל, **ובזוהר הקדוש פרשת תרומה דף קנ"ז, דג' פסוקים אלו הם צידוק הדין על ג' שנפטרו בשבת, וכולם כלולים במשה ויוסף ודוד ע"ה. והאריך שם. והרב סדר היום דף נ"ה ע"א כתב בזה דברים נאותים ונכללים בל' הזוהר וז"ל, אלו ג' פסוקים הם כענין צדוק הדין בלשון נקי, על שמתו ג' ראשי ישראל בשעת מנחה בשבת. והעיקר שנתקן על פטירת משה רבינו.**

זהו צידוק הדין, 'בלשון נקי'. דהיינו, הדבר לא מוזכר במפורש. הרי זהו רק ברמזים. כגון, 'משפטיך תהום רבה'. 'וצדקתך אלהים עד מרום', משה רבינו שעלה למרום. הפסוק הראשון הוא על יוסף, אשר עשה צדקה עם אחיו. זה ברמזים. והפסוק האחרון הוא על דוד המלך. הוא מאריך שם להסביר את הקשר.

לאחר מכן מהרי"ץ מביא כך, וז"ל מר"ן **בסי' רצ"ב, אם חל בו יום שאלו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת אפים, אין אומרים בו צדקתך ע"כ.** זהו כלל ידוע בש"ע.

אומר על כך מהרי"ץ, **המנהג הזה, כְּתָבוֹ מרן בשם הטור בשם מנהג אשכנז. וקשה על זה, וכי עדיף משבת גופיה, שאומרים בו צדוק הדין?**

קשה למהרי"ץ, אם אתה אומר כי מאחר שאין במנחה עכשיו נפילת פנים, מכיון שמחר ראש חודש, לכן אין אומרים צדקתך וגו' מכיון שזהו צידוק הדין, כי זה יום של שמחה. אם כן, כיצד בכל שבת ושבת אומרים צדקתך, למרות שאין בשבת נפילת פנים? וכי בגלל שמחר ראש חודש, לא נאמר?

או מן ראש חודש ויום טוב, שאומרים בו צדוק הדין על המת?

לגבי ראש חודש, ישנה מחלוקת בין מרן לבין הרמ"א [ביורה דעה סימן ת"ה], כאשר ישנה קבורת מת רח"ל בר"ח, מרן סובר שאומרים צידוק הדין, והרמ"א סובר שלא. לדעת מרן, אומרים צידוק הדין, דהיינו צור ממעונו צדיק הוא וצדיק דינו וכו', [ומסתבר כי אותו הדבר גם את הפסוק הצור תמים פעלו וגו']. מותר להגיד צידוק הדין בראש חודש. אם כן, למה אתה אומר שאי אפשר להגיד צדקתך וגו'?

דאינו רק שבח והודאה לשם יתברך, כמו שכתב הטור בי"ד סימן ת"א ובא"ח סימן ת"ך בשם רש"י והרמב"ן והגאונים.

ובתכאליל לא נזכר מזה כלום.

הפיסקא הזאת, מן המלים **המנהג הזה כתבו** וכו' איננה בספר עץ חיים הרגיל, הישן [מהדורת כתב רש"י], אלא במהדורא בתרא [מהדורת הרש"צ, דף ש"ב ע"ב]. מהרי"ץ הוסיף בכתי"ק את הפיסקא הזאת שם, לאחר זמן, ובה הוא חולק על השלחן ערוך, ודוחה את הדברים.

ולאחר מכן, הוא מוסיף חיזוק על־פי הסוד, **להכרעתו דלעיל, וזה לשונו שם, ומצאתי בספר מגן אבות דף מ"ג, הביא לשון הש"ע וכתב עליו, אבל כפי סודן של דברים שכתב רבינו האר"י ז"ל משמע בפירוש, שאין לומר צדקתך בר"ח שחל בשבת עצמו דוקא. אבל בשאר שבתות, אף אם חל בו יום שאילו היה חול לא היו אומרים נפילת פנים, יש לומר צדקתך.**

והטעם, שכשאינו ראש חודש, צריכה המלכות אל ג' צדיקים, שיהיו מ"ן לזווג או"א. מה שאין כן בר"ח שחל בשבת, דיש לה מעלה נוספת, כי היא ממש כמו הזעיר עצמו, לפיכך אין לומר צדקתך. משא"כ בשאר ימים, חוץ מר"ח עצמו, שצריכה אל ג' צדיקים במקום הזעיר יעו"ש באורך. וכן מוכח בבירור בספר נגיד ומצוה דף נ"ח ע"ב.

ובכן אל ירע בעיניך, ואל תקצר ידך מפדות, לעזור למלכות שמים במה שיש בכחך לעשות, כי צורך גבוה הוא, ורחמנא לבא בעי. ובתשובותי הארכתי בזה, ובכאן אין מקום להאריך.

הוא מסביר עפ"י הסוד, שישנו עניין לומר צדקתך, כי המלכות – השכינה – צריכה שלשה צדיקים, שזה מ"ן – מיין נוקבין – וכו'. ישנם כאן דברים גבוהים ונסתרים מאד. מובן עכ"פ כי ישנו צורך לומר צדקתך, לעזור למלכות שמים. ובימים שלא צריכים, מדלגים על זה.

בשו"ת פעולת צדיק [חלק ג' סימן ק"נ], מהרי"ץ מאריך על כך, כמו שציין בסוף דבריו דלעיל, וכותב שם בזה"ל, **בש"ע א"ח סי' רצ"ב זה לשונו, אומרים צדקתך. ואם חל בו יום שאלו היה חול לא היו אומרים בו במנחה נפילת אפים, אין אומרים צדקתך עכ"ל. ובהלכות ראש חדש [סימן תי"ט סעיף ב'] כתב מר"ן, כשיש מת בר"ח, אומרים צדוק הדין. הג"ה, ואין נוהגין כן** וכו'.

והנה יש לדקדק, מאי שנא יום שאלו חל בחול לא היו אומרים בו נפילת אפים, גם צדקתך אין אומרים בו, וכגון שחל ר"ח ביום ראשון שאין אומרים נפילת אפים במנחה, מר"ח עצמו שאומרים בו צ"ה בחול המועד וגם בי"ט שני.

יציבא בארעא, וגיורא בשמי שמיא? וקשו מנהגים אהדדי.

וקשה מכולם, וכי עדיף מנחת ערב ר"ח והדומה, משבת עצמו ומר"ח ומחול המועד ויום טוב עצמו?

אין אלו אלא דברי תימה, ואין השכל נוח מהם.

ונַיחא לפי דברי רמ"א במקצת, שבר"ח וחה"מ אין אומרים צ"ה, דנייחי המנהגים אלו עם אלו. בשלמא לפי מנהג האשכנזים, הם צודקים מעט, כי גם בראש חודש הם אינם אומרים. הדבר קצת מיישב. אולם לפי מרן, הקושיא היא גדולה.

אלא דבאחת עדיין הקושיא גדולה אף עליו והוא, וכי עדיף ר"ח וחה"מ משבת עצמו והלא שבת חמור מכולם, דבר"ח ובחה"מ מענות קינה כאחת, כמוזכר דין זה בש"ע, ובשבת אסור. הס כי לא להזכיר.

על כן, מהרי"ץ נטה ממנו, אין לו תירוץ, ליישב את דעת מרן, הוא ראה שהוא במשעול הכרמים, לכן הוא כתב בזה"ל, ואפשר ליישב לדעת הש"ע, כי אף שבודאי מנהג אשכנז שבסי' רצ"ב סותר למ"ש סי' ת"כ וי"ד – ויורה דעה – סי' ת"א, די"ל דמר"ן לא כתבו בדרך פסק, וכדרכו לדקדק שלא להיות הלכותיו סותרות אלו לאלו. אך אמנם מר"ן מצא המנהג פשוט כך, ולכך לא נחית לדקדק עליו.

כמובן, זהו תירוץ דחוק, אבל אי אפשר לשלול זאת. ישנם דברים כאלה, בספר שלחן ערוך. ישנו דבר כזה במגן אברהם ובמחצית השקל סימן תרס"ז ס"ק ב', שכתב כי כיון שכך הוא המנהג, אזי אפי' שמרן סובר שהמנהג אינו נכון, הוא בכל זאת מביא אותו. אמנם זה לא בדיוק אותו הדבר, אבל נדון דידן הוא קצת דומה.

דיוקו של מהרי"ץ בנ"ד, שמרן לא נקט אין לומר צדקתך, אלא אין אומרים. כלומר כך נוהגים, אבל לאו למימרא שכך היא ההלכה.

בכל אופן, בספר דברי חפץ [חלק א' או"ח סימן כ"ה], של חכם בזמנינו בשם הרב חנניה פרץ, האריך לגבי כל העניין הזה, הוא מביא בכללם את דברי מהרי"ץ בזה"ל, עוד כתב מהרי"ץ **ליישב בדוחק דברי מרן בזה"ל, "ואפשר ליישב לדעת הש"ע, כי אף שבודאי מנהג אשכנז שבסימן רצ"ב סותר למ"ש סימן ת"כ ויו"ד סימן ת"א, די"ל דמר"ן לא כתבו בדרך פסק וכדרכו לדקדק שלא להיות הלכותיו סותרות אלו לאלו, אך אמנם מר"ן מצא המנהג פשוט כך, ולכך לא נחית לדקדק עליו"**

ואחד הרואה יראה שנעלם מעיני קדשו, שכבר עמד בסתירות אלו הפרי מגדים באש"א – באשל אברהם – ובקונטרים נועם מגדים, וכתב ליישב שהחילוק מבואר, בין צידוק הדין שהוא שבח והודאה ואינו הספד, לבין אמירת צדקתך שנתקן על מיתת מרע"ה, ושפיר דמי שלא לאָמרו שלא לעורר

הצער, כבכל שבת שראוי להצטער על מיתת הצדיקים.

ונהי שמנהגם בזה שלא כדעת מרן, ויסודתו בהררי קודש ומקורו בראשונים שם, מ"מ דברי מרן באו בדקדוק רב, ולא כהבנתו שמרן ראה המנהג פשוט ולא חש לדקדק, אלא אוקמה אדינא ואסברא.

*

[העורך נר"ו הביא את ההמשך המצ"ב, עד סוף הסוגריים המרובעות, מה שלא אמרתי בשיעור, כי זה לא הנושא.

ואעיקרא יש להוסיף, כי מי שמבין יווכח כי יש בתשו' זו של מהרי"ץ עמקות גדולה, כדרכו בקודש. בכתובים הרחבתי להסביר את המהלכים של מהרי"ץ בתשובתו זו, השינוי בהבנה ממהלך למהלך, וזהו אחד מן הפסקים המיוחדים והמובהקים שלו.

וראה בשו"ת עולת יצחק [ח"ב סימן ק"ט וקכ"ח] להגאון מוה"ר יצחק רצאבי שליט"א שנשאל ע"ד מהרי"ץ, שהרי אלו מהמתפללים 'בלדי' שגור בלשונם פסק הש"ע ואין אומרים צדקתך, ויורנו הרב, שמא נשתנה המנהג בתימן, ואף הבלדי נהגו כפסק הש"ע. והשיב, שלא נשתנה המנהג, אלא מקומות מקומות הן, שחלק מן המקומות אף בבלדי נהגו קצת כדעת מרן, מאחר שבמהדורא קמא של סידור עץ חיים, כתב מהרי"ץ עצמו כדעת הש"ע בסימן רצ"ב (ע"ש דף קמ"ו ע"ב), ובמהדורא בתרא חזר בו בקונטרס ענף חיים שנדפס בסוף הסידור, ולא ידעו מחזרתו ונהגו כהש"ע. אמנם ברוב המקומות בבלדי, נהגו כדעת מהרי"ץ גם קודם הוראתו, שכן נמצא בסידור 'תכלאל' קטן ישן כת"י, שפסק כהגאונים, והוא מנהג קדום לפני כמאתים וששים שנה עכת"ד ע"ש.

והניף ידו שנית הרב רצאבי נר"ו, בשלחן ערוך המקוצר [ח"ב סימן ח"ן עמוד פ"ו] בזה"ל, ומנהג ה'שאמי' כמו שכתב מר"ן הש"ע, שאם הוא ביום שאילו היה חול לא היו נופלים על פניהם במנחה, אין אומרים אותם. וגם מהבלדי יש הנוהגים כן. אבל מהרי"ץ פסק כדעת הגאונים לומר צדקתך גם כשאין נפילת אפים, ורק ביום שיש בו הלל אין לאמרם, כגון כשחל ראש חודש או יום טוב או חנוכה בשבת. והוא הדין בערב פסח שחל בשבת, לפי שאומרים גם אז הלל בשחיטת קרבן פסח בבית המקדש שיבנה במהרה בימינו אכי"ר. וכן מנהג רבים בבלדי. וסימנך, יום שיש בו דוץ (לשון דיצה וחדוה, דהיינו שקוראים הלל), אין אומרים בו צדקתך עכ"ל. ובהערות שם אות ס"ג כתב, שהעיקר כדעת מהרי"ץ.

ולפענ"ד מ"ש דהעיקר כדעת מהרי"ץ היפך דעת מרן, יש להעיר, שמה שהקשה מהרי"ץ ע"ד מרן, יישב דבריו הפרי מגדים שם. ונהי שהנוהגים דלא כמרן ימשיכו במנהגם, ויסודתו בהררי קודש, אך ודאי לדינא נקיטינן עיקר כדעת מרן שקיבלנו הוראותיו...].

*

הוא טוען, כי את השאלה ששאל מהרי"ץ, הרי כבר הפרי מגדים שאל אותה.

שאלה מהקהל: מהרי"ץ ראה את הספר פרי מגדים?

תשובת מרן שליט"א: תשאל, מתי חי בעל פרי מגדים? שניהם חיו באותו הדור. מהרי"ץ נפטר בשנת התקס"ה, והפמ"ג נפטר בשנת התקנ"ב. שלוש עשרה שנה לפני כן. אם כן, אתה כבר 'קלעת'.

בספר דברי חפץ שם כתב, 'נעלם מעיני קדשו שכבר עמד בסתירות אלו הפרי מגדים וכו', אבל ישנה הערה [למטה] בזה"ל, **הגאון רבי מאיר מאזוז (שליט"א) [זצ"ל] העירני בזה"ל: יכול להיות שלא ראה מהרי"ץ ספר פרי מגדים כלל.**

ובכן, זה לא רק 'יכול להיות', אלא פשוט וברור שהדבר כך. הרי מהרי"ץ אינו מביא ולא מזכיר כלל בשום מקום, את הפרי מגדים. צריכים לבדוק מתי הספר פרי מגדים נדפס,

אבל ברור עכ"פ כי בודאי שמהרי"ץ לא ראה את הפמ"ג, ולא את קונטריסו נועם מגדים.

[**ספר** פרי מגדים, נדפס לראשונה בפרנקפורט דאודר בשנת ה'תקמ"ז, וכבר היה מהרי"ץ זקן. חכמי תימן בדור שאחרי מהרי"ץ כבר הזכירו את הספר פרי מגדים. איתמר].

עכ"פ בואו ונראה, מה כתב הפרי מגדים בספרו אשל אברהם [שם ס"ק ה']. הוא ג"כ עמד מעצמו על השאלה הזאת, ומיישב את העניין. וז"ל, **אע"פ שכתב המחבר בסי' ת"ך ובי"ד ת"א ס"ו** – וביורה דעה סימן ת"א סעיף ו' – **י"ל דמודה בצו"ץ, דרק צ"ה, משא"כ צ"ה יש בו שבח, עט"ז.** לא כל כך ברור, מהי כוונתו, כי הוא קצרן.

אבל, יש לבעל פרי מגדים ספר נוסף, בשם קונטריס נועם מגדים, ושם [בדף י"א ע"ב] אף שהוא מאריך יותר על כך, אולם גם שם הוא כותב דברים שאינם כ"כ מובנים.

וזה לשונו שם, **יש לומר דמודה** – השלחן ערוך – **בר"ח וכדומה שחל בשבת שא"א צ"צ** – שאין אומרים צדקתך צדק – **דשאני צ"ה שהיא צ"ה ממיתת משה וכו', א"א בשבת שחל בו ר"ח וכדומה** וכו'.

וגם לאחר מכן הוא חוזר וכותב בזה"ל, **טעם צ"צ שא"א היא דהוי תחינה, והא לדידיה אומרים. וצ"ל דצדקתך צדק גרוע מצידוק הדין [אינו מובן].**

אינני יודע, מי כתב שם את המלים הללו, 'אינו מובן'. כנראה העורך או המדפיס כתב זאת. כי לא מובן, מה הוא מחלק.

בכל אופן, הפמ"ג משיב שישנו הבדל. לגבי מיתת משה רבינו, הדבר יותר גרוע, יותר חמור. למרות שאני מתיר לומר בר"ח צידוק הדין, אבל דבר זה – צדקתך וגו' – הוא יותר חמור.

אינני מבין את הסברא הזאת. איך אפשר להגיד כך? הרי את פסוקי צדקתך צדק וגו', אומרים אותם בניגון רגיל, לא אומרים זאת בניגון של צער. אבל לא כן הוא מה שאומרים אצל הנפטר, צור ממעונו, צדיק הוא וצדיק דינו וכו'.

ולא עוד אלא ששם מזכירים במפורש את עניין האבלים והמתים. וכי זהו דבר יותר קל? איך אפשר להבין זאת?

הרי בצידוק הדין – אחר סתימת הגולָל – אומרים למשל כך, **שופט בצדק דלים, ינחם אבלים, והמת יזכה בדינו.**

רצוני לומר בכך, כי אפילו אם מהרי"ץ היה רואה את דברי הפמ"ג, חושבני כי הוא לא היה מקבל את התירוץ הזה.

[**יש** לדחות עוד, את תירוץ הפרי מגדים, דצידוק הדין על משה רבינו קל יותר, שהרי אבילות ישנה נושנה היא. איתמר].

יתירה מכך, הרי צידוק הדין על משה רבינו, זה 'בלשון נקי', כפי שכתב בספר סדר היום [שהבאנו לעיל].

ומי שיעיין בספר סדר היום, יראה כי כתוב שם [סדר תפילת מנחה של שבת, אות ג'] דברים נוספים בזה"ל, **וראוי לבעל נפש להיאנח עליהם בשעה הזאת, ואע"פ שהוא שבת, שקשה סילוקן של צדיקים לפני הקב"ה מאד. וכה"א יקר בעיני ה' המותה לחסידיו. ולא לחנם תיקנו לומר אלו הג' פסוקים על צידוק הדין, אלא כדי להראות צער ואנחה כל אחד בעצמו.**

וראיה לדבר, שבימים שהם של שמחה, תיקנו שלא לומר אותם, כדי שלא להצטער בעניין.

ולאחר מכן הוא מוסיף, **גם אחז"ל, שאין לקבוע ללמוד אחר תפילת מנחה בשבת, משום חכם שמת מבטלין בית מדרשו. וכ"ש אב החכמה, אב הנבואה, מרע"ה שמת, שראוי להתאנח על ככה, ואפי' בשבת.**

אלא שלא יֵראה הענין לבני ביתו, אלא בינו לבין עצמו.

אפילו את הצער על פטירת משה רבינו, לא מראים אותו, אלא מסתירים. לכן מהרי"ץ צווח ואומר, כי 'יציבא בארעא, וגיורא בשמי

שמיא'. אכן הדבר נכון, שמשה רבינו זה יותר חמור, אבל מאידך הרי לא עושים זאת בצורה שהיא מצערת.

האמת היא, כי אולי ישנו חילוק אחר. זכורני כי כך כתב מהר"ר יהודה עייאש. הוא אומר, כי ישנו הבדל. לגבי מת, זהו אדם פרטי. אלו אנשים מסויימים אשר אינם אומרים. אבל בנ"ד, כל ישראל אומרים צדקתך וגו'.

ברם חושבני, כי גם לחילוק הזה, מהרי"ץ לא יסכים. כי בסך הכל, בצידוק הדין בודאי שישנו יותר צער.

*

אחרי השיעור, חיפשתי ומצאתי זאת אכן בספר מטה יהודה (עייאש) על שלחן ערוך שם בהלכות שבת סק"ד, וזה לשונו.

ואנו מנהגינו שאומרין לעולם צדקתך, מלבד אם היה יום שאומרים בו הלל, ע"פ הוראת הרשב"ץ ז"ל, דנתן סימן, דיום שיש בו דו"ץ אין אומרין בו צו"ץ. ור"ל דיום שיש בו דיצה וחדוה, שהוא קריאת ההלל, אין אומרים צו"ץ, שהוא ר"ת של ג' צדקתך. ועיין במנהגים שבסוף ספר בית יהודה חלק א' יע"ש.

וא"ת למנהגינו שאומרין על מת צידוק הדין ביו"ט שני ובחש"מ ובר"ח, ע"פ הוראת בני הרשב"ץ ז"ל כס' תלמידי רש"י בי"ד סימן ת"א, לפי שאינו אלא הודאה, וכפסק הש"ע שם, א"כ גם צדקתך היה לנו לאמרו. וכ"ש דיקשה קושי זה, לדעת הש"ע כאן דאין אומרים אותו ביום שאין בו נפילת אפים, וכי גרע צדקתך מצידוק הדין, שאומרין כשהמת מוטל לפנינו.

וי"ל דצידוק הדין דעלמא, יוכל לאמרו אפילו ביחיד, ואפילו יהיה בעשרה א"צ ריבוי עם, וגם דוקא באותה עיר שיש בה מת. משא"כ צדקתך, דניתקן לאמרו בכל העולם בשעת תפילה דמתפללין בכנופייא, הוי כמו הספד, ואין לאמרו ביום שאם היה חול אין בו נפילת אפים למר, או אמירת ההלל למר. ויום שבת שאני, דהוא זמנו, ואם לא עכשיו אימתי, ודו"ק עכ"ל מהר"י עייאש ואכמ"ל.

*

וכבר הסברנו לגבי הנקודה שהם אומרים, כי צידוק הדין זהו שבח והודאה לה', ולא הספד – אכן הספד אסור בר"ח, אבל זהו שבח והודאה – יש לומר כי גם את ה'שבח' הזה, עושים אותו בצורה שהיא מעוררת צער. משא"כ לגבי משה רבינו, אנחנו אכן אומרים זאת, אבל איננו מבליטים את הצער. הוא איננו ניכר.

בסופו של דבר, נראה כי מהרי"ץ פסק להל' ולמעשה כשיטת הגאונים, שהדבר אינו תלוי בנפילת אפים. נכון שהדבר תלוי ב'יום של שמחה', אבל לא בנפילת אפים אלא בהלל. אם בשב"ק אומרים הלל, ה'יום של־הלל' דוחה את 'צדקתך', את צידוק הדין על יוסף ומשה ודוד. הכלל הוא, 'יום שיש בו דוץ, אין בו צו"ץ'. דהיינו, דיצה ושמחה של הלל. לא תלוי בנפילת אפים, כי זאת לחוד איננה סיבה מספיקה לבטל צו"ץ.

*

הסיבה שאני אומר זאת עכשיו, כי בשנתנו זו [התשפ"ה בשל"ו], חל כ"ח בניסן שהוא יומא דהילולא של מהרי"ץ, בשבת־קודש שעברה, פרשת שמיני, והיינו בעיר רכסים ת"ו. ברוך ה', היה שם קידוש ה' גדול ועצום. ציבור גדול בלי עין הרע, והיתה ממש התעוררות גדולה, לעילא ולעילא. מאות אברכים, עשרות בני ישיבות וכו'. בלא עיה"ר. כן ירבו וכן יפרוצו. גם בסעודה שלישית התאספו שם שלוש מאות, כן ירבו. עסקנו בתורת מהרי"ץ זיע"א, דרשות ושיעורים, ושאלות ותשובות. הכל בזכות ידידנו הדגול מזכה הרבים **הרב ליאור מאיר מעלם שליט"א**, מייסד ביהכ"נ על שם מהרי"ץ שם בעיר רכסים ת"ו, אשר מאד מקושר ומחובר עם הדברים הללו. טרח ועמל הרבה מאד, פעל ועשה גדולות ונצורות, למעלה מן המשוער, ירבו כמותו בישראל. וימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבו לטובה ולברכה. ותהי משכורתו שלימה מעם ה' אלהי ישראל, אכי"ר.

הזמינו אותי להתפלל שם כש"צ תפילת מנחה של־שבת, וכאשר היגעתי לצדקתך וגו', הבריק הדבר במוחי ואמרתי לעצמי, ריבונו של־עולם, לפי מי אנחנו אומרים כעת צדקתך וגו'? רק לפי מהרי"ץ. אך ורק לשיטתו. הרי ללא מהרי"ץ, לא היינו אומרים כעת צדקתך. כי עכשיו עדיין חודש ניסן, שאין אומ' בו נפילת פנים.

כל כמה שנים – הרי ישנו מחזור של י"ד שנים. שבע שנים פשוטות, ושבע שנים מעוברות – שלוש פעמים יוצא כ"ח ניסן בשבת. כאשר סימני השנה הם הש"א (כמו עכשיו, דהיינו ראש השנה וסוכות ביום חמישי, מרחשון וכסלו שלמים, וראש חודש ניסן ופסח ביום ראשון) וכן זח"א, והחמ"א. ואומרים צדקתך, רק לפי שיטת מהרי"ץ. כל מי שהולך לפי שיטת מהרי"ץ, אומר צדקתך. מה הדבר אומר?

הרי מהרי"ץ זיע"א נפטר, בשבת בשעת המנחה. מי שזוכר, הדפסנו זאת בעבר בחוברת אור ישראל, בשנת התשמ"ט [חלק ו' דף ב']. הבאנו שם בס"ד, שני מקורות לזמן פטירת מהרי"ץ בזה"ל, **תאריך זה קבענו ופרסמנו, על פי המובא בסערת תימן להרע"ק דף כ"ג בזה"ל, ביום שבת־קדש כ"ח ניסן שנת בקי"ו לשטרות, התקס"ה ליצירה, נפלה האבן הראשה, נקרא אל על לחיי נצח מהרי"ץ זצ"ל זקן ושבע ימים ע"כ.**

והבאתי שם מקור נוסף, מן אחד הצאצאים שלו, בזה"ל, **עדות זו נתאשרה לנו ממקור אחר, שהמציא לנו אחד מצאצאיו של מהרי"ץ, ר' דוד חכם נר"ו מקרית אונו, בדף מתוך תכלאל כת"י שברשותו, בו נרשמו דור אחר דור תאריכי הפטירות במשפחה, ובראשם מהרי"ץ,** וז"ל, **נסתלק מו"ז (=מורי זקיני) מהרי"ץ זלה"ה, יום שבת במנחה** – הוא כותב במפורש, 'במנחה' – **כ"ח ניסן, בקי"ז, סדר קדושים ע"כ. וההבדל שביניהם בשנה אחת, ברור שמקורו אינו אלא משכחה, כי עברו שנים רבות מאז, דמיניה וביה מוכחת טעותו, שבדקנו ומצאנו שבשנת בקי"ז לא חלה שבת קדושים בכ"ח ניסן, רק בשנת בקי"ו.**

אם כן אין ספק שהצדק עם הרע"ק, והמקור הנאמן שהיה לפניו, שכנראה הוא מספר הזכרונות של ב"ד צנעא. [בחלקים מספר הזכרונות שהיו למראית עיניי, לא נמצא מענייני תקופה זו]. שנה זו נזכרה עוד בדברי הרע"ק שם באותו הדף [סוף ד"ה מה נעמו], מאישור צוואתו של מהרי"ץ שלושה ימים סמוך לאסיפתו, ועוד ברשימת שמות ותאריכים שבדף קע"ג יעויין שם, ובתלתא זמני הויא חזקה.

עכ"פ העניין הוא, שהרי אנחנו אומרים צדקתך 'בלשון נקי', לא בצורה מפורשת, על פטירת שלשה צדיקים, יוסף ומשה ודוד, אבל העיקר הוא משה רבינו, שהוא אבי הנביאים. וכדברים האמורים לעיל.

וכתוב בספרים, כי גדולי ישראל, מנהיגי עם ישראל, כל גדולי התורה במשך הדורות, נשמת משה רבינו מתעברת בהם, יש בקרבם ניצוץ של משה רבינו. לכן כתוב בגמרא, 'משה שפיר קאמרת'. ומפרש רש"י, 'משה' היינו גדול הדור.

הדבר רמוז בפסוק, וַיִּתְעַבֵּר יְיָ בִּי לְמַעַנְכֶם [דברים ג', כ"ו]. במשך הגלות, חוזרת נשמת משה רבינו – הניצוץ שלו – נכנסת וומתעברת בכל גדולי ישראל.

והרי בזכות ה'פסק' הזה של מהרי"ץ, אנחנו אומרים צדקתך וגו' גם אז, למרות שזה חודש ניסן. בפרט כאשר זה חל כמו ביום פטירתו ממש, בתאריך הזה, בשב"ק בשעת המנחה.

והגימטריא של מהרי"ץ, היא מש"ה. זאת בדיוק הגימטריא של שמו. תהי נשמתו צרורה בצרור החיים, אכי"ר.

שאלה מהקהל: זהו חידוש של מהרי"ץ? לא היה מנהג כזה לפניו?

תשובת מרן שליט"א: מהרי"ץ הוא שהנהיג את זאת. בדרך כלל, מהרי"ץ לא חולק על

הש"ע, אבל בנ"ד הוא מצא ראיות חזקות כנגד זה, ובפרט שזהו רק מנהג, שמקורו ממנהג אשכנז. אני רק אומר, כי מן השמים – כך יצא למפרע – הדבר הוא לעילוי נשמתו, מן השמים הוכיחו את צדקתו בפסק הזה, כמו הגאונים. וענתה בו 'צדקתו' ביום 'מחר'.

אכן, זהו מנהג חדש. בספרי התכאליל, אפילו המאוחרות כגון של מהר"י ונה, עדיין לא נז' אמירת צדקתך, וכמו שגם הרמב"ם לא הזכירה. הדבר התחיל אולי כמה עשרות לפניו, אז התחילו לו' צדקתך, ונהגו אז לפי השלחן ערוך, גם לגבי מתי לא לומר. כיון שקיבלו זאת אז מסידורי הדפוס ומדברי הפוסקים, קיבלו גם את דברי מרן בזה. ומהרי"ץ שינה את הדבר רק במהדורא השנייה של ספרו ע"ח, לכן רבים לא ידעו את זאת. ברם, כך היא שיטת הגאונים, שדרכנו להימשך אחריהם טפי, כמנהג הקדמונים נע"ג. זאת שיטה מבוססת. ולגבי ראש חודש, הוא מביא כי גם האר"י סובר כך. נמצא שישנו לכך בסיס חזק.

בדורינו, הדבר התפשט יותר ויותר, בנוסח בלדי. בדורות שעברו, רבים לא ידעו בכלל שמהרי"ץ חזר בו. הרי התשובות שלו לא היו כ"כ מפורסמות, כי לא נדפסו. ובספרו עץ חיים הביא דברי השלחן ערוך, לכן הם לא ידעו מכך. רק אלה אשר ידעו זאת ממש במסורת, הלכה למעשה.

[**וגם** המסורת שבידם, למקצתם היתה בלתי מדוייקת, כי תלו זאת ביום שיש בו שני מוספין, ולא ביום שיש בו הלל, ונפקא מינה לחנוכה שיש בו הלל ואין אז שני מוספין כנודע].

אבל לאט לאט, הדבר יותר התקבל.

התורה של מהרי"ץ, יותר מתפשטת. כן ירבה וכן יפרוץ.

מן השמים הוכיחו את צדקתו של מהרי"ץ למפרע, כי הוא נפטר בזמן כזה, שאומרים – רק לפי שיטתו – צדקתך וגו', וצדקתך וגו', צדקתך וגו', על שלושה גדולי עולם, ומשה בראשם, שמתו אז. וגם הוא נלב"ע אז. וגם כאשר יום כ"ח בניסן אינו יוצא בשבת, סוף סוף עכ"פ זה באותו שבוע. תנצב"ה.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והֻגַּה לפי הבנת העורך.
לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.
הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

****

בשורה טובה.

בעיקבות פניות רבות חוזרות ונשנות מידידינו ה"מנויים לחיים", אשר מקבלים לביתם את החוברות "שערי יצחק" דרך הדואר, בבקשה לכלול את כל השיעורים הנשלחים באותו המשלוח ולרכזם בקובץ אחד עבה, ע"מ להקל להם על קריאתם ושמירתם, החלטנו בס"ד להיענות לבקשתם זו, למרות העלות הכספית הנוספת בגלל כך, והחל משיעור מוצש"ק שמות התשפ"ה, תישלח אליכם חוברת אחת עבה שתכיל מספר חוברות ביחד.

כמו כן בעיקבות הסכמת מרן שליט"א לעבור שוב בל"נ על החוברות הבודדות היוצאות לאור מדי שבוע, לתקן או להוסיף הערות ומקורות וכו', הוחלט כי אנו נעמול עוד, ונוסיף את הכל בחוברת העבה לפני שליחתה למנויים, כך שהיא תהיה המהדורא המתוקנת והמושלמת.

אנו קוראים לכל המעיינים בחוברות הבודדות מדי שבוע, לנצל הזדמנות זו ולשלוח שאלות והערות או תיקונים וכו', בכדי שנעבירם למרן שליט"א, שיבחן אם ניתן להכניסם לשיעורים אשר יופיעו בחוברת העבה.

ברוכים תהיו!
הנהלת מוסדות יד מהרי"ץ ב"ב
טל' 050–4140741

לק"י

פיוט בר יוחאי

כתב מהרי"ץ זיע"א (בתכלאל עץ חיים ח"א דף ק"א ע"ב): פזמון נאה מארץ ישראל שמסדרין בכל ערב שבת וסדר קבלת שבת על קבר רשב"י ע"ה וזכותו יגן בעדנו ובעד כל ישראל, כי לו נאה להודות בהלל ושבח לפני מי שנאמר בעבורו נעשה אדם שזכה וזיכה את הרבים.

ושמעתי מחכמים גדולים שכל מי שהאיר ה' רוחו עליו אף בחו"ל והוא ממארי קבלה ינגן פזמון זה וזהו סגולה נפלאה להארת הנשמה האותיות מחכימות והוא מסודר ומיוסד דרך המעלות סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה מלמטה למעלה עד לראש כל הכתרים.

בַּר יוֹחַאי, נִמְשַׁחְתָּ אַשְׁרֶיךָ. שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן, מֵחֲבֶרֶיךָ: בר יוחאי

מלכות בַּר יוֹחַאי, שֶׁמֶן מִשְׁחַת קֹדֶשׁ. נִמְשַׁחְתָּ, מִמִּדַּת הַקֹּדֶשׁ. נָשָׂאתָ, צִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ. חָבוּשׁ עַל רֹאשְׁךָ, פְּאֵרֶךָ: בר יוחאי

יסוד בַּר יוֹחַאי, מוֹשָׁב טוֹב יָשַׁבְתָּ. יוֹם נַסְתָּ, יוֹם אֲשֶׁר בָּרַחְתָּ. בִּמְעָרַת צוּרִים שָׁעֲמַדְתָּ. שָׁם קָנִיתָ, הוֹדְךָ וַהֲדָרֶךָ: בר יוחאי

נצח והוד בַּר יוֹחַאי, עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים. לְמוּדֵי יָיָ, הֵם לוֹמְדִים. אוֹר מֻפְלָא, אוֹר הַיְקוֹד הֵם יוֹקְדִים. הֲלֹא הֵמָּה, יוֹרוּךָ מוֹרֶיךָ: בר יוחאי

תפארת בַּר יוֹחַאי, וְלִשְׁדֵה תַפּוּחִים. עָלִיתָ, לְלִקּוֹט בּוֹ מֻרְקָחִים. סוֹד תּוֹרָה, כְּצִיצִים וּפְרָחִים. נַעֲשָׂה אָדָם, נֶאֱמַר בַּעֲבוּרֶךָ: בר יוחאי

גבורה בַּר יוֹחַאי, נֶאְזַרְתָּ בִּגְבוּרָה. וּבְמִלְחֶמֶת אֵשׁ דָּת, הַשָּׁעָרָה. וְחֶרֶב הוֹצֵאתָ מִתַּעֲרָהּ. שָׁלַפְתָּ, נֶגֶד צוֹרְרֶיךָ: בר יוחאי

חסד בַּר יוֹחַאי, לִמְקוֹם אַבְנֵי שַׁיִשׁ. הִגַּעְתָּ, וּפָנֵי אַרְיֵה לַיִשׁ. גַּם גִּלַּת כּוֹתֶרֶת עַל עַיִשׁ. תָּשׁוּר, וּמִי יְשׁוּרֶךָ: בר יוחאי

בינה בַּר יוֹחַאי, בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. קָו יָרוֹק, מְחַדֵּשׁ חֲדָשִׁים. שָׁבַע שַׁבָּתוֹת, סוֹד חֲמִשִּׁים. קָשַׁרְתָּ, קִשְׁרֵי שִׁי"ן קְשָׁרֶיךָ: בר יוחאי

חכמה בַּר יוֹחַאי, יו"ד חָכְמָה קְדוּמָה. הִשְׁקַפְתָּ, לִכְבוּדָה פְּנִימָה. לַ"ב נְתִיבוֹת, רֵאשִׁית תְּרוּמָה. אַתְּ כְּרוּב, מְמֻשַׁח זְיו דּוֹרֶךָ: בר יוחאי

כתר בַּר יוֹחַאי, אוֹר מוּפְלָא רוֹם מַעֲלָה. יָרֵאתָ מִלְּהַבִּיט, כִּי רַב לָהּ. תַּעֲלוּמָה, וְאֵין קוֹרֵא לָהּ. נַמְתָּ, עַיִן לֹא תְשׁוּרֶךָ: בר יוחאי

בַּר יוֹחַאי, יֻחֲדְתָּ עֶשֶׂר סְפִירוֹת. מֵאֵין סוֹף, בְּחֶבְיוֹן הָעוֹז נִסְתָּרוֹת. סוֹבְלִים אֶת הָעוֹלָם, יָיָ בָּם לְהוֹרוֹת. וְסוֹד הַמְּאוֹרוֹת, יַעֲנוּ אַשְׁרֶיךָ: בר יוחאי

בַּר יוֹחַאי, אַשְׁרֵי יוֹלְדֶיךָ. וְאַשְׁרֵי הָעָם, הֵם לוֹמְדֶיךָ. וְאַשְׁרֵי, הָעוֹמְדִים עַל סוֹדֶךָ. לְבוּשֵׁי חֹשֶׁן, תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ: בר יוחאי

מוקדש לרפואת **יוחאי בן יוסף** לרפו"ש בתושח"י

לק"י

הננו להודיע בזאת כי

השיעור השבועי הקבוע

של מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

מח"ס שלחן ערוך המקוצר ח"ח, שו"ת עולת יצחק ג"ח ועוד

ממשיך להתקיים מדי מוצאי שבת קודש

עכשיו בחדשי הקיץ

השיעור מתחיל בשעה 21:30

בבית המדרש "פעולת צדיק"

רח' המכללה (מהרי"ץ) 4 בני ברק

(פינת רח' בירנבוים 2 ליד "שוק השומר")

ציבור האברכים בני הישיבות
וכלל שוחרי התורה מוזמן

שיעור שכולו חידוש - ממנו תצא מלא וגדוש

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

השיעור נמסר

במוצאי שבת־קודש

אחרי מות וקדושים

אייר התשפ"ה בשל"ו

בבית המדרש פעולת צדיק

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור המאמר במדרש רות (זוהר חדש) אשרי מי שתלמודו מתקיים בידו וכו', והמעשה המובא שם עם רבי יוסי בנו של רבי חסדא וכו', ממנו אחד המקורות לעניין ה'הילולא' שעושים ביום פטירת גדולי ישראל. וזהו אחד מן הטעמים שהביא מהרי"ץ זיע"א, לבאר מנהגינו שאומ' את פסוקי ויעל וגו' בשמחת תורה, בנעימת השירה.

על פי האמור לעיל, הננו עושים בכל שנה ושנה את הילולת מהרי"ץ ביום פטירתו, כ"ח בניסן. ביאור חילוקי הדעות לגבי השאלה, האם מותר לבטל תורה בשביל להשתתף בהילולת רשב"י במירון בל"ג בעומר, ודעת מרן שליט"א בעניין זה.

מעשה שהיה באחד הצדיקים, שראה יהודי ניצול שואה אשר היה עצוב ועישן סיגריה בשב"ק וכו', איך קירב אותו. מו"מ בשאלה האם מחלל שבת בפרהסיא יכול להיות שליח ציבור, כמו שדן הגר"י זילברשטיין שליט"א על פי הסיפור הזה. הערה על ראייתו מהגמרא בשבת לגבי אותו גוי שבא לפני שמאי והלל שיגיירוהו על מנת שילמד רק תורה שבכתב וכו'. הערה על ביאור האיגרות משה בדברי רש"י בגמ' שם, לגבי ההבדל שבין אותו גוי לבין כופר, והשלמה לעניין 'גדולה עבירה לשמה'.

התחלת תשובה לשואל לגבי תפירת יריעות ישנות של ס"ת לצורך ספרי תורה לילדים קטנים, שיקיפו וירקדו עמהם בשמחת תורה. בירור דין קבורת ספרי תורה בלויים אצל קבר ת"ח, ומהו הדין לגבי שאר ספרי קודש.

בעניין השיר 'לכבוד התנא האלהי, רבי שמעון בר יוחאי', מגבית לטובת הוצאת החוברת המתריעה על החירוף והגידוף כשהוגים את הה"א בפתח, תמורת חירק.

כל הזכיות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק
טלפקס: 03–5358404. נייד: 050–4140741
דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול יהודי תימן – 072–33–23–642 שלוחה 6
מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחוברות "שערי יצחק" – 785
לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03–6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050–4140741.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לעילוי נשמת רבי זכריה נגר ז"ל ומרת כדיה נגר ע"ה, ומרת יונה אושרי ע"ה. תנצב"ה.
ולהצלחת מרת ליאת בידני שתחי', מהעיר תל מונד ת"ו.

וכן מוקדש השיעור ע"י החפץ בעילום שמו הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו ולהצלחת נות ביתו וכל בני משפחתו, ולהצלחת ולרפואת הילד יוסף איתן בן חיים הי"ו.
בעבור שהתנדבו שניהם למוסדות יד מהרי"ץ.

וכן השיעור מוקדש על ידי רבי שאול בן רחמים הי"ו, מארצות הברית, להצלחתו בכל העניינים ונחת מכל יוצאי חלציו.

וכמרכן השיעור מוקדש על ידי ידידנו היקר כש"ת רבי חן בן שלמה הי"ו, מארצות הברית, להצלחה מרובה בפרנסה בשפע רב ומנוחת הנפש, ושירוֶה רוב נחת מכל יוצאי חלציו יחד עם רעייתו החשובה. ירבו כמותם בישראל, וחסד הי"ת יחופף עליהם.
בעבור שהתנדבו – שני האחרונים – לכולל נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

ביאור המאמר במדרש רות (זוהר חדש) אשרי מי שתלמודו מתקיים בידו וכו', והמעשה המובא שם עם רבי יוסי בנו של רבי חסדא וכו', ממנו אחד המקורות לעניין ה'הילולא' שעושים ביום פטירת גדולי ישראל. וזהו אחד מן הטעמים שהביא מהרי"ץ זיע"א, לבאר מנהגינו שאומ' את פסוקי ויעל וגו' בשמחת תורה, בנעימת השירה.

במדרש רות, אשר בזוהר חדש [דף ק"א ע"ב], מובא בזה"ל, **אשרי מי שתלמודו מתקיים בידו, בזמן שהולך לבית עולמו. שאפילו בקבר, שפתותיו רוחשות, והם שושנים. אל תקרי שושנים, אלא ששונים. מפני שתורתו מגינה עליו. הדא הוא דכתיב, בְּשָׂכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ [משלי ו', כ"ב].**

בדרך כלל, הננו מכירים ויודעים את המאמר של רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, המובא בגמרא יבמות [דף צז.], וכן בבכורות [דף לא:], כל תלמיד חכם שאומרים שמועה בשמו – כשאומרים בעולמנו דברי תורה שהוא אמר בחייו – שפתותיו דובבות בקבר, שנאמר [שיר השירים ז', י'] **דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים.**

כי תלמידי חכמים, אין להם מנוחה אפילו בקבר, ע"ד שדרשו חז"ל מפסוק ילכו מחיל אל חיל. וז"ל מהרי"ץ בע"ח [ח"א דף כב:], **'יעלזו חסידים בכבוד'. היא התורה, שנאמר כָּבוֹד חֲכָמִים יְנָחֲלוּ [משלי ג', ל"ה]. 'ירננו על משכבותם'. אפילו בקבר. כאז"ל תלמידי חכמים אין להם מנוחה, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. כי אפילו בקבר, שפתותיהם נעות תורה** ע"כ. והרחבנו בזה כבר לגבי קדיש דעתיד.

ולפי המאמר במדרש רות דלעיל משמע, כי זהו לאו דוקא כאשר אומרים דבר משמו, אלא מיד כשהוא הולך אל קברו, שפתותיו 'ששונים'. וע"ע בשערי זוהר על מס' יבמות שם דף ס"ח ע"ד.

וכך גם יוצא לפי המעשה המובא בהמשך בזה"ל, **כי הא דרבי חסדא, כשנפטר לעולמו, הלך רבי יוסי בריה, ובָת תמן על קבריה בליליא.** רבי יוסי, בנו של רבי חסדא, הלך ולן שם על הקבר.

שמע מגו קבריה, חדוה דכתות כתות, דמתכנפי וקאמרי, ניזיל לחֶדוָתָא דהלולא דאורייתא דרבי חסדא. ואפילו מלאכי השרת מתכנפי למיחדי בהדיה.

זהו אחד המקורות, לענייני ה'הילולא'. ישנם כמה וכמה מקורות, אולם כעת הנני מדבר רק על זה, 'חדותא דהלולא דאורייתא דרבי חסדא'.

שמע דהוו אמרין – רבי יוסי שומע הכל, לכן שמע את אותן נשמות של מתים, חוץ מן המלאכים, והם טענו – **מה לחיֵי בחדוה דילן הכא**? מה באו לכאן אנשים מהעולם הזה? מה הם קשורים אל השמחה שלנו.

יִלְעוֹן באורייתא בההוא עלמא. שילכו לעסוק בתורה, בעולם שלהם. דבר ההילולא שלנו, אינו קשור אליהם.

א"ל, בְּרִי, זיל מהכא, וקיים תלמודך. בעיקבות כך, רבי חסדא, אף שהוא כבר נפטר, אמר לבנו רבי יוסי, תלך ללמוד.

דזכאה איהו, מאן דאתי הכא ותלמודו בידו. דהא אפילו מלאכי השרת לא יכלין לקרבא

ליה. תלך לעסוק בתורה, שתלמודך יתקיים בידך, ואז אפי' מלאכי השרת לא יוכלו להתקרב אליך. כי ע"ז אתה תהיה מוגן ושמור.

זיל ואמור ליה לרבי חגי, דיגמור תלמודיה, דביום פלוני ייתי הכא. לך תגיד לרבי חגי, שישלים את לימודו, כי ביום כך וכך, הוא אמור כבר להסתלק מן העוה"ז, להגיע אלינו.

אדהכי דהוה משתעי בהדיה, סלקוהו לרבי חסדא למתיבתא עילאה. וקם רבי יוסי בריה, ואזיל, וחוי להון לחבריא.

א"ל רבי יהודאי, אלמלא רבי יוסי את, כדאי הוית לאתענשא תמן.

אילולי שאתה רבי יוסי, היה מגיע לך עונש מיד שם בבית הקברות. כנראה מפני, מה אתה הולך ללון בקבר? וכי הינך ח"ו 'דורש אל המתים'? ועיין מ"ש בס"ד בש"ע המקוצר יו"ד סי' קמ"ח סעיף י"ב, פרטי גדרי עניין זה. ועוד, הרי זהו מקום מסוכן. בית הקברות. או מפני שזהו כמו המשוגעים. הרי אחד מסימני המשוגעים הוא, 'הלן בבית הקברות'. שוטה. עי' ריש מסכת חולין, ובש"ע יו"ד סימן א' סעיף ה'. סכנת נפשות. לכן הוא אמר לו, כי ח"ו הוא היה עלול להסתכן. רק שאתה, זכות התורה הגינה עליך.

א"ל, בגין צערא דאבא, אזלית ושמעית כל האיי. הוא ענה לו, דכיון שהוא היה כ"כ כואב, היה בצער גדול על פטירת אביו, לכן הלך להיות על ידו. ואין אדם נתפס על צערו. לא היו לו כוונות אחרות.

קרא ר' יונתן עליה דרבי חסדא, וְשָׂכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ [משלי ג', כ"ד]. והאיי קרא אחרינא, מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד, אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה יֹאכֵל [קהלת ה', י"א].

*

מהרי"ץ זיע"א מביא את המאמר הנז"ל, בעץ חיים חלק שני [תפילת שמיני עצרת, דף פ"ד ע"א], בעניין שמחת תורה.

זהו הטעם השלישי שהוא מביא למנהג שלנו, שבשמחת תורה קוראים את פסוקי ויעל משה וגו', בניגון שירת הים. לכאורה, וכי זאת ג"כ שירה? על מה השמחה? הרי קוראים אז שמשה רבינו ע"ה מת, א"כ 'קינה מבעי ליה'? **מהרי"ץ** כותב על כך שלשה טעמים נחמדים, והטעם השלישי הוא, כי זהו 'הילולא'.

אמנם 'הילולא' ממש זה ביום הפטירה, והרי משה רבינו לא נפטר בשמחת תורה, אלא בז' באדר, אבל כיון שסוף סוף קוראים עכשיו על הפטירה שלו, זהו משהו כעין הילולא.

וז"ל מהרי"ץ שם, טעם שלישי, ע"פ מ"ש הגאלאנטי בספר קול בוכים דף צ"ח וז"ל, שבשָׁעַת פטירת הצדיק, מתעוררים כל מעשיו הטובים שעשה, וכל התורה שעסק בה וכו' וכולם חוזרים ומתחדשים. זהו עניין ההילולא, ביום הפטירה שלו.

והוא בסוד שאמר בפרשת ויחי בזוהר, בהלולא רבא דר"ש – דרבי שמעון בר יוחאי – תהא מתקן פתוריה, שנ' לר' יצחק וכו', כי בודאי הוא הלולא רבא.

וכן איתא במדרש רות – זהו מה שהבאנו לעיל – **כשנפטר ר' חסדאי, הלך ר' יוסי בריה ובת תמן בבי קברי. ההוא ליליא, שמע מגו חדוון דכתות כתות דמתכנפי, והוו אמרין ניזיל בחדוותא דהלולא דאורייתא דר' חסדאי וכו', ע"ש מעשה נפלא ממעלת מורינו מהרר"י קארו זצוק"ל.**

מוסיף מהרי"ץ ואומר, **ויש עוד לאלוה מילין טעמים נכבדים** – כתבתי שלשה טעמים, אבל ישנם עוד טעמים – **ובמה שכתבנו די ליישב המנהג ודו"ק.**

אנחנו מצטערים, כי מהר"ץ עצר פה. ראיתי כאן בכתב יד קדשו, שהוא התחיל לכתוב עוד המשך, אבל אח"כ הוא גירד זאת. אינני יודע, מדוע הוא הפסיק תוך כדי הכתיבה.

ברם לכל הפחות, זכינו לג' הטעמים שהוא כתב.

על פי האמור לעיל, הננו עושים בכל שנה ושנה את הילולת מהרי"ץ ביום פטירתו, כ"ח בניסן. ביאור חילוקי הדעות לגבי השאלה, האם מותר לבטל תורה בשביל להשתתף בהילולת רשב"י במירון בל"ג בעומר, ודעת מרן שליט"א בעניין זה.

ועל פי האמור לעיל, הננו עושים את הילולת מהרי"ץ, כבר במשך עשרות שנים, ביום כ"ח בניסן, בכל שנה ושנה. כי הסכימה דעתו, דעת עליון, לעניין ההילולא.

ומן השמים, לאחר שאנחנו היינו עושים הילולות, התגלה פתאום כי במשפחה של מהרי"ץ, הדבר הזה היה מקובל. למרות שאצל אבותינו, אף אחד לא עשה זאת, לא שמענו דברים כאלה, ברם התגלה הדבר בכת"י של אחיו הגדול, מהר"ר שלמה זצ"ל.

הרי מהרי"ץ, שזהו כמהר"ר יחיא צאלח, בה"ר יוסף, בן כמהר"ר צאלח, שזהו בעל הספר פרי צדיק, המפורסם בשם מהר"ץ.

אחיו של מהרי"ץ, כתב בזה"ל – הבאנו זאת בס"ד בסוף מאמר 'מסלול ודרך' [עמ' 20], [ובדרשת הילולת מהרי"ץ שנת התשע"ג בשכ"ד] – **בעזרת ה' יתברך. נולד בני צאלח נר"ו יאי"ר, ואורו יזהיר, ליל ראשון כ"ד כסלו בקי"א (לשטרות, ה'תק"ס ליצירה), שהוא ליל הילולא דְּמָר זְקֵנִי כמוהר"ר צאלח ן' יחיא זלה"ה** – זהו מהר"ץ, בעל פרי צדיק – **וזכותו תעמוד לנו ולבנינו עד עולם, אמן כן יהי רצון.**

כך הוא כותב, שזהו 'ליל הילולא' של מהר"ץ.

[**מה** שכתב 'ליל הילולא של מר זקיני', העיר כאן ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א כי יש לעיין שמא אין מכאן ראיה שעשו אז משהו, רק קרא כך ליום הזה, על שם ההילולא שיש אז בעולם העליון עכ"ל.

ואמנם אין לנו לעת עתה ידיעה נוספת ומפורטת בזה, אבל מסתברא כיון שנתברר שנתקבל אצלם השם על־פי הקבלה, הנה כבר כתב הרמ"ע בס' כנפי יונה ח"ב סי' צ"ב כי סוד הילולא דצדיקיא הוא שביום פטירתו אין עסק בכל העולמות כי אם במעשיו הטובים ובתורתו שחידש יעו"ש, א"כ מסתברא שהדבר כך גם בעוה"ז, טוב לפעול את־ערותא דלתתא. וכמו שמפורש בספרים רבים לעסוק אז בתורתו, וחלקם הבאנו באור ישראל גליון ו' ניסן התשמ"ט ב"ש, דף ג' ד'.

וגם הרי אפילו לפי הפשט מצינו שהעלה רש"י ביבמות דף קכב. **בתשו' הגאונים מצאתי, כל הנך ריגלי דאמוראי, היינו יום שמת בו אדם גדול, קובעים אותו לכבודו. ומדי שנה בשנה, כשמגיע אותו יום, מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביביו, ובאים על קברו עם שאר העם, להושיב ישיבה שם** יעו"ש. יב"ן].

זכינו ומן השמים כיוונו אותנו, כי בכל אופן כך היא ג"כ דעת מהרי"ץ עצמו.

*

אבל, ידידנו הרב עידן סיאני הי"ו, מבית שמש ת"ו, חתנו של ידידנו הרב ליאור מאיר מעלם הי"ו מרכסים – הוא שמע שאמרתי זאת שם בעיר רכסים בדרשה בליל שבת־קודש שמיני – אמר לי, פתחתי את הספר זוהר חדש שם, את מה שמהרי"ץ הביא, ומשם הנני מבין כי אין ללכת להשתתף בהילולא. כי הוא שמע שהיו אומרים, **מה לחיי בחדוה דילן הכא? ילעון באורייתא בההוא עלמא.** תלכו ללמוד. צריכים לעסוק בתורה. לא ל'הילולא'.

אמרתי לו, כי הנני שומע את השאלה, ואנחנו נעיין ונראה מה להשיב.

*

האמת היא, כי בנושא הזה של 'הילולת רשב"י', שעושים שם על הציון שמחה גדולה וכו', נחלקו כבר הדעות האם מותר לבטל תורה בשביל זה, או שלא? וב'שורה התחתונה', הנני רואה כי ישנם כאן הבדלים בהשקפה, בהסתכלות, בדרך, בין הליטאים לבין חסידי הבעש"ט. ה'חסידים' נמשכו אחרי הספרדים, הרי עניין ההילולא דרשב"י התחיל כבר מלפני כמה מאות שנים. הספרדים והחסידים משקיעים זמן, ללכת ולשמוח בהילולות של צדיקים, ובפרט בהילולת רבי שמעון בר יוחאי. והליטאים אומרים, לא. זהו ביטול תורה.

עיינתי קצת בספרים, לראות מה מדברים על זה, ואביא בפניכם מעט, כמה 'ראשי פרקים'. **למשל**, המשגיח דישיבת קול תורה, הרה"ג יצחק ירוחם בורדיאנסקי [הובא בקובץ שיחות דף

*

שפ"א התשע"ו] אמר כך, חבל על כל יום. כל יום אפשר להתעלות ולזכות לנצח נצחים. רבותינו גדולי ישראל, לא נסעו למירון בל"ג בעומר. ושאלו אותם, למה הם לא נוסעים להילולא דרשב"י? אמרו, "חבל על יום של (ביטול) [לימוד] תורה". יום של תורה, זה נצח נצחים. כל ההילולא דרשב"י צועקת מה זה יום של תורה. ולנסוע להילולא דרשב"י ולהפסיד יום של תורה, זה תרתי דסתרי.

מעניין, כי גם דוקא האדמו"ר מסאטמר, הוא כנראה חושש בזה, כפי שכתבו תלמידיו בגינת ורדים [קובץ כ', דף ל"ג].

מובא שם בזה"ל, והנה מספרים ממנו – דהיינו מהאדמו"ר מסאטמר, כמהר"ר יואל – מופתים וענינים, אבל ביותר צריכים לספר מה שיכולים ללמוד ממנו. ולדוגמא בענין הנקיות, שהיה להפליא. וכן בכל תשובה ומענה שנתן לכל אחד, שהיה הכל שקול ומנוי עפ"י תורה.

ובאמת חשבתי, שאם הייתי יכול לשאול אותו, אם יש מקום לביטול תורה של-ישיבה למשך ג' ימים בקשר ליומא דהילולא, איני יודע מה היה התשובה בזה.

אבל ברור, שמי שרוצה שיהיה לו חלק ביומא דהילולא, צריך לזכור שיהיה הנהגתו בימים אלו, כפי שמתאים לזכרונו הבהיר של בעל ההילולא. וגם אם רוצים ליסע אל הציון. אבל יזהרו מאד, שלא יצא מכל זה ביטול תורה שלא לצורך, בנסיעות פה ושם. מה שצריך, צריך. אבל אל תעשה 'על הדרך' עוד ביטול תורה.

כי בעל ההילולא – רשב"י – הקריב כל ימי חייו בעד התורה. ובודאי שאינו מגיע לו שיהיה הוא הגורם, אפילו בגרמא דגרמא, לביטול תורה ח"ו. וגם ישתדלו מאד להתנהג כהוגן במשך כל הזמן, ולא לבטל הזמן באפס דבר. כגון, אם אפשר בנסיעה לדבר בלימוד. מה שיותר למעט ביטול תורה. או ח"ו להתפלל אחר זמן תפילה, כי כל זה הוא בניגוד למה שאנו רוצים להמשיך מה שראינו אצלו, ומה שקיבלנו ממנו.

בספר דעה חכמה לנפשך [שיחות קודש התש"פ, דף ל' אות ג'] להרה"ג יצחק מאיר מורגנשטרן, הביא בזה"ל, יש מרבני הדור שכתבו בספריהם, שדעת תורה היא שלא לנסוע למירון בל"ג בעומר, מפני ביטול תורה.

ואמר בזה, שכידוע כבר דן זקינו החת"ס בענין זה דעלִיָה למירון בל"ג בעומר, בתשובתו הידועה [יו"ד סי' רל"ג]. שכתב שם, לא ארצה להתחבר עמהם בזה, לקבוע מועד שלא נעשה בו נס, ולא הוזכר בש"ס ופוסקים בשום מקום ורמז רמיזה. ומסיים, דלעשות יום שמחה והדלקה, ובמקום ידוע דוקא, שיהיה תל תלפיות שהכל נפנים לשם, לא ידעתי אם רשאים לעשות כן עיי"ש.

ואמנם חזינן מדברי החת"ס, שאף שמאריך לפרש טעמו, מדוע אין רוצה להתחבר למנהג זה, מ"מ אינו מזכיר רמז לחשש ביטול תורה במנהג זה (אף שהעליה למירון בימים ההם, היתה בקושי הרבה יותר גדול מבימינו, וגרמה לביטול תורה למשך זמן יותר גדול) – כמה ימים, אולי כמה שבועות לפעמים – ומוכח מהחת"ס שאין בזה חשש ביטול תורה.

אך סוכ"ס – סוף כל סוף – יש בדברי החת"ס לימוד זכות על אלו שנמנעים מלקיים מנהג ישראל הקדום, לעלות למירון בל"ג בעומר, [שכידוע כבר מעיד על מנהג זה רבינו האריז"ל בשער הכוונות (ענין ספירת העומר דרוש י"ב דף פ"ז ע"א)].

תשמעו הסבר מעניין, איך הוא 'תפס' את העניין, וריחמו משָמים, על אלו שנמנעים מקיום מנהג ק' זה, ודאגו שיהא גם להם עמוד גדול לסמוך עליו, והוא דברי החת"ס זי"ע. שישענו עליו, כי הוא אומר שלא ללכת.

אך כמובן, כל המאות אלפים (כן ירבו) שמקיימים מנהג ישראל הקדום והק' הזה, אין להם כלל לחשוש מביטול תורה [כשלומדים בדרך כפי יכלתם, אף שא"א ללמוד באותה השלימות כמו שהיו לומדים בביהמ"ד ובסדרים הרגילים שלהם].

הוא מדגיש זאת, שילמדו תוך כדי הנסיעה, מה שאפשר לעשות חיזוקים בזה. ובפרט בזמנינו שאפשר להשמיע קלטות. לא חסר.

הערה מהקהל: ישנם תכניות שעושים לנוסעים, לשמוע בדרך, וגובים על זה כסף. מתקשרים לקו מסויים ונרשמים.

תגובת מרן שליט"א: טוב מאד. א"כ כבר דאגו לכך. ברוך ה'. לנצל את הטכנולוגיה הקיימת כיום, בשביל הדבר הזה. אולם בזמנם, עדיין לא היתה את האפשרות הזאת.

שמנהג ישראל – תורה היא [וכדברי זקינו הגה"ק היערות דבש זי"ע (הובא בטעמי המנהגים עמוד ת"ק בקו"א) על מנהג ישראל שלא ללמוד בזמן הניטל – הרי מצוי אצל חלק מן האשכנזים, שב'ליל ניטל' אינם לומדים תורה [עיין בשיעור מוצש"ק פקודי התשע"ט, ובתשובת מרן שליט"א שפורסמה בעלון יניב פריו (מס' 4), טבת התשפ"א דף 4]. לכאורה, מה עם ביטול תורה? אלא התשובה – **שכיון שמנהג ישראל תורה היא, הוי כעוסקים אז בתורה].**

זהו סגנון 'חסידי'. והדבר קשור לְמה שנדבר בעז"ה בהמשך, בשיעור נוסף, כשנביא בלנ"ד את דברי ספר נפש החיים וכו' אם היה רגע אחד בלא לימוד תורה, כל העולמות יתבטלו וכו' אם גם כל כגון דא נחשב לימוד.

שאלה מהקהל: אבל הוא – החת"ס – לא היה גר בארץ ישראל. בזמנו לקח חודש להגיע לא"י.

תגובת מרן שליט"א: הוא מדבר על אלה הנמצאים בארץ ישראל, אשר נוסעים לשם. שאלו אותו שם על עניין ההדלקה, ששורפים שם בגדים, האם יש בכך משום בל תשחית וכו'.

עכ"פ הוא – בספר דעה חכמה לנפשך – מאריך על כך, ובהמשך [בדף ל"א] הוא כותב בזה"ל, **הרי מוכח מלשון רבינו האריז"ל, שביד הצדיקים שוכני עפר, רק לחדש ולהוסיף כח ולהאיר יותר ויותר את הייחודים שעשו המה בעוה"ז. וע"כ זקוקים הצדיקים שוכני עפר להתקשרות, שיתקשרו אליהם בנ"י החיים בעוה"ז, שבכח זה יהא בכוחם אף לחדש ייחודים חדשים.**

וא"כ דווקא בכח הנסיעה הזאת, של רבי רבבות אלפי בני ישראל אל הרשב"י, שמתקשרים אליו באהבה עצומה ומשתתפים בשמחתו (כהבת־קול שקראה, "עולו ואתו ואתַּנַּשו להילולא דרבי שמעון" [אִדְּרָא זוטא דף רצ"ו ע"ב]), מסייעים בעדו לקיים הבטחתו הק', לפעול שלא תשתכח ח"ו התורה מישראל. וא"כ הוי נסיעה זו, קיום התורה, ולא ח"ו ביטול תורה.

מצד שני, הוא הוסיף לדבר על דברי זקינו החת"ס הנ"ל, שאף שנראה כאילו שמפקפק על המנהג, מ"מ מבליע בתוך דבריו דברי חיזוק ועידוד למנהג הק', וכמש"כ בפירוש בתחילת דבריו, "שמעתי דאכשור דרא [צ"ל אִבְּשׁוּר דָּרֵי, או אִבְּשַׁר דָּרָא, שאז הוא לשון יחיד. יב"ן], וממרחק יבואו ידרושו את ה' ביום ל"ג בעומר בהילולא דרשב"י, כי כל כוונתם לשם שמים, ושכרם רב בלי ספק, ע"ד – על דרך – ודיגול"ו ודליק"ו נרות עלי אהבה" וכו'.

ורואים מכל זה, איך שבאמת בפנימיות, היה מנהג זה חביב על החת"ס, שמרבה כ"כ לחזקו לפני שמפקפק בו. וכותב שבמנהג זה, הרי הם דורשים את ה'. החת"ס לא זלזל במנהג הזה. אדרבה, תחילה הוא מחזק ומעודד את זאת. ורק לאחר מכן, הוא מפקפק.

שזה בבחי' דברי הזוה"ק [פר' בא דף ל"ח ע"א] שמשוה העליה לרגל, לעליה אל הרשב"י. ואומר על הפסוק, שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון י"י, מאן 'פני האדון י"י? דא רשב"י. דמאן דאיהו דכורא מן דכרניא, בעי לאתחזאה קמיה.

*

בהמשך מובא [בדף ל"ב, אות ז'] כך, **ואמר מורנו, שנראה שהרשב"י רוצה שיבואו כולם אל שמחתו. וכמו שרואים בימינו, שאף רבים**

מאלו שנראה שכאילו פרקו מעליהם תומ״צ ח״ו, נמשכים לעלות אל הרשב״י [וכידוע מספה״ק בית אהרן, ״מה הקב״ה לכל, אף הרשב״י לכל״]. והסביר בקצרה בזה, שהרשב״י מעורר וממשיך בל״ג בעומר רחמים גבוהים כ״כ, שבבחי׳ רחמי א״ק שיורדים אף למטה למטה, ומתפשט אף לנמצאים בתחתית העשיה וכו׳ [כידוע שרגלי א״ק יורדים עד למטה, בתחתית הבי״ע].

כמו כן, כבר כתבתי בס״ד [בנפלאות מתורתך פ׳ נצבים, ובשו״ת עולת יצחק שנציין לקמן] לגבי העניין, כי בגלל שלפעמים היו שמה – במירון בל״ג בעומר – בעיות של צניעות וכו׳, ולכן רצו גדולי ישראל פעמים רבות לבטל את ההילולא. הדבר התחיל כבר בדורו של האר״י ז״ל, כבר אז הדבר היה, אבל בכל זאת היו דנים בכך. רבים מאלה שהתנגדו, בסופו של דבר הם התחרטו.

ובנושא זה, באות ח׳ שם מובא בזה״ל, **ונזכיר כאן בקצרה את המעשה הידוע, שאחרי המפולת שהיתה במירון (בשנת תרע״א) שנהרגו ונפצעו וכו׳ רח״ל, תלו רבני צפת את הסיבה לאסון בתערובת וכו׳ שהיתה שם, וע״כ הכריזו חרם לחמש שנים, שנשים ובנות לא יעלו למירון בשני הימים. בערב ל״ג בעומר, ובל״ג בעומר. והזכיר את המובא בימי שמואל [ח״א פי״ג] ובעוד מקומות, שהיו הרבה שהתנגדו לחרם.**

ואמרו, שהמלחמה העולמית (הראשונה) שפרצה בתוך חמש שנים אלו (שלא העיזו הנשים בשנים אלו לעבור על החרם), היתה בגלל שלא נתנו לנשים לבוא לציון הרשב״י להתחנן על עם ישראל.

וכן סיפרו, שכל הרבנים שהיה להם חלק בחרם זה, לא האריכו ימים אח״ז ה״י (וכנראה משום זה לא הוסיפו יותר לעשות החרם הנ״ל).

מבהיל. ישנם כאן דברים נסתרים. לא אכנס כעת אל הנושא הזה, כי זאת בעיא נוספת. כתבתי על כך בס״ד גם בשו״ת עולת יצחק [ח״ג סי׳ קנ״ה אות ו׳]. הרי בזמן מרן הבית יוסף, רצו להגביל את העניין, שיבואו רק הזקנות וכו׳, אולם האר״י אמר לו שלא, כי רשב״י מרוצה בשמחה זו. ואם תתבטל ההילולא, תבוא מגפה גדולה ח״ו. אמר לו הב״י, תשמע, אבל ישנן בעיות. ענה לו האריז״ל, ׳כל איש, עוונו ישא׳. ביום הזה, אין עֲרֵבוּת. אמנם ׳כל ישראל ערבים זה לזה׳, אבל ביום הזה אין ערבות.

צריכים להסביר את העניין, מדוע הדבר כך. עכ״פ למדנו, כי מי שחוטא אז, הוא יקבל את ענשו, אולם אנחנו איננו אחראים לו. כך לפי מה שכתוב שם יעוש״ב ואכמ״ל.

ברם, ישנו בנושא זה דבר חידוש המוזר לי, אשר ראיתי אותו כעת כתוב בספר המלואים למשה [דרושים, דף קי״ז ע״ב], משהו שאינני מבין. אבל אקרא את דבריו, אולי מישהו יצליח להבין זאת, או ימצא איזה מקורות אשר מסבירים את העניין.

תחילה הוא כותב כך, ״דוע ה׳דבר ו׳מפורסם ה׳עניין, כמה גדלה מעלת הרשב״י זיע״א, כי הוא מגן וצנה, מיום שנברא העולם, ועד סוף העולם בביאת משיחנו במב״א.

ורמזו המפ׳ ז״ל בפסוק נעשה אדם וגו׳, ׳נעשה׳ נוטריקון ה׳וא נ׳מלך ע׳ם ש׳מעון. ללמד, דזכות רשב״י הוא גרמא לברוא העולם, וגם האדם אשר בה. עוד כתבו על מה שאמרו בזוה״ק, דמשה רבינו ע״ה אמר לרשב״י, שהוא ממלא מקומו, ׳וזרח השמש ובא השמש׳.

כידוע, רבי שמעון בר יוחאי רמוז בפסוק, עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶׁבִי לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם [תהלים ס״ח, י״ט]. שב״י זהו ראשי תיבות, שִׁמעון בַּר יוֹחאי. הרי הוא ניצוץ נשמה של משה רבינו. אחר כך, חזר בנשמת רבינו האר״י, שב״י הפוך, יִצחק בֶּן שְׁלמה. ואח״כ חזר ברבי׳ שלום שרעבי זיע״א, שְׁלום בַּר יִצחק. הנשמות בעולם, הולכות וחוזרות. [עיין שיעור מוצש״ק כי תצא התשפ״ב].

ומצינו שהקב"ה אמר למשה רבינו ע"ה, 'בכל ביתי נאמן הוא', שנכנס לפני ולפנים, וכל רז לא אניס ליה. והכא נמי רשב"י, שהוא בחינתו, כל רז לא אניס ליה.

גם מוֹדָע לַבִּינה, דביום סילוקו של צדיק, נעשה יֵחוּד ושמחה יתירה בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, וגם מתגלים סודות ורזין פנימיים. ובאותו היום הילולא דצדיק, כהילולא דרשב"י, אין שטן ואין פגע רע, כנודע לכל באי המערה דרשב"י, שבאים הנשים עם האנשים, ובחורים עם בתולות יחדיו. ואמר רשב"י ע"ה, הנח להם לישראל, שאין היצה"ר שולט במקומי ע"כ.

וכך מובא גם בספר אהלי שם, דרוש ג' דף ל"ז ע"ב.

זה נשמע לי דבר חדש. היצר הרע אינו שולט אז? אינני יודע, על סמך מה אמרו זאת. האם המציאות היא כך, או שהדבר נגד המציאות.

הערת הרה"ג משה שליט"א: זה כנראה מדובר כאשר הן צנועות. יש כזה דבר. מרוב הקדושה, וכל האוירה שם.

תגובת מרן שליט"א: כמו ביציאת מצרים, 'ותען להם מרים', כי זהו מקום השארת השכינה. אימתא דשכינה. עי' למהרי"ץ בע"ח דף כה: ד"ה שירו לה', ובמ"ש בס"ד בש"ע המקוצר סי' ה' הערה ל"ו. יכול להיות. אולי כך היה בזמנם, בימים ההם. הרי בספר המלואים למשה, אין המדובר על זמנינו.

שאלה מהקהל: כתוב שאפילו ביום הכיפורים היו בעיות.

תשובת מרן שליט"א: נכון. הינך צודק. הכוונה לגמ' ביומא דף יט: האידנא יומא דכיפורי וכו'. אולם כנראה שאני רשב"י, זהו משהו מיוחד שבמיוחדים. הנסתרות לי"י אלהינו.

*

בשו"ת ברכת יהודה [חלק שביעי סימן פ"ד] ג"כ האריך על העניין דלעיל, וכתב בזה הלשון, **ראה ראיתי מ"ש בספר אשרי האיש [ח"ג סי' ס"ה הלכה ט"ז] בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל וז"ל, דעת תורה היא ללמוד, ולא ליסוע למירון ע"כ. [וע"ע מ"ש בזה בספר ילקוט יוסף החדש סי' ד הערה נו עמוד תיג ע"ש].**

מחבר השו"ת ברכת יהודה – זהו ידידנו הרה"ג יהודה ברכה הי"ו – אינו מסכים לכך, וכותב בזה"ל, **אולם תורה היא, וללמוד אני צריך. כי הנה איתא בספר שער הכוונות [דף פ"ז ע"א] וז"ל, ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי הרשב"י ור"א בנו אשר קבורים בעיר מירון כנודע, ואוכלים ושותים ושמחים שם. אני ראיתי למורי ז"ל שהלך לשם פ"א ביום ל"ג לעומר, הוא וכל אנשי ביתו, וישב שם שלשה ימים ראשונים של־שבוע ההו' [ההוד]. וזה היה פעם הא' שבא ממצרים, אבל אין אני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו הנפלאה שהשיג אח"כ. עכ"ל.**

הארי" ז"ל בעצמו הלך לשם, עם בני ביתו, ושלשה ימים הם ישבו שמה.

ובהמשך הוא מאריך על כך, ומביא גם את הגרי"ח זצ"ל – הבן איש חי – שכתב בספרו הילולא רבא [עמוד קל"א] וז"ל, **אחר הלימוד יאמרו בקשות אלו, לעורר הרחמים בצעקה וקול תחנון בלב נשבר ונדכה, שאוג ישאגו מעומקא דלבא, ויקובל ברצון בעזה"ו. ואשרי האנשים הזוכים לומר כל זה, על המצבה הקדושה והטהורה שלו. ועכ"פ בטוחים אנחנו בע"ה, הגם כי רחוקים אנחנו, הנה אבל קריאתנו יעלה ברצון ויגיעה אל מקום קדושתו, לעורר נשמתו הקדושה לעמוד ולהתפלל לפני הקב"ה, למלאת משאלות ליבנו ולקבל ברחמים וברצון את תפילתינו, ויהיה נחשב לנו כאילו השתטחנו על קברו, ועשינו כל הכוונות הראויות לכוין בדבקות, נפשא בנפשא ורוחא ברוחא. ויהי רצון שזכותו וזכות תורתו יגינו בעדינו אכי"ר ע"כ.**

ומבואר מכל זה גודל מעלת ההשתטחות על קברו של רשב"י ביום ל"ג בעומר. והיה עוד מקום להאריך בהבאת עוד מקורות רבים

במעלת הנסיעה למירון ביום ל״ג בעומר, אולם לא עת האסף, ובפרט שחוברו ספרים וקונ׳ רבים אודות הנ״ל, ושם נקבצו ובאו דברי גדולי עולם בענין חשוב זה. ותסגי לן במעט המקורות שהבאנו כאן.

הוא מביא את דעות גדולי ישראל, אשר כתבו שישנה חשיבות לעלות.

ובמסקנא הוא כותב כך, **נמצינו למדים, מה שפשט המנהג לעלות למירון ביום ל״ג בעומר להשתטח על קבריהם של רשב״י ור״א בנו, מנהג זה יסודתו בהררי קודש, ואין בו חשש של ביטול תורה.**

ובפרט שעיקר נסיעתם של כלל ישראל, ואף של ת״ח, היא לשפוך את צקון לחשם במקום הקדוש הזה בפני הצדיק, שיעמוד בתפילה על הכלל ועל הפרט, אשר רבו הצרות והנסיונות בדור האחרון, ואין יום שאין קללתו מרובה מחבירו, ה׳ ירחם. וכבר אמרו בזוה״ק [ח״ב דף טז:], א״ל ואתון ידעין בצערא דחיי. א״ל שָׁרֵי קברי, אי לאו בעותא דילן על חיי, לאו יתקיימון פלגות יומא [תרגום: א״ל ואתם המתים יודעים בצערם של החיים, א״ל אני נשבע בשר הממונה על הקבר, אלמלא תפילת המתים על החיים, לא היו מתקיימים החיים אפילו חצי יום]. וע״ע מה שציינתי בזה בשו״ת ברכת יהודה [שם אות א׳]. ותו לא מידי וכו׳.

*

מה נֹאמר ומה נדבר. קטונתי מאד, להיכנס להכריע בנושא. ברם חושבני, כי ׳כל ערום יעשה בדעת׳. שהאדם ישקול בעצמו, האם הנסיעה הזאת מחזקת אותו. ולכל הפחות, שלא ירד. כי אם ח״ו הדבר מוריד, בודאי שאין על מה לדבר. רק אם הדבר מוסיף חיזוק, או אם הוא צריך את השמחה וכו׳. כי להתפלל במקום הקדוש הזה, אפשר לנסוע גם ביום אחר, בזמנים אחרים. אין חובה דוקא ביום הזה. ׳כל לבבות דורש י״י׳, העיקר שהדבר יהיה לשם שמים. יש לשקול את העניין, בחכמה ובתבונה ובדעת, האם ישנה תועלת מכך. כי אם יש נזק, פשיטא שלא.

*

בקשר לשאלה שנשאלנו, על מ״ש בזוה״ק רות ׳ילעון באורייתא׳, אשר משם משמע כי עדיף ללמוד תורה במקום להשתתף בהילולא, חושבני כי אינו ראיה לנ״ד, יען ששם המדובר לגבי נשמות המתים ומלאכי השרת. לאנשים בעולם הזה, בודאי שאין להם קשר עם המתים ועם המלאכים.

וראשית כל, לא מדובר שם על רשב״י, אלא על רבי חסדַּאי, או חסדָּא. רשב״י הוא נשמה כללית, של כל ישראל.

שנית, הרי כתוב שם, כי בסוף הם עלו לשמים. הם באו שָׁמה, רק להביא את רבי חסדא, לעלות איתם. לכן הם שאלו, מה אלה החיים עושים פה? הם אינם שייכים. אולם החיים, שיעשו שמחה של־חיים. אינני יודע האם הדבר שייך לענייננו.

בכל אופן, בודאי שרשב״י שאני. אין הדבר דומה לרבי חסדא.

שאלה מהקהל: מהרי״ץ הביא בשם הזוה״ק, כי יש ׳לתקן שולחן לעשות סעודה׳.

תשובת מרן שליט״א: נכון. הדבר מובא בזוהר פרשת ויחי.

המשך השאלה מהקהל: אם כן, מדוע בהילולת מהרי״ץ, איננו עושים סעודה?

תשובת מרן שליט״א: כי כ״ח ניסן, זהו זמן ספירת העומר. אנחנו גם לא עושים שירים ושמחה. בעבר אירע לפעמים שעשינו קצת בקושי, אמרנו את הפיוט יגדל וכו׳, או איזה הלל, כשהיה צורך. אנחנו עושים את העיקר, את לימוד התורה. מעין מה שרשב״י היה עוסק במעשה מרכבה, במקום סעודה ג׳ בע״פ שחל בשבת, בכך הוא היה מקיים את מגמת הסעודה...

מעשה שהיה באחד הצדיקים, שראה יהודי ניצול שואה אשר היה עצוב ועישן סיגריה בשב״ק וכו׳, איך קירב אותו. מו״מ בשאלה האם מחלל שבת בפרהסיא יכול להיות שליח ציבור, כמו שדן הגר״י זילברשטיין שליט״א על פי הסיפור הזה. הערה על ראייתו מהגמרא בשבת לגבי אותו גוי שבא לפני שמאי והלל שיגיירוהו על מנת שילמד רק תורה שבכתב וכו׳. הערה על ביאור האיגרות משה בדברי רש״י בגמ׳ שם, לגבי ההבדל שבין אותו גוי לבין כופר, והשלמה לעניין ׳גדולה עבירה לשמה׳.

מספרים על האדמו"ר מבאבוב זצוק"ל, מעשה שאירע עמו לאחר השואה, הוא הלך בדרכו לבית הכנסת, להתפלל שחרית ביום שבת בבוקר. כאשר הוא עבר דרך איזה 'גן ציבורי', ראה שם יהודי עם פנים מדוכאות, יהודי עצוב, אשר היה מעשן סיגריה רח"ל.

ניגש אליו האדמו"ר, התחיל לדובב אותו, ונתברר לו כי הוא ניצול שואה. בעוה"ר יהודים רבים שהיו בשואה, ראו זוועות נוראיות, מעשים מבהילים, ובעיקבות כך הם נהיו אנשים מדוכאים, הרבה איבדו את האמונה, איבדו צלם אנוש. הם סבלו סבל נורא. אמנם ישנם כאלה, אשר הדבר דוקא היה להם לחיזוק, אולם בעוה"ר רבים ירדו מהדרך. והוא היה אחד מהם. אותו צדיק ניסה לקרב אותו, אמר לו שיצטרף לבוא עמו לבית הכנסת, אולם הוא סירב.

בשבת השנייה, חזר אותו הדבר. האדמו"ר ניסה להגיד לו, בוא איתנו, אנחנו הולכים להתפלל כעת בשבת קודש, תפילת שחרית ומוסף וקריאת ס"ת, זאת זכות גדולה וכו'. ענה לו אותו יהודי, אהה, אני כבר התפללתי הרבה בעבר. מספיק לי. שאל אותו האדמו"ר, לְמַה הינך מתכוון? ענה לו, אני הייתי בעבר חזן, שליח ציבור, לפני תקופת השואה. אמר לו האדמו"ר, אם כן, נשמע אותך. התחיל אותו אדם לנגן, להראות לאדמו"ר כי הוא יודע ובקי.

אמר לו האדמו"ר, תשמע, הנני רואה כי יש לך בלעה"ר קול יפה, קול נעים, תבוא עמנו, אנחנו מחפשים שליח ציבור.

ברם, ההוא לא רצה לשמוע. נתן כתף סוררת.

בנו של האדמו"ר שאל את אביו, אבא, איך אתה רוצה שהוא יהיה חזן אצלינו? הרי הוא מחלל שבת? כיצד מחלל שבת בפרהסיא יהיה ש"צ?

ענה לו אביו, 'יד לפה'. זה לא הוא שמעשן, לא הוא מחלל שבת, אלא זהו היטלר.

בשבת השלישית, שוב הפעם האדמו"ר פוגש אותו באותו המקום, יושב בודד לבדו, יהודי מסכן. בכל זאת האדמו"ר ניסה שוב לגשת אליו, לעודד אותו ולקרבו. אמר לו, תבוא איתנו עכשיו, אנחנו מחפשים מישהו שיהיה ש"צ, אין לנו מישהו מתאים. אני אמנה אותך כעת, להיות שליח ציבור.

בנו של האדמו"ר אמר לאביו, אבא, אבל הדבר אסור, כי הוא מחלל שבת. ענה לו אביו, זה לא הוא, זה ה'גסטאפו'. זאת המשטרה של־נאצים.

בקיצור, בסופו של דבר האדמו"ר הצליח להביא אותו לביהכנ"ס. ברוך ה'.

איננו יודע מה היה בהמשך, אבל אחרי עשרות שנים, הגיע יום אחד יהודי זקן, עם זקן ופיאות, פנים של יהודי, אל האדמו"ר מבאבוב, וביקש ממנו לבוא לעשות חו"ק לנכדו. אמר לו האדמו"ר, אני איננו יכול, אבל כאשר תעשו סעודת שבע ברכות, אבוא בעז"ה.

כאשר האדמו"ר בא לשבע ברכות, הוא ראה כי יש לאותו זקן מאה נכדים, כולם שומרי תורה ומצוות. כאשר הם ראו את האדמו"ר, הם אמרו לו כך, אתה הסבא שלנו. אנחנו הנכדים שלך. הכל בזכותך, כי קירבת את סבא שלנו לתורה ולמצוות.

את הסיפור דלעיל, קראתי באיזו חוברת, ויצא לי בזמן האחרון לספר את הסיפור הזה כשנקלעתי לאיזו שמחה. לא ידעתי בתחילה על מה לדבר, אולם כיון שאמרו לי כי ישנם שם כמה אנשים מחסידי באבוב, אמרתי כי אספר את הסיפור הזה, בכלל הדרשה. לאחר מכן שאלתי אותם, תגידו, האם הינכם מכירים את הסיפור הזה? אני מחפש את מקורו? והם ענו לִי, בטח שאנחנו מכירים. ולא 'מכירים' סתם, אלא מכירים את המשפחה הזאת, אנו יודעים מי אלה. הדבר היה בעיר מנהטן [שבניו יורק, ארצות הברית], הרי האדמו"ר היה שם בארצה"ב אחרי השואה. המשפחה הזאת של אותו חוזר בתשובה, מוכרת לנו. כנראה בחבורה שלהם. זהו סיפור מפורסם אצלינו.

*

ראיתי כי הגר"י זילברשטיין שליט"א הביא את הסיפור דלעיל בספרו חשוקי חמד [על מסכת כריתות דף ב' ע"א] בזה"ל, שאלה.

סיפר לי אחד מחשובי הת"ח שבחסידות באבוב. מיד אחרי השואה הלך האדמו"ר הקדוש ר' שלמה מבאבוב זצ"ל לביהמ"ד בשבת, וראה יהודי ללא כיפה, מדוכא, יושב על ספסל בגינה ומעשן סיגריה. ניגש אליו האדמו"ר, והזמינו לבוא להתפלל בבית המדרש. סירב האיש. ר' שלמה הפציר בו, והבין מתוך דבריו שהיה בעבר בעל תפילה. הוא ביקשו שיבוא ויהיה חזן אצלו.

כעבור שבוע שוב ראהו בשבת מעשן סיגריה, ושוב הזמינו לבוא להיות חזן אצלו. שאל אותו בנו ר' נפתלי זצ"ל, הריהו מחלל שבת בפרהסיא, ואיך יהיה חזן? השיב לו אביו חכימא דיהודאי: לא הוא מעשן, אלא היטלר מעשן!

ושוב בשבוע השלישי, ושוב אמר לו, לא הוא מעשן, הגסטפו מעשן.

וצריך עיון, האם התשובה שהשיב האדמו"ר, זהו היתר גורף, ועל סמך זה נתיר לכל אלו שעברו את השואה הנוראה, ומחללים שבת בפרהסיא, לשמש כשלוחי ציבור?

לפני שנמשיך, הלוא זהו דבר ידוע, כי אם האדם הוא בעל עבירה, ואפילו עבירה דרבנן, אסור להעלות אותו לש"צ. רק שישנה שאלה בספרי הפוסקים, האם הדבר הוא גם בזמנינו, שהש"צ אינו מוציא אותנו ידי חובה. הרי אפילו את ברכות ק"ש, הננו אומרים אותן לבד. וכן חזרת הש"צ, הרי אנחנו מתפללים בלחש, הש"צ אינו מוציא אותנו ידי חובה. רק קדיש וברכו, וכדומה, הוא אומר. הש"צ איננו מוציא אותנו ממש יד"ח. דנו בכך האחרונים.

שאלה מהקהל: לאותו אדם, אין לו גדר של חולה? בגלל מצבו?

תשובת מרן שליט"א: ואם כן, וכי כל מי שחולה, מותר להעלותו ש"צ למרות שהוא מחלל שבת? זה שהוא מדוכא, אינני חושב כי זאת סיבה להתיר.

שאלה מהקהל: אם כן, מה טענת בנו של האדמו"ר?

תשובת מרן שליט"א: נכון. וגם אביו האדמו"ר הסכים איתו, שזאת איננה סיבה. אין המדובר שאותו אדם היה 'משובש', אלא שהוא עצוב. כדורים הוא לא היה צריך לקחת. [**לגבי** חולה נפש, אם כן לא הועיל השואל כלום, שהרי חולה נפש שוטה הוא, וגם הוא פסול לשליח ציבור כמחלל שבת. ושמא הכוונה שעדיין לא הגיע לגדר שוטה שבהלכה. איתמר].

בספר פסקי תשובות [סימן נ"ג אות ה'] מובא בזה"ל, **עתה שכל אחד מתפלל לעצמו, כבר כתב המג"א [סק"כ] "עתה שכולם בקיאין רק הש"ץ הוא לפיוטים, אע"פ שאומר קדיש וברכו, אין כל כך קפידא", והחזיק בדבריו החת"ס [בתשובותיו סימן ר"ה, ובדִרְשותיו עמ' שנ"ו ושס"ח] "דמשום הכי אין מדקדקין כל כך אחר ש"ץ הגון, דכל יחיד שופך נפשו לה'" וכו' עיין בדבריו בארוכה.**

מוסיף ומעיר על כך הפסק"ת, **ומיהו עפ"י המקובלים, חזרת הש"ץ יש לה חשיבות כבזמניהם, ועוד מעלתה גדולה יותר מתפילת לחש, ועוד ענינים כמוסים יש בשליח ציבור אשר עושה תיקונים גדולים עבור ציבור שולחיו והעם שבשדות, ומסייע לקבלת תפילתם.**

ועוד, כי ע"י שהוא ירא שמים ולבו שבור ומתפלל ברגש קודש, מעורר ליבות השומעים לתשובה, ועי"ז מתעוררים עליהם רחמים מן השמים. וכשאינו הגון, מעורר רח"ל קטרוגים, ומדחה תפילת הציבור מלהתקבל, ומונע טוב מישראל.

ולכן – תשמעו את המסקנא – גם בזמננו מהחובה להקפיד על גדרי חז"ל והפוסקים במינוי שליח ציבור, וביותר בימים נוראים ובימי תעניות ציבור, ובפרט בתפילות חזרת הש"ץ.

ורק בשאר ימות השנה, וביותר בימות החול, נוהגין להקל בכמה וכמה ענינים, ובפרט כשהש"ץ אינו קבוע.

שם בספר חשוקי חמד מאריך על כך, וכותב בזה"ל, **תשובה.**

בחשוקי חמד עמ"ס ברכות [דף ו' ע"א] הבאנו את דברי השו"ת חלק לוי [סימן מ"ז] שדן לגבי מחלל שבת בפרהסיא שהוא גברא אלימא, שיורד לפני התיבה והציבור יראים למחות בו בפרהסיא, שלא יתפלל לפני העמוד. האם עדיף להתפלל ביחיד, מלהתפלל בציבור עם ש"ץ כזה?

וכתב שם, שלכתחילה צריך שיהיה הש"ץ הגון, ואפילו בזמנינו שאין הש"ץ מוציא את הרבים, והוא רק שליח הציבור לאמירת פיוטים ולקדיש ולברכו.

אולם להעדיף תפילה ביחיד, אינו נכון. מכמה טעמים. א' דעיקר תפילת ציבור הוא שיתפלל תפילת י"ח בציבור. ונהי דמחלל שבת לא מצטרף למנין כמבואר בפמ"ג [סימן נ"ה א"א סק"ד, אכן יעויין מש"כ באגרות משה או"ח ח"א סימן כ"ג שיִתכן שהוא מצטרף], אבל אם איכא עשרה גם זולתו, אסור לפרוש מהציבור, ולא תתפרד החבילה. כי ענין תפילה בציבור, לא תלוי בש"ץ, אלא בעשרה המתפללים יחד.

ב' מחלל שבת בפרהסיא לא גרע (מעכו"ם) [מעובד ע"ז], והרמ"א כתב [סימן רט"ו ס"כ] דעונים אמן אחר ברכותיו של (עכו"ם) [עובד ע"ז].

וכתבנו שם, שדברי החלק לוי אמורים כשהמחלל שבת רוצה לעבור לפני התיבה בגלל יאר־צייט וכדומה. אבל אם הוא רוצה לעבור לפני התיבה בגלל כבוד וכדומה, נראה שעדיף לצאת מבית הכנסת, כי יש בזה חילול ה' וחנופה, ושכעין זה כתב החכם צבי [סימן ל"ח].

בעל חלק לוי נשאל, מה אם המחלל שבת בפרהסיא הוא אלים, גברא אַלְמָא. מפחדים להתעסק איתו, הוא רוצה להיות ש"צ בשביל כבוד. הא ניחא אם זהו בעל יאר־צייט, בסדר, יִתרו לו בשביל אותו היום. אולם ההוא, בא לעשות 'השמיעיני את קולך'. על כך הוא עונה, טוב, אם הדבר כך, אם אינך יכול להילחם נגדו, אזי תעזוב את בית הכנסת.

כעת הוא מביא בזה"ל, והנה נאמר בשבת [דף ל"א ע"א] ת"ר מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי ואמר לו, גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב, כי תורה שבע"פ איני מאמינך. גער בו והוציאו בנזיפה. בא לפני הלל, גייריה. ופרש"י, וסמך על חכמתו, שסופו שירגילנו לקבל עליו ... והלל הובטח שאחר שילמדנו יסמוך עליו עכ"ל.

לאור זאת נראה, דכשהחכם רואה בחכמתו, שע"י שיקרבנו, יתרגל ויתקדם בשמירת כל המצוות, יכול לשלוח יהודי זה להיות ש"ץ, שהרי כאמור לעיל בימינו בלאו הכי הש"ץ לא מוציא את הרבים ידי חובה, ומותר לענות על ברכותיו, אלא שאין זה ראוי לשלוח אותו לעמוד. אבל כאשר רבנו שלמה מבאבוב זצ"ל שהיה חכימא דיהודאי, סמך על חכמתו שיצליח להחזירו לחיק בורא עולם, הדבר היה מותר.

וכפי שאכן הוכיח סופו על תחילתו, שכעבור כמה עשרות שנים, בא אותו יהודי כשהוא כבר עטור בזקן ופיאות, והזמין את האדמו"ר לסדר קידושין אצל אחד מנכדיו. האדמו"ר לא היה יכול להגיע לחתונה, אבל הגיע לשבע ברכות, והיו שם מאה נכדים... ת"ח ויראי ה'. וכשנכנס האדמו"ר אמרו לו כולם, נכדיך אנחנו! שעל ידי שקירבת את סבינו, חזר בתשובה שלימה והקים משפחה לתפארת.

לסיכום, כשרואים על המחלל שבת הזה, שהגרעין הפנימי שבו קרוב לבורא עולם, וכמבואר ברמב"ם [פ"ג מגירשין הל"כ], ויש סיבה למרד שלו והוא חיצוני, וע"י שנקרבנו יחזור למוטב, אפשר לכבדו להיות שליח ציבור.

בהערה א' שם, הובאו דברי הרמב"ם המפורסמים הנז"ל בהל' גירושין בזה"ל, מבואר ברמב"ם [פ"ב מגירושין ה"כ] וז"ל, מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו

ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני, ויכתוב הגט והוא גט כשר וכו'. ולמה לא בטל גט זה? וכו', שאין אומרים אנוס, אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב מן התורה לעשותו, כגון מי שהוכה עד שמכר או שנתן. אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, אין זה אנוס, אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצוות וכו', ויצרו הוא שתקפו. וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גירש לרצונו עכ"ל. מבואר ברמב"ם, שכל אחד מישראל רוצה לעשות את כל המצוות, אלא שיצרו תוקפו.

ליבו של־יהודי רוצה לקיים מצוות, אלא שיצרו תוקפו. על כן, אם הוא אומר 'רוצה אני', אזי כבר תשש יצרו. הדבר הוא רק חיצוני.

לכן בנ"ד, אפשר לכבד אותו.

*

לכאורה, יש לדון על הראיה שהוא מביא מהלל הזקן, אשר גייר את אותו הגוי, כי הוא ידע שבחכמתו הוא יצליח לקרב אותו, וא"כ כך נקט גם אותו אדמו"ר – שהוא כותב עליו, כי הוא 'חכימא דיהודאי'. דהיינו שהוא היה פיקח גדול, הוא הבין את תכונות הנפש שלו, כי נראה שהאדם הזה לבסוף יתקרב. הוא קלט את 'הראש שלו', ואת פנימיותו, שצריכים רק לנקות קצת את הלכלוך, ואז הוא כבר יחזור. לכן, לדבריו, הדבר מותר.

לא כ"כ פשוטה הראיה הזאת. הוא דילג כאן בכוונה, מדברי רש"י. יש שם שלוש נקודות [כזה ...]. ברם חושבני, כי מה שהוא דילג, זהו 'המפתח'. אדרבה. זאת היא הנקודה.

בגמרא מסכת שבת [שם] מובא בזה"ל, **ת"ר מעשה בנכרי אחד, שבא לפני שמאי. אמר לו, כמה תורות יש לכם? אמר לו, שתים. תורה שבכתב, ותורה שבעל פה. א"ל, שבכתב אני מאמינך, ושבעל פה איני מאמינך. גיירני ע"מ שתלמדני תורה שבכתב.** כך ביקש אותו הגוי, לשמאי הזקן.

גער בו, והוציאו בנזיפה. ולמה? מפרש לנו רש"י, **דתניא** – כך כתוב בברייתא במסכת בכורות [דף ל:] – **הַבָּא לקבל דברי חברות חוץ מדבר אחד, וכן גר הבא להתגייר וקיבל עליו דברי תורה חוץ מדבר אחד, אין מקבלין אותו. במסכת בכורות [דף ל:].**

מה זה? מומר–משומד לדבר אחד? אתה צריך לקבל על עצמך את הכל. אין דבר כזה, 'זה לא נראה לי'. שילך לו. כך סבר שמאי.

אולם הלל, לא סבר כך.

בא לפני הלל, גייריה. יומא קמא, אמר ליה, א"ב ג"ד. התחיל ללמדו תורה. אֶלֶ"ף בֵּ"י גִּימַ"ל דָּ"ל וכו'. אם רצונך ללמוד תורה, עליך לדעת תחילה את האותיות.

למחר, אפיך ליה. מפרש רש"י, **כגון תשר"ק.** התחיל להגיד לו את סדר האותיות מהסוף, ת"ו ש"ן ר"ש ק"ף וכו'.

א"ל, והא אתמול לא אמרת לי הכי? א"ל, לאו עלי דידי קא סמכת? דעל פה, נמי סמוך עלי. האם אתה סומך עלי, או שאינך סומך עלי? נכון שכבר אמרתי לך אתמול, אבל אולי זה הפוך? מהיכן אתה יודע ובטוח שלא? **ישנם** המפרשים, כי 'למחר אפיך ליה' היינו, שהלל אמר לו, כי את האות אל"ף קוראים כמו האות ב"י, ואת האות ב"י קוראים כמו אל"ף וכו'.

רש"י בד"ה לאו עלי קא סמכת, מפרש זאת כך, **מנין אתה יודע, שזו אלף, וזו בית? אלא שלמדתיך, וסמכת עלי. דעל פה, נמי סמוך על דברי.**

ולפני כן, רש"י כותב [בד"ה גייריה] בזה"ל, **וסמך על חכמתו, שסופו שירגילנו לקבל עליו. דלא דמיא הא, ל'חוץ מדבר אחד'. שלא היה כופר בתורה שבעל פה, אלא שלא היה מאמין שהיא מפי הגבורה. והלל הובטח, שאחר שילמדנו יסמוך עליו.**

רש"י כתב כאן מלים, אשר צריכים להבין אותן.

אותו הגוי שבא להתגייר, הוא לא היה כופר, אלא שהוא לא מאמין. הוא מאמין רק בתורה שבכתב, ולא בתורה שבע"פ. להלל הובטח, שאם הוא ילמד אותו, אזי הוא יסמוך עליו. הוא יביא אותו לדרך הנכונה.

כיצד להבין זאת?

בספר אגרות משה [אבן העזר חלק ב' סימן ד'] דן בכך וכתב וז"ל, **המתגייר לשם אישות, נפסק הלכה ביבמות דף כ"ד, שהוא גר. וכן הוא ברמב"ם וש"ע. מ"מ ודאי בעינן שיקבל מצוות, דהא גר שלא קיבל עליו איזה מצוה, אף שקיבל עליו שאר כל המצות, אינו גר, כדאיתא בבכורות דף ל'.** אם הוא לא מקבל עליו מצוות, הדבר לא יעזור.

ואע"ג דאיתא שם, רק 'אין מקבלין אותו', וכן הוא ברמב"ם פי"ד הל"ח, מ"מ משמע דאף בדיעבד אינו גר. הוא חייב לקבל עליו את כל המצוות, וזהו דבר המעכב. וכו' הוא מאריך על כך.

אבל בהמשך הוא שואל, אך לכאורה יקשה משבת דף ל"א, ממה שקיבל הלל לגר שאמר, שבעל פה איני מאמינך. נהי שפרש"י שהיה הלל מובטח שאחר שילמדנו יסמוך עליו, מ"מ הא עתה כשטבל לא קיבל עדיין תורה שבע"פ, שאינו כלום.

הרי הוא מצהיר, שאינו מתכוון לקיים תורה שבע"פ. הוא טובל כעת, מתגייר, מבלי שיקבל עליו תורה שבע"פ. אם כן, זה לא נקרא גיור.

ולא הוזכר שהצריכו לטבול אחר שילמדו וקיבל עליו. מה נגיד? אולי אח"כ הוא יגייר אותו שוב הפעם? הדבר אינו כתוב בגמ'. משמע שלא צריך עוד הפעם. כתוב 'גיריה', משמע שזהו.

וא"כ משמע שאינו מעכב, אלא הוא דין דלכתחילה. ולכן, כיון שידע שלבסוף יסמוך עליו, קיבלו גם לכתחילה.

כיון שהדבר אינו מעכב, אלא הוא רק לכתחילה, הלל סמך על כך, כי בטח הוא יצליח לשכנע אותו.

אומר הגר"מ פיינשטיין, **אבל נראה שרש"י תירץ זה, שכתב 'גיריה וסמך על חכמתו שסופו שירגילנו לקבל עליו. דל"ד – דלא דמי – הא לחוץ מדבר אחד, שלא היה כופר בתורה שבע"פ, אלא שלא היה מאמין שהיא מפי הגבורה'. שלכאורה אין לזה ביאור.**

מה הפירוש? הוא אומר שאינו מאמין בתורה שבע"פ, ואתה אומר שהוא איננו כופר?

וצריך לפרש, שכוונתו דמצד קבלת המצוות קיבל גם תושבע"פ, שידע שיש תורה שבע"פ אך לא האמין לחכמי הדור, בשמאי והלל, שדבריהם הוא התורה שבע"פ שנאמרה מפי הגבורה. ומה שלא ידע ממילא איך לקיים איזה מצות, אינו מעכב הגרות, כדכתבתי לעיל משבת דף ס"ח, שהוא רק חסרון ידיעה, ולא חסרון קבלה.

אך מ"מ, אם לא היה יודע הלל שאח"כ יסמוך עליו, לא היה מקבלו. דאין לגייר גר שלא יקיים אח"כ המצוות, אף אם יהיה מחמת שלא ידע. והוצרך רש"י לומר, שהיה מובטח שאח"כ יסמוך עליו. ונצטרך לומר, בגר שנתגייר לבין העכו"ם, שהיה לפני ב"ד הדיוטות, או שהיו מקַוים שבקרוב יבא למקום ישראל, שידע ויקיים. ונמצא שמפרש"י ראיה, שבלא קבלת כל המצוות, אף רק חוץ מדבר אחד, אינו גר, כדכתבתי.

הוא מסביר, כי אותו הגוי כן קיבל עליו תורה שבע"פ, הוא קיבל עליו את כל התורה, רק בהלל ושמאי הוא לא היה מאמין.

קטונתי מאד, אבל נראה לי כי קשה מאד להבין זאת, לקבל את הפירוש הזה. כי אם כן, היכן התורה שבע"פ? אם שמאי והלל – גדולי הדור – זה לא תורה שבע"פ, א"כ מי כן יודע את התורה שבע"פ? ישנה תורה שבעל פה, ולא יודעים אותה? הקב"ה נתן תורה שבע"פ, וזה לא מה שהם אומרים? אז איפה היא התורה שבע"פ? בסופו של דבר, נעלמה

התורה שבע"פ כביכול, א"כ מה הוא מקבל? מאיפה הוא יֵדע את התורה שבע"פ?

הפירוש הזה, נלפע"ד משונה מאד. אמנם הוא מבין, לפי האמור בסוף, כי כפי שהלל אמר לאותו גוי, אם אתה סומך עלי, תסמוך עלי ג"כ שמה שאני מוסר לך, זאת התורה שבע"פ. שאנחנו בעלי תושבע"פ. ככה הוא מבין. אבל אינני יודע האם ישנו לכך קשר.

*

ברם, פלא עצום. חושבני כי הפירוש בדברי רש"י פשוט מאד.

הרי הגר הזה בא ושאל, 'כמה תורות יש לכם'? משמע, שהוא לא היה יודע. הוא בא בתמימות. ענה לו שמאי, ישנן שתי תורות. תורה שבכתב, ותורה שבע"פ. ואותו גוי אמר, כי בזה – בתורה שבע"פ – הוא אינו מאמין. אבל, הרי הוא אעיקרא איננו יודע, מה זאת התורה שבע"פ. אין לו קושיות, נגד תורה שבע"פ. אין לו סתירות. אין לו משהו נגד. רק שבהשקפה הראשונה, הוא איננו מאמין. ככה הוא אמר. והלל סמך על כך, שהוא יצליח להביא אותו לאמונה. משא"כ כופר, נקרא מי שישנה לו איזו דעה נגד. שהוא מכיר ויודע, ולא נראה לו. אבל זה שאיננו יודע בכלל, הוא לא יודע במה הוא לא מאמין, זה לא נקרא כופר.

כבר כיוון לכך הרש"ש על הגמרא שם. אמנם הרש"ש כתב זאת בסגנון ובצורה קצת שונה, אבל זהו רוח הדברים. יש להתפלא על האג"מ, איך הוא לא ראה את הרש"ש במקום. אפילו אני הקטן הבנתי כך מיד, שזו כוונת רש"י. אבל פלא עליו, כיצד את הרש"ש – לכל הפחות – הוא לא ראה.

הרש"ש – רבי' שמואל שטראשון – כותב כך, נראה לי כוונתו – של רש"י – דכופר לא מיקרי, אלא אחר החקירה בכל חלקי הסותר.

אבל זה, לא חקר, ולא נוכח, אלא שלא היה מאמין כו'. לכן הובטח, שלאחר שיברר אליו אמיתת הדברים, ישוב מאמין.

אמנם אינני יודע, מדוע הרש"ש הלך בצורה קיצונית. 'חקירה בכל חלקי הסותר'. וכי חובה שהכופר יעשה מחקרים וכו'? לא. הוא שומע דברים, ובשכל שלו זה לא נראה לו. יש לו טענות על כך. אין חובה, שהוא ידע את כל הסתירות, ואת כל השקלא וטריא, ובסוף הגיע למסקנא עקומה.

יותר נראה לי, כפי שאמרתי מקודם, שהוא יודע נגד מה הוא הולך. לא מסתדר לו, בשכל הטפשי שלו.

עכ"פ כך הרש"ש אומר.

הערה מהקהל: למרות שהוא כבר עבר את שמאי, שכבר אמר לו שישנה תורה שבע"פ. את הלל, הוא לא שאל בתמימות.

תשובת מרן שליט"א: לא. ההבדל בין שמאי להלל הוא, שהלל סמך על כך שהוא יחזיר אותו. להלל היתה סבלנות, להבין אותו, לקרב אנשים. משא"כ שמאי, בגלל מדת הקפדנות של שמאי, הוא מיד דוחה.

המשך השאלה מהקהל: כשהוא שאל את הלל, הוא כבר ידע שישנן שתי תורות.

תשובת מרן שליט"א: נכון. אבל הוא לא ידע מה הן. הוא לא ידע, מה אומרת התורה שבע"פ. לא שהוא כבר יודע את התורה שבע"פ, וכעת יש לו סתירות נגד זה.

*

אחרי כן בינותי בספרים, ונוכחתי לדעת שרבים כבר עמדו ודנו, בכללם האחיעזר וכו', איך להסביר את דברי רש"י בנ"ד, ובנושא שדיברנו על הרש"ש והאיגרות משה. לכן לא נרחיב על כך, כי צריך לשבת הדק היטב על מדוכה זו, בעיון ובהיקף, ואנחנו לא נכנסנו לזה זולת אגב אורחא.

רק דבר אחד נביא מהספר ברכת שרגא (היימן) דף כ"ב, על הגמ' במס' שבת שם, וזה מקצת לשונו, **לכאורה יש לתמוה בדברי רש"י אלה, לפי מה שרגילים לחשוב שמי שאינו מאמין הרי הוא כופר. ונראה מכאן ראיה לדברי ספר העיקרים לר' (יצחק) [יוסף] אלבו זצ"ל, שהאריך בהקדמתו שמי**

שאינו מאמין מחמת חסרון ידיעה ועיון מוטעה אינו בכלל כופר, שאין כופר ואפיקורס אלא כשבהפקירא ניחא ליה מחמת רוע לבו. וכן הוא דעת הראב"ד בהלכות תשובה [פ"ג ה"ז] לענין מי שטועה וחושב ענייני הגשמה בה' חלילה, שכיון שאינו אלא טועה מחמת אי הבנה אין זה מין. וכעת עלה בדעתי שאולי י"ל שגם הרמב"ם יודה לזה וכו' יעו"ש. גם הנושא הזה רחב, דעת הרמב"ם שם שהחושב כי הקב"ה הוא בעל גוף נחשב מין. ודיברנו על זה. ואולי עוד נרחיב בעתיד בס"ד.

*

מה שנראה לענ"ד בנדון דלעיל, כי בודאי שאי אפשר ללמוד מהנושא הזה הלכה, לגבי כל מי שעבר את השואה, או כל דבר הדומה לזה, שיהיה אפשר לעשותו שליח ציבור.

כנראה, האדמו"ר רצה לקרב אותו, לתת לו כבוד, שיהיה ש"צ, לעודד אותו ולכבדו, שירגיש אותו אדם שהוא 'שוה' משהו. לתת לו 'סוכריה'. אבל בשביל זה, להתיר דברים אסורים?

הנני מדבר על הצד, שש"צ המחלל שבת אסור מן הדין, אפילו בזמנינו.

חושבני, כי זאת היא הנקודה. שלושת השורות הללו – מה שבחשוקי חמד עשה שלוש נקודות ... – שהוא דילג מרש"י, הן הן עיקר ההבדל. שם הלל לא עשה איסור, אולם בנושא שלנו זה כן איסור.

אם כן, מהו ההיתר?

אלא העניין הוא, כי שיטת האדמורי"ם היא, שעניין 'גדולה עבירה לשמה' [נזיר דף כג:], זאת היא הלכה למעשה גם היום. צריכים לדעת את הכיוון הזה.

הרי ההיפך מכך היא דעת הגר"ח מואלאז'ין, בספרו נפש החיים. זאת היתה אחת ממטרות המלחמה שלו בספרו, כנגד השיטות שלהם. כפי שהסברנו במאמר שנדפס בקובץ דברי חפץ [ניסן התשפ"ד, דף פ"ג] בזה"ל, חושף את האמת שם [שזהו אחד מן הדברים השנויים במחלוקת בין הגר"ח מולאזין תלמיד הגר"א מנהיג הפרושים המתנגדים, לבין החסידים תלמידי הבעש"ט] בדחל"נ – בספר דעה חכמה לנפשך – אות כ"ו בזה"ל, אמנם תלמידי הבעש"ט, כהחוזה מלובלין, ובעוד ספרים קדושים כגון בני יששכר, שמביאים בספריהם בביאור ההנהגה בעבודת השם יתברך, העניין דעבירה לשמה, כגון לגבי איחור זמן התפילה וכדומה, בודאי דלא סבירא להו כחידוש הנפש החיים, אלא שנוהג אף בזמן הזה, ורק בְּגדרים דלהלן וכו', דהיינו רק כפי התנאים דמותר נביא בהוראת שעה – ואף הרמ"מ משקלאוו תלמיד הגר"א בסוף ספרו מנחם ציון ומים אדירים שמאריך שם בגדרי עבירה לשמה, גם־כן נראה דלא סבירא ליה כחידוש הנפש החיים, אלא שנוהג אף בזמן הזה. [ועיין בהרחבה בשיעורי מוצש"ק ויגש, ויחי, שמות, בא, בשלח התשפ"ב. ומוצש"ק משפטים, תרומה, תצוה, כי תשא, שנת התשפ"ד].

הסברנו שם בס"ד באריכות, את כל השיטות הללו. ולמעשה כנראה אפשר לומר, שהגר"ח מואלאז'ין בזה הוא דעת יחיד. לא בטוח שזאת היא שיטת הגר"א, כי הבאתי מתלמידיו שהם ג"כ אומרים ההיפך ממנו.

אבל מה שכן בטוח, שזאת דרך מסוכנת. בשלמא אם לוקחים זאת לדברים קטנים, על פרטים מסויימים, לא בעניינים שהם ממש עבירות. וגם בזה, ישנם כללים. ובכל מקרה, זה רק ליחידי יחידים, מגדולי ישראל.

ה'שורה התחתונה', גברא רבה יכול לעשות דבר כזה עפ"י שיקול דעת. עכ"פ צריכים להוסיף את העניין הזה, של 'גדולה עבירה לשמה'. זהו העניין כאן. זהו המוביל הראשי.

נפקא מינה, כי ישנם אנשים רבים אשר מתקרבים, חוזרים בתשובה, כידוע בעיקבות המלחמות שהיו. גם בעיקבות המלחמה האחרונה, מלחמת שמיני עצרת התשפ"ד, שהרבה אנשים, נתערערו אצלם כל המוסכמות שלהם, הם ראו כי הכל הבל וריק.

אין על מי לסמוך, רק על אבינו שבשמים. אנשים רבים התקרבו.

צריכים לדעת, כי בעוה"ר רבים התקלקלו, בעיקבות ובזמן קום המדינה. בפרט תימנים, מֵעֵדה קדושה וטהורה, הלכו בא"י כצאן לטבח, היה קלקול ממש עצום. אבל צריכים לדעת, כי 'זה לא הם', 'זה הערב רב'. לצערינו, הם אלה שהטעו אותם. מפא"י, מפ"ם, כל המפלגות של־רשעים האלה.

מה שהוא אמר בזמנו על השואה שעברה בעוה"ר על האשכנזים באירופה, זה היטלר, זה גיסטאפו, וכדלעיל, שייך גם אצלינו. רק אצלם זו היתה שואה גופנית, ואצלינו שואה רוחנית.

צריכים לדעת, איך לקרב כיום את האנשים. על מה אפשר לוותר, בכדי לקרב אותם. אמנם צריכים הרבה שיקול דעת וחכמה, אולם 'יש על מה לבנות'. רק שהכל יהיה עפ"י דעת תורה. הדבר חשוב מאד.

שאלה מהקהל: אולי הוא ידע שהוא לא יגש להתפלל, אא"כ הוא יהרהר תשובה בלבו. רצוני לומר, אם הוא כופר, אכן הוא לא יתפלל. אבל אם הוא קורא לו, מן הסתם שהוא כבר רוצה לחזור בתשובה.

תגובת מרן שליט"א: האם אתה יודע, שישנם או שהיו אנשים, אשר למדו בספר הזוה"ק, ואכלו חמץ בפסח? היה אחד, אינני רוצה להזכיר את שמו של־רשע הזה, פרופסור באוניברסיטה, תשב"י [עיין דרשת מרן שליט"א שנמסרה ביומא דהילולא ה–ט"ו לכמה"ר יחיא אלשיך זצוק"ל, בהיכל ישיבת "מתימן יבוא" ירושלם עיקו"ת, אור לכ"א מרחשון ה'תשע"ב. ובשיעור מוצש"ק ראה התשע"ח], הוא כתב ספרים בתורת הקבלה, ומחקרים על ספרי המקובלים וכו', בבקיאות עצומה, אולם הוא היה רשע גמור. תוך כדי שהוא היה אוכל חמץ בפסח, הוא לומד בספר הזוה"ק. בשבילו זאת 'חכמה'. הוא לומד 'חכמה' בעלמא.

אותו הדבר בנ"ד. יש לאותו אדם כאן 'תזמורת', לשיר שירים, לנגן בשחרית שבת, אֵל אדון על כל המעשים וכו', בשביל להשמיע את קולו. מכך לבד, אין ראיה או הוכחה.

אלא מה שמסתבר, שהאדמו"ר ראה את הנקודה האמיתית שבליבו, ושזה 'לא הוא'. בשביל כך צריכים את החכמה, להבין זאת. האדמו"ר 'קלט', כי רק יצר הרע התלבש על אותו אדם, וכי הוא כמו ילד או בחור מורד, וכדומה, שהוא רוצה להתריס כביכול נגד הקב"ה, אבל לא שהוא כופר בו. הוא נלחם איתו, כביכול. 'מכיר את רבונו, ומתכוון למרוד בו'. אבל הוא יטפל בו, ויחזירנו למוטב.

התחלת תשובה לשואל לגבי תפירת יריעות ישנות של ס"ת לצורך ספרי תורה לילדים קטנים, שיקיפו וירקדו עמהם בשמחת תורה. בירור דין קבורת ספרי תורה בלויים אצל קבר ת"ח, ומהו הדין לגבי שאר ספרי קודש.

שאלה חדשה, מידידנו הרב אוהד נהארי הי"ו, מהעיר רחובות ת"ו.

גם עניין זה, הוא לכבוד מתן תורה. לכבוד חג השבועות, שיבוא לקראתנו לטובה. אם כי בפועַל זה נוגע יותר לחג שמחת תורה. וגם הוא בדרך לקראתנו בעזהי"ת לאחר מכן.

הוא כתב אלי בזה"ל, לק"י יום א', א' לחודש אייר התשפ"ה בשל"ו.

לכב' מו"ר הגה"צ ר' יצחק רצאבי שליט"א.

ראיתי בסידור "שיח שפתותינו" בהוצאת אגודת אחים (מעודה) מועדים עמ' תקל"ו שכתב, שתפר יריעות ישנות והכין מהם ס"ת לקטנים.

האם יש מקור לעשות כן ליריעות ישנות, במקום לקברן? האם זה לא בזיון לס"ת?

בברכה תלמידך נהרי אהד יצ"ו, רחובות.

זהו דבר חדש, שלא ידענו עליו.

הרב יבי"ע – זהו הרב יחיא בן יחיא עומיסי – שהיה מרא דאתרא – ראש בית דין – בעיר רדאע, מספרים עליו שם [בסידור שיח שפתותינו], שהוא היה עושה מכך ס"ת לילדים הקטנים, כדי שבשמחת תורה הם

יקיפו את התיבה וירקדו איתם. בשביל מה לגנוז את היריעות? הוא חיבר כמה עמודים, ועשה לילדים כמו ספרי תורה, שיהיה להם עם מה לרקוד.

שאלה מהקהל: מן השוליים, או מהחלק הכתוב?

תשובת מרן שליט"א: מהחלק הכתוב. הילדים אינם טפשים. הם יפתחו ויראו. הם רוצים לראות, ספר תורה.

עכ"פ כתוב שם בזה"ל, **מוה"ר יחיא בכה"ר יחיא עומיסי יבי"ע וצ"ל, היו לו כמאה תיקים מעץ, עם צירים שנפתחים כמו לס"ת רגילים, גם רימוני נחושת יצוקים.** שמעתם? היו להם תיקים, וגם רימונים.

במקום לקבור יריעות שנפסלו מס"ת ישנים, היה תופר חלקים מהם לעמודים כרגיל. כנראה הוא הפריד, את היריעות שהתקלקלו. הרי בס"ת הישנים, ישנן חלק יריעות שהן טובות, וחלקן שהן לא טובות. את היריעות הטובות, אפשר לחברן לס"ת אחרים שהם כשרים. והיריעות שכבר אינן ראויות לשימוש, הוא לקח וחיבר אותן, תפר אותן כאילו הן ספר תורה. כמה יריעות בודדות, לכל ספר. לא ס"ת שלם. גם לא מסתבר שיהיה ס"ת שלם, כיון שהוא יהיה כבד לילדים הקטנים. בפרט אם הוא גויל. הרי את התיקים היו עושים מעץ, שזה קל. והוא הוסיף כמה יריעות, כדי שזה יֵראה כאילו זהו ס"ת. כמה פרשיות.

והיה מחלק אותם לילדים בערב החג, כדי לחבב עליהם ריקודים בביהכ"נ עם ס"ת משלהם.

במקום שישחקו עם תפוח ונר שעוה בראשו, כמו כל ילדי ישראל, היה להם עיסוק משלהם.

אינני מכיר זאת. ישנו דבר כזה? לקחת תפוח עם נר? איני יודע מהיכן מנהג זה.

הוסיפו – הילדים – מטפחות וידית, והנה יש להם ס"ת עם חזן.

מוסיף וכותב קרובו, בן אחותו, שמו ר' שלמה עמיהוד, בזה"ל, **חוויה כזאת, עברנו בתור ילדים קטנים בעירנו, שהיתה מלווה בהתרוצצויות לקבל הס"ת בערב החג, ולהחזירם לאחסון במוצאי החג.**

זהו דבר חידוש.

שואל הרב אוהד, האם אכן הדבר מותר?

כידוע, ישנה הלכה מפורסמת, שמקורה בגמרא במסכת מגילה [דף כ"ו ע"ב], **אמר רבא, ספר תורה שבלה, גונזין אותו אצל תלמיד חכם, ואפילו שונה הלכות. אמר רב אחא בר יעקב, ובכלי חרס, שנאמר [ירמיהו ל"ב, י"ד] וְנִתַּתָּם בִּכְלִי חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים.**

אם הס"ת בלה – והפוסקים אומרים, כי ה"ה אפילו אם הוא רק נפסל – קוברים אותו אצל קבר תלמיד חכם. כך נפסק ברמב"ם [פ"י מהלכות ס"ת הלכה ג', ובשלחן ערוך או"ח [סימן קנ"ד סעיף ה'] ויורה דעה [סימן רפ"ב סעיף י'].

השאלה היא, לגבי מה שכתוב שקוברים אותו אצל קבר ת"ח, האם זהו היתר, או שזאת חובה? כי הרי ס"ת שבלה, מה אפשר לעשות בו? עד מתי נשאיר אותו? האם ישמרו עליו בכבוד כל הזמן? אבל ככה, הכבוד שלו הוא, לגנוז אותו. בלאו הכי, אין מה להשתמש בו. ומה שבסופו של דבר הוא יתבלה, אין הכי נמי, אולם תניח אותו בכלי חרס, שיחזיק מעמד כמה שיותר. זהו הכבוד הכי גדול שבידינו לעשות.

בזמנינו, אומרים להניח את הס"ת בתוך פלסטיק קשיח, כי עי"ז הוא מחזיק זמן רב. אם אין בפלסטיק הזה חומר שמכלה אותו, הדבר יכול להחזיק הרבה. ואותו הדבר עץ, ישנם עצים חזקים שיכולים להחזיק אפי' מאה שנה. **האם** זאת חובה לקבור את הס"ת, או שזהו רק היתר, שמותר לעשות כך. אתה אינך חייב לחפש לו איזה מקום, שישמרו שם עליו.

לכאורה, ישנה גמרא מפורשת במסכת בבא בתרא [דף י"ט ע"ב], ממנה משמע כי הדבר רק מותר. בגמ' שם דנים, לגבי מת – לא אליכם – שנמצא בבית, הטומאה עוברת מחדר לחדר אם ישנו חלון של 'פותח טפח'.

אם ישנו טפח – לכל הפחות טפח – אזי הטומאה עוברת. ואם מניחים דברים בחלון, ישנם דברים אשר ממעטים את השיעור, ואז הטומאה אינה עוברת.

אומרת הגמרא כך, **אמר ר׳ טובי בר קיסנא אמר שמואל, רקיק, אינו ממעט בחלון.**

אם מניחים כְּבַר–לחם, פשיטא שהוא אינו ממעט את החלון, מכיון שיקחו אותו משם לאכלו. הרי לא ישאירו את ככר הלחם הזאת שם, אלא יקחו אותה בכדי לאכלה, לכן זה לא מבטל את השיעור. משא״כ רקיק, אולי זה כן ימעט, כי זה מחמת דקותו הוא יתרטב ויתבטל.

הגמרא שם דנה לגבי עוד דברים רבים, מה כן ממעט ומה לא ממעט.

למשל, תינוק בן שמונה חדשים לעיבורו. הרי בזמנם לא היה אינקובטור, אלא התינוק היה מת. אם הוא נולד בחודש השביעי הוא יכול להתקיים, וכן מתחילת חודש התשיעי. אולם בחודש השמיני, הוא לא יכול להתקיים.

הגמרא שם [בדף כ׳ ע״א] אומרת כך, **תניא, בן שמונה הרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו בשבת, אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה.**

אם הניחו אותו בחלון, אסור לטלטל אותו. א״כ מבטלים אותו שמה, שהרי בשבת אסור לנגוע בו. אמנם זה ביטול רק לזמן.

לאחר מכן הגמ׳ אומרת, לגבי אם מניחים **חרס, כדי ליתן בין פַּצִּים לחבירו. כלי חרס, חזי ליה.** הרי האדם יקח אותו, הוא לא ישאיר אותו.

מתרצת הגמרא, **דמיטנף.** שואלת הגמרא, **חזי לאומנא.** אלה שמקיזים דם, לא איכפת להם שזה מטונף, כי בלא״ה הכלים שלהם אינם נקיים. **מתרצת** הגמרא, **דמנקב.** מכיון שהוא נקוב, אי אפשר גם להם להשתמש בו.

ספר תורה, חזי (למקרא) [למקרֵי]. איך ספר תורה מבטל? הרי אפשר לקרוא בו? לא ישאירו אותו שמה.

מתרצת הגמרא, **בבלוי.** מכיון שהס״ת בלוי, מניחים אותו שם, וזהו.

שואלת הגמרא, **והא בעי גניזה**? **מתרצת** הגמרא, **שם תהא גניזתה.** הס״ת גנוז פה בחלון.

וקשה לכאורה, הרי צריכים לקברו אצל קבר ת״ח? באדמה, לא בחלון? אלא מכאן רואים לכאורה, כי אפשר לגנוז ס״ת, גם שלא אצל קבר ת״ח. וקל וחומר בנדון דידן, שעשו שימוש טוב ביריעות הס״ת.

צריכים לדעת, לגבי העניין הזה שצריכים לקבור ס״ת בלויים בקבר ת״ח, בדרך כלל לא רואים שנהגו כך הלכה למעשה.

וישנו גם נדון, האם המדובר רק לגבי ס״ת, או גם לגבי כל ספרי הקודש.

מהרי״ץ זיע״א בשו״ת פעולת צדיק [חלק שני, סימן קמ״ג] כתב בזה״ל, **עתה באתי על מה שראיתי קושרי כתבי הקדש, שעושים טבלאות לספרים משיירי כתבי הקדש שבלו, ועושים דבק בין כל עלה ועלה, ומדבקין אותם עד שיעשה כטבלא, ואח״כ נותנין עליהם עור, ועושין אותן כתיק לשמור הספר.**

בכדי לעשות כריכה לאיזה ספר, לקחו דפים של ספרים ישנים ובלויים, שבלאו הכי כבר לא השתמשו בהם, הדביקו אותם, חיפו אותם בעור, ועשו מהם כריכות לספרים.

אומר מהרי״ץ **זיע״א, וכל זה אסור מדינא, כאשר אני עתיד לכתוב לקמן. מה חרי האף הגדול הזה, לאבד כתבי הקדש שבלו, כאשר ראיתי כמה מהן, ואין דורש ואין מבקש ואין חומל על כבוד הכתבים.** מהרי״ץ כותב שם, תוכחת מוסר קשה עליהם.

מהם ספרי תפילות, ומהם בלאות של־חומְשים, וכמה שמות הקודש יש בהם, ומהם ספרי אגדות הלכות ומדרשים. על זה ידוו הדווים. ומנעורי עד עתה, גדל כאבי על זה, לראות זלזול ספרי תורתינו. העל אלה יתאפק ה׳. מי ראה כזאת מי שמע כאלה, בזיון הספרים חמדת הלבבות.

הלא יש לנו ללמוד מבגדי כ״ג שלובש ביה״כ, שטעונים גניזה אחר שנשתמש בהם תשמיש קדושה וכו׳.

א"כ מה צריכים לעשות?

אומר מהרי"ץ בהמשך בזה"ל, לכן מוטל על ראשי עם קודש, למַהֲוֹת בשולחי יד, החטאים האלה בנפשותם, ולהחרים ולקנוס על זה, עד ישובו ויקבלו עליהם שלא יזידון עוד. ועל המוכיחים נאמר, כי מכבדי אכבד וכו'.

ואם יראה אדם איזה שיירי כתב, עלה או חצי עלה, יגנזנו במקום מוצנע ומכובד. ואם היו שיירי הכתבים רבים, יתנם בכלי חרס, ויקברם אצל קבר ת"ח, כמו שהורונו חז"ל, ובכן ישא ברכה מאת ה'.

ובהמשך הוא חוזר וכותב, ולכן כל ירא וחרד יגנוז מה שבלה, ויתנם בתוך כלי חרס, ויקברם אצל קבר חכם, כמ"ש הרמב"ם הלכות ספר תורה ומר"ן הש"ע מהגמ'.

מכיון שהנני רואה שלא נותר זמן, והנושא הוא ארוך, אעצור באמצע הדברים, רק נגמור את הפרט הזה.

דהיינו, מהרי"ץ פשוט לו, כי יש לקבור זאת בכלי חרס אצל קבר תלמיד חכם. זאת הלכה למעשה, גם בזמנינו. מה שבדרך כלל, לא ראינו שככה נוהגים.

הערה מהקהל: אבל מהרי"ץ מדבר, אם הם רבים.

תשובת מרן שליט"א: לאו דוקא. הרי הוא מדבר לגבי 'עלה או חצי עלה'. קוראים 'עלה', בתימנית 'ורקה', לדף. כי זה כמו עלים של עץ. כך הדבר מצוי גם בלשון כסף משנה, וזולתו.

*

בשלחן ערוך המקוצר [יורה דעה חלק ב', סימן קס"ו, בעיני יצחק הערה א', דף קפ"ה] **הבאתי בס"ד בזה"ל, ספר תורה שבלה או נפסל לגמרי באופן שאי אפשר לתקנו, מבואר בגמרא ובפוסקים שמניחים אותו בכלי חרס וגונזים אותו אצל קבר תלמיד חכם, אפילו אצל מי שלא היה לומד גמרא אלא רק משניות וכדומה, וכדקיימא לן בש"ע או"ח סימן קנ"ד סעיף ה' ויו"ד סימן רפ"ב סעיף י' ובאחרונים.**

וביאר הערוך השלחן באו"ח שם סעיף ח', שאין זו חובה, אלא אם יש לו מקום מוצנע לגנזו בביתו בתיבה וכיו"ב או בביהכ"נ, ודאי עדיף טפי מאשר בקרקע, ודלא כפמ"ג שכתב שזו חובה יעו"ש.

לפי הערוך השלחן, נראה דפשיטא בנושא שלנו שהדבר מותר. כי הוא אומר, שאם ישנו מקום מוצנע, בודאי שתניח שם, כי זה יותר טוב מקרקע. הוא לומד, שהדבר איננו חובה, אלא היתר.

עכ"פ גם הפמ"ג סיים להניח בצריך עיון, שלא ראה נוהגים כן, הביאו הביאור הלכה שם ד"ה וגונזין.

והוספתי על כך, **וגם אצלינו, אין כלל מנהג לקבור ס"ת אצל קבר ת"ח. אמנם מניחים אותו בכלי חרס, ומטמינים אותו בקרקע.**

במשך הזמן ביררתי את הנושא, לפני כמה שנים, ובדעתי בעז"ה לתקן זאת במהדורא המושלמת בעזרתו יתב'. כי זה לא ש'אין כלל מנהג' לקבור ס"ת אצל קבר ת"ח, אלא 'יש שלא נהגו' לקבור ס"ת אצל קבר ת"ח. כי ישנן כאלה שכן נהגו. קיימו את ההלכה הזאת. במקום המלים, אין כלל מנהג וכו', צ"ל 'יש שלא נהגו וכו'.

אמנם מאידך מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן קמ"ג (ב') הורה הלכה למעשה שתי פעמים [בד"ה ולכן מוטל, ובד"ה ולכן כל ירא], לקבור אצל קבר ת"ח. ולא רק לגבי ס"ת, כי המדובר שם אפילו על שיירי כתבים של־ספרי תפילות ואגדות הלכות ומדרשים יעו"ש. ועיין כף החיים שם באו"ח סימן קנ"ד ס"ק ל"ז, שהביא מחלוקת בזה בין האחרונים, אם רק ספר תורה צריך כלי חרס, או גם שאר דפים בלויים.

ממהרי"ץ רואים, כי פשוט לו שזהו לאו דוקא ס"ת. אפילו דפים בלויים, צריכים להניחם בכלי חרס, אצל קבר תלמיד חכם.

היום בזמנינו, בדרך כלל לא עושים זאת. לא גונזים בכלי חרס, ולא אצל קבר תלמיד חכם. אפילו ספר תורה, לא גונזים בקבר ת"ח.

הערה מהקהל: יש לי חבר בעיר ראש העין, שראה בכמה לוויות כי כן קוברים ס"ת בכלי חרס, בקבר של ת"ח.

תגובת מרן שליט"א: אם כן יפה מאד.

הערה מהקהל: ספרי תורה שנשרפו, ככה עושים להם. גם בעיר בני ברק ת"ו, ישנם כמה קברות לספרי תורה.

תגובת מרן שליט"א: אכן. בעז"ה לאט לאט אנחנו נגיע לכך. לגבי ס"ת שנשרף, גם הם מודים שקוברים את האפר בכלי חרס בקרקע. אבל האם המדובר בקבר ת"ח, זהו נושא נוסף.

*

בספר גנזי הקודש [פרק ט"ו סעיף ד', דף ק"ס] כתב בזה"ל, **שאר כתבי הקודש הטעונים גניזה, אין חיוב להניחם בכלי חרס, אבל לא יקברם בקרקע כמות שהם, אלא יניחם בשקי ניילון. ואם הקבר עשוי בבנין וכדו', שהוא שמור מפני מים ורוח וכדו', יכול לקברם כמות שהם. ותשמישי קדושה, כגון ארון קודש ועצי חיים, אין צריך לעטפם.**

ובהערה [אות י'] הוא מביא את המגן אברהם, שסובר כדעת מהרי"ץ. וז"ל שם, **במ"א סי' קנ"ד סק"ט כתב, שבעינן כלי חרס בספרים, כמו בס"ת. (וכ"כ בשו"ת באר שבע סי' מ"ג). אולם בפמ"ג בא"א סק"ט (הו"ד במשנ"ב ס"ק כ"ב) כתב, 'ומש"כ ספרים, לא ראיתי נוהגין כן. ואולי נביאים וכתובים, כשהם כתובים בעור וּדְיוֹ בגלילה** – דהיינו על קלף, לא ע"ג נייר – **וצ"ע'.**

וכדברי הפמ"ג כתב בשו"ת זרע אמת יו"ד סי' קל"ג, ובלבושי מרדכי [תרצ"ז] סי' רל"ה אות ב'. וכן פסקו הגרי"ש אלישיב, הגר"ש ואזנר, הגר"נ קרליץ (שליט"א) [זצ"ל], וכן דעת הגרב"צ אבא שאול זצ"ל (הובאו דבריו בספר ברכת נפתלי ח"ב). הם כן מקילים בזה.

אולם בעז"ה, נברר זאת בהמשך. כי נראה לי שבנדון דידן, רוב הפוסקים מתירים. זהו דבר ברור. ויכול להיות, שאפי' גם אלה החולקים, יודו בנ"ד, מכיון שישנו בכך עוד יותר כבוד לס"ת, כי משתמשים בכך להקפות בשמחת תורה. מצאו לזה חידוש, רעיון, איך לפתור את העניין.

השם ברוך הוא יאיר עינינו.

שאלה מהקהל: אולי מפני שמעלין בקודש ולא מורידין, עדיף לקבור אותו ככה, ולא להשתמש בו לדבר אחר?

תשובת מרן שליט"א: נכון מאד. אבל הדבר אינו מוסכם. דעת הט"ז באו"ח סי' קנ"ד שעדיף להוריד לקדושה קלה יותר, מאשר לבטל את השימוש לגמרי, אבל רבים אומרים שגם לשיטתו זה רק בתשמישי קדושה, ולא בקדושה עצמה כמו בנ"ד שהמדובר על ספרי תורה. ובלנ"ד נרחיב בשיעור נוסף.

שאלה מהקהל: כיום ישנם ס"ת פסולים שמשאירים אותם בארון–הקודש, ובשמחת תורה מסתובבים איתם.

תשובת מרן שליט"א: יפה. ואיך יֵדעו לא לקרוא בהם במשך ימות השנה?

תגובת השואל: הם יודעים שהס"ת פסולים, רק בשמחת תורה הם מוציאים אותם להקפות.

[**לעניין** גניזה, יש לעיין במה שכתוב בתחילת דברי מתרגם פירוש המשנה לאחד מקדמונינו ונדפס על שם רבינו נתן אב הישיבה. ויש לברר גם כן עניין ספרי תורה המקודשים, שיש מהם שכבר נפסלו מרוב שנים, ואעפ"כ השאירו אותם בהיכל. וכן שמות קדושים שקלפו אותם מספר תורה, והדביקום בדפי ספרים, כמו שראיתי כך בתיגאן ישנים. איתמר.

גם אני הקטן ראיתי שהדביקו שֵם הוי"ה שנקלף (כפי מנהגינו, וכמ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק חלק ב' סימן קל"א קל"ב קל"ג) בסוף תאג כת"י. ומובן כי זה מפני שעל ידי כן הוא נשמר טפי, דאיידי דזוטר מירכס. יב"ן].

בעניין השיר 'לכבוד התנא האלהי, רבי שמעון בר יוחאי', מגבית לטובת הוצאת החוברת המתריעה על החירוף והגידוף כשהוגים את הה"א בפתח, תמורת חירק.

מאיתו יתברך, לכבוד רשב"י, אנחנו בעז"ה חושבים להפיץ קונטרים חדש חשוב בשם הַתַּנָּא הָאֱלָהִי. הנושא הוא בעניין השיר הנפוץ הזה כיום, 'לכבוד התנא האלהי, רבי שמעון בר יוחאי', כאשר אמרנו בס"ד [בשיעורי מוצש"ק נשא, בהעלותך, חוקת ובלק, התשפ"א] כי בעוה"ר העניין של אסון מירון, אירע בדיוק כאשר שרו את השיר הזה. ודיברנו על כך, שזהו בגלל החירף והגידוף, כי הם אומרים 'האלהי' בפתח, במקום חירק. כביכול עשו את רשב"י, אלוה. כמה שרשב"י הוא חשוב, לעשות אותו אלוה זהו חירוף וגידוף. דיברנו על כך בהרחבה, בשנים שעברו.

ידידינו הרב מאיר אהרוני הי"ו, והרב עוז שלום עֵרֶק הי"ו, ב"ה פעלו הרבה בנושא הזה, אספו והדפיסו את כל מה שדיברנו, ולא האמנתי למראה עיני. הראו לי הערב, חוברת של 63 עמודים, שלקחו מן אותם השיעורים, הם סידרו וערכו את זה, בטוב טעם ודעת, עם כותרות ומפתחות וכו'.

הנני מקוה, בעזרתו יתב' ויתע', כי הדבר הזה יעזור הרבה, לעצור את הנגע הזה. אבל כמובן, אם אין קמח, אין תורה. כמו שלמדנו זאת היום בשב"ק, בפרק השלישי של מסכת אבות. ע"כ ידידנו הרה"ג אלעזר יוסף הי"ו, יעשה כעת מגבית לצורך עניין זה, כי המדובר לחלק את הקונטרים חנם.

ובכללם ברכות לראש משביר ידידנו ר' **אליהו סאיצקי** הי"ו מארצה"ב, שתרם בעין יפה ובנפש חפצה לזכר נשמת אביו **שלמה זלמן בן יחזקאל** ז"ל. תנצב"ה. כן ירבה וכן יפרוץ להגדיל תורה ולהאדירה, וזכות הרבים תלויה בו. הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד, אכי"ר.

[**הערת** ידידנו הרה"ג אח"כ שליט"א. המכריז בסוף השיעור אמר רַשב"י בפתח, ולענ"ד צריך להעיר לו שגירסתינו רִשב"י בחירק. וכן יש להעיר תמיד על כל שיבוש. ורוב ככל רבותינו זצ"ל התייאשו ולא היו מעירים, ולכן השיבושים השתרשו בציבור. לעומתם, מהרח"כ זצ"ל היה מעיר מיד על כל שיבוש. ואין לחוש מצד הבושה ובפרט בציבור, שהרי בודאי הכל רוצים ללמוד, והכל יודעים שהשיבוש אינו מצד האומר, אלא כך למד בקטנותו עכ"ל נר"ו.

אך בַּמָּה נעיר, הרי השגיאות כיום מרובות מאד, ויש לחוש להלבנת פנים, לפי המציאות היום, ואפילו בקריאת ס"ת כשהשגיאות מרובות כמו שמצוי היום אצל הרבה קוראים, אנחנו שותקים. ועיין מ"ש בס"ד בשיעור תזריע ומצורע התשפ"א בשל"ב. והוא רחום יכפר וגו'. יב"ן].

וזכות רשב"י תגן עלינו ועליכם ועל כל ישראל, אכי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והֻגָּה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

בברכת התורה
הנהלת יד מהרי"ץ

טלפון: 050–4140741.

הננו להודיע בזאת כי

השיעור השבועי הקבוע

של מרן הגאון

הרב **יצחק רצאבי** שליט"א

פוסק עדת תימן

מח"ס שלחן ערוך המקוצר ח"ח, שו"ת עולת יצחק ג"ח ועוד

ממשיך להתקיים מדי מוצאי שבת קודש

עכשיו בחדשי הקיץ

השיעור מתחיל בשעה 21:30

בבית המדרש "פעולת צדיק"

רח' המכללה (מהרי"ץ) 4 בני ברק

(פינת רח' בירנבוים 2 ליד "שוק השומר")

ציבור האברכים בני הישיבות
וכלל שוחרי התורה מוזמן

שיעור שכולו חידוש - ממנו תצא מלא וגדוש